

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Погребна К. Ф., Конопельський В. Я., Колб О. Г.

**ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРОЦЕСОМ ВИКОНАННЯ –
ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ТА
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ
(монографія)**

Одеса – 2024

УДК 343.123.12:341.4

ББК 67.9 (Укр)

К 65

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 10 від 23 квітня 2024 року).

Рецензенти:

1. **Джу́жа Олександр Миколайович** – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ.
2. **Пузи́рьов Михайло Сергійович** – доктор юридичних наук, старший дослідник, професор кафедри правових дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України.
3. **Дідківська Галина Василівна** – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального права і процесу Державного податкового університету.

К 65

К. Ф. Погребна, В. Я. Конопельський, О. Г. Колб. Громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань в Україні: поняття, сутність і зміст та шляхи удосконалення: монографія. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2024. 288 с.
ISBN 978-617-8457-07-5

У даній монографії з'ясовано зміст та сутність поняття громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні, а також встановлені існуючі у зв'язку з цим проблеми теоретичного та практичного характеру та розроблені науково обґрунтовані шляхи їх усунення.

Крім цього, у зазначеній роботі висвітлені питання, що стосуються змісту міжнародно-правових актів з означеної тематики дослідження, та практики їх реалізації за кордоном.

Видання розраховано на здобувачів вищої освіти, аспірантів і докторантів, а також на представників громадських об'єднань, які здійснюють громадський контроль у сфері виконання покарань України та на персонал органів і установ виконання покарань.

УДК 343.123.12:341.4

ББК 67.9 (Укр)

К 65

ISBN 978-617-8457-07-5

© К. Ф. Погребна, В. Я. Конопельський, О. Г. Колб

© Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса 2024

©

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Стан та методологія дослідження змісту та сутності громадського контролю у сфері виконання покарань України, з урахуванням міжнародно-правових підходів	8
1.1. Стан і методологія наукових пошуків, пов'язаних із з'ясуванням змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України	8
1.2. Теоретичні та прикладні підходи, що стосуються змісту і сутності поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань України»	35
1.3. Міжнародно-правові підходи та зарубіжна практика їх реалізації з питань здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань	55
Висновки до розділу 1	72
Розділ 2. Правові засади, форми та принципи здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України	76
2.1. Правові засади здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань	76
2.2. Форми проведення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань.....	89
2.3. Принципи, на підставі яких здійснюється громадський контроль у сфері виконання покарань	108
Висновки до розділу 2	125
Розділ 3. Головні шляхи підвищення ефективності здійснення контролю за процесом виконання-відбування покарань в Україні.....	128
3.1. Вплив державної політики у сфері виконання покарань на якість та результативність здійснення громадського контролю	128
3.2. Взаємодія – як один із перспективних шляхів підвищення рівня ефективності здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань	147
3.3. Деякі підходи та заходи, що стосуються якісної видозміни критеріїв оцінювання ефективності громадського контролю у сфері виконання покарань	166

Висновки до розділу 3	185
Висновки	191
Список використаних джерел.....	204
Додатки.....	242

Вступ

Як показує практика, однією з умов, яка негативно впливає на ефективність процесу виконання – відбування покарань в Україні, а також на результативність реалізації визначених у законі мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК), є вкрай низький рівень здійснення у цій галузі суспільної діяльності громадського контролю¹. Більш того, вказана ситуація загострилась та набула загрозливих рис для сфери виконання покарань після внесення у 2014-2021 р. р. низки хаотичних і безсистемних змін і доповнень у чинний КВК, що привело до зведення громадського контролю у цій галузі суспільної до діяльності лише спостережних комісій та піклувальних рад у виховних колоніях (ч. 2 ст. 25 даного Кодексу)².

У той самий час, всупереч закріплених у законі завдань щодо запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень, щорічно на протязі 1991-2021 р. р. у сфері виконання покарань України реєструється від 200 до 400 зазначених суспільно небезпечних діянь, які вчиняються особами, що відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу, а також від 19 до 100 аналогічних правопорушень, суб'єктами яких є персонал цих УВП³. Крім цього, у процесі виконання – відбування покарань за вказаний період мали місце випадки самогубств засуджених (до 10-15 у середньому щорічно) та персоналу СІЗО та УВП (до 3-5 фактів за цей самий відрізок часу); травматизму; більше 100 природних смертей від туберкульозу, ВІЛ-СНІДУ, вегето-судинних та інших захворювань, а також сотні інших різноманітних надзвичайних пригод, детермінованих або низьким рівнем, або відсутністю взагалі громадського контролю за станом кримінально-виконавчої діяльності в Україні (масова непокора засуджених адміністрації УВП; групові відмови від прийому цими особами їжі; дії, що дезорганізують роботу адміністрації

¹ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.

² Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року: *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.

³ Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : монографія. Київ : НАВС, 2014. С. 140-144.

кримінально-виконавчих установ закритого типу; ін.)⁴. При цьому варто зазначити, що вказана ситуація склалась у силу не тільки формального регулювання питань, які стосуються здійснення громадського контролю на рівні кримінально-виконавчого законодавства, але й у зв'язку з тим, що у сучасній Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України даний вид суспільної діяльності по суті зведений до участі громадськості у процесі виправлення та ресоціалізації засуджених, а не, власне, до удосконалення правового механізму, форм, видів і засобів здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, з урахуванням змісту міжнародно-правових актів та позитивної зарубіжної практики з означеної проблематики⁵.

У такому ж контексті сформульовані й сучасні проекти законів, що стосуються змісту кримінально-виконавчих правовідносин. Отже, в наявності складна прикладна проблема, яка потребує розв'язання на теоретичному рівні, а також активізації у зв'язку з цим комплексних досліджень з означеної тематики.

Як свідчать результати аналізу наукової літератури, з часів незалежності України (1991р.) до теперішнього часу (2023 р.) досить плідно та продуктивно над вирішенням завдань, що пов'язані із змістом громадського контролю, працюють такі учені у галузі теорії права, теорії управління, адміністративного та кримінально-виконавчого права, як: В. Б. Авер'янов, К. А. Автухов, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Є. Ю. Бараш, Ю. П. Битяк, В. В. Василевич, О. А. Гритенко, О. М. Джужа, Є. В. Дорін, І. В. Зозуля, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, Л. В. Коваль, Ю. М. Козлов, О. Г. Колб, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, Є. В. Курінний, С. Ю. Лукашевич, Т. П. Мінка, Л. Р. Наливайко, С. В. Петков, М. С. Пузирьов, О. Ф. Скакун, А. Х. Степанюк, О. І. Харитонова, О.О. Шкута, І. С. Яковець та ін.

Варто зазначити, що в науці кримінально-виконавчого права, зокрема, а також в однойменній галузі законодавства України відсутнє поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань». У зв'язку з цим, автори монографії

⁴ Колб О. Г., Копотун І. М., Джужа О. М., Пасічник Д. С. Запобігання надзвичайним подіям кримінально-правового характеру у кримінально-виконавчих установах в Україні. *Znanstvena Misel: Global Sciens Center LP*. 2020. № 47-2(47). С. 8-14.

⁵ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

сформулювали та розтлумачили його власне поняття, що дає змогу не тільки ліквідувати існуючу правову прогалину, але й має теоретичне значення, позаяк може стати предметом наукових дискусій щодо його легітимності та автентичності (дійсності, справжності, істинності).

Розділ 1

Стан та методологія дослідження змісту та сутності громадського контролю у сфері виконання покарань України, з урахуванням міжнародно-правових підходів

1.1. Стан і методологія наукових пошуків, пов'язаних із з'ясуванням змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України

Як показали результати вивчення наукової літератури, постановою у будь-якому дослідженні питання, включаючи й зазначене, про стан розробки у науці існуючих у певній галузі суспільних відносин проблем (у даному випадку – тих, що виникають у сфері виконання покарань у зв'язку із здійсненням громадського контролю) дає можливість у подальшому вирішити наступні завдання:

а) встановити часовий відрізок, на протязі якого з'явилися досліджувані проблеми;

б) визначити основне джерело їх походження;

в) з'ясувати зміст закономірностей розвитку існуючих проблем в історико-політичних, правових, економічних та інших умовах життєдіяльності суспільства та держави;

г) обґрунтувати вплив цих проблем на загальні явища та процеси, що відбуваються у соціально-державних інституціях, включаючи й сферу виконання покарань;

г) довести роль і місце встановлених проблем у соціально-правовому механізмі функціонування певної інтегральної (фр. *integral*, від лат. *Integer* – цілий; єдиний; нерозривно пов'язаний тощо)⁶ системи (зокрема, кримінально-виконавчої)⁷.

⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С. 278.

⁷ Буханевич А. І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади : теоретико-методологічний аналіз : Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ : Нац. акад. держ. управління при Президенті України, 2011. С. 1-2.

Саме зазначений методологічний підхід, основу якого склав метод узагальнення, і був застосований у цій роботі при з'ясуванні змісту предмета даного дослідження та реалізації визначених у ньому завдань. При цьому, за допомогою історико-правового методу та застосування однойменного критерію пізнання сутності громадського контролю у сфері виконання покарань України, стан розробок на науковому рівні існуючих на практиці проблем з означеного питання класифіковано на декілька періодів, а саме:

1. Грудень 1970 року – серпень 1991 року, коли досліджувана у цій монографії проблема регулювалась законами та іншими нормативно-правовими актами як колишнього СРСР, так і Української РСР⁸.

Як встановлено в ході даного дослідження, основним джерелом у зазначеному історичному відрізку функціонування органів та установ виконання покарань був ВТК Української РСР, прийнятий 23 грудня 1970 року⁹. При цьому, як показало вивчення змісту вказаного Кодексу, ні в Загальній, ні в Особливій його частинах не було правових норм, які б стосувались питань громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, що в певній мірі стало одним із наслідків державної (виправно-каральної) політики у зазначеній галузі суспільних відносин¹⁰, а також відсутності будь-яких проявів соціального контролю з боку громадянського суспільства у цей період функціонування сфери виконання покарань.

Цікавим у зв'язку з цим є висновок Ю. В. Чакубаша, який небезпідставно у свій час вважав, що кримінально-виконавча система в Українській РСР функціонувала в атмосфері «напівсекретності» та замовчення, нібито за межами суспільства, на іншому материку, на іншому архіпелазі¹¹.

⁸ Кримінально-виконавче право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джузи. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 35-54.

⁹ Про затвердження Виправно-трудоного кодексу Української РСР : Закон Української РСР від 23 грудня 1970 року № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. № 1. Ст. 6.

¹⁰ Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України : навч. посібник / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 60-83.

¹¹ Чакубаш Ю. В. Формування наукового погляду на тюрму як суспільно-державний інститут. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 1(3). С. 29.

У такому ж контексті, як свідчать матеріали даного наукового пошуку, зокрема й шляхом застосування методів аналізу та синтезу результатів різноманітних доктринальних джерел, науковці оцінювали на той час виправно-каральну, а згодом – виправно-трудова, політику Української РСР, яка реалізовувалась на її території протягом 1970-1991 р. р.¹².

Як наслідок, у наукових розробках того часу мова велась, в основному, не про громадський контроль у сфері виконання покарань, а про участь громадськості у виправленні та перевихованні (як це витікало із змісту ст. 9 ВТК) засуджених, що можна віднести до однієї з умов, яка детермінує до сьогодні відсутність у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України належних правових механізмів з питань здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань.

Як з цього приводу досить влучно висловився А. Б. Аваков, комунізм ліквідував свободу думки, свободу слова, свободу зібрань, свободу асоціацій та інші фундаментальні свободи, і демократію як таку¹³. Саме тому, на його думку, повернення фундаментальних свобод не тільки на папері, але й у реальності, затвердження демократичних цінностей і народовладдя – одне із завдань сьогодення для України¹⁴.

Проте, у своїх працях учені того періоду чітко дотримувались «канонів» (гр. κανον – правило; припис; обов'язкова норма тощо)¹⁵ радянської державної політики та законодавства, які не допускали контролю за владою, її інститутами та органами з боку громадськості¹⁶. Поряд з цим, деякі елементи участі останньої у виправленні та перевихованні засуджених науковці у своїх різноманітних розробках все таки відображали та обґрунтовували¹⁷. Зокрема, методологічні засади з означених питань

¹² Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ-XX) : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. С. 370-383.

¹³ Аваков В. Б. Ленін з нами? Харків : Фоліо, 2017. С. 142.

¹⁴ Там само

¹⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С. 292.

¹⁶ Авер'янов В. Б. Державне управління : теорія і практика. Київ : Юрінком, 1998. С. 5-6.

¹⁷ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ / за заг. ред. І. П. Голосніченко, Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. С. 3-4.

запрезентували такі дослідники, як: В. Б. Аверьянов (наприклад, у монографії «Функції та організаційна структура органу державного управління» (1976 р.)); З. А. Астеміров («Сучасні пенітенціарні системи капіталістичних держав» (1977 р.)); В. П. Артамонов («Завдання виправно-трудового законодавства та поняття покарань, пов'язаних з виправно-трудовим впливом» (1979 р.)); О. І. Бажанов («Обговорення пенітенціарних проблем на міжнародному рівні» (1977 р.)); Л. Ш. Берекашвілі («Проблеми оцінки діяльності органів внутрішніх справ» (1981 р.)); І. А. Водолаз («Правопорушення та відповідальність засуджених за їх вчинення в період відбування покарань у виправно-трудовій установі» (1982 р.)); І. М. Гальперін («Покарання: соціальні функції, практика застосування» (1983 р.)); В. М. Глазкова («Виправлення засудженого та можливість встановлення його судом» (1980 р.)); Е. О. Говорухін («Організаційно-правові питання виконання покарання у виправно-трудових колоніях з ізольованими дільницями і локальними виробничими об'єктами» (1981 р.)); С. І. Дементьєв («Позбавлення волі як засіб кримінального покарання» (1977 р.)); А. І. Зубков («Теоретичні питання регулювання праці засуджених в радянських виправно-трудових установах» (1974 р.)); Л. О. Ігнат'єв («Оцінка ефективності виправно-трудових установ» (1974 р.)); М. І. Климко («Контроль в системі радянського державного управління» (1985 р.)); Л. Г. Крахмальник («Єдність та особливості виправно-трудових кодексів союзних республік» (1974 р.)); А. І. Марцев («Завдання виправно-трудових установ» (1970 р.)); П. П. Михайленко («Рецидивна злочинність та її попередження органами внутрішніх справ» (1970 р.)); Б. С. Нікіфоров («До питання про вивчення ефективності кримінально-правових заходів боротьби зі злочинністю» (1968 р.)); І. М. Перков («Класифікація засуджених до позбавлення волі та розділення їх по виправно-трудових установах» (1978 р.)); П. Г. Пономар'єв («Ефективність правових норм, які регулюють застосування основних засобів виправлення та перевиховання засуджених до позбавлення волі» (1989 р.)); І. М. Рагімов («Ефективність позбавлення волі та шляхи її підвищення» (1988 р.)); В. П. Ревін («Оцінка ефективності діяльності органів внутрішніх справ по застосуванню кримінального законодавства» (1987 р.)); Л. А. Ременсон («До питання про мету та

сутність виконання покарань» (1977 р.); А. С. Севрюгін («Методика оцінки поведінки засуджених (на досвіді атестації в загоні виправно-трудової колонії)» (1978 р.); О. Ф. Сизий («Оцінка ступеня виправлення та перевиховання засуджених» (1986 р.); М. О. Стручков («Проблеми науки виправно-трудового права у світлі нового виправно-трудового законодавства» (1972 р.); Ф. Р. Сундуров («Позбавлення свободи та соціально-психологічні передумови його ефективності» (1980 р.); В. В. Тирський («Карально-виховний процес у виправно-трудових колоніях особливого режиму» (1973 р.); Ю. М. Ткачевський («Радянське виправно-трудове право» (1971 р.); Г. О. Туманов («Реакційний характер тюремної політики та тюрмознавства в капіталістичних державах» (1965 р.); О. І. Устинова («Позбавлення волі по кримінальному праву США» (1982 р.); Б. С. Утевський («Радянське виправно-трудове право: тюремна політика капіталістичних держав» (1957 р.); В. П. Чочев («Кризис буржуазної законності: історико-теоретичний аспект» (1981 р.); М. Д. Шаргородський («Покарання, його мета та ефективність» (1973 р.); І. В. Шмаров («Ефективність діяльності виправно-трудових установ» (1968 р.); Є. В. Шоріна («Контроль за діяльністю органів державного управління в СРСР» (1981 р.); В. П. Шупілов («Криза тюремної політики сучасних буржуазних держав» (1975 р.); А. О. Яковлев («Про ефективність виконання покарання» (1964 р.); У. А. Ямпольська («Органи громадської самодіяльності серед інших форм суспільної активності громадян (завдання дослідження та підхід щодо їх вирішення)» (1985 р.) та ін.¹⁸.

При цьому варто зазначити, що в Українській РСР на той час проблеми громадського контролю за органами внутрішніх справ, у складі яких функціонували й органи й установи виконання покарань, активно досліджували на кафедрі кримінології та виправно-трудового права Київської вищої школи МВС СРСР ім. Ф. Е. Держинського, яку тривалий час очолював доктор юридичних наук, професор В. Г. Люхолоб, а також інші науковці даного вузу (С. А. Бородін (1978 р.), В. М.

¹⁸ Погребна К.Ф. Про деякі історико-правові аспекти дослідження змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України. *European Reforms Bulletin*. 2021 № 4. С. 45-48.

Бризгалов (1983 р.), А. П. Закалюк (1975 р.), В. Т. Коломієць (1969 р.); М. Є. Макогон (1976 р.), В. О. Корчинський (1989 р.), М. П. Мелентьев (1975 р.) та ін.)¹⁹.

Поряд з цим, як показали результати застосування при з'ясуванні стану і змісту наукових розробок з питань громадського контролю діалектичного та інших методів дослідження (історико-правового, системного аналізу, дедукції, т. ін.)²⁰, загальні теоретичні підходи та закономірності їх прояву у доктринальних джерелах залишались у працях зазначених вище учених періоду (1970-1991 р. р.) незмінними. Більш того, цей підхід (як наслідок прояву тих тенденцій, що склались на протязі вказаного історичного періоду) залишився домінуючим і в II класифікаційному періоді (1991-2003 р. р.), через вплив тих наукових шкіл, які були створені у радянську добу функціонування органів та УВП, що можна віднести до однієї з детермінант, які обумовлювали нормативно-правові засади кримінально-виконавчої діяльності України того часу.

Цей висновок, без сумніву, стосується й видозміни на нормативно-правовому рівні й змісту, форм і видів громадського контролю у сфері виконання покарань України²¹.

2. Серпень 1991 – липень 2003 р. р., коли питання зазначеного виду суспільної діяльності регулювались частково видозміненим кримінально-виконавчим законодавством України.

Зокрема, хоча ще у 1970 році, в ст. 9 ВТК України й були закріплені правові засади участі громадськості у сфері виконання покарань, до 2003 року включно вказана норма так і не видозмінювалась, що виступило у цій роботі додатковим аргументом відносно змісту детермінації причин і умов, які негативно впливали на формування і розвиток інституту громадського контролю у сфері виконання покарань. Крім цього, у зв'язку з цим звертає на себе увагу й такий юридичний факт, а саме: у ч. 2 ст. 9 ВТК було зазначено, що форми і порядок участі громадськості у

¹⁹ Там само

²⁰ Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. для студ. і курсантів / за ред. П. С. Прибутька. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 22-24.

²¹ Погребна К.Ф. Про деякі історико-правові аспекти дослідження змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України. *European Reforms Bulletin*. 2021 № 4. С. 45-48.

сфері виконання покарань встановлюється цим Кодексом та іншими законами України.

Поряд з цим (на відміну, наприклад, від чинного КВК України), варто зазначити, що у ВТК було закріплено спеціальний розділ VIII, який також не піддавався видозміні з часу затвердження даного Кодексу у 1971 році та передбачав:

а) участь спостережних комісій у сфері виконання покарань (ст. 122) (у КВК України на сьогодні це віднесено до однієї з форм громадського контролю);

б) участь комісій у справах неповнолітніх у сфері виконання покарань (ст. 123) (у чинному КВК така норма відсутня взагалі);

в) участь рад громадськості у сфері виконання покарань (ст. 124) (така норма теж у КВК відсутня);

г) шефство трудових колективів і громадських організацій у сфері виконання покарань (ст. 125) (такий вид контролю відсутній у КВК);

г) інші форми участі громадськості у сфері виконання покарань²². Як з цього приводу було зазначено в ст. 126 ВТК, у сфері виконання покарань громадськість може брати участь і в інших формах, які не передбачені цим Кодексом, але відповідають загальним положенням і принципам кримінального покарання, встановленим виправно-трудовим законодавством України (які, зокрема, у даному Кодексі та в КК на той час були відсутні).

Отже, і в II класифікаційному періоді (1991-2003 р. р.) у чинному на той час кримінально-виконавчому законодавстві України мова про громадський контроль у сфері виконання покарань не велась – і це при тому, що у 1996 році була прийнята Конституція України, у нормах якої закріплені певні законодавчі засади з означеного питання, а саме – у: ст. 1 (передбачає, що Україна є демократичною державою); ст. 3; ст. 5 (носієм і єдиним джерелом влади є народ); ст. 15 (державна гарантує свободу політичної діяльності); ст. 36 (право та свободу об'єднань у політичні та громадські організації); ст. 38 (право на участь в управлінні державними справами); інші.

²² Погребна К.Ф. Про деякі історико-правові аспекти дослідження змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України. *European Reforms Bulletin*. 2021 № 4. С. 45-48.

Але, як це встановлено у ході спеціальних наукових досліджень, на той час у ВТК (як, власне і у КВК у сьогоднішній день), Конституція України до одного (та головного, як це витікає із змісту ст. 8 Основного Закону), із джерел виправно-трудового законодавства (ст. 2) віднесена не була²³.

І, знову ж таки, це при тому, що ще у 1996 році була прийнята відповідна постанова Пленуму Верховного Суду, у п. 2 якої наголошувалось на тому, що її норми мають найвищу юридичну силу та є нормами прямої дії²⁴.

Крім цього, у досліджуваному періоді (1991-2003 р. р.) на той час були чинними й інші закони, що мали певне відношення до громадського контролю у сфері виконання покарань, а саме – Закони України:

а) «Про громадські об'єднання»;

б) «Про міліцію» від 20.12.1991 року № 565-ХІІ, у якому був закріплений спеціальний розділ VI «Контроль і нагляд за діяльністю міліції», а також ст. 26, у якій говорилося про те, що місцеві ради, здійснюючи контроль за роботою міліції, не втручаються в її оперативно-розшукову, кримінальну процесуальну та адміністративну діяльність²⁵;

в) інші законодавчі акти²⁶.

Проте, як показали результати застосованих у даній роботі методів аналізу та вивчення документів, а також формально-логічного методу, науковці того періоду (1991-2003 р. р.) у більшій мірі досліджували проблеми здійснення громадського контролю тільки за діяльністю підрозділів міліції, залишаючи при цьому осторонь питання, що стосувались змісту, форм і видів такого суспільного контролю за роботою органів та УВП, які до 1999 року функціонували у системі МВС України.

²³ Белкіна Д. С. Правові колізії та прогалини у сучасному кримінально-виконавчому праві України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : КПУ, 2020. С. 8-9.

²⁴ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* (упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136.

²⁵ Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 4. Ст. 20 (втратив чинність).

²⁶ Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 № 987-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283

Зокрема, відповідне методологічне підґрунтя у цьому сенсі створили у той час такі учені, як: В. А. Глазков (наприклад, у своїй роботі «Про деякі принципи та напрями взаємодії центрів громадських зв'язків ОВС з населенням у профілактиці правопорушень та охороні громадського порядку» (2003 р.)²⁷; О. О. Кисельов («Стимулювання конфіденційності участі громадян у попередженні і розкритті злочинів» (2003 р.)²⁸; В. І. Лебеденко («Мотивація конфіденційного співробітництва громадян з правоохоронними органами у боротьбі із злочинністю» (2002 р.)²⁹ та інші учені³⁰.

У той самий час, досить активно над вирішенням проблем, які стосувались участі громадськості у діяльності правоохоронних та інших державних органів у досліджуваному періоді (1991-2003 р. р.), працювали й учені адміністративно-правового напрямку, а саме: О. Ф. Андрійко (зокрема, у докторській дисертації «Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади» (1999 р.)³¹ ; О. В. Баклан («Контрольно-наглядова діяльність та адміністративний примус в сфері охорони праці (на матеріалах підрозділів державного нагляду за охороною праці Головного штабу МВС України)» (2002 р.)³²; Є. Є. Додіна («Адміністративно-правовий статус громадянських організацій в Україні» (2002

²⁷ Глазков В. А. Про деякі принципи та напрями взаємодії центрів громадських зв'язків ОВС з населенням у профілактиці правопорушень та охороні громадського порядку. *Вісник Луганської акад. внутр. справ. МВС*. Луганськ : Луг. АВС МВС України, 2003. Вип. 4. С. 236-240.

²⁸ Кисельов О. О. Стимулювання конфіденційності участі громадян у попередженні і розкритті злочинів. *Теорія і практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах*. Київ : НАВСУ, 2002. Ч. 2. С. 188-190.

²⁹ Лебеденко В. І., Ольшевський К. М. Мотивація конфіденційного співробітництва громадян з правоохоронними органами у боротьбі із злочинністю. *Теорія і практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах*. Київ : НАВСУ, 2002. Ч. 2. С. 200-202.

³⁰ Бібліографія (кримінологія та профілактика злочинів) : довідник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2008. 296 с.

³¹ Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 38 с.

³² Баклан О. В. Контрольно-наглядова діяльність та адміністративний примус в сфері охорони праці (на матеріалах підрозділів державного нагляду за охороною праці Головного штабу МВС України) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 17 с.

р.)³³; І. М. Компанієць («Адміністративно-правове регулювання свободи совісті» (1996 р.))³⁴; А. Р. Крусян («Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні» (1999 р.))³⁵; В. П. Тарануха («Звернення громадян як засіб забезпечення законності в діяльності місцевих органів виконавчої влади» (2003 р.))³⁶; І. П. Устинова («Правовий статус органів фінансового контролю в системі органів державної виконавчої влади України» (1997 р.))³⁷; М. Ю. Фролов («Міськрайоргани внутрішніх справ в умовах правової реформи» (2001 р.))³⁸; А. М. Школик («Адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності в Україні» (2000 р.))³⁹ та ін.⁴⁰.

Отже, застосування методів аналізу, синтезу, дедукції та індукції дозволяє стверджувати, що і в другому визначеному класифікаційному періоді (1991-2003 р. р.) питання щодо контролю громадськості за діяльністю органів державної влади, включаючи й сферу виконання покарань України, на доктринальному рівні у повній мірі не досліджувались. При цьому спрямованість наукових розробок стосувалась лише проблем участі цих суб'єктів у державній діяльності, зокрема й в правоохоронній, а також взаємодії громадських організацій з органами державної влади та управління, що можна віднести до наслідків впливу попередньої радянської

³³ Додіна Є. Є. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса : Одеськ. нац. юрид. академія, 2002. 21 с.

³⁴ Компанієць І. М. Адміністративно-правове регулювання свободи совісті: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого, 1996. 22 с.

³⁵ Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса : Одеськ. держ. юрид. академія, 1999. 19 с.

³⁶ Тарануха В. П. Звернення громадян як засіб забезпечення законності в діяльності місцевих органів виконавчої влади : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь : Нац. акад. держ. податкової служби України, 2003. 20 с.

³⁷ Устинова І. П. Правовий статус органів фінансового контролю в системі органів виконавчої влади України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1997. 27 с.

³⁸ Фролов М. Ю. Міськрайоргани внутрішніх справ в умовах правової реформи : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 19 с.

³⁹ Школик А. М. Адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 17 с.

⁴⁰ Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укл. В. К. Гришук, Кириць, О. Ф. Пасека. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. С. 235-279.

державної політики як на законодавців, так і на учених, що й відобразилась у змісті їх наукових пошуків⁴¹.

Додатковим аргументом з цього приводу, що стало результатом застосування системно-структурного методу пізнання явищ і процесів, які мають відношення до змісту громадського контролю у сфері виконання покарань, виступають наукові розробки учених кримінально-виконавчого напрямку⁴². До таких авторів можна віднести, зокрема, праці: О. А. Ярового («Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх, звільнених з виховно-трудова колоній» (2002 р.))⁴³ та ін.⁴⁴, у яких досліджувались питання щодо участі громадськості у виправленні та перевихованні засуджених (враховуючи, що на той час кримінально-виконавчі правовідносини регулювались ВТК України 1970 року зразка⁴⁵, у якому мова велась не про ресоціалізацію, а про перевиховання цих осіб (ст. ст. 7, 9)).

Поряд з цим, ватро звернути увагу й на той факт, що у відповідних державних програмах з питань кримінально-виконавчої діяльності в Україні мова велась не тільки про участь, але й про контроль громадськості за сферою виконання покарань. Так, у розділі I «Управління кримінально-виконавчою системою» Основних напрямів реформи кримінально-виконавчої системи Української РСР, які були затверджені постановою Кабінету міністрів Української РСР від 11 липня 1991 року № 88, було зазначено, що для забезпечення гласності в діяльності виправних установ варто визначити систему інформаційного забезпечення діяльності органів, які виконують покарання, та забезпечити випуск спеціальної газети з пенітенціарних

⁴¹ Погребна К.Ф. Про деякі історико-правові аспекти дослідження змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України. *European Reforms Bulletin*. 2021 № 4. С. 45-48.

⁴² Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укл. В. К. Гришук, О. Ф. Пасека. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. С. 357-359.

⁴³ Яровий А. О. Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх, звільнених з виховно-трудова колоній : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 20 с.

⁴⁴ Бібліографія (кримінологія та профілактика злочинів) : довідник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2008. с. 49-56.

⁴⁵ Про затвердження Виправно-трудова кодексу Української РСР : Закон Української РСР від 23 грудня 1970 року № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. № 1. Ст. 6.

проблем, зробивши її доступною до населення⁴⁶, що, без сумніву, можна віднести до деяких нормативно-правових елементів здійснення громадського контролю за вказаною галуззю суспільних відносин.

Крім цього, у вказаних Напрямах були закріплені й інші положення з означеної проблематики дослідження, а саме – щодо:

а) розширення прав і підвищення відповідальності обласних і місцевих Рад народних депутатів Республіки за організацією та ефективністю виконання кримінальних покарань (розділ I)⁴⁷ (чого, до речі, не здійснено в Україні до сьогодні);

б) створення в Республіці сітки громадських формувань (асоціацій, патронатів, фондів тощо) для надання реальної допомоги у вихованні засуджених і пост-пенітенціарній адаптації цих осіб (розділ I)⁴⁸;

в) розширення організаційно-правових основ самоуправління засуджених (розділ II «Виховна робота»)⁴⁹;

г) законодавчого визначення прав і відповідальності Республіканських органів та громадських організацій щодо надання допомоги особам, які відбувають покарання (розділ IX «Соціальна адаптація осіб, які відбувають покарання»)⁵⁰ [182, с. 14] (не виконано в повній мірі до цього часу);

г) створення на місцях служби пост-пенітенціарної опіки при міських, районних бюро працевлаштування і профорієнтації населення (розділ IX)⁵¹ (виконано частково шляхом видання спільного наказу Міністерства соціальної політики та Міністерства юстиції України з означених питань⁵², а також закріплення

⁴⁶ Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи Української РСР : затв. постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 11.07.1991 № 88. Київ : Головне управління виконання покарань МВС України, 1991. С. 4.

⁴⁷ Там само: с. 5.

⁴⁸ Там само

⁴⁹ Там само: с.9.

⁵⁰ Там само: С.14.

⁵¹ Там само

⁵² Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 № 974/5/467/280. URL:<https://ips.liqazakon.net/dokument>

відповідних гарантій в Законі України «Про зайнятість населення» (п. 4, ч. 1 ст. 14))⁵³;

д) всебічного заохочення участі кооперативів, релігійних та інших організацій, окремих громадян у роботах, що стосуються надання допомоги засудженим, які звільнились з місць позбавлення волі, а також створення для цього спеціальних громадських формувань (розділ IX)⁵⁴ (останні дотепер в Україні відсутні);

ж) створення у ході реалізації визначених у Основних напрямках реформи кримінально-виконавчої системи спеціального соціального комплексу, який в умовах правової держави здатний вирішити найважливішу задачу щодо ресоціалізації правопорушників (розділ XI «Удосконалення законодавства про виконання кримінальних покарань»)⁵⁵ (такий, зокрема, до теперішнього часу (2022 р.) не створено).

з) інші напрями видозміни змісту кримінально-виконавчої діяльності, що були затверджені в Основних напрямках реформи у сфері виконання покарань⁵⁶.

Як показали результати застосування у ході даного дослідження методів аналізу та вивчення документів, у такому ж контексті формувались предмет і завдання наукових пошуків з означеної проблематики учених кримінально-виконавчого (пенітенціарного) спрямування. Особливе місце при цьому займали доктринальні розробки Г. О. Радова, який у своїх працях обґрунтував не тільки зміст і сутність пенітенціарної політики України та необхідність заміни нею існуючої на той час кримінально-виконавчої політики⁵⁷, але й запропонував з цього приводу

⁵³ Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

⁵⁴ Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи Української РСР : затв. постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 11.07.1991 № 88. Київ : Головне управління виконання покарань МВС України, 1991. С.14.

⁵⁵ Там само

⁵⁶ Там само

⁵⁷ Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 12-16.

авторський проект доктринальної моделі Закону «Про пенітенціарну систему України»⁵⁸.

Зокрема, серед головних пріоритетів сучасної пенітенціарної політики України він визначив такі із них, як:

а) здійснення громадськістю моніторингу у сфері виконання покарань у межах наданих їй законом повноважень;

б) всіляке залучення громадських об'єднань до діяльності у сфері виконання покарань, надання засудженим допомоги і підтримки;

в) створення громадських фондів допомоги пенітенціарним установам за рахунок благодійних внесків⁵⁹.

Для їх реалізації Г. О. Радов у своїй доктринальній моделі запропонував закріпити у законі завдання щодо залучення до процесу ресоціалізації засуджених на підставі загальних інтересів у створенні умов суспільної безпеки всього національного потенціалу, включаючи людські ресурси, кошти і матеріали, створення суспільних фондів за рахунок добровільних внесків та інших законних джерел (ст. 2 проекту Закону «Про пенітенціарну систему України»)⁶⁰, а також таких принципів діяльності пенітенціарної системи, як: відкритості і гласності; створення умов для всебічного контролю за цією діяльністю з боку повноважених органів державного управління, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства (ст. 3 доктринальної моделі)⁶¹.

Більш того, у даній розробці Г. О. Радов чітко визначив роль і місце громадськості та її інститутів серед суб'єктів пенітенціарної системи (розділ 2 ст. ст. 14, 15) та закріпив їх права (ст. 14).

⁵⁸ Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 11-52.

⁵⁹ Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 13-14.

⁶⁰ Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С.11.

⁶¹ Там само: С.12.

У цілому ж свою позицію по даному питанню цей науковець сформулював наступним чином: в умовах демократичної правової держави, яку буде Україна, наявність інститутів громадянського суспільства є об'єктивною необхідністю⁶².

Поряд з цим, у зазначеній та в інших своїх працях Г. О. Радов, як видається, так і не сформулював відповідних правових механізмів і гарантій, спрямованих на реалізацію контрольних функцій громадськості у сфері виконання покарань України, звівши їх по суті, як це, зокрема, витікає із змісту ст. 14 Доктринальної моделі Закону «Про пенітенціарну систему України», до участі громадськості у сфері виконання покарань, а не до, власне, контролю за цим процесом⁶³.

По такому ж шляху, на жаль, у той час пішли й інші учені кримінально-виконавчого (пенітенціарного) профілю. Серед них звертають на себе увагу, як методологічне підґрунтя з означеної проблематики, доктринальні розробки таких учених, як: О. Г. Колб (наприклад, у роботі «Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах» (1996 р.))⁶⁴; С. Я. Фаренюк («Пенітенціарні засади проекту Кримінально-виконавчого кодексу України» (1996 р.))⁶⁵; І. П. Яцина («Захист прав людини в умовах позбавлення волі» (1996 р.))⁶⁶; О. В. Романенко («Сутність пенітенціарної функції демократичної правової держави» (1997 р.))⁶⁷; В. В. Сулицький («Система підготовки засуджених до життя на волі» (1997 р.))⁶⁸; О. Х. Юлдашев («Організаційно-технічне забезпечення розробки пакету законодавчих актів щодо створення, функціонування і розвитку пенітенціарної системи» (1997

⁶² Радов Г. О. Правові основи участі інститутів громадянського суспільства в діяльності установ кримінально-виконавчої системи України. *Тюрма і суспільство* : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 12.

⁶³ Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С.20-21.

⁶⁴ Колб О. Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 89-94.

⁶⁵ Фаренюк С. Я. Пенітенціарні засади проекту Кримінально-виконавчого кодексу України. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 25-28.

⁶⁶ Яцина І. П. Захист прав людини в умовах позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 29-35

⁶⁷ Романенко О. В. Сутність пенітенціарної функції демократичної правової держави. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 53-56.

⁶⁸ Сулицький В. В. Система підготовки засуджених до життя на волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 62-65.

р.)⁶⁹; В. М. Синьов (Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи» (1997 р.)⁷⁰; І. І. Резник («До питання про організацію системи приватно-суспільного патронажу в Україні» (1997 р.)⁷¹; В. М. Любченко («Шляхи вирішення проблеми соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі» (1997 р.)⁷²; Ю. В. Чакубаш («Системний підхід як основний метод розбудови теорії еволюції кримінально-виконавчих систем» (2001 р.)⁷³; В. І. Ковалець («Релігійний чинник як компонент ресоціалізації засуджених» (1998 р.)⁷⁴; Б. М. Телефанко («Соціальна адаптація осіб, звільнених з виправно-трудоустанов» (1998 р.)⁷⁵; М. В. Клімов («Обґрунтування цілей та відбору змісту навчання фахівців пенітенціарної системи» (1998 р.)⁷⁶; А. О. Галай («Шляхи реформування пенітенціарної політики України у сфері діяльності персоналу пенітенціарних установ» (1999 р.)⁷⁷; О. І. Осауленко («Система юридичних гарантій прав і свобод засуджених» (1999 р.)⁷⁸; В. М. Середницький («Соціально корисні зв'язки засуджених до позбавлення волі та їх правове регулювання» (1999 р.)⁷⁹; В. С. Наливайко («Ресоціалізація злочинців за кордоном та її особливості» (1999 р.)⁸⁰ та ін.

⁶⁹ Юлдашев О. Х. Організаційно-технічне забезпечення розробки пакету законодавчих актів щодо створення, функціонування і розвитку пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 66-69.

⁷⁰ Синьов В. М., Клімов М. В. Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 70-84.

⁷¹ Резник І. І. До питання про організацію системи приватно-суспільного патронажу в Україні. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 123-127.

⁷² Любченко В. М. Шляхи вирішення проблеми соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 133-136.

⁷³ Чакубаш Ю. В. Системний підхід як основний метод розбудови теорії еволюції кримінально-виконавчих систем. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2001. № 6. С. 177-184.

⁷⁴ Ковалець В. І. Релігійний чинник як компонент ресоціалізації засуджених. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 1(3). С. 81-86.

⁷⁵ Телефанко Б. М. Соціальна адаптація осіб, звільнених з виправно-трудоустанов. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 1(3). С. 96-98.

⁷⁶ Клімов М. В. Обґрунтування цілей та відбору змісту навчання фахівців пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 1(3). С. 110-120.

⁷⁷ Галай А. О. Шляхи реформування пенітенціарної політики України у сфері діяльності персоналу пенітенціарних установ. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1999. № 4. С. 6-8.

⁷⁸ Осауленко О. І. Система юридичних гарантій прав і свобод засуджених. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1999. № 4. С. 9-14.

⁷⁹ Середницький В. М. Соціально-корисні зв'язки засуджених до позбавлення волі та їх правове регулювання. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1999. № 4. С. 39-43.

⁸⁰ Наливайко В. С. Ресоціалізація злочинців за кордоном та її особливості. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 4. С. 65-67.

Таким чином, результати застосування історико-правового, системного, догматичного, формально-логічного та інших методів пізнання змісту досліджуваної проблематики дозволяють констатувати, що і в другому класифікаційному періоді (1991-2003 р. р.) і на доктринальному, і на законодавчому та організаційно-управлінському рівнях проблеми, що стосувались змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України, вирішувались досить інертно, безсистемно та формально, що, без сумніву, можна віднести до сформованих у першому класифікаційному періоді (1970-1991 р. р.) детермінант і негативних тенденцій прояву так званої «кримінально-каральної» (з елементами радянської) політики виконання – відбування покарань в нашій державі.

Більш того (і це доведено у ході подальшого функціонування органів та УВП вже в умовах нового КВК України), зазначені «ідеологія», «психологія», «технологія» та інші змістовні складові державної політики у зазначеній галузі суспільної діяльності знайшли своє відображення (а, вірніше, майже не видозмінились по суті) у чинному кримінально-виконавчому законодавстві, звівши на практиці діяльність громадськості в процесі виконання – відбування покарань до участі лише у виправленні та ресоціалізації засуджених (ст. ст. 5, 6, 25 КВК), а не до, власне, здійснення контролю за сферою виконання покарань України.

3. Третій період формування соціально-правових засад здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань припадає на *січень 2004 – грудень 2010 р. р.*, коли цією галуззю суспільної діяльності управляв ДДУПВП⁸¹, як центральний орган державної виконавчої влади, що був визначений таким у ст. 11 КВК⁸².

Як показали результати вивчення нормативно-правових актів, їх зміст свідчить про те, що ДДУПВП у досліджуваному періоді не у повній мірі виконував законодавчі вимоги з питань забезпечення здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, які, зокрема, витікали із змісту ч. 2 ст. 25 КВК України,

⁸¹ Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань : Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 344/98.URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁸² Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

що вступив у дію у січні 2004 року, та інших законів, що регулювали зазначений вид суспільної діяльності (як от: «Про свободу совісті та релігійні організації»⁸³; «Про громадські об'єднання»⁸⁴; ін.), а також підзаконних нормативно-правових джерел⁸⁵.

Крім цього, ДДУПВП з часу повного виводу органів та УВП з підпорядкування МВС України у 1999 році⁸⁶ і самостійного функціонування даного Департаменту у системі державних органів виконавчої влади до часу його ліквідації у грудні 2010 року⁸⁷ фактично скоротив зміст предмету щодо гласності своєї діяльності, надавши відповідні обмежувальні грифи для тієї інформації, що була відкритою для громадськості на протязі 1991-1998 р. р.⁸⁸. Зокрема, ті бюлетені ГУВП МВС України⁸⁹ та ДДУПВП⁹⁰, у яких публікувались відомості про оперативно-службову і виробничо-господарську діяльність органів і установ виконання покарань у відкритому доступі з 1991 по 1998 р. р. включно, з 1999 по 2015 р. р. отримали обмежувальний характер та помітку «для службового користування», позбавивши таким чином громадськість можливості використовувати її для аналізу та відповідних оцінок змісту кримінально-виконавчої діяльності, що можна віднести до певного соціального парадоксу того часу (гр. *paradoksos* – неочікуваний, дивний; своєрідна думка, яка не співпадає із загальноприйнятною, тощо)⁹¹.

⁸³ Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.

⁸⁴ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

⁸⁵ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

⁸⁶ Про виведення Державного департаменту з підпорядкування МВС України : Указ Президента України від 12 березня 1999 року № 248/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 11. Ст. 24.

⁸⁷ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09 грудня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

⁸⁸ Лисодєд О. В., Остапко К. С. Органи та установи виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні (1917-2004 р. р.). *Форум права*. 2021. № 2. С. 31-45.

⁸⁹ Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України за 1991 рік : інформ. бюл. Київ : ГУВП МВС України, 1992. 28 с.

⁹⁰ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році : Інформ. бюл. Київ : ДДУПВП, 1999. № 2. 83 с.

⁹¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.488.

Мова, власне ведеться про те, що у ст. 5 КВК ще у 2003 році була закріплена участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і УВП. Проте, як це здійснити зазначеним учасникам кримінально-виконавчих правовідносин свої повноваження у реаліях закритості та певної «зашореності» (утаємненості) кримінально-виконавчої системи України законодавець не пояснив, тобто відповідних правових норм з цього приводу у даному Кодексі не закріплено.

І, це про тому, що на законодавчому рівні було закріплено принцип відкритості системи ДКВС України для демократичного контролю⁹². Більш того, цей принцип є визначальний для всіх держав, які є членами Ради Європи (Україна стала такою у жовтні 1995 року⁹³ та приєдналась у зв'язку з цим до Статуту цієї неурядової організації⁹⁴), а також знайшов своє відображення в інших законодавчих актах⁹⁵.

У той самий час, як вірно з цього приводу зробила висновок І. С. Яковець, громадський контроль існує не стільки тоді, коли представники громадськості мають доступ до закритих установ, а також коли вони мають можливість, як громадськість, ознайомитись з умовами тримання й іншими аспектами діяльності таких закритих закладів, скільки тоді, коли ті відомості, які вони отримують, стають відомі широкому загалу суспільству⁹⁶.

Поряд з цим, варто зазначити, що у досліджуваному періоді (2004-2010 р. р.) вперше в історії функціонування сфери виконання покарань України було проведено комплексне дослідження проблем, які існували у цій галузі суспільної

⁹² Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

⁹³ Участь України у діяльності Ради Європи. URL:<https://mja.gov.ua/roda-yeropi>

⁹⁴ Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 26. Ст. 17.

⁹⁵ Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2-3.

⁹⁶ Яковець І. С. Проблеми співпраці Департаменту та спостережних комісій. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / В. А. Бодира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова*. Харків : Права людини, 2009. С. 135.

діяльності, силами і засобами громадськості організації «Донецький Меморіал»⁹⁷, у зв'язку з чим був створений прецедент (фр. precedent, від лат. praecedent – той, що передував; випадок який мав місце раніше та є прикладом або оправданням для подальших аналогічних випадків)⁹⁸, а також відповідні методологічні засади для удосконалення правового, організаційного, управлінського та іншого характеру діяльності суб'єктів соціального контролю з означеної проблематики дослідження.

Як у зв'язку з цим зазначили ініціатори проведеного у 2005 році у сфері виконання покарань України громадського моніторингу (анг. monitoring, від лат. monitor – застерігаючий; систематичне спостереження)⁹⁹, численні твердження ДДУПВП щодо ефективності заходів, які вживає його керівництво щодо реформування системи та впровадження європейських стандартів утримання ув'язнених під варту та засуджених недостатньо підкріплені належними дослідженнями¹⁰⁰. Саме тому, на думку зазначених дослідників, враховуючи більш ніж прохолодне відношення даного Департаменту до пропозицій громадських організацій провести той чи інший моніторинг, здійснене «Донецьким Меморіалом» дослідження спільно з іншими громадськими об'єднаннями, які прийняли участь у цій роботі, є спробою зібрати та упорядкувати інформацію щодо стану дотримання прав людини в кримінально-виконавчій системі, використовуючи широкий спектр джерел інформації¹⁰¹.

Вивчення результатів даного моніторингу дозволяє стверджувати, що, з одного боку, вони мали позитивний пізнавально-оцінюючий ефект дослідження діяльності органів та УВП у 2005 році як для суб'єктів (персоналу ДКВС України та засуджених, які відбували покарання), так і для учасників кримінально-виконавчих правовідносин, а також інших осіб, які цікавились (розробляли, т. ін.) станом процесу виконання – відбування покарань, а з іншого боку, враховуючи, що

⁹⁷ Донецький Меморіал. *Кримінальні покарання в Україні*. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2007. 36 с.

⁹⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.534.

⁹⁹ Там само: С. 383.

¹⁰⁰ Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. *Аспект* : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. № 2(15). С. 3.

¹⁰¹ Там само

зазначене дослідження вперше в історії нашої держави проводилось у таких масштабах, формах та з використанням певних засобів, вказаний експеримент мав, на жаль, і деякі недоліки та прорахунки.

Як видається, до позитивних моментів проведеного «Донецьким Меморіалом» дослідження можна віднести те, що його предмет охопив різноманітні аспекти кримінально-виконавчої діяльності, а саме – ті, що стосувались:

- а) загальних відомостей про ДДУПВП;
- б) структури покарань в Україні;
- в) відомостей про кількісно-якісні показники ув'язнених під варту та засуджених, які тримались у 2005 році в СІЗО та УВП;
- г) змісту кримінально-виконавчого законодавства України;
- г) усіх видів контролю, включаючи громадський, за діяльністю органів і УВП;
- д) результатів опитування колишніх засуджених;
- ж) інформації про органи та УВП;
- з) медичного забезпечення;
- е) умов тримання ув'язнених під варту в СІЗО;
- є) умов тримання в УВП неповнолітніх осіб та жінок;
- і) умов тримання довічно засуджених осіб;
- к) покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- л) відомостей щодо амністії та помилування засуджених;
- м) проблем колишніх засуджених після звільнення;
- н) системи подання скарг;
- о) результатів перевірок, які здійснювались у сфері виконання покарань органами прокуратури;
- п) рекомендацій авторів дослідження;
- р) зауважень та пропозицій ДДУПВП¹⁰².

Отже, автори проведеного громадського моніторингу намагались у певній мірі охопити ті життєво важливі аспекти життєдіяльності ув'язнених під варту та засуджених, які відображені у змісті чинного КВК України, – і це важливо, з огляду

¹⁰² Там само: С. 3-48.

вимог порівняльно-правового методу дослідження, який застосовується науковцями при вивченні того чи іншого об'єкта та предмета свого пошуку¹⁰³.

Поряд з цим, автори зазначеного моніторингу, як видається, допустили при цьому декілька методологічних прорахунків, що не дозволило у подальшому обґрунтовано довести суб'єктам законодавчої ініціативи (ст. 33 Конституції України) про необхідність удосконалення діючого на той час кримінально-виконавчого законодавства України з тих напрямів, які були досліджені ними, а саме:

1. Розглядаючи питання щодо контролю за діяльністю УВП¹⁰⁴, зазначені дослідники жодним словом не обмовились про громадський контроль, який мав би здійснюватися відповідними об'єднаннями громадян, а не тільки Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та Рахунковою палатою парламенту, що можна віднести до прояву тих негативних закономірностей, мова про які велась у ході аналізу попередніх класифікаційних періодів (1970-1991 та 1992-2003 р. р.), а також до «атавізму» (лат. *atavus* – прадід; поява виду ознак, які існували у віддалених предків)¹⁰⁵ радянської епохи в історії України, коли громадський контроль взагалі в механізмі державного механізму не передбачався априорі (лат. *argiori* – з попереднього; незалежно від досвіду; без врахування фактів тощо)¹⁰⁶.

Додатковим аргументом такого висновку є те, що у розділі «Рекомендації» свого дослідження його автори також нічого з цього приводу не запропонували¹⁰⁷.

2. У предметі даного дослідження¹⁰⁸ його автори нічого не сказали взагалі, як дотримуються права засуджених конкретно щодо їх визначеності в ст. ст. 7-10, 107, ін. КВК України, що важливо з точки зору оцінки процесу виконання – відбування

¹⁰³ Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. для студ. і курсантів / за ред. П. С. Прибутька. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 23.

¹⁰⁴ Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. *Аспект* : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. №2(15). С. 16-19.

¹⁰⁵ Атавізм. *Вікіпедія*. <http://uk.m.wikipedia.org.>wiki>

¹⁰⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.20.

¹⁰⁷ Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. *Аспект* : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. № 2(15). С. 42.

¹⁰⁸ Там само: С.1.

покарань, а також не дали оцінку ефективності громадського контролю з цих питань, мова про який ведеться в ст. 25 зазначеного Кодексу.

Зокрема, у проведеному дослідженні були відсутні відомості щодо забезпечення таких прав засуджених, як:

а) гуманне ставлення до них та повагу їх людської гідності (ч. 1 ст. 8 КВК)¹⁰⁹ [299, с. 9-12];

б) на правову допомогу (ч. 1 ст. 8 КВК)¹¹⁰;

в) оскарження рішень ДДУПВП та інших органів управління даного Департаменту (ч. 1 ст. 8 КВК);

г) інші права зазначених осіб¹¹¹.

3. Автори зазначеного дослідження дещо спрощено та поверхово оприлюднили отримані результати, позаяк зігнорували вимоги та правила їх використання, у силу відсутності наукового досвіду або незнання методології наукового пошуку¹¹², а тому навряд чи можна їх визнати об'єктивними.

Це, зокрема, й визнали автори даного моніторингу, заявивши про те, що дане дослідження не є певною мірою соціологічним опитуванням¹¹³.

Як показали результати застосування методу структурно-системного аналізу, аналогічні недоліки та прорахунки допущені вказаними суб'єктами громадського моніторингу у сфері виконання покарань України й у подальші роки (2006 р.¹¹⁴; 2007 р.¹¹⁵; 2008 р.¹¹⁶; ін.). При цьому оприлюднені цими авторами відомості нічим не

¹⁰⁹ Романов М. В. Покарання умовами тримання. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / В. А. Бадира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 9-13.

¹¹⁰ Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3 : К-М. 2001. С.60-66.

¹¹¹ Яковець І. С. Проблеми співпраці Департаменту та спостережних комісій. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / В. А. Бадира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 117-126.

¹¹² Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. для студ. і курсантів / за ред. П. С. Прибутька. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 156 с.

¹¹³ Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. *Аспект* : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. № 2(15). С. 20.

¹¹⁴ Кримінальні покарання в Україні. *Кримінальні покарання в Україні*. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2007. 36 с.

¹¹⁵ Права людини в Україні – 2007. Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Захарова, І. Рапп, В. Яворського. Харків : Права людини, 2008. 304 с.

відрізнялись від інформації, яка, зокрема, відображалась в інформаційному бюлетені, який видавався за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» в рамках реалізації проекту «Сприяння процесу гуманізації кримінально-виконавчої системи», шляхом впровадження елементів пробації та відповідного правосуддя, а також у межах спеціальної рубрики «Бібліотека працівника кримінально-виконавчої інспекції», відповідальним редактором якого була заступник голови ДДУПВП, доктор педагогічних наук, професор Н. Г. Калашник¹¹⁷.

Та, попри все, без сумніву, започатковані ще у 2000 році у виді надання публічної інформації керівництвом ДДУПВП¹¹⁸, а також деякими представниками громадських організацій¹¹⁹ і продовжені у 2005 році та в подальші роки, як відповідне наукове дослідження¹²⁰, вказані види громадського контролю змусили звернути увагу на зазначену проблематику не тільки народних депутатів України та інших суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України), що виразилось у внесенні майже 20-ти змін і доповнень у діючий на той час КВК України¹²¹, але й активізували наукові розвідки з цих питань, у першу чергу, учених кримінально-виконавчого профілю¹²².

У цьому контексті відповідне методологічне підґрунтя для удосконалення громадського контролю за сферою виконання покарань в Україні створили такі науковці, як: А. Х. Степанюк («Ефективність діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» (2009 р.)); В. М. Трубников («Правовий статус

¹¹⁶ Дотримання прав ув'язнених в Україні – 2008 : доповідь. Донецьк : Донецький Меморіал, 2009. 36 с.

¹¹⁷ Практика виконання альтернативних покарань : інформ. бюл. (Ю. В. Олійник, С. О. Тимофеев, І. В. Карандюк; за заг. ред. докт. пед. наук, проф. Н. Г. Калашник. Київ : ДДУПВП, 2008. № 2. 80 с.

¹¹⁸ Штанько І. В. Кримінально-виконавча система України : на шляху реформувань. *Аспект*: інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2000. № 1. С. 5-6.

¹¹⁹ Букалов О. Судова статистика в Україні : все, як і було. *Аспект*: інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2000. №1. С. 7-9.

¹²⁰ Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. *Аспект* : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. № 2(15). С. 3-48.

¹²¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року: *Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3-4. Ст. 21.*

¹²² Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укл. В. К. Гришук, Кириць, О. Ф. Пасека. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. С. 357-359.

засуджених до позбавлення волі» (2006 р.) ; О. В. Ткачова («Виконання покарання у виді виправних і громадських робіт» (2006 р.)); Ю. А. Чеботарьов («Правовий статус засуджених до позбавлення волі» (2005 р.)) ; та ін.

Крім цього, відповідні елементи громадського контролю у сфері виконання покарань України у виді заходів загальносоціального спрямування розробили у досліджуваному періоді (2004-2010 р. р.) й кримінологи, серед яких можна виокремити наукові праці таких учених, як: Д. О. Балабанова («Теорія криміналізації» (2007 р.)); А. А. Березовський («Кримінологічні основи амністії» (2007 р.)); Д. Л. Виговський («Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх»(2006 р.)); та ін.

Певний вклад у вирішення досліджуваної проблематики внесли також й інші науковці (Т. А. Денисова; В. О. Меркулова; О. М. Гумін, ін.), включаючи й фахівців адміністративного права¹²³.

У той самий час, ті негативні тенденції та підходи, що сформувались з приводу предмета цієї роботи, а саме – ототожнення громадського контролю та участі громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених – були пріоритетними як у проаналізованих працях, так і в інших доктринальних розробках виведеного класифікаційного ряду, що не могло відобразитись й на змісті подальших наукових пошуків, які здійснювались на протязі 2011-2022 р. р.

4. Четвертий період формування соціально-правових засад здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань розпочався у **2011 році та триває по теперішній час**, коли, спочатку частково (2010-2012 р. р.)¹²⁴, а потім повністю у 2012 році, Міністерство юстиції України на законодавчому рівні стало центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації України¹²⁵, та здійснює у зв'язку з цим у даному

¹²³ Там само: С.253-297.

¹²⁴ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09 грудня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

¹²⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України : Закон України від 16.10.2012 № 5461-VI. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

напрямі низку організаційно-управлінських, нормативно-правових, матеріально-технічних та інших видозмін у зазначеній галузі суспільної діяльності.

Зокрема, у контексті досліджуваної у цій роботі проблематики, можна акцентувати увагу на такі проведені у вказаному періоді соціально важливі напрями реформ у сфері виконання покарань України, як:

а) прийняття у квітні 2014 року Закону України «Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»¹²⁶;

б) ліквідація у 2016 році ДПтС України та створення міжрегіональних територіальних управлінь виконання покарань Міністерства юстиції України¹²⁷;

в) схвалення Кабінетом Міністрів України відповідної Концепції, що стосувалась сфери виконання покарань¹²⁸;

г) інші¹²⁹.

Крім цього, у зазначеному періоді й надалі проводились дослідження процесу виконання – відбування покарань України членами громадських організацій¹³⁰, з урахуванням у тому числі зарубіжного досвіду¹³¹, повторюючи при цьому ті помилки та методологічні хиби, які мали місце у попередніх аналогічних пошуках та зводячи по суті питання контролю за вказаною галуззю суспільної діяльності до участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених¹³².

¹²⁶ Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

¹²⁷ Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету міністрів України від 18.05.2016 № 348. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

¹²⁸ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

¹²⁹ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04 червня 2020 року № 671-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 42. Ст. 343.

¹³⁰ Дотримання прав ув'язнених в Україні – 2015 : доповідь. Донецьк : Донецький Меморіал, 2016. 48 с.

¹³¹ Панасюк М. Б. Короткий огляд застосування тюремного ув'язнення в Європі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 68-86.

¹³² Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. *Аспект* : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. № 2(15). С. 3-48.

Таким чином, й у четвертому класифікаційному періоді, виведеному у цій монографії (2011-2022 р. р.), не були ліквідовані детермінанти, що породили та сприяють у сьогоденних умовах розвитку негативних тенденцій, пов'язаних з формальними підходами до змісту громадського контролю у сфері виконання покарань на законодавчому, науковому, практичному та інших рівнях, які сформувались ще з часів регулювання цього питання нормами ВТК України, та приведення його фактично на протязі всіх досліджуваних часових відрізків до участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених, тобто до нівелювання та ототожнення зазначених видів суспільної діяльності, що, з огляду сутності та змісту цих понять, актуалізує необхідність активізації наукових пошуків у даному напрямі.

Про потребу та необхідність здійснення такої наукової розробки свідчать також і результати анонімного опитування, проведеного у ході даного дослідження серед відповідних респондентів. Зокрема, на питання анкети «Чи існує на практиці проблема здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України?» із 668 засуджених, які приймали участь у даному дослідженні, 477 (71% у структурі всіх респондентів) відповіли «так»; 144 особи (22%) – «частково», а ще 47 (7%) – «ні» (додатки Д, Є), тобто переважна більшість респондентів вважає, що зазначена проблема у процесі виконання – відбування покарань є реальною та потребує вирішення.

У свою чергу, стільки ж осіб, які взяли участь в анкетуванні, з числа персоналу ДКВС України на вказане питання відповіли наступним чином: «так» – 128 респондентів (19% із 668 осіб); «частково» – 296 осіб (44%) та «ні» – 244 (37%), тобто вказані особи у своїй більшості переконані, що жодних проблем, пов'язаних зі здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України (додатки Б, В).

Отже, і на емпіричному рівні встановлено ті ж детермінанти, які породжують та обумовлюють сучасний стан та ефективність зазначеної суспільної діяльності, а також продукують у зв'язку з цим наявність і розвиток негативних тенденцій даного характеру, які визначені у доктринальних розробках, що можна віднести до

додаткових аргументів щодо необхідності розгляду вказаного питання в якості предмета окремого дисертаційного дослідження.

1.2. Теоретичні та прикладні підходи, що стосуються змісту і сутності поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань України»

Необхідність розгляду даного питання обумовлена наступними обставинами, а саме – потребою:

1) з'ясування сутності соціально-правової природи та змісту зазначеної кримінально-виконавчої категорії;

2) її відмежування від інших подібних правових категорій, що закріплені у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України;

3) її співставлення з аналогічними загальними та локальними (у сфері регулювання інших суспільних відносин) визначеннями «громадського контролю», які використовуються в інших галузях права;

4) розробки у цій роботі науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення правового механізму щодо здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань¹³³.

Про наявність даної проблематики свідчать також і результати опитування тих респондентів, які взяли участь в даному анонімному анкетуванні та на питання «Чи зрозумілим для Вас є зміст поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань»» дали наступні відповіді:

а) 233 із 668 засуджених (35% у структурі всіх респондентів) заявили – «так»; 269 цих осіб (40%) вважають, що такими знаннями володіють «частково»; а 166 (25%) – що не розуміють про що ведеться мова (додатки Д, Є);

б) 277 осіб з числа персоналу ДКВС України (41% у структурі всіх респондентів) переконані, що для них є зрозумілим зміст досліджуваного у цій роботі поняття; 288 осіб (43%) повідомили, що мають з цього приводу часткові

¹³³ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

знання, а 103 особи (16%) – що не володіють інформацією з означеного питання (додатки Б, В).

Таким чином, варто констатувати, що більшість респондентів як з числа засуджених, так і серед осіб, які мали статус персоналу ДКВС України, або частково (відповідно 40% та 43%), або повністю (25% та 16%) не розуміють зміст поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань», що додатково актуалізує необхідність активізації комплексних наукових досліджень з означеної проблематики, а також доводить теоретичне та практичне значення доктринальних розробок у цьому напрямі.

Як встановлено в ході даного наукового пошуку, немає цілковитої ясності щодо змісту досліджуваної кримінально-виконавчої категорії як на рівні суб'єктів реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації України¹³⁴, так і серед інших суб'єктів та учасників кримінально-виконавчих правовідносин¹³⁵, що негативно впливає також на зміст і ефективність кримінально-виконавчої діяльності в Україні.

Зокрема, як доведено на офіційному рівні¹³⁶ та в ході проведених спеціальних наукових досліджень¹³⁷, в Україні на сьогодні склалась критична ситуація, яка обумовлена високим рівнем злочинності як серед персоналу органів і установ виконання покарань¹³⁸, так і серед засуджених¹³⁹. При цьому однією з умов, що сприяє такому стану справ є неналежний громадський контроль, правові засади

¹³⁴ Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т Василя Стефанника, 2019. 336 с.

¹³⁵ Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ 1 (у 2-х т.) / Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменний Є. О. та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. С.220-.244.

¹³⁶ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

¹³⁷ Колб О. Г., Колб І. О. Про правові засади застосування в Україні заходів вгамування до засуджених, позбавлених волі. *Право України*. 2019. № 7. С. 66-77.

¹³⁸ Колб О. Г., Попельнюк Т. В. Вплив кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній на загальний рівень злочинності в Україні. *Протидія злочинності і корупції : міжнародні стандарти та досвід України : зб. тез Міжнар. конф. (м. Харків, 22 вересня 2021 року)*. Харків : Юрайт, 2021. С. 140-144.

¹³⁹ Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань : навч. посібн. / Боровик А. В., Колб О. Г., Копотун І. М. та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В.; друкарня «Волиньполіграф», 2020. С. 127-157.

якого визначені в ст. 25 КВК, а корелянтою (тобто зв'язком між причиною та умовою)¹⁴⁰ – не досить активний та системний науковий супровід з означеної проблематики¹⁴¹.

У цьому контексті, зокрема, звертають на себе увагу ті питання, що пов'язані із змістом поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань», але яке на нормативно-правовому та доктринальних рівнях не сформульовано, що, у свою чергу, підвищує науковий та практичний інтерес до даної тематики дослідження у сенсі вирішення сучасних завдань реформування діяльності органів і УВП та в цілому кримінально-виконавчої системи України¹⁴². Саме тому, враховуючи, що словосполучення «громадський контроль» складається із двох ключових слів – громадський та контроль – для формулювання змісту його аналогу, що стосується тієї чи іншої галузі суспільних відносин, включаючи й сферу виконання покарань та пробації, необхідно з'ясувати сутність і семантичне значення кожного із них.

Зокрема, у тлумачних словниках слово «громадський» (громадськість) означає передова частина; передові кола суспільства тощо¹⁴³. При цьому варто зауважити, що основу даного визначення складає слово «громада», під яким науковці розуміють групу людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів і т. ін.; об'єднання людей, що ставлять перед собою певні спільні завдання; організацію велику за розміром; велику кількість чого-небудь тощо¹⁴⁴. Тобто, у контексті громадського контролю, слово «громадський» варто тлумачити як діяльність певного великого об'єднання людей, що ставлять перед собою завдання контролювати відповідну сферу суспільних відносин.

¹⁴⁰ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: у 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С.189.

¹⁴¹ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.

¹⁴² Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

¹⁴³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.149.

¹⁴⁴ Там само

У свою чергу, слово «контроль» на доктринальному (науковому) рівні розуміється як перевірка відповідності контрольованого об'єкта встановленим вимогам¹⁴⁵.

У юридичних джерелах слово «контроль» (франц. controle – перевірка; від старофранц. contre-rolle – список, що має дублікат для перевірки) тлумачиться як перевірка виконання законів, рішень тощо¹⁴⁶.

Таким чином, у широкому розумінні слово «контроль» слід тлумачити як діяльність, спрямовану на перевірку якогось об'єкта спостереження.

У цілому ж в наукових джерелах усталеного розуміння терміну «громадський контроль» немає¹⁴⁷.

Отже, якщо взяти за основу зазначену теоретичну модель та застосувати її щодо досліджуваного у цій роботі поняття, то ***«громадський контроль у сфері виконання покарань» варто тлумачити як діяльність визначених на законодавчому рівні громадських об'єднань та окремих громадян, яка спрямована на перевірку змісту процесу виконання – відбування тих чи інших покарань та здійснюється у межах їх повноважень і з дотриманням вимог з питань, що регулюють інформаційне забезпечення в нашій державі, з метою встановлення її відповідності закріпленим у законі цілям; завданням і принципам для вказаного виду суспільних відносин, а також для захисту прав, законних інтересів і свобод усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності.***

Враховуючи особливу теоретичну та практичну цінність вжитого у даному визначенні кожного слова та їх системоутворюючий характер, необхідно у зв'язку з цим дати пояснення застосованого у ньому формально-логічного методу для пізнання сутності і змісту сформульованого поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань», а саме – це:

1. Діяльність певних суб'єктів.

¹⁴⁵ Там само: С.307.

¹⁴⁶ Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3 : К-М. 2001. С.323.

¹⁴⁷ Захаров Є. Громадський контроль і права людини. <https://khpq.ua>.

У тлумачних словниках слово «діяльність» означає застосування своєї праці до чого-небудь; праця, дія людей у якій-небудь галузі, а також роботу; функціонування якоїсь організації, установи, т. ін.; виявлення сили; енергії чого-небудь¹⁴⁸.

З огляду цього, громадський контроль у сфері виконання покарань, необхідно розглядати як активну юридично значущу діяльність (дію) відповідних суб'єктів, змістом якої є перевірка даної галузі суспільних відносин. При цьому юридично значущою є така діяльність громадських організацій з питань контролю у сфері виконання покарань, яка породжує юридичні факти – життєві обставини, з якими норми права пов'язують настання певних правових наслідків – виникнення змісту або припинення правових відносин¹⁴⁹.

Щодо змісту поняття «суб'єкт», то в доктринальних джерелах під такими розуміють:

- а) особу, яка пізнає навколишній світ;
- б) особу, групу осіб, організацію і т. п., які активно беруть участь у певному процесі;
- в) особу чи організацію, як носіїв певних прав та обов'язків;
- г) людину, як носія певних фізичних і психологічних якостей; людину як об'єкт дослідження;
- г) предмет судження¹⁵⁰.

2. Діяльність, яка визначена на законодавчому рівні.

У даному випадку правовими засадами громадського контролю виступають ті законодавчі акти, мова про які ведеться у ст. 2 КВК (Конституція України, цей Кодекс, інші закони, міжнародні договори, постанови (декрети) Кабінету Міністрів України, Укази Президента України). При цьому, відповідно до рішення Конституційного Суду України (справа про офіційне тлумачення терміну

¹⁴⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.174.

¹⁴⁹ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.240.

¹⁵⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.627.

«законодавство»), питання громадського контролю у сфері виконання покарань не можна регулювати тими нормативно-правовими актами, які не входять до переліку правових джерел, який визначений у вказаному рішенні суду¹⁵¹.

3. Діяльність визначених на законодавчому рівні об'єднань та окремих громадян.

Зокрема, основоположними нормативно-правовими актами, з питань громадського контролю, який здійснюється об'єднаннями громадян, є: Конституція України, Закон України «Про громадські об'єднання»¹⁵², а щодо окремих громадян – Закони України «Про інформацію»¹⁵³; «Про доступ до публічної інформації»¹⁵⁴; «Про звернення громадян»¹⁵⁵ та ін.

Так, у ч. 2 ст. 3 Конституції України з цього приводу зазначено, що права і свободи людини є основною соціальною цінністю держави, в ст. 5 – про те, що носієм і єдиним джерелом влади в нашій державі є народ, а в ст. 36 закріплено положення про те, що громадяни мають право на свободу об'єднань у громадські організації для задоволення політичних, культурних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Більш того, як це витікає із змісту ст. ст. 38-40 Основного закону, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у тому числі шляхом всеукраїнського та місцевого референдумів, проведення мітингів, походів і демонстрацій, а також направлення індивідуальних чи колективних звернень до органів державної влади та їх посадових і службових осіб.

¹⁵¹ Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») від 09 липня 1998 року № 12-рп/98. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

¹⁵² Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

¹⁵³ Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

¹⁵⁴ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

¹⁵⁵ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

У свою чергу, в ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» у зв'язку з цим мова ведеться про те, що громадське об'єднання має право для здійснення своєї мети звертатись до всіх органів державної влади з відповідними зверненнями та одержувати з означених у них питань відповідні відповіді, а також брати участь у розробці проектів нормативно-правових актів, що стосуються сфери діяльності такого об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя, та здійснювати інші права не заборонені законом. При цьому у вказаній вище правовій нормі жодним словом не сказано про права громадських об'єднань на здійснення громадського контролю, що слід віднести до тих детермінант, які негативно впливають на стан і ефективність даного виду суспільної діяльності, включаючи й сферу виконання покарань України.

Як видається, для усунення цієї правової прогалини логічно було б ч. 1 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» доповнити пунктом 5-1 такого змісту:

«Громадські організації вправі в порядку, визначеному в законі, здійснювати публічний відкритий контроль за діяльністю органів державної влади та реагувати на виявлені у зв'язку з цим порушеннями прав і свобод громадян і законодавства відповідними законними засобами».

Додатковим аргументом щодо необхідності видозміни змісту зазначеного Закону виступають положення розділу VIII «Громадський контроль поліції» (ст. ст.86-90), які закріплені в Законі України «Про національну поліцію»¹⁵⁶, а також в розділі III «Демократичний цивільний контроль» Закону України «Про Національну безпеку України»¹⁵⁷.

У такому ж контексті зокрема, сформульовано Закон України «Про доступ до публічної інформації», а саме:

- 1) до суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації віднесені як фізичні особи, так і об'єднання громадян (ст. 12);
- 2) серед суб'єктів контролю за забезпеченням доступу до публічної інформації чільне місце мають й громадські організації та громадяни особисто, шляхом

¹⁵⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

¹⁵⁷ Про Національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018. № 31. Ст. 241.

проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи тощо (ч. 2 ст. 17);

3) в даному нормативно-правовому акті закріплені відповідні елементи механізму реалізації даного права (розділ IV(ст. ст. 19-22)) та оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації (розділ V (ст. ст. 23-24))¹⁵⁸.

Поряд з цим, варто звернути увагу й на той факт (правову колізію¹⁵⁹), що в ч. 2 ст. 17 Закону України «Про доступ до публічної інформації» вжито словосполучення «громадські організації» замість «громадські об'єднання», як це витікає із змісту відповідного закону¹⁶⁰.

Виходячи з цього, необхідно, як видається, привести у відповідність зміст положень зазначених вище нормативно-правових актів, закріпивши у першому із них словосполучення «громадські об'єднання».

Як показали результати даного наукового дослідження, немало аналогічних зауважень та пропозицій є й щодо змісту інших законів, що стосуються громадського контролю, включаючи й сферу виконання покарань України. Так, у Законі України «Про звернення громадян», хоча й визначені правові гарантії забезпечення цього конституційного права будь-якої людини, проте у ст. 28 «Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян» вказаного законодавчого акта відсутній такий суб'єкт моніторингу, як громадські об'єднання¹⁶¹.

Як видається, для усунення зазначеної правової прогалини¹⁶² логічно було б ст. 28 вказаного Закону доповнити словосполученням «громадські об'єднання» та викласти у зв'язку з цим цю норму права у новій редакції.

¹⁵⁸ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

¹⁵⁹ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 275-281.

¹⁶⁰ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

¹⁶¹ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

¹⁶² Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 271-275.

Саме по такому шляху пішов законодавець при прийнятті Законів України «Про Національну поліцію», «Про Національну безпеку України», «Про доступ до публічної інформації», ін. – і це є вагомим аргументом щодо видозміни змісту й Закону України «Про звернення громадян», що важливо й у контексті удосконалення правового змісту здійснення громадського контролю й у сфері виконання покарань.

При цьому основним лейтмотивом (нім. *Leitmotiv* – керівний мотив)¹⁶³ зазначеної діяльності є те, що для вказаних суб'єктів предметом контролю не може бути службова діяльність, яка носить конфіденційний характер (така, що не підлягає оприлюдненню), тобто відноситься до публічної інформації¹⁶⁴, або до державної таємниці¹⁶⁵ чи до закритих (таємних) основ національної безпеки України¹⁶⁶.

4. Діяльність, яка спрямована на перевірку змісту процесу виконання – відбування відповідних кримінальних покарань.

У науковій літературі під перевіркою¹⁶⁷ розуміють з'ясування правильності та точності реалізації відповідними суб'єктами і учасниками кримінально-виконавчої діяльності мети та завдань покарання (ч. 2 ст. 50 КК) і кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК), а також його принципів (ст. 5 цього ж Кодексу).

Крім цього, до елементів перевірки відноситься також:

а) діяльність, що пов'язана з переконаннями у наявності або відсутності якогось об'єкта чи предмета;

б) діяльність, що стосується розпитування (опитування тощо) певних осіб з метою з'ясування яких-небудь властивостей, якостей, характеристик; знань тощо;

¹⁶³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.324.

¹⁶⁴ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

¹⁶⁵ Про державну таємницю. Закон України від 21 січня 1994 року. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

¹⁶⁶ Про Національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018. № 31. Ст. 241.

¹⁶⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.496.

в) діяльність, що має на меті встановити стан взаємодії суб'єктів і учасників відповідних суспільних відносин¹⁶⁸.

У цьому, власне, й має виражатись сутність громадського контролю у сфері виконання покарань.

У свою чергу, слово «процес» означає сукупність послідовних дій, що здійснюються у ході громадського контролю у сфері виконання покарань України та спрямовані на досягнення його мети¹⁶⁹. При цьому варто зазначити, що така зміна станів і явищ при здійсненні громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань має відбуватись у закономірному, визначеному у законі, порядку.

Свої пояснення на доктринальному рівні отримали й слова «виконання» та «відбування».

Зокрема, ученими доведено, що кримінально-виконавча правова категорія «виконання покарання» полягає в застосуванні до засуджених адміністрацією УВП і уповноваженими органами пробації державного примусу, тобто це є процедура обмеження прав і свобод перших, яке є змістом покарань, визначених у КК України (ст. 51)¹⁷⁰.

Натомість, на переконання науковців, відбування покарання – це унормована діяльність засудженого, яка полягає в підпорядкуванні його поведінки обмеженням прав та свобод, передбачених у КК України відповідними покараннями¹⁷¹. При цьому, якщо буквально тлумачити зміст ч. 3 ст. 51 КК та ч. 1 ст. 1 КВК України, виконання покарання, як процес, не має на меті і не передбачає катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження із засудженими.

Поряд з цим, як свідчить практика Європейського суду з прав людини¹⁷², у його рішеннях все частіше вживається термін «погане поводження», під яким цей суд розуміє певне фізичне чи психічне насильства, що можуть застосовуватись на

¹⁶⁸ Там само

¹⁶⁹ Там само: С.574.

¹⁷⁰ Кримінально-виконавче право: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / за заг. ред. Б. М. Головкина, А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2019. С.12.

¹⁷¹ Там само

¹⁷² Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

підставі закону та які не вважаються нелюдськими чи такими, що принижують гідність, поведженням¹⁷³.

Більш того, у своїх рішеннях ЄСПЛ застосовує й таке оціночне поняття, як «мінімальний рівень жорстокості заподіюваних страждань», для визначення якого враховуються:

- а) характер поведження чи покарання;
- б) обстановка та методи жорстокості;
- в) тривалість, фізичні та психічні наслідки застосування зазначеного поведження;
- г) стать, вік і стан здоров'я потерпілого¹⁷⁴.

При цьому, враховуючи, що процес виконання – відбування покарання, під яким науковці розуміють відповідні процедурні вимоги, які висуваються до дій персоналу УВП і органів пробації, що спрямовані на досягнення результату у вигляді реалізованої кари, та є двоєдиною та нероздільною діяльністю¹⁷⁵, – все це також має стати одним із змістовних елементів предмету громадського контролю. Без сумніву, виходячи також з того, що рішення ЄСПЛ¹⁷⁶, є обов'язковими для виконання на території України – зазначені акти теж мають бути одним з оціночних показників при здійсненні громадського контролю у сфері виконання покарань України. Мова у даному випадку ведеться про те, що вироблена на доктринальному рівні характеристика процесуальної форми діяльності як наукового інструменту пізнання кримінально-виконавчої діяльності¹⁷⁷, має застосовуватись при здійсненні громадського контролю як своєрідна модель, яка є необхідною при оцінці інших

¹⁷³ Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / А. П. Гель, О. Г. Колб, В. О. Корчинський та ін.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 11.

¹⁷⁴ Там само

¹⁷⁵ Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина: У 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 793.

¹⁷⁶ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2006. № 30. Ст. 260.

¹⁷⁷ Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина: У 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 798.

напрямів зазначеної діяльності (соціально-виховної, трудової, запобіжної, т. ін.¹⁷⁸. При цьому варто мати на увазі, що необхідність врахування у ході даного контролю вказаної процесуальної форми кримінально-виконавчої діяльності об'єктивно зумовлена встановленим у законі порядком виконання тих чи інших покарань, а також алгоритмом функціонування сфери виконання покарань в Україні, як системи послідовних юридичних дій адміністрації УВП та уповноважених осіб органів пробації у відповідності з чинним кримінально-виконавчим законодавством України¹⁷⁹.

Як з цього приводу слушно зауважили А. Х. Степанюк та К. А. Автухов, процедурну форму кримінально-виконавчої діяльності можна розглядати як своєрідну програму кари та правообмежень¹⁸⁰. Поряд з цим, слід мати на увазі, що зазначений вид діяльності (громадський контроль) стосується не лише тих покарань, виключний перелік яких визначений у ст. 51 КК України, але й інших видів вказаного вище процесу виконання – відбування покарань (застосування до засуджених передбачених дисциплінарних стягнень; дотримання прав і законних інтересів цих осіб; надання допомоги при звільненні від покарання або його відбування тощо).

При такому підході, варто, у зв'язку з цим, за змістовну основу громадського контролю у сфері виконання покарань взяти положення ст.ст. 3, 63 Конституції України, відповідно до яких засуджений визнається соціальною цінністю та має права людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Аналогічний законодавчий підхід закріплено в ч. 2 ст. 7 КВК України.

У той самий час, як показали результати вивчення доповідей Комітету ООН проти катувань, 30% засуджених в Україні є жертвами різноманітних катувань¹⁸¹.

¹⁷⁸ Там само

¹⁷⁹ Там само: С.795.

¹⁸⁰ Там само

¹⁸¹ Висновки й рекомендації Комітету ООН проти катувань. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / за заг. ред. Є. Ю. Захарова, Харків : Права людини, 2009. С. 165.

Крім цього, у доповідях зазначеного Комітету вказуються такі порушення прав людини у місцях її ув'язнення під варту та позбавлення волі, як:

а) поза межами здорового глузду та всіма визначеними у КПК термінами, фактично безстроково (аж до закінчення строків ув'язнення притягнення винної особи до кримінальної відповідальності) (ст. 49 КК України) здійснюється досудове слідство і, як наслідок, тримання цих суб'єктів кримінальних правопорушень у СІЗО;

б) переслідування журналістів та інших осіб, які піднімають публічно питання про порядок поводження із засудженими;

в) неналежне медичне та санітарно-гігієнічне обслуговування ув'язнених під варту та засуджених; ін¹⁸².

5. Діяльність, яка здійснюється у межах повноважень суб'єктів громадського контролю.

Під повноваженнями у науці розуміють офіційно надане кому-небудь право певної діяльності; ведення справ¹⁸³.

У свою чергу, в теорії управління мова ведеться про повноваження, що опосередковують владні відносини між керівниками і підлеглими учасниками цих відносин (тобто, це право керування)¹⁸⁴, що в повній мірі стосується й до діяльності громадських об'єднань, законний інтерес яких той чи інший член може представляти або за дорученням голови відповідного громадського формування, або за відповідним рішенням його уповноважених органів (п. 4 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про громадські об'єднання»¹⁸⁵).

Більш того, теоретики права повноваження відносять також до одного із засобів впливу суб'єкта на правову поведінку об'єктів¹⁸⁶, що також важливо використовувати як при удосконаленні правового механізму здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, так і безпосередньому

¹⁸² Там само: С.165-166.

¹⁸³ Повноваження. Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>.

¹⁸⁴ Там само

¹⁸⁵ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

¹⁸⁶ Повноваження. Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>

здійсненні даного виду соціального моніторингу стану кримінально-виконавчої діяльності представниками громадськості. Зокрема, у Законі України «Про громадські об'єднання», передбачені у зв'язку з цим такі правові умови для здійснення контролю за тією чи іншою сферою суспільних відносин у виді:

- а) принципів утворення і діяльності цих суб'єктів (ст. 3);
- б) гарантій права на свободу об'єднання (ст. 5);
- в) спільної реалізації громадськими об'єднаннями свої мети (цілей) (ст. 6);
- г) обов'язкових відомостей, які мають міститися в Статуті громадського об'єднання (ст. 11);
- г) чітко визначених у законі прав громадських організацій (ст. 21);
- д) засад взаємодії громадських об'єднань з органами державної влади та місцевого самоврядування (ст. 22);
- з) відповідних заборон в діяльності громадського об'єднання (ст. 28);
- ж) здійснення інших прав, не заборонених тими чи іншими законами (п. 6 ч. 1 ст. 21)¹⁸⁷.

При цьому варто зазначити, що повноваження суб'єктів громадського контролю є одночасно і їх правом, і обов'язком, які закріплені у законі у формально визначений спосіб (зокрема - у Статуті громадського об'єднання, Положенні про спостережні комісії тощо).

Тільки при такому підході громадський контроль буде законним, тобто таким, що не пов'язаний з порушенням конституційних прав і свобод людини та громадянина (ст. 41 КК). Саме це і виступає критерієм оцінки змісту та меж повноважень діяльності відповідних суб'єктів громадського контролю, включаючи сферу виконання покарань, зокрема, у судовому порядку¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

¹⁸⁸ Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 2003 року № 15. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 255.

Зокрема, у п. 5 відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України у зв'язку з цим зазначено, що під перевищенням повноважень слід розуміти:

1) вчинення дій, які відносяться до компетенції вищестоящої службової особи (у даному випадку, у контексті досліджуваної проблематики – повноваженнями голови, правління, зборів тощо громадського об'єднання);

2) вчинення дій, які дозволяються законом в окремих випадках;

3) вчинення одноособових дій, якщо вони повинні здійснюватись лише колегіально (наприклад, утворення громадського об'єднання має здійснюватись на установчих зборах його засновників (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про громадські об'єднання»));

4) вчинення дій, які заборонені законом (так, згідно вимог ч. 6 ст. 24 КВК України, при здійсненні громадського контролю в одній УВП не може одночасно перебувати більше 10 осіб)¹⁸⁹.

Саме у такому сенсі, як видається, й має формуватися на нормативно-правовому рівні зміст повноважень громадських об'єднань та оцінка їх правомірності діяльності з питань здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України.

6. Діяльність, що здійснюється з дотриманням вимог нормативно-правових актів, які регулюють інформаційне забезпечення в Україні.

До таких, у першу чергу, відносяться норми Конституції України (ст. ст. 31, 32, ін.), відповідно до змісту яких інформацію про особу можна поширювати лише з її дозволу та у встановленому законом порядку.

У той самий час, у контексті змісту досліджуваної проблематики, на декілька важливих моментів варто звернути увагу. Зокрема, як це витікає із змісту п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про доступ до публічної інформації», доступ до таких відомостей, у тому числі у формі громадського контролю, здійснюється на принципах вільного отримання, поширення та будь-якого використання інформації, що була надана або отримана відповідно до цього Закону, крім обмежень,

¹⁸⁹ Там само

встановлених законом¹⁹⁰. До останньої, відповідно до положень ст. ст. 6-9 зазначеного Закону, відноситься:

- а) конфіденційна інформація;
- б) таємна інформація;
- в) службова інформація¹⁹¹.

При цьому в ході здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України необхідно дотримуватись вимог й інших нормативно-правових актів, що стосуються забезпечення інформаційної безпеки (Закону України «Про державну таємницю»¹⁹²; Зводу відомостей про державну таємницю¹⁹³; відповідного Порядку організації режиму секретності¹⁹⁴; ін.).

Додатковою правовою гарантією щодо доступу громадських організацій та їх представників до публічної інформації є встановлена на законодавчому рівні відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з ігноруванням або неналежним виконанням правил з означеного напрямку діяльності. Так, у ч. 1 ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» закріплено відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації у чітко визначених випадках¹⁹⁵.

Поряд з цим, навіть не дивлячись на всю соціальну важливість публічної інформації, законодавець, як видається, дещо односторонньо підійшов до регулювання зазначеного питання, не закріпивши, зокрема, відповідальності за порушення законодавства про доступ до публічної інформації користувачів даних відомостей, отриманих відповідно до вимог зазначеного вище Закону¹⁹⁶.

¹⁹⁰ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

¹⁹¹ Там само

¹⁹² Про державну таємницю. Закон України від 21 січня 1994 року. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

¹⁹³ Звід відомостей, що становлять державну таємницю : затв. наказом Служби безпеки України від 12.05.2022 № 120. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

¹⁹⁴ Порядок організації режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 939. URL: <http://ssu.gov.ua>.>прв.-akty-KabinetyMinistrivUkrainu.

¹⁹⁵ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

¹⁹⁶ Там само

Виходячи з цього та з метою усунення зазначеної правової прогалини, а також приведення даної діяльності до змісту принципу рівноправності, що визначений в п. 3 ч. 1 ст. 4 вказаного вище Закону, логічно було б ст. 24 даного законодавчого акту доповнити частиною третьою такого змісту:

«У випадках, передбачених законодавством України, розпорядники публічної інформації, які отримали її відповідно до вимог статті 5 цього Закону, несуть юридичну відповідальність за порушення встановленого порядку володіння, користування та розповсюдження такої інформації без дозволу особи, яка є її об'єктом, або всупереч встановленому у законі порядку, що стосується інформації з обмеженим доступом».

Додатковим аргументом щодо вказаної видозміни Закону України «Про доступ до публічної інформації» є та суспільно небезпечна та протиправна практика, включаючи й з боку громадськості, що пов'язана з розповсюдженням, наприклад, у засобах масової інформації, відомостей про затримання тієї чи іншої особи при спробі вчинення (готуванні чи замаху на злочин (ст. ст. 14-15 КК України)) чи вчиненні закінченого злочину (ч. 1 ст. 13 КК), з оприлюдненням особистих даних про неї та звинуваченням у його здійсненні, що не тільки суперечить вимогам ст. 62 Конституції України, але й п. 10 ч. 1 ст. 7 «Загальні засади кримінального провадження» КПК України (презумпція невинуватості та забезпечення доведення її вини) та чинному законодавству, що стосується права особи на інформаційну безпеку.

Ще одним доказом запропонованої видозміни зазначеного Закону виступає один із принципів, на якому має ґрунтуватись зміст громадського контролю, включаючи й сферу виконання покарань України, а саме – принципу рівності перед законом, що закріплений у ст. 24 Конституції України та в п. 4 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання»¹⁹⁷.

7. Діяльність, метою якої є встановлення відповідності процесу «виконання – відбування покарань» визначеним у законі цілям, завданням і принципам.

¹⁹⁷ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

Мета і цілі завдання кримінально-виконавчого законодавства України закріплені в ст. 1 КВК, а принципи – в ст. 5 цього Кодексу – саме вони, як видається, й мають скласти зміст мети і завдань предмета громадського контролю у сфері виконання покарань.

Поряд з цим, варто мати на увазі, що у Законі України «Про громадські об'єднання»¹⁹⁸ мета в окремій правовій нормі не визначена, що можна віднести до однієї з прогалин та детермінант, яка негативно впливає на стан і ефективність громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань.

У той самий час, якщо виходити із змісту терміну «громадське об'єднання», поняття якого сформульовано в ч. 1 ст. 1 вказаного Закону, то метою створення та діяльності такого об'єднання у сфері виконання покарань (а, отже, і громадського контролю) варто вважати здійснення такого моніторингу у цілому у даній галузі суспільних відносин.

Враховуючи зазначене, логічно було б Закон України «Про громадські об'єднання» доповнити статтею 1-1 «Мета утворення та діяльності громадських об'єднань» наступного змісту:

«Громадські об'єднання утворюються та здійснюють свою діяльність з метою захисту прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних, економічних та інших інтересів фізичних або юридичних осіб, з урахуванням тих принципів, що визначені в статті 3 даного Закону.

Забороняється утворення та діяльність громадських об'єднань, програмні цілі або діяльність яких суперечить Конституції та законам України».

Як видається, варто у зв'язку з цим також звернути увагу й на той факт, що мета кримінально-виконавчого законодавства України (ч. 1 ст. 1 КВК) та мета громадського контролю (у контексті змісту поняття «громадського об'єднання») співпадають, а саме – це захист інтересів, особи, суспільства і держави.

Виходячи з цього, слід було б ст. 25 КВК України доповнити частиною третьою такого змісту:

¹⁹⁸ Там само

«Громадський контроль має на меті здійснення діяльності для захисту прав і законних інтересів усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності, а також інших осіб, суспільства і держави».

8. Діяльність, метою якої є захист прав, законних інтересів та свобод усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчих правовідносин.

Захист у широкому сенсі – це дії, пов'язані із заступництвом, охороною та підтримкою інших осіб, а в юридичному значенні – представництво законних інтересів інших осіб у суді¹⁹⁹.

У свою чергу, під правами особи науковці розуміють гарантовану нормами права міру можливої поведінки суб'єкта правових відносин²⁰⁰, а під законними інтересами – закріплені в правових нормах конкретні дії та прагнення особи до володіння тими чи іншими благами²⁰¹.

Зокрема, права засуджених визначені в ст. 8 КВК, а персоналу УВП – у ст. 18 відповідного Закону²⁰².

Щодо суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, то на доктринальному рівні до них відносять персонал УВП і уповноважених органів пробації, а також засуджених до певного виду кримінального покарання²⁰³.

Учасниками процесу виконання – відбування покарань виступають інші юридичні та фізичні особи, які причетні до змісту кримінально-виконавчої діяльності, але не наділені повноваженнями щодо реалізації кари, а також застосування примусових заходів до засуджених (громадські об'єднання; представники органів місцевого самоврядування; близькі родичі засуджених, т.ін.)²⁰⁴.

¹⁹⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.238.

²⁰⁰ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.238.

²⁰¹ Кримінально-виконавче право: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / за заг. ред. Б. М. Головкина, А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2019. С.35.

²⁰² Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

²⁰³ Кримінально-виконавче право: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / за заг. ред. Б. М. Головкина, А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2019. С.13.

²⁰⁴ Там само: С.13.

Натомість, під сферою виконання покарань науковці розуміють ту галузь суспільної діяльності, у якій реалізуються рішення судів по кримінальних провадженнях, що відповідно до закону набули законної сили, а також у якій здійснюють свої повноваження суб'єкти і учасники кримінально-виконавчих правовідносин²⁰⁵.

У кримінально-виконавчому законодавстві України (ч. 1 ст. 1 КВК) закріплені об'єкти правового захисту (особа, суспільство і держава).

Саме зазначені об'єкти та їх діяльність й мають перевірятись у ході здійснення громадського контролю, а не тільки дотримання прав засуджених, як це передбачено ч. 2 ст. 25 КВК.

Таким чином, проведений аналіз змісту системоутворюючих ознак поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань» дає можливість стверджувати, що кожне вжите у ньому слово, хоча й має власне семантичне значення, але діалектично взаємозв'язане та обумовлене з іншими словами, мова по якій ведеться у даному визначенні, тобто на практиці ця діяльність має бути системною та науково обґрунтованою²⁰⁶.

Враховуючи, що у науці взагалі та в науці кримінально-виконавчого права зокрема, а також в однойменній галузі законодавства України, відсутнє поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань», можна у зв'язку з цим вважати, що сформульоване авторське його визначення дасть можливість не тільки ліквідувати існуючу правову прогалину, але й має теоретичне значення, позаяк може стати предметом наукових дискусій щодо його легітимності та автентичності (дійсності, справжності, істинності).

У той самий час, практичне значення даного поняття полягає у тому, що, виходячи із змісту його системоутворюючих ознак, таким чином можна сформулювати на практиці прикладні засади громадського контролю у сфері виконання покарань, а також видозмінити у зв'язку з цим кримінально-виконавче законодавство та інші

²⁰⁵ Там само: С.11-12.

²⁰⁶ Погребна К.Ф. Щодо змісту поняття «Громадський контроль у сфері виконання покарань». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 3. С. 19-24.

правові засади діяльності громадських об'єднань і окремих громадян у вказаній галузі суспільних відносин.

1.3. Міжнародно-правові підходи та зарубіжна практика їх реалізації з питань здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань

Як свідчить практика, останнім часом Україна прийняла низку важливих законодавчих актів, спрямованих на гармонізацію вітчизняного законодавства та практики, включаючи й сферу виконання покарань, до кращих світових стандартів (Закон України «Про міжнародні договори»²⁰⁷; «Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»²⁰⁸; т. ін.). Проте, досі сучасний стан кримінально-виконавчої діяльності в нашій державі залишається критичним, що, зокрема, визнано й на офіційному рівні²⁰⁹. При цьому, як встановлено у ході спеціальних наукових пошуків, однією з детермінант, яка його обумовлює є низький рівень громадського контролю у сфері виконання покарань²¹⁰.

Саме тому, зазначена проблематика має, як видається, більш активно та цілеспрямовано розроблятися науковцями, надаючи таким чином теоретико-обґрунтовані пропозиції і висновки щодо найбільш раціональних засобів і шляхів її

²⁰⁷ Про міжнародні договори : Закон України від 25 червня 2004 року № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

²⁰⁸ Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

²⁰⁹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

²¹⁰ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С.230.

вирішення, особливо в контексті змісту міжнародно-правових підходів²¹¹ у даному напрямі та з урахуванням зв'язку з цим принципу верховенства права²¹².

Про необхідність активізації наукових пошуків з питань, що стосуються впливу норм міжнародного права на правовий механізм здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань України, свідчать також результати проведеного у ході даного дослідження анонімного анкетування.

Зокрема, на питання «Чи відомі Вам норми міжнародного права щодо громадського контролю у сфері виконання покарань?» 445 із 668 засуджених, які взяли участь в анкетуванні (66% у структурі цих респондентів) заявили, що – «ні»; а ще 137 засуджених осіб (20%) – «частково», і тільки 86 респондентів (14%) – «так» (додатки Д, Є).

У свою чергу, персонал УВП на вказане питання дав такі відповіді: «так» – 236 респондентів (із 668 цих осіб, які приймали участь у дослідженні, або 35% у структурі зазначених респондентів); а ще 369 із них (55%) повідомили, що вказані норми міжнародного права відомі для цих респондентів тільки «частково», і 63 особи (10%) – заявили, що не володіють інформацією з цього приводу (додатки Б, В).

Не менш цікавими у контексті досліджуваної у цій дисертації проблематики, є відповіді, отримані й на питання «Чи відповідають правові норми України вимогам міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?». Так, засуджені на нього дали такі відповіді: «ні» – 417 із 668 респондентів (62% у їх загальній структурі); а ще 229 цих осіб повідомили, що вказаною інформацією володіють лише «частково» (34% серед усіх респондентів); і тільки 22 засуджених (4%) переконані, що вітчизняні та зарубіжні норми з питань громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, відповідають один одному (сказали «так») (додатки Д, Є).

²¹¹ Пузирьов М. С. До вироблення моделі порівняльного аналізу виконання й відбування покарань, пов'язаних з позбавленням волі в Україні та зарубіжних країнах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Т. 2. С. 186-190.

²¹² Головатий С. Мірило правовладдя. *Доповідь про правовладдя* : перекл. укр. Київ : USAID, 2019. С.34-35.

Натомість, персонал УВП на зазначене питання відповів наступним чином: «так» – 296 респондентів із 668, які взяли участь в анонімному опитуванні (44% у їх загальній структурі); ще 277 цих осіб заявили, що у зв'язку з цим володіють інформацією «частково», і тільки 95 респондентів переконані, що вітчизняні норми з досліджуваної проблематики не є тотожні з нормами міжнародного права (заявили – «ні») (додатки Б, В).

Суттєво не змінились оціночні погляди вказаних вище груп респондентів й при постановці для них питання «Чи відомим для Вас є зарубіжний досвід з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?».

Зокрема, засуджені на дане питання дали такі відповіді: «ні» – 399 із 668 осіб, які взяли участь в анкетуванні (60% у загальній структурі респондентів); а ще 213 із них повідомили, що вказаними відомостями володіють «частково» (32%), і лише 56 засуджених (8%) заявили, що для них невідомим є зарубіжний досвід з досліджуваної проблематики (додатки Д, Є).

У той самий час, персонал УВП на зазначене питання в анкеті опитування відповів наступним чином: «так» – 285 із 668 респондентів, що брали участь в анонімному опитуванні (43% у їх загальній структурі), а ще 270 (40%) повідомили, що такою інформацією володіють «частково», і тільки 113 респондентів (17%) заявили, що нічого не знають з приводу зарубіжного досвіду (додатки Б, В).

Якщо врахувати сутність даного завдання, а також взяти до уваги зміст і форми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, то міжнародно-правові акти з означеного питання можна класифікувати на декілька груп, а саме – на:

а) ті із них, що мають загальнообов'язковий характер для України у силу того, що вони набули статусу частини національного законодавства (ст. 9 Конституції) (наприклад, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права²¹³);

²¹³ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 року № 220А(XXI) (набула чинності для України 23.03.1976 року). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 37-45.

б) ті із них, що мають лише частковий характер обов'язковості (зокрема, Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків);

в) ті із них, які носять факультативний характер для України²¹⁴ (Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими²¹⁵; Європейські пенітенціарні правила²¹⁶; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку²¹⁷; ін.).

При цьому варто зазначити, що з точки зору правової визначеності громадські організації мають право створюватись та діяти на території України тільки на умовах, визначених у її законодавстві, а також Віденською конвенцією про дипломатичні зносини²¹⁸ та іншими законами, включаючи й Закон України «Про громадські об'єднання»²¹⁹.

Поряд з цим необхідно також мати на увазі, що відповідно положень ст. 19 Конституції України, громадські організації не можуть бути примушені робити те, що не передбачено законодавством, що мають враховувати ці суб'єкти соціального моніторингу при його здійсненні у сфері виконання покарань.

Враховуючи зазначене та у зв'язку з необхідністю у сучасних умовах забезпечити успішну реалізацію заходів щодо реформування сфери виконання покарань України, особливої уваги та ролі набувають міжнародно-правові акти, що є не обов'язковими для виконання нашою державою. Проте, у контексті удосконалення правового механізму з питань громадського контролю у даній галузі суспільної діяльності, їх положення мають теоретико-прикладне значення. Так, у п.

²¹⁴ Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 19 грудня 2014 року № 13. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

²¹⁵ Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими : ухвалені I Конгресом ООН 30 серпня 1995 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 18-36.

²¹⁶ Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими : ухвалені I Конгресом ООН 30 серпня 1995 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 18-36.

²¹⁷ Європейські пенітенціарні правила : прийняті Радою Європи 11 січня 2006 року. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

²¹⁸ Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 24 квітня 1964 року. <http://zakon.rada.gov.ua>.

²¹⁹ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

9 ч. 1 ЄПП з цього приводу мова ведеться про те, що всі пенітенціарні установи повинні регулярно піддаватись незалежному моніторингу, а в п. 7 ч. 1 – про те, що варто активно залучати можливості громадянського суспільства до участі у сфері виконання покарань²²⁰.

Цікавими у даному сенсі є й також положення, що закріплені у п. 12 ч. 2 ЄПП та стосуються права засуджених спілкуватися з засобами масової інформації, якщо при цьому немає нормативно-правових перешкод з даного питання.

Враховуючи зазначене та з метою удосконалення правового механізму з питань громадського контролю, логічно було б ст. 8 КВК доповнити реченням такого змісту:

«Засуджені мають право на спілкування із засобами масової інформації, якщо це не створює небезпеки для сфери виконання покарань, потерпілим від вчинених ними кримінальних правопорушень, іншим засудженим та учасникам кримінально-виконавчої діяльності».

Важливими у цьому сенсі є й положення, що закріплені у п. 93.2. ч. VI ЄПП, відповідно до яких міжнародні інституції вправі відвідувати установи виконання покарань.

У зв'язку з цим, слід ч. 2 ст. 24 КВК доповнити реченням такого змісту:

«Порядок відвідування установ виконання покарань міжнародними неурядовими організаціями визначається законом, а контроль за його дотриманням здійснює центральний орган виконавчої влади України, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань».

Як з цього приводу слушно зауважено в преамбулі до ЄПП (додатку до Рекомендації Ради Європи № R(2006)2, якою була у 2006 році схвалена нова редакція Європейських пенітенціарних правил²²¹), важливим є підхід, відповідно до

²²⁰ Мінімальні стандартні правила поведження із засудженими : ухвалені I Конгресом ООН 30 серпня 1995 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 18-36.

²²¹ Там само

якого слід постійно вдосконалювати загальні принципи державної політики у сфері виконання покарань²²².

Важливими є також положення, які мають теоретико-прикладний характер, що закріплені в інших не обов'язкових для виконання Україною міжнародних нормативно-правових актах. Зокрема, у п. 10 Основних принципів поводження із засудженими визначено такі із них, як реінтеграція колишніх засуджених у суспільство²²³.

Без сумніву, що вказане положення має знайти своє відображення й у КВК України шляхом доповнення ст. 25 частиною 4 такого змісту:

«Громадський контроль здійснюється з метою забезпечення реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України, а також для створення сприятливих умов для виправлення і ресоціалізації засуджених».

Для якісної видозміни чинного кримінально-виконавчого законодавства України відповідну роль можуть відіграти й деякі положення «Зводу принципів захисту всіх осіб, які були піддані затриманню або ув'язненню у будь-якій формі». Зокрема, у Принципі 29 мова ведеться про право засуджених на конфіденційне спілкування засуджених з особами, які на законних підставах відвідують установи виконання покарань²²⁴.

З огляду цього, ст. 24 КВК України логічно було б доповнити частиною 8 такого змісту:

«Забезпечення права засуджених на особисту безпеку та конфіденційне спілкування з особами, які здійснюють громадський контроль, покладається на адміністрацію установ виконання покарань».

Важливими, як видається, у сенсі мети і завдань даної наукової розробки, є й положення, які визначені в Кодексі поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, у якому закріплена вимога про те, що у випадках виявлення

²²² Там само: С. 5

²²³ Основні принципи поводження із засудженими : прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 19 грудня 1988 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 97.

²²⁴ Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі : прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. С.82.

порушень прав осіб, які відбувають покарання, посадові особи повідомляють про це вищестоящі інстанції²²⁵.

Враховуючи цінність даної міжнародно-правової норми, логічно ст. 25 КВК України доповнити частиною 5 такого змісту:

«Керівник установи виконання покарань зобов'язаний невідкладно повідомляти національний превентивний механізм та територіальний орган поліції про всі випадки порушення прав засуджених, їх законних інтересів і свобод у сфері виконання покарань».

Низка позитивних аспектів, що стосуються у тому числі змісту громадського контролю у сфері виконання покарань, як показали результати вивчення Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження із засудженими, які були прийняті у Відні 18-22 травня 2015 року, містяться й у зазначеному міжнародно-правовому акті (так звані «Правила Мандели»)²²⁶. При цьому, в зауваженні 1 до вказаних Правил зазначено, що вони не мають на меті детальний опис зразкової системи УВП, а мають на меті відобразити найбільш позитивні практики з означених питань²²⁷.

З іншого боку, як у зв'язку з цим ведеться мова в зауваженні 2, вказані Правила охоплюють поле діяльності, де думка йде постійно вперед. Саме тому Правила не мають на меті перешкоджати проведенню досліджень і введення практик, сумісних з викладеними у них принципами та спрямованих на досягнення визначених у Правилах цілей²²⁸, що виступає додатковим аргументом активізації наукових розробок з питань адаптації вимог міжнародного права у національне законодавство, які пов'язані із змістом здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань.

²²⁵ Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку : прийнятий Резолюцією ООН від 17 грудня 1979 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 53-58.

²²⁶ Правила Мандели. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй поводження із засудженими / укл. О. П. Букалов. Харків : ООО «Видавництво права людини», 2015. 40 с.

²²⁷ Там само: С.10.

²²⁸ Там само

У цьому контексті звертає на себе увагу також Правило 1 «Основних принципів» зазначених Мінімальних стандартів правил ООН, відповідно до якого всі засуджені мають користуватися поважним відношенням внаслідок присутньої для них гідності та їх цінності як людської особистості²²⁹.

Натомість, у Правилі 2 вказано, що необхідно приймати заходи для захисту та заохочення прав засуджених з особливими потребами, і такі заходи не повинні рахуватися дискримінаційними²³⁰. Без сумніву, зазначений підхід у повній мірі стосується й змісту громадського контролю з досліджуваної проблематики.

Не менш важливими у цьому сенсі є й положення, що визначені й у Правилі 6, а саме: мають бути передбачені процедури для забезпечення надійного контролю за веденням особових справ засуджених та забезпечення несанкціонованого доступу до будь-якої інформації, яка відноситься до цього питання, або до зміни системи у цілому²³¹.

У Правилі 7 досліджуваного в даній роботі зазначеного міжнародно-правового джерела є й ті положення, що стосуються необхідності занесення в особові справи засуджених відомостей про найближчих родичів цих осіб та членів їх сім'ї (п. п. f, g)²³².

Крім цього, як вказано у Правилі 8, в особових справах засуджених відображається інформація щодо прохань і скарг, у тому числі заяви про застосування тортур або інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження або покарання, якщо такі відомості не носять конфіденційного характеру (п. d)²³³.

Більш того, відомості, які занесені в особову справу засудженого, не підлягають розголошенню і надаються тільки для тих осіб, які мають доступ до такої інформації за професійним фахом або право на вказану інформацію (Правило 9)²³⁴, що, у даному випадку, повністю співпадає з вимогами Закону України «Про

²²⁹ Там само: С.11.

²³⁰ Там само

²³¹ Там само: С.12

²³² Там само

²³³ Там само: С.13

²³⁴ Там само

доступ до публічної інформації»²³⁵ та відповідними положеннями Закону України «Про громадські об'єднання»²³⁶.

До конфіденційної також віднесена й інформація, яка міститься у медичних картках засуджених (Правило 26)²³⁷.

Додатковим засобом контролю за дотриманням прав засуджених у ході відбування покарання, можна назвати й той, мова про який ведеться у п. «в» Правила 30, а саме: медичний персонал виправних установ особливу увагу при прийомі осіб, які у них тримаються, має приділяти виявленню будь-яких випадків грубого поводження, яке могли зазнати засуджені до прибуття у місця позбавлення волі²³⁸.

У свою чергу, у Правилі 34 на медичний персонал тюрем (виправних установ) покладено обов'язок щодо документування випадків жорстокого або нелюдського поводження відносно окремо взятих засуджених, а також зобов'язання щодо повідомлення про такі випадки директору такого тюремного закладу²³⁹.

Натомість, директор виправної установи (тюрми) повинен приймати до уваги поради і доповіді медперсоналу та негайно на них реагувати, у тому числі приймати заходи щодо їх впровадження в життя, що можна віднести до однієї із форм контролю, суб'єктом якого є медичний персонал, що спрямований на захист прав і законних інтересів засуджених (ч. 2 Правила 35)²⁴⁰. При цьому в разі, якщо зазначені поради і рекомендації він сам вирішити не вправі, то зобов'язаний їх спрямувати вищестоящому органу або у відповідний компетентний державний орган охорони здоров'я (ч. 2 Правила 35).

²³⁵ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

²³⁶ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

²³⁷ Правила Мандели. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй поводження із засудженими / укл. О. П. Букалов. Харків : ООО «Видавництво права людини», 2015. С.16.

²³⁸ Там само: С.17.

²³⁹ Там само: С.18

²⁴⁰ Там само

Виходячи з вищевикладеного та враховуючи відсутність вказаних норм у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України, можна було б ст. 116 КВК України доповнити частиною восьмою такого змісту:

«Медичний персонал слідчих ізоляторів та установ виконання покарань зобов'язаний письмово доповідати начальникам цих установ про виявлені ним випадки катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із ув'язненими під варту або засудженими.

При отриманні такої інформації начальник слідчого ізолятора чи установи виконання покарань у невідкладні терміни має направити її прокурору, який здійснює нагляд у сфері виконання покарань і пробації, Уповноваженому з прав людини Верховної Ради України, а також у територіальний орган поліції, на адміністративній території обслуговування якої дислокується відповідна установа».

Додатковим аргументом щодо необхідності видозміни ст. 116 КВК виступають відповідні положення нормативно-правових актів з питань охорони здоров'я України²⁴¹, а також структурні зміни у системі Міністерства юстиції України (ч. 1 ст. 11 КВК), згідно яких медична служба СІЗО та УВП виведена із підпорядкування Департаменту ДКВС України²⁴².

Як показали результати аналізу змісту «Правил Манделі»²⁴³, у цьому міжнародному нормативно-правовому акті є й інші положення, що в тій чи іншій мірі можуть бути використані при удосконаленні правового механізму з питань громадського контролю у сфері виконання покарань України. Зокрема, у Правилі 41 мова ведеться не тільки про право засудженого на правову допомогу, але й на оскарження ним в судовому порядку рішення адміністрації тюрми (виправної

²⁴¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

²⁴² Про створення Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» : наказ Міністерства юстиції України від 12 серпня 2020 року № 2724. URL:<https://kvs.gov.ua>.

²⁴³ Правила Манделі. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй поводження із засудженими / укл. О. П. Букалов. Харків : ООО «Видавництво права людини», 2015. 40 с.

установи) про накладення на нього дисциплінарного стягнення²⁴⁴, що тільки частково відображено у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України (ч. 7 ст. 136 КВК), у тому числі й шляхом створення відповідних правових гарантії реалізації даного права засудженого (ст. 110 КВК, а також, у загальних рисах, – у ч. 2 ст. 8 даного Кодексу).

У той самий час, більш ефективно, як видається, зазначене право було б захищено, якщо у КВК закріпити спеціальну ст. 8-1 «Право засуджених на правову допомогу», основу якої мають скласти нині існуючі положення вказаного Кодексу.

Без сумніву, що такий підхід значно підвищив би також рівень та ефективність громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, враховуючи, що представники громадських організацій (зокрема, фахівці у галузі права) мають відповідні повноваження з означених питань (ч. 3 ст. 110 КВК).

Важливими у цьому контексті є й положення, що закріплені в ч. 1 Правила 43, а саме: ні при яких обставинах не можуть накладатись дисциплінарні стягнення та вводиться правообмеження у випадках тортур або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, видам поведження чи покарання²⁴⁵.

У свою чергу, в Правилах 56 та 61 мова ведеться про право засуджених на побачення і консультації з адвокатом або особою чи членом сім'ї, що надає правову допомогу, в умовах повної конфіденційності, у полі зору, але не в межах, що їх може почути тюремний персонал²⁴⁶.

І, зрештою, можна вважати вкрай цінними й положення, що закріплені у п. «в» ч. 1 Правила 83, та стосуються закріплення на законодавчому рівні подвійних інспекцій в сфері виконання покарань, а саме:

1) внутрішні або адміністративні інспекції, які проводяться центральними органами тюремного управління;

2) зовнішні перевірки, що здійснюються незалежно від адміністрації органів та УВП, будь-яким іншим суб'єктом контролю, у тому числі міжнародними неурядовими організаціями.

²⁴⁴ Там само: С.143.

²⁴⁵ Там само: С.20.

²⁴⁶ Там само: С.24-25.

При цьому не менш важливими у сенсі змісту предмета даного дослідження є й положення ч. 2 Правила 83, відповідно до яких в обох випадках мета контролю (інспекції, моніторингу, перевірки тощо) має полягати у тому, щоб переконатися, що управління органами та УВП здійснюється у відповідності з діючими законами та іншими нормативно-правовими актами, політикою і процедурами.

Саме з цих міркувань і запропоновані авторські науково обґрунтовані пропозиції щодо видозміни ст. ст. 24, 25 КВК у частині закріплення у них мети громадського контролю та розширення його предмету у сфері виконання покарань – з існуючого нині до контролю за даною галуззю суспільних відносин у цілому.

Як встановлено в ході даного дослідження, чимало позитивних та прикладних моментів, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань, є й в інших міжнародно-правових актах, що мають рекомендаційний характер для України, які, без сумніву, мають стати предметом не тільки наукових розробок, але й обґрунтованим засобом удосконалення правового механізму з означеної проблематики на законодавчому рівні в Україні.

При цьому, як з даного приводу зроблено обґрунтований висновок деякими міжнародними неурядовими організаціями, слід мати на увазі, що на зміст і форми громадського контролю у сфері виконання покарань мають вплив обставини політичного характеру, а також окремі особи, які не відносяться до суб'єктів даного виду соціального моніторингу²⁴⁷.

Та, попри всі задекларовані у міжнародно-правових актах підходи і принципи, що стосуються здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, реальним критерієм оцінки даної суспільної діяльності, без сумніву, є практика їх впровадження у національні правові системи. При цьому варто констатувати, що ефективність, повнота та об'єктивність громадського контролю у зазначеній галузі правових відносин у певній мірі залежить і від того політичного режиму (порядку

²⁴⁷ Міжнародна тюремна реформа : річний звіт 2005 року. Київ-Лондон : Пенал Реформ Інтернешнл, 2006. 37 с.

здійснення державної влади)²⁴⁸, який сформувався та функціонував на час закріплення в законодавстві зазначеного права у тій чи іншій державі.

З огляду цього, можна визнати, що у державах з тоталітарним політичним режимом (характеризується масовими порушеннями прав людини та повним державним контролем за суспільним життям, включаючи публічне та приватне)²⁴⁹ форми, засоби і зміст громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань зведені по суті до участі громадськості в діяльності, спрямованої на виправлення і ресоціалізацію засуджених, а не, власне, до здійснення вказаного виду соціального моніторингу.

Наочним прикладом такого підходу, зокрема закріпленого й на законодавчому рівні, є ст. 3 КВК Республіки Казахстан, де жодним словом не сказано про громадський контроль у сфері виконання покарань²⁵⁰.

Більш того, серед принципів кримінально-виконавчого законодавства республіки Казахстан (ст. 5 КВК) відсутній не тільки принцип громадського контролю, але й принцип участі громадськості у сфері виконання покарань, який, зокрема, закріплений в КВК України (ст. 5).

Поряд з цим, у ст. 8 КВК Республіки Казахстан закріплено правові засади участі громадськості у виправленні засуджених. Крім цього, в ч. 1 ст. 31 «Суспільний контроль» даного Кодексу мова ведеться про громадський контроль, який здійснюється в кримінально-виконавчій системі у формі діяльності громадських наглядових комісій та національного превентивного механізму, а в ч. 1 зазначеної статті КВК – про принципи соціального контролю, чого немає в КВК України та що виступає додатковим аргументом щодо закріплення аналогічних принципів й у кримінально-виконавчому законодавстві України.

Як видається, важливою у цьому сенсі є й ст. 38 КВК Республіки Казахстан, у якій, зокрема, зазначені форми діяльності громадської наглядової комісії, а також ст.

²⁴⁸ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.74.

²⁴⁹ Там само: С.75.

²⁵⁰ Кримінально-виконавчий кодекс Республіки Казахстан : із змінами станом на 29.12.2021. URL:online.zakon.kz.

Зб цього Кодексу, де мова ведеться про права та обов'язки члена громадської наглядової комісії, та положення глави 9 даного Кодексу, у якій визначені правові засади (ст. 39); види та періодичність превентивних відвідувань (ст. 45); зміст щорічної консолідованої доповіді учасників національного превентивного механізму (ст. 47); порядок взаємодії уповноважених державних органів з учасниками національного превентивного механізму (ст. 49); інші статті КВК Республіки Казахстан, чого так бракує у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України.

Виходячи з цього, логічним було б доповнення КВК України ст. 25-2 «Форми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань» такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань відповідно до закону здійснюється громадськими об'єднаннями, статuti яких передбачають таку форму їх суспільної діяльності, а також у формі національного превентивного механізму.

До форм громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань відносяться:

- 1) відвідування органів та установ виконання покарань;*
- 2) розгляд, включаючи й зустрічі із засудженими, звернень цих осіб;*
- 3) захист прав та представництво законних інтересів засуджених в органах установ та підприємствах державної влади, а також в органах місцевого самоврядування з питань, що стосуються результатів їх звернень до зазначених суб'єктів;*
- 4) письмове інформування, включаючи засоби масової інформації, про стан громадського контролю, предметом якого стали питання, зазначені у цій статті Кодексу;*
- 5) участь у колегіях та інших засіданнях керівників органів та установ виконання покарань, а також центральних і регіональних органів управління у сфері виконання покарань, при розгляді питань, які не носять конфіденційного характеру та не відносяться до державної таємниці;*

б) участь в обговоренні законопроектів, які регулюють кримінально-виконавчу діяльність, а також у їх видозміні та скасуванні у виді обґрунтованих заперечень по суті;

7) участь у формуванні керівного складу органів та установ виконання покарань та у їх відставці чи достроковому припиненні повноважень у випадках порушення прав, свобод і законних інтересів усіх суб'єктів та учасників процесу виконання та відбування кримінальних покарань, а також інших причетних до даної діяльності осіб».

Як встановлено в ході даного дослідження, хоча й у КВК Республіки Казахстан та інших колишніх республіках СРСР, у яких встановлений антинародний (авторитарний чи тоталітарний) державний режим²⁵¹, формально на законодавчому рівні й визначено зміст і форми громадського контролю у сфері виконання покарань (Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан, ін.) у реальному житті він є малоефективним та таким, що не відповідає нормам міжнародного права та кращим цивілізованим практикам²⁵².

Зокрема, як показали результати спеціальних та інших наукових пошуків, дещо по-іншому сформульовано теоретико-правові та прикладні засади громадського контролю за сферою виконання покарань у країнах ЄС, США, Великобританії та інших державах так званого дальнього зарубіжжя²⁵³.

Цікавою у зв'язку з цим є теорія контролю за злочинністю (А. Рейс, Ф. А. Наєм, М. Гоулд, Г. Й. Шнайдер, ін.), відповідно до якої соціально конформній (лат. *conformis* – подібна; та, що слідує принципам співжиття у суспільстві; тощо)²⁵⁴ [40,

²⁵¹ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.74-75.

²⁵² Пузирьов М. С. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах : порівняльно-правове дослідження : дис... юрид. наук : 12.00.00. Ірпінь : Ун-т фіскал. служби України, 2018. С. 104-433.

²⁵³ Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Адміністративно-правові основи регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій. Київ : «Хай-Тек Прес», 2013. С.44-85.

²⁵⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.305.

с. 305] поведінці будь-яку особу потрібно навчати²⁵⁵. При цьому для вивчення такої поведінки та її успішного засвоєння вирішальне значення має формальний і неформальний контроль, а також внутрішній та зовнішній контроль, включаючи громадський, який за рахунок процесу інтерналізації (або інтеріоризації) (відповідно – інтелектуалізації)²⁵⁶ та внутрішньої переорієнтації²⁵⁷ перетворюється у внутрішньоособистісний контроль, або самоконтроль²⁵⁸.

Саме по такому шляху й пішли цивілізовані держави світу, взявши за основу результати позитивних наукових розробок^{259 260 261}. Так, в Англії при кожній УВП існують Ради інспекторів, а у Федеративній Республіці Німеччині – Консультативні ради, які здійснюють громадський контроль у сфері виконання покарань²⁶². При цьому на зазначенні громадські формування покладені наступні завдання:

а) складати письмові доповіді керівництву тюрми та пенітенціарної системи стосовно існуючих проблем та надавати пропозиції щодо удосконалення певних напрямів роботи;

б) розгляд скарг;

в) сприяння соціальній адаптації засуджених після звільнення з місць позбавлення волі; ін.²⁶³.

²⁵⁵ Шнайдер, Ганс Йоахім. Кримінологія: Berlin/Boston : De Gruyter, 2021, Ber, Reprint 2021. URL:

<https://portal.dnb.de/opac/showFullRecord?currentResultId=%22120744996%22%26any¤tPosition=0>

²⁵⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.279.

²⁵⁷ Буханевич А. І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади : теоретико-методологічний аналіз : Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ : Нац. акад. держ. управління при Президенті України, 2011. С.500.

²⁵⁸ Шнайдер, Ганс Йоахім. Кримінологія: Berlin/Boston : De Gruyter, 2021, Ber, Reprint 2021. URL:

<https://portal.dnb.de/opac/showFullRecord?currentResultId=%22120744996%22%26any¤tPosition=0>.

²⁵⁹ Akers R. L. Deviant behavior. A social learning approach. 2 nd ed. Belmont : Wadsworth, 1977. 436 p.

²⁶⁰ Alonsoj. M., Andrews R. How privatization affects public servise quality : An empirical and lysis of prisons in England and Wales, 1998-2012. International Public Management Journal, 2016. Vol.19. Issur 2. p. 235-263.

²⁶¹ Apatomy of Supermax prison. URL:<https://carrington.edu/blod/administrative/anatomy-of-a-supermax-prison>

²⁶² Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань та шляхи його удосконалення <https://minjust.gov.ua>.

²⁶³ Там само

А, все це, як доводять науковці, і є тими ефективними засобами що нейтралізують, блокують, усувають тощо дію детермінант, які обумовлюють вчинення рецидивних кримінальних правопорушень²⁶⁴.

Зазначені та інші зарубіжні підходи й були використані при обґрунтуванні запропонованих змін і доповнень у чинне законодавство України, що стосується змісту громадського контролю за процесом виконання – відбування кримінальних покарань, а також зарубіжної практики з вказаних питань.

Зокрема, цікавою у зв'язку з цим є позитивна практика з означеної проблематики дослідження, яка склалась у США, де замість суцільно відомчого (державного) контролю за діяльністю виправних установ створені незалежні акредитаційні центри (наприклад, Американська асоціація виправних установ)²⁶⁵.

Поряд з цим, варто констатувати, що і за кордоном, включаючи найбільш високі за стандартами виконання – відбування кримінальних покарань та рівнем здійснення громадського контролю за цим процесом (Норвегії, Швеції, Франції, Канаді, Швейцарії, т. ін.)²⁶⁶ не створені такі правові умови, повноваження і гарантії, які закріплені, зокрема, в розділі VIII Закону України «Про Національну поліцію», який передбачає різні форми громадського контролю (наприклад, спільні проекти з громадськістю)²⁶⁷.

Все це, з одного боку свідчить про недосконалість і зарубіжного законодавства з означеної проблематики, а з іншого, – про її актуальність та необхідність активізації наукових пошуків у даному напрямі²⁶⁸.

Це у повній мірі відноситься й до оцінки сучасної ситуації, яка склалась у сфері виконання покарань України. Зокрема, на сьогодні у чинному кримінально-

²⁶⁴ Колб О. Г., Новосад Ю. О. Щодо змісту деяких детермінант, що обумовлюють та сприяють вчиненню злочинів. *Kelm:Know-Ledgk, Education, Law, Management*. 2017. № 4(20). С. 169-178.

²⁶⁵ Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань та шляхи його удосконалення <https://minjust.gov.ua>.

²⁶⁶ Пузирьов М. С. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах : порівняльно-правове дослідження : дис... юрид. наук : 12.00.00. Ірпінь : Ун-т фіксал. служби України, 2018. С. 104-433.

²⁶⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

²⁶⁸ Погребна К.Ф. Громадський контроль у сфері виконання покарань: міжнародно-правовий вимір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021 № 12. С.356-358.

виконавчому законодавстві відсутні відповідні дієві механізми щодо здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань. Більш того, по суті він зведений до діяльності тільки спостережних комісій, а також до участі (а, не до контролю) громадськості у сфері виконання покарань (ч. 1 ст. 25 КВК), що не відповідає не тільки принципам кримінально-виконавчого законодавства України, але й міжнародно-правовим вимогам з означених питань.

Таким чином, результати проведеного аналізу змісту міжнародно-правових актів, включаючи й ті, які мають рекомендаційний характер для України, що стосуються змісту громадського контролю у сфері виконання покарань, а також зарубіжної практики, дозволяють констатувати, що при проведенні сучасної реформи у зазначеній галузі суспільної діяльності варто враховувати всі ті позитивні моменти, що стали предметом дослідження у даній монографії.

Висновки до розділу 1

1. Визначено сучасний стан досліджень у науці питань, що стосуються змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України, і на цій підставі, поклавши в основу історико-правовий критерій, здійснена періодизація виникнення і розвитку детермінант, які негативно впливають на зазначений вид суспільної діяльності, а саме:

а) 1970-1991 р. р., коли досліджувана проблема регулювалась законами та іншими нормативно-правовими актами як колишнього СРСР, так і Української РСР, які у своєму змісті не передбачали будь-яких елементів здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань та відображали ідеологію тоталітарної держави;

б) 1991-2003 р. р., коли питання зазначеного виду суспільної діяльності регулювались частково видозміненим кримінально-виконавчим законодавством, основу якого складав ВТК України, прийнятий ще у 1970 році, у зв'язку з чим проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань зводились до змісту участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених, тобто у даному класифікаційному періоді отримали розвиток (своєрідне «друге дихання») ті

негативні тенденції, які сформувались за часи функціонування України у складі СРСР;

в) 2004-2010 р. р., коли сферою виконання покарань управляв ДДУПВП, як самостійний центральний орган державної виконавчої влади у даній галузі суспільної діяльності, що був визначений на законодавчому рівні, який не тільки не нейтралізував, блокував, усунув тощо детермінанти, що негативно впливали на зміст громадського контролю, але й робив все, щоб звести зазначену суспільну діяльність до участі, а не, власне, до контролю громадськості за процесом виконання – відбування кримінальних покарань, всупереч закріпленому у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» принципу відкритості системи ДКВС для демократичного контролю;

г) 2011-2022 р. р., коли спочатку частково (2010-2012 р. р.), а потім повністю у 2012 році Міністерство юстиції України на законодавчому рівні не тільки перебрало на себе функції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань, але й також тільки посилило ті проблеми, які були пов'язані із здійсненням громадського контролю за процесом кримінально-виконавчої діяльності, позаяк не ініціювало у зв'язку з цим через суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) видозміни змісту чинного кримінально-виконавчого законодавства з означених питань, а також не визначило цю діяльність пріоритетною у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, прийнятої Урядом у 2017 році. Більш того, і у цей досліджуваний класифікаційний період громадський контроль за сферою виконання покарань Мінюстом України був зведений тільки до участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених, що не тільки актуалізує зміст даної проблематики, але й обумовлює необхідність активізації наукових пошуків з означених питань, у тому числі й на монографічному рівні.

2. З'ясовано зміст поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань України», під яким у цій роботі розуміється діяльність визначених на законодавчому рівні громадських об'єднань та окремих громадян, що спрямована на перевірку змісту процесу виконання – відбування тих чи інших покарань та здійснюється у межах їх повноважень і з дотриманням вимог з питань, які регулюють інформаційне

забезпечення в нашій державі, з метою встановлення її відповідності закріпленим у законі цілям; завданням і принципам для вказаного в законі виду суспільних відносин, а також для захисту прав, законних інтересів усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності.

Виходячи з цього, до системоутворюючих ознак, що складають зміст виведеного у цій роботі поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань, віднесені наступні: а) діяльність певних суб'єктів; б) діяльність, яка визначена на законодавчому рівні; в) діяльність визначених на законодавчому рівні громадських об'єднань та окремих громадян; г) діяльність, яка спрямована на перевірку змісту процесу виконання – відбування відповідних кримінальних покарань; ґ) діяльність, яка здійснюється у межах повноважень суб'єктів громадського контролю; д) діяльність, яка здійснюється з дотриманням вимог нормативно-правових актів, які регулюють інформаційне забезпечення в Україні; е) діяльність, метою якої є встановлення відповідності процесу виконання – відбування покарань визначеним у законі цілям, завданням і принципам; є) діяльність, метою якої є захист прав, законних інтересів і свобод усіх суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин.

Враховуючи, що у науці взагалі та в науці кримінально-виконавчого права, зокрема, а також в однойменній галузі законодавства України відсутнє поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань», доведено, що сформульоване авторське його визначення дає змогу не тільки ліквідувати існуючу правову прогалину, але й має теоретичне значення, позаяк може стати предметом наукових дискусій щодо його легітимності та автентичності (дійсності, справжності, істинності).

У той самий час, практичне значення даного поняття полягає у тому, що виходячи із змісту його системоутворюючих ознак, таким чином можна сформулювати на практиці прикладні засади здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, а також видозмінити у зв'язку з цим кримінально-виконавче законодавство та інші правові засади діяльності громадських об'єднань і окремих громадян з означених у цій роботі питань.

3. Визначено сутність і змістовні елементи міжнародно-правових актів та зарубіжної практики з питань здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань.

Встановлено, що національне законодавство не в повній мірі відповідає вимогам міжнародного права з означеної проблематики, особливо тих нормативно-правових джерел, що не ратифіковані Україною (ЄПП; Міжнародні стандартні правила поведіння із засудженими; Кодекс поведінки посадових осіб правопорядку; ін.). Поряд з цим, констатовано, що в державах, у яких встановлений антинародний політичний режим (Білорусь, Росія, Казахстан, ін.), хоча громадський контроль й визначений на законодавчому рівні як відповідний інститут права, проте на практиці не має реальних правових та інших гарантій щодо його ефективної реалізації. У той самий час, у демократичних державах (США, Великобританії, Норвегії; т. ін.), маючи досить прозорі та доступні правові можливості щодо моніторингу стану процесу виконання – відбування покарань, громадський контроль фактично зведений до захисту прав і законних інтересів засуджених, а також до сприяння останнім у соціальній адаптації після звільнення з виправних умов, що дещо звужує соціально-правову природу і зміст предмета даного виду соціального моніторингу.

Враховуючи зазначене та саме з цих міркувань в даній роботі обґрунтована низка змін і доповнень, які варто внести у чинне законодавство України з метою його удосконалення та приведення до кращої міжнародної практики.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ФОРМИ ТА ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

2.1. Правові засади здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань

Як свідчить суспільна практика, кожен суб'єкт або учасник того чи іншого виду діяльності при вирішенні поставлених у зв'язку з цим завдань, у тому числі пов'язаних з процесом її удосконалення та підвищення рівня ефективності, в обов'язковому порядку свої висновки обґрунтовує на підставі результатів вивчення генезису соціально-правової природи виникнення, розвитку та функціонування тих явищ і процесів, які складають сутність і зміст даної діяльності²⁶⁹.

Враховуючий зазначений науковий та прикладний постулат й виникла необхідність розглянути зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України через призму його соціально-правової природи.

Додатковим аргументом з даного приводу виступають результати проведеного у ході зазначеного дослідження анонімного опитування різноманітних респондентів, які на задане в анкеті питання «Чи задовольняє Вас сучасний стан громадського контролю у сфері виконання покарань?» дали такі відповіді:

а) засуджені, які тримались в УВП: «так» – 78 із 668 осіб, що брали участь в опитуванні (12% у загальній структурі респондентів); «ні» – 511 осіб (76%); «частково» – 79 осіб (12%) (додатки Д, Є);

б) персонал ДКВС України: «так» – 314 із 668 осіб, які приймали участь в опитуванні (48% у структурі всіх респондентів); «ні» – 75 осіб (11%); «частково» – 279 осіб (41%) (додатки Б, В).

²⁶⁹ Колб О. Г., Новосад Ю. О. Щодо змісту деяких детермінант, що обумовлюють та сприяють вчиненню злочинів. *Kelm: Know-Ledgk, Education, Law, Management*. 2617. № 4(20). С. 169-178.

При цьому варто зазначити, що для вирішення визначеного завдання було застосовано історико-правовий та формально-логічний методи пізнання соціально-правової сутності громадського контролю як суспільної діяльності та невід'ємного елемента даного виду моніторингу у будь-якій демократичній державі.

Як у зв'язку з цим слушно зауважила А. П. Мукшименко, подальший розвиток демократії, якість охорони, захисту та забезпечення реалізації прав людини безпосередньо пов'язані з підвищенням ефективності діяльності громадських інститутів²⁷⁰.

На переконання М. М. Терещенко, важливим є взаємозв'язок державного та громадського контролю як інструмента реалізації публічного управління у демократичних цивілізованих суспільствах²⁷¹.

Про важливість здійснення громадського контролю наголосив у своїй дисертації О. А. Смоляр²⁷². У такому ж контексті сформульовані й висновки учених, які останнім часом досліджували питання громадського контролю у сфері виконання покарань²⁷³.

Таким чином, можна констатувати, що громадський контроль – це необхідний та, одночасно, невід'ємний елемент державного політичного режиму у всіх демократичних державах, що має стати «своєрідним» стимулом і фундаментом реформ в нашій державі, зокрема й у сфері виконання покарань. Як у зв'язку з цим вірно зазначила О. М. Семьоркіна, розвинуте громадянське суспільство – це одна з ключових умов демократичного врегулювання відносин між державою та її

²⁷⁰ Мукшименко А. П. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2010. С.3.

²⁷¹ Терещенко М. М. Взаємозв'язок державного та громадського контролю як інструмент реалізації публічного управління : Автореф. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Київ : Ін-т підготовки кадрів Держ. служби зайнятості України, 2020. С.1-2.

²⁷² Смоляр О. А. Державний та громадський контроль у сфері місцевого самоврядування : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. С.1.

²⁷³ Василик В. В. Кримінально-виконавчі засади виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк : дис. ... доктора філософії : 081 «Право». Київ : НАВС, 2021. С. 97-126.

суспільними інституціями, враховуючи, що досі зазначена проблематика була предметом філософських та політичних дискусій²⁷⁴.

Зокрема, В. І. Бортніков з цього приводу зазначив, що зв'язки із громадськістю – це така функція управління, яка є взаємовигідною як для держави, так і для суспільства²⁷⁵.

Виходячи з цього, зазначений учений задає цілком риторичне питання: яким чином розбудувати ефективну модель комунікації влади та громадян? Саме таке завдання постає перед сучасною Україною, зважаючи на актуальні виклики сьогодення. При цьому предметнення ефективної моделі варто співвідносити з самою категорією «модель», а саме: системність, структурність, наочність. Враховуючи таку модель, головною і актуальною проблемою її реалізації на практиці є розробка стандартів, критеріїв та індикаторів ефективної комунікації²⁷⁶, що вкрай важливо з огляду з'ясування змісту й соціально-правової природи громадського контролю у сфері виконання покарань України.

На думку Г. О. Радова, в обличчі громадських організацій нерідко можна отримати таку підтримку та розраховувати на солідарність людей, які розуміють, що в УВП працювати не просто²⁷⁷. При цьому, на переконання А. Сухорукова, активність сучасного суспільства прийнято сприймати як діяльність трьох взаємозв'язаних і взаємодіючих поміж собою секторів, а саме – як: 1) держаний сектор; 2) приватний сектор; 3) сектор громадських організацій²⁷⁸.

Цікавою з цього приводу є й позиція В. Стерна, який навів у зв'язку з цим такий історичний факт: Вацлав Гавел, колишній Президент Чехії, який декілька

²⁷⁴ Семьоркіна О. М. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства. <https://minjust.gov.ua./m/str-33565>

²⁷⁵ Основи громадянського суспільства та політичних знань : навч. посіб. / за ред. проф. В. І. Бортнікова. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. С.213.

²⁷⁶ Там само: С.216-217.

²⁷⁷ Радов Г. О. Правові основи участі інститутів громадянського суспільства в діяльності установ кримінально-виконавчої системи України. *Тюрма і суспільство* : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 7.

²⁷⁸ Сухоруков Л. Правозахисні організації – союзники чи опоненти. *Тюрма и суспільство* : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 28.

років провів у тюрмі та звідти часто писав листи своїй дружині, зазначаючи, що він не шкодує себе, як би це не здалось дивним, а шкодує тільки інших засуджених, і взагалі образливо, що повинні існувати такі виправні установи, що вони такі є, і що дотепер не придумано нічого кращого для вирішення деяких проблем²⁷⁹. У таких умовах, як слушно вважає В. Стерн, громадські організації, які працюють спільно з адміністрацією виправних установ, здатні відіграти досить важливу роль у справі, яка є не менш важливою для останньої²⁸⁰.

При такому підході, без сумніву, на перший план виходять питання щодо підвищення рівня взаємодії кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи із громадськістю, у тому числі й шляхом більш ефективної організації та реалізації даного виду соціального контролю за сферою виконання покарань.

Як з цього приводу влучно зауважив В. Лук'янець, у сьогоднішній час все більш очевидним стає те, що система кримінального правосуддя (до якої відноситься й кримінально-виконавча (пенітенціарна) система) потребує реформування, враховуючи, що у більшості держав світу виправні установи ізольовані від суспільства, у результаті чого у них мають місце порушення основних прав і свобод людини, більш того – це явище отримало широке розповсюдження²⁸¹. Виходячи з означеної ситуації, ще у 1950 році при ООН було створено Міжнародний кримінальний та пенітенціарний фонд, який «успадкував» всі найбільш позитивні результати громадської діяльності, якою займалась Міжнародна кримінальна та пенітенціарна комісія²⁸².

Саме цей історичний факт виступає одним із змістовних об'єктивних елементів соціально-правової природи походження громадського контролю, а також додатковим доказом щодо необхідності його удосконалення на законодавчому та

²⁷⁹ Стерн В. Неурядові організації : доповідь Вульфа. *Тюрма и суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області* / Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 61.

²⁸⁰ Стерн В. Роль громадських організацій в ресоціалізації засуджених (фрагмент). *Тюрма и суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області* / Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 68.

²⁸¹ Лук'янець В. Взаємодія тюремних систем і суспільства за кордоном. *Тюрма і суспільство. Матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області*. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 74.

²⁸² Там само: С.74-75.

інших рівнях його функціонування у будь-якій демократичній державі. При цьому, якщо розглянути зазначений юридичний аспект у контексті діяльності громадськості в Україні, то у цьому сенсі звертають на себе увагу такі нормативно-правові акти, які стосуються даної проблематики, а саме:

а) розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2007 року № 1035-р, яким була схвалена відповідна Концепція²⁸³;

б) постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976, якою було затверджено порядок здійснення громадської експертизи²⁸⁴.

Як видається, враховуючи, що у ч. 2 ст. 25 КВК України відсутнє посилання на вказану вище постанову Кабінету Міністрів України, логічно було б дану норму права доповнити словосполученням «здійснюється на підставі цього Кодексу, інших законів України та нормативно-правових актів і викласти її у новій редакції, а саме:

«Громадський контроль здійснюється громадськими об'єднаннями та їх уповноваженими представниками на підставі цього Кодексу та інших законодавчих актів, що стосуються діяльності громадськості».

Такий підхід не тільки підтвердить соціально-правову спрямованість діяльності громадськості у сфері виконання покарань, але й розширить предмет і правові гарантії здійснення ними даного виду соціального моніторингу за процесом виконання – відбування покарань в Україні. Додатковим аргументом з цього приводу виступають ті міжнародно-правові акти, які, зокрема, визначають правовий статус неурядових організацій – як важливих інститутів громадського суспільства²⁸⁵.

Теорія демократії, як вірно з цього приводу зазначив С. С. Вітвіцький, традиційно ставить у центр уваги джерело влади, виходячи з того, що влада є

²⁸³ Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2007 року № 1035-р. <https://rada.gov.ua>

²⁸⁴ Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://rada.gov.ua>

²⁸⁵ Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С.7-8.

демократичною, якщо вона має своїм джерелом всезагальне волевиявлення²⁸⁶. При цьому, на його переконання (і це важливо з огляду визначення змісту соціально-правової природи суспільного моніторингу), одним із завдань, спільних для всіх форм організації влади, для всіх політичних систем, що існували в минулому, і тих, які існують зараз, є питання про контроль над владою²⁸⁷, що у повній мірі стосується й здійснення владних повноважень у сфері виконання покарань України.

Як з цього приводу зробила висновок О. О. Томкіна, контроль є конструктивним та необхідним елементом управління та засобом реалізації принципу доброчесності державної влади²⁸⁸, що є характерним також і для процесу виконання – відбування покарань та що, без сумніву, має стати предметом громадського контролю у цій галузі суспільної діяльності.

Більш того, на думку М. В. Туленкова (і з нею можна погодитись), контроль забезпечує збереження соціальної системи та її розвитку, а також упорядкування її структури, взаємодію з навколишнім середовищем та досягненням мети її подальшого розвитку²⁸⁹, що вкрай важливо й для сфери виконання покарань у сучасних умовах її реформування²⁹⁰.

У сенсі з'ясування ролі правового аспекту у змісті громадського контролю, цікавою є й наукова позиція А. М. Гриненко, небезпідставно вважаючи, що контроль виступає одним із індикаторів дотримання соціальної справедливості²⁹¹.

Як показали результати вивчення наукової літератури, контроль, включаючи й громадський, здійснюється у таких основних напрямках:

а) визначення предмета даного виду соціального моніторингу;

²⁸⁶ Вітвіцький С. С. Історико-теоретичні проблеми становлення та розвитку громадського і державного контролю. *Підприємство, господарство і право*. 2015. № 4. С. 56.

²⁸⁷ Там само: С.57.

²⁸⁸ Томкіна О. О. Принцип доброчесності державної влади : постановка проблеми. *Вісник національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 72-73.

²⁸⁹ Туленков М. В. Організаційна взаємодія в демократичній системі соціального управління. Київ : УПК ДСЗУ, 2007. С.3.

²⁹⁰ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

²⁹¹ Гриненко А. М. Соціальна справедливість як ключовий принцип у реалізації соціальної політики держави. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянської академії*. 2009. № 112. Вип. 99. С. 106-107.

б) забезпечення за допомогою специфічних методів і інструментів руху об'єкта в заданому напрямі;

в) вияв і припинення відхилення від соціально визначеної поведінки²⁹².

Одним із видів контролю над публічною владою, включаючи й сферу виконання покарань, є соціальний (громадський, цивільний демократичний тощо) контроль, який, на переконання С. А. Косінова, у свою чергу, виступає складовим елементом механізму соціального управління²⁹³. При цьому, як це витікає із змісту поняття «соціальний контроль», зазначений вид суспільного моніторингу має такі прикладні властивості, які, без сумніву, слід враховувати при здійсненні громадського контролю у сфері виконання покарань України, а саме:

1. Соціальний контроль (цивільний демократичний, громадський, міжнародний тощо) є узагальнюючим поняттям для всіх видів соціального моніторингу, включаючи сферу виконання покарань.

У даному випадку його специфіка полягає в тому, що таке регулювання має нормативний характер і забезпечується загрозою застосування соціальних санкцій (як от: припинення діяльності громадського об'єднання на підставі рішення суду за дії, спрямовані та пов'язані з посяганням на права і свободи людини тощо (ст. 37 Конституції України)).

2. Соціальний контроль здійснюється і через внутрішній контроль, і через взаємодію суб'єкта з первинною соціальною групою, її культурою, через суб'єкта контролю, соціальної групи з суспільством у цілому, тобто через зовнішній контроль (як от: здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань його суб'єктами реалізації у складі Національного превентивного механізму (ч. 7 ст. 24 КВК України)²⁹⁴.

3. Не можна уявити собі соціальний контроль однобічно – як сліпе і автоматичне підпорядкування вимогам соціальних норм. У такій ситуації має місце

²⁹² Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. С.6-7.

²⁹³ Косінов С. А. Контроль як доктринальна категорія правової науки. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 772.

²⁹⁴ Там само: С.771.

соціальна взаємодія, постійна і активна, за якої не тільки особистість відчуває вплив соціального контролю, але й останній зазнає зворотного впливу з боку першої, що може привести до зміни її характеру²⁹⁵ (як от: на сьогодні, саме з урахуванням зазначеної обставини, Міністерство юстиції України підготувало новий проект Положення про спостережні комісії)²⁹⁶.

4. Характер, зміст і спрямованість соціального контролю визначається характером, природою, типом цієї соціальної системи. Саме тому, цілком очевидно, як правильно вважає С. А. Косінов, соціальний контроль у тоталітарному суспільстві (як от: в російській федерації, республіці білорусь, Північній Кореї тощо) та в демократичному суспільстві (США, ФРН, Франції, т. ін., включаючи й Україну (ст. 1 Конституції України)) принципово відрізняється за своєю сутністю і формами²⁹⁷.

Більш того, на його переконання (і можна з цим погодитись), соціальний контроль у простих, примітивних, архаїчних суспільствах має зовсім інший (неформальний) характер порівняно із самим суспільним моніторингом у складних сучасних індустріальних державах, позаяк у них існує розвинена система формалізованого контролю (як от: в Україні, у кримінально-виконавчому законодавстві якої визначено різноманіття форм громадського контролю (ст. ст. 24, 25 КВК), класифікація яких по правовому критерію здійснена у цій монографії).

5. Основне призначення соціального контролю – підтримувати порядок і стабільність у суспільстві (зокрема, у сфері виконання покарань), а також забезпечувати соціальне відтворення (наступність) у напрямі, що відповідає визначеній конкретним суспільством стратегії розвитку²⁹⁸ (наприклад, тим державним програмам, які стосуються зазначеної галузі суспільної діяльності²⁹⁹

²⁹⁵ Там само

²⁹⁶ Положення про спостережну комісію: проект, розроблений Міністерством юстиції України. URL:<https://minjust.gov.ua.str.-30687>

²⁹⁷ Косінов С. А. Контроль як доктринальна категорія правової науки. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 771.

²⁹⁸ Там само

²⁹⁹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

[119]), що, у свою чергу, виступає додатковим аргументом щодо активізації наукових розробок на монографічному рівні з означеної проблематики.

При такому підході, як слушно вважають деякі учені, завдяки механізму соціалізації, заохочення, відбору та контролю соціальна система зберігає рівновагу³⁰⁰.

Зокрема, як показали результати даного дослідження, саме у такому контексті сформульовано й зміст деяких сучасних законодавчих актів України (ст. 1 Закону України «Про Національну безпеку України»; ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль за Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»; інше).

Враховуючи, що у зазначених вище визначеннях є деякі змістовні розбіжності, ключовими для них, як видається, є дві правові категорії, які вжиті у цих вищевказаних поняттях, а саме – це:

- 1) діяльність, що визначена у законі (правовий аспект);
- 2) діяльність суспільних інститутів (соціальний аспект).

Виходячи з цього, варто констатувати, що цивільний (громадський) контроль у сфері виконання покарань України має чітку соціально-правову природу та є невід'ємним об'єктивним елементом функціонування нашої держави на демократичних засадах, що визначено в ст. 1 Конституції України.

Поряд з цим, враховуючи, що у КВК, на відміну від Закону України «Про Національну поліцію», відсутні відповідні положення щодо правового механізму здійснення громадського контролю, мова про який ведеться у Законі України «Про Національну безпеку України», логічно було б ст. 25 даного Кодексу доповнити приміткою (здійснити таким чином так зване автентичне тлумачення закону [327, с. 290]) наступного змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань України – це комплекс заходів, які здійснюються відповідно до Конституції та інших законодавчих актів України, правового, організаційного, інформаційного та іншого характеру,

³⁰⁰ Косінов С. А. Контроль як доктринальна категорія правової науки. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 771.

що спрямовані на забезпечення реалізації принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, а також на сприяння ефективній діяльності й виконання покладених на органи і установи виконання покарань функцій, суб'єктами реалізації яких виступають ті громадські організації, статuti яких передбачають такий вид соціального моніторингу».

Як видається, необхідність такої видозміни ст. 25 КВК є очевидною, виходячи із змісту соціального та правового аспектів громадського контролю, що визначені як в нормах Конституції України (ст. ст. 3, 6, 8, 36, 38, ін.), так і в інших законодавчих актах нашої держави³⁰¹. Більш того, як слушно з цього приводу зробили висновок деякі учені, враховуючи своєрідність терміну «громадський», насамперед слід звернути увагу на таку його ознаку як публічність, яка, на їх переконання (і це не викликає заперечень), означає відкритість та гласність (тобто громадськість у даному випадку виступає особливим природженим носієм відкритості та прозорості діяльності органів влади)³⁰².

У такому ж сенсі можна говорити й про міжнародний контроль з боку неурядових громадських організацій за сферою виконання покарань України, який, на жаль, на сьогодні у чинному кримінально-виконавчому законодавстві нашої держави не закріплений. Саме тому, актуальною у зв'язку з цим є потреба щодо забезпечення максимальної ефективності такого контролю шляхом створення національних превентивних механізмів, а також встановлення можливості обов'язкового та безперешкодного відвідування представниками органів міжнародного контролю УВП та визначення підстав юридичної відповідальності керівників ДКВС України усіх рівнів за невиконання законних вимог таких органів контролю³⁰³.

³⁰¹ Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://rada.gov.ua>

³⁰² Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика: навч. посіб. / за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Київ-Одеса: Фенікс, 2020. С.9.

³⁰³ Романов М. В. Міжнародний контроль за діяльністю кримінально-виконавчих установ та національні превентивні механізми. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / В. А. Бадира, О. П. Буканов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 50.

Враховуючи, що у чинному КВК з означеного питання нічого не визначено, як видається, можна було б ст. 25 цього Кодексу доповнити частиною 3 такого змісту:

«У визначених у законі випадках і порядку, у сфері виконання покарань може здійснюватись міжнародний контроль з боку неурядових громадських організацій».

Цікавою, у контексті визначення змісту та форм здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, є позиція засуджених, які тримаються у кримінально-виконавчих установах. Як у зв'язку з цим слушно зауважив Г. Солдатенко, і засуджені, і персонал УВП завжди комунікують поміж собою. Тільки статус у них різний: перші – відбувають покарання, визначене судом, а другі – його виконують згідно закону. При цьому, між ними завжди точиться безкомпромісна боротьба, своєрідна гра, яка полягає для засуджених у виживанні в умовах ізоляції від суспільства будь-яким чином, навіть з використанням протиправних засобів, а для персоналу органів та УВП – у запобіганні кримінальним та іншим правопорушенням з участю вказаних суб'єктів³⁰⁴.

Саме тому, «арбітром» (третьою стороною) у цих складних соціально-правових відносинах має стати громадськість, у тому числі й шляхом здійснення соціального контролю як за першими, так і за другими суб'єктами процесу виконання – відбування покарань. Більш того, на переконання деяких засуджених, у цих відносинах персонал УВП, який є представником влади, не може собі дозволити порушувати закон та принципи спілкування із засудженими. У той самий час, останні тільки і цим живуть – і це варто враховувати першим завжди³⁰⁵.

Як з даного приводу зробив висновок Д. О. Ніколенко, одним із напрямів реформування системи виконання покарань України має бути гуманне ставлення персоналу до засуджених. При цьому, зазначений підхід, передбачає створення таких умов реалізації судових рішень, зокрема про позбавлення волі, коли об'єкт покарання (а, це – засуджений) стає активним суб'єктом у сфері виконання

³⁰⁴ Солдатенко Г. Погляд із-за паркану. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 110.

³⁰⁵ Там само: С.111.

покарань³⁰⁶, що, без сумніву, ще раз підтверджує висновок про соціальну складову у змісті громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, предметом моніторингу якого є права засуджених, що мають забезпечуватись в обов'язковому прядку персоналом УВП з означеного питання – у цьому й полягає, власне, правовий аспект даного виду суспільного контролю у сфері виконання покарань України.

Як у зв'язку з цим влучно зауважив Г. О. Радов, зазначена проблема стоїть більш гостро, ніж це видається на перший погляд. І для того, щоб не опинитись у такій ситуації, персонал УВП повинен сьогодні ініціювати громадську активність – і, перш за все, для підтримки себе самого, враховуючи, що з огляду змісту соціально-правової природи громадського контролю у сфері виконання покарань), по великому рахунку, тільки громадянське суспільство і його інститути можуть «засудити» (з точки зору осуду) персонал УВП, так само, як і можуть його оправдати. Виходячи з цього та щоб не чекати негативного результату, останній має вже сьогодні робити все для того, щоб залучити увагу суспільства до своєї діяльності, зробити її відкритою, щоб люди знали те, що сьогодні знає кожен засуджений – тільки тоді персонал УВП зможе бути зрозумілим для суспільства та виправданим ним³⁰⁷.

Поряд з цим, як видається (і це підтверджується законодавчими підходами в Україні), не варто громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань в Україні зводити тільки до участі громадськості у сфері виконання покарань, що закріплено в ст. 6 КВК у виді одного із основних засобів індивідуального впливу на засуджених та в ст. 5 цього Кодексу – у виді одного із принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, позаяк це два зовсім різні види суспільної діяльності, що власне, витікає із змісту понять «контроль» та «участь».

³⁰⁶ Ніколенко Д. О. Передбачення в структурі професійного спілкування співробітників УВП із засудженими. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 3. С. 53.

³⁰⁷ Радов Г. Персонал і взаємодія тюрми і суспільства : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 17.

Зокрема, слово «контроль» тлумачиться у доктринальних джерелах як перевірка діяльності кого-небудь, чого-небудь³⁰⁸, а «участь» – виконувати разом з ким-небудь якусь роботу; здійснення якоїсь справи; спільна дія³⁰⁹.

Виходячи з цього, логічно було б ст. 5 КВК України доповнити принципом *«відкритості та прозорості діяльності персоналу органів та установ виконання покарань для громадського контролю у сфері виконання покарань»*. Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення різноманітних законодавчих актів, що стосуються зазначеної проблематики (Закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про державну службу»³¹⁰; ін.).

Таким чином, враховуючи результати проведеного аналізу доктринальних і нормативно-правових джерел, включаючи й міжнародні нормативно-правові акти, можна констатувати, що по своїй суті громадський контроль у сфері виконання покарань обумовлений та відображає соціально-правову природу свого походження і функціонування у будь-якій демократичній державі. Такою вважає себе і Україна (ст. 1 Конституції України). Саме тому основним пріоритетом і спрямованістю тих реформ, що здійснюється у даній галузі суспільних відносин у сьогоднішні (з вересня 2017 року)³¹¹, має стати громадський контроль як вид соціального моніторингу – як критерій цивілізованості нашого суспільства і держави. Більш того, закріплення принципу відкритості та прозорості кримінально-виконавчої діяльності для цивільного демократичного контролю на законодавчому рівні дасть можливість реально довести ЄС та іншим аналогічним міжнародним об'єднанням (як от: ООН), що Україна сповідує на практиці, а не у виді декларацій, концепцій, стратегій тощо, принципи, які є невід'ємними змістовними елементами тих держав, які відносять себе до демократичних і правових.

³⁰⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.307..

³⁰⁹ Там само: С. 663.

³¹⁰ Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

³¹¹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

2.2. Форми проведення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань

У тлумачних словниках слово «форма» означає зовнішній вияв якого-небудь явища³¹². Ця філософська категорія, у взаємодії якої із змістом, будучи визначаючою стороною цілого, виражається єдністю всіх складових елементів об'єкта, його властивостей, внутрішніх процесів тощо, де форма виступає способом існування та відображення змісту³¹³.

Таким чином, якщо за основу взяти зазначений теоретичний підхід, то під формою громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань варто розуміти визначені на законодавчому рівні способи вирішення його змісту та соціально-правової природи. При цьому, враховуючи існуючу, зокрема в Україні, систему законодавства, тобто сформовану під впливом об'єктивних закономірностей розвитку суспільства сукупність усіх його правових явищ, які перебувають у сталих зв'язках між собою та з іншими соціальними явищами³¹⁴, то форми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань можна класифікувати на такі взаємозв'язані, взаємообумовлені та взаємодіючі поміж собою способи їх відображення на законодавчому рівні:

1. Конституційний (загальноправовий) спосіб (ст. ст. 3, 6, 8, 36, ін.), який гарантує право громадян України на свободу об'єднання у громадські організації, у тому числі для здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб, включаючи й сферу виконання покарань.

³¹² Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.685.

³¹³ Федіша Н. В. Сучасне розуміння справедливості в діяльності органів внутрішніх справ : теоретико-правове дослідження : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С.7-8.

³¹⁴ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.341.

2. Спеціально-правовий (загальногалузевий) спосіб, який ґрунтується на тих положеннях, що відображені у змісті законодавчих актів, які регулюють діяльність громадських об'єднань (як от: Закон України «Про громадські об'єднання»³¹⁵), або мають пряме відношення до змісту соціального моніторингу у всіх галузях державної діяльності (як от: Закон України «Про доступ до публічної інформації»³¹⁶).

3. Конкретно-галузевий правовий спосіб, який пов'язаний із змістом громадського (цивільного, демократичного) контролю у тій чи іншій галузі права (як от: кримінально-виконавчому праві).

У даному випадку, знову ж таки, якщо виходити з результатів аналізу норм кримінально-виконавчого законодавства України, то можна вести мову про наступні форми (класифікації) громадського контролю у сфері виконання покарань, а саме:

а) громадський контроль, який здійснюють спостережні комісії (ч. 2 ст. 25 КВК);

б) громадський контроль, суб'єктами реалізації якого є піклувальні ради при виховних колоніях (ч. 2 ст. 25 КВК);

в) громадський контроль, який здійснюється представниками громадськості на підставі окремого письмового доручення Омбудсмена з прав людини для виконання функцій національного превентивного механізму (ч. 7 ст. 24 КВК);

г) громадський контроль, який здійснюється в інших передбачених законом формах (як от: засобами масової інформації; сільським, селищним, міським головою або спеціально уповноваженими представниками; ін.) (ч. ч. 1, 3 ст. 24 КВК);

ґ) громадський контроль, суб'єктом реалізації якого виступають міжнародні неурядові правозахисні організації³¹⁷.

³¹⁵ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

³¹⁶ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

³¹⁷ Європейська конвенція по запобіганню катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифікована Україною 24.01.1997; набрала чинності 01.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 267-273.

У свою чергу, якщо критерієм класифікації обрати державно-правовий рівень моніторингу, то до форм громадського контролю у сфері виконання покарань України можна віднести такі із них:

- 1) контроль, що здійснюється на національному рівні (ч. 7 ст. 24 КВК);
- 2) контроль, який реалізується відповідними неурядовими правозахисними організаціями (ч. 1 ст. 24 КВК);
- 3) контроль, який здійснюється одноособово (наприклад, представником ЗМІ);
- 4) контроль, який реалізується відповідним громадським об'єднанням (ч. 2 ст. 25 КВК);
- 5) контроль, діяльність суб'єктів здійснення якого у формі соціального моніторингу передбачена статутом громадського об'єднання у певній сфері суспільних відносин;
- б) контроль, діяльність суб'єктів якого носить загальний правозахисний характер.

Як видається, виходячи із змісту та результатів сучасних наукових розробок³¹⁸, по формі закріплення у законі, громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань в Україні можна класифікувати й по інших критеріях (наприклад, на такий, що здійснюється спільно з органами державної влади (як от, з працівниками прокуратури); на контроль, який реалізується громадськістю самостійно; та на такий моніторинг, що здійснюється відповідно до окремих письмових доручень органів державної влади). При цьому варто зазначити, що здійснена на доктринальному рівні класифікація форм вказаного суспільного моніторингу має не тільки, і не стільки теоретичну цінність, скільки прикладне значення, позаяк таким чином можна визначити ті потенційні можливості, що є у громадськості та які можна ефективно використати при розробці комплексних шляхів удосконалення громадського контролю у сфері виконання покарань.

Саме з цих міркувань і визначено в даній роботі завдання дослідження щодо форм громадського контролю у сфері виконання покарань України. Про важливість

³¹⁸ Мукшименко А. П. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2010. 20 с.

вирішення зазначеної проблематики свідчать і результати анонімного опитування деяких видів респондентів, проведеного в ході зазначеного дослідження. Зокрема, на питання «Чи відомі для Вас форми (види) громадського контролю у сфері виконання покарань України?» засуджені, які відбували покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу, відповіли наступним чином: «так» – 39 із 668 осіб, які взяли участь в анкетуванні (6% у загальній структурі всіх респондентів); «ні» – 363 особи (54%); «частково» – 266 осіб (40%) (додатки Д, Є).

У свою чергу, персонал ДКВС України на вказане питання дав такі відповіді: «так» – 237 із 668 осіб, які прийняли участь у цьому дослідженні (36% у структурі всіх опитаних респондентів); «ні» – 87 осіб (13%); «частково» – 344 особи (51%) (додатки Б, В).

Ватро констатувати, що у більшій мірі у цій монографії мова ведеться про законодавчі підходи, у яких закріплені ті чи інші форми громадського контролю за дотриманням прав засуджених при виконанні покарань. У зв'язку з цим, у першу чергу, звертає на себе увагу діяльність спостережних комісій³¹⁹, які здійснюють громадський контроль із застосуванням наступних способів:

1. Шляхом організації та здійснення даного виду соціального моніторингу у сфері виконання покарань (п. 1 ч. 1 ст. 3 Положення про спостережні комісії³²⁰).

При цьому слід мати на увазі, що зазначена норма не цілком кореспондується із змістом ч. 2 ст. 25 КВК України, у якій мова ведеться про громадський контроль лише за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, тобто у Положенні порушено принцип верховенства права, що закріплений в ст. 8 Конституції України. І хоча, законні інтереси та основні свободи (а, саме вони є предметом громадського контролю згідно вимог п. 1 ч. 1 ст. 3 Положення про спостережні комісії³²¹) є невід'ємною складовою правового статусу засуджених³²²,

³¹⁹ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

³²⁰ Там само

³²¹ Там само

³²² Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / Степанюк А. Х., Яковець І. С.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків : ТОВ «Одіссей», 2005. С.38.

безпосередньо у законі вони не визначені як об'єкти діяльності громадськості (зокрема, у ч. 2 ст. 25 КВК).

Виходячи з цього, логічно було б ч. 2 ст. 25 КВК доповнити словосполученням *«громадський контроль за дотриманням основних свобод і законних інтересів засуджених»* та викласти норму у новій редакції.

Такий підхід обумовлений у тому числі і змістом цих понять. Так, під «законними інтересами засуджених» учені розуміють на законодавчому рівні правомірні прагнення засуджених до володіння тими чи іншими благами³²³. При цьому, як показали результати вивчення наукової літератури, класифікація «законних інтересів засуджених» здійснюється за різними критеріями. Зокрема, за соціально-політичним призначенням вони поділяються на:

а) законні інтереси, спрямовані на отримання пільг (як от: додаткове право, яке надається вагітним жінкам та інвалідам для придбання ними продуктів харчування і предметів першої необхідності) (ст. 115 КВК);

б) законні інтереси, спрямовані на отримання заохочення (як от: щодо зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі згідно вимог ст. 100 КВК);

в) законні інтереси, які не є ні заохоченням, ні пільгами для засуджених (як от: право засуджених на працю (ст. 118 КВК), яке в умовах УВП у сьогоденні не може бути забезпечено з об'єктивних причин)³²⁴.

У свою чергу, поняття «основі свободи» (громадянські) науковці тлумачать як негативні і позитивні повноваження фізичних осіб (як індивідуальні, так і колективні)³²⁵. При цьому, як свідчить юридична практика, свободи людини найчастіше реалізуються шляхом усунення державного регулювання щодо тієї чи іншої поведінки особи. Так, згідно внесених у 2014 році змін і доповнень у КВК України³²⁶, заборонено примусове переривання сну засуджених у нічний час (ч. 5 ст. 8 даного Кодексу).

³²³ Там само

³²⁴ Там само:С.39.

³²⁵ Громадянські свободи: Вікіпедія. URL:[whhttps://uk.m.wikipedia.org/wiki](https://uk.m.wikipedia.org/wiki)

³²⁶ Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>

Поряд з цим, необхідно звернути увагу на той факт, що як у доктринальних джерелах, так і в законодавстві, крім Конституції України (розділ II, п. 1 ч. 1 ст. 92, ін.), не проводиться різниця між поняттями «права людини», її законні інтереси та свободи³²⁷.

Проте, Європейський суд з прав людини чітко розмежує за змістом ці два терміни і рішення по суті виносить по конкретних фактах порушення або прав, або основоположних свобод людини і громадянина³²⁸, що, без сумніву, варто знати суб'єктам громадського контролю у сфері виконання покарань України.

2. Шляхом погодження постанови начальника УВП про зміну умов тримання засуджених в колонії у виді збільшення обсягу правообмежень для цих осіб (п. 1 ч. 1 ст. 4 Положення про спостережні комісії)³²⁹.

У той самий час, слід зазначити, що у даному випадку вимоги даної норми Положення та ч. 2 ст. 100 КВК не відповідають змісту ч. 3 ст. 101 вказаного Кодексу, позаяк остання не передбачає погодження таких дій адміністрації КВУ із спостережною комісією при переведенні засуджених, які злісно порушують режим відбування покарання, з одного рівня безпеки на інший.

Враховуючи зазначене та з метою усунення існуючої у зв'язку з цим правової прогалини³³⁰, варто ч. 3 ст. 101 КВК доповнити реченням такого змісту:

«Переведення зазначених осіб у колонію максимального рівня безпеки здійснюється у порядку, визначеному в частині третій даного Кодексу».

3. Шляхом погодження постанови адміністрації виправної колонії щодо переведення засуджених осіб в УВП з вищим рівнем безпеки (п. 1 ч. 1 ст. 4 Положення та ч. 3 ст. 101 КВК).

³²⁷ Громадянські свободи: Вікіпедія. URL: [whhttps://uk.m.wikipedia.org>wiki](https://uk.m.wikipedia.org/wiki)

³²⁸ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

³²⁹ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

³³⁰ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 271-275.

4. Шляхом погодження постанови начальника УВП щодо надання права проживання для засуджених жінок за межами колонії (п. 1 ч. 1 ст. 4 Положення та ч. 1 ст. 100 і ст. 142 КВК).

При цьому, як і в попередніх випадках, даний спосіб здійснення громадського контролю також не відповідає вимогам ч. 1 ст. 100 КВК, позаяк в останній нормі відсутнє посилання на спостережну комісію, тобто у ст. 4 Положення порушено принцип співвідношення нормативно-правових актів по силі їх юридичного значення, що визначений у ст. 8 Конституції України.

Для усунення вказаної правової колізії та, одночасно, правової прогалини³³¹, логічно було б ч. 1 ст. 100 КВК «Зміна умов тримання засудженого до позбавлення волі» доповнити реченням такого змісту:

«Переведення жінок, засуджених до позбавлення волі, для проживання за межами виправної колонії здійснюється відповідно до чинного кримінально-виконавчого законодавства України та за погодженням із спостережною комісією».

5. Шляхом погодження та спільного внесення адміністрацією УВП та спостережною комісією відповідних подань у суд, а саме – щодо:

а) застосування до засудженого ст. ст. 81, 82 КК;

б) звільнення від подальшого відбування засуджених (ст. 83 КК) (п. 2 ч. 1 ст. 4 Положення).

І, знову ж таки, на жаль, варто говорити про правовий парадокс (від гр. *paradoksos* – неочікуваний, дивний; один із видів протиріч, який виникає у правильними по логічній формі роздумів)³³², а саме: ні в ст. ст. 81, 82, 83 КК, ні в ст. 154 КВК України, які регулюють зазначені в ст. 4 Положення про спостережні комісії види звільнень засуджених від подальшого відбування покарання, жодним словом не сказано про спостережні комісії, тобто і в даному випадку порушено принцип верховенства права щодо ієрархії і співвідношення по силі дії нормативно-правових актів, що закріплений в ст. 8 Конституції України.

³³¹ Там само: С. 271-281.

³³² Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.488.

Як видається, у такій ситуації слід або виключити із ст. 4 Положення про спостережні комісії, або доповнити КК та КВК цим суб'єктом громадського контролю, який має право приймати участь у звільненні засуджених від подальшого відбування покарання (ст. ст. 81, 82, 83 КК та ст. 154 КВК).

6. Шляхом організації громадського контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання умовно-достроково (п. 4 ч. 1 ст. 4 Положення).

При цьому варто зазначити, що у КВК України такий вид контролю не передбачений, позаяк глава 26, яка регулювала це питання, у 2014 році з цього Кодексу була вилучена³³³.

Виходячи з цього, логічно було б із ст. 4 Положення про спостережні комісії п. 4 вилучити, як такий, що суперечить закону.

7. Шляхом оприлюднення результатів роботи спостережних комісій з питань громадського контролю у сфері виконання покарань (п. 6 ч. 1 ст. 4 Положення).

Враховуючи, що ч. 2 ст. 25 КВК не містить такого положення, варто було б її доповнити реченням такого змісту:

«Спостережні комісії та піклувальні ради при установах виконання покарань постійно інформують через засоби масової інформації про результати здійснення ними громадського контролю за дотриманням прав засуджених при виконанні кримінальних покарань, а також направляють письмову інформацію з цих питань Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини та в Міністерство юстиції України, для відому і вжиття невідкладних заходів, спрямованих на усунення порушень прав осіб, які тримаються у кримінально-виконавчих установах».

8. Шляхом відвідування УВП членами спостережних комісій, а також вивчення ними стану матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених осіб, умов їх праці, навчання та стану організації соціально-виховної роботи (п. 1 ч. 1 ст. 6 Положення).

³³³ Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>

Як видається, для того, щоб цей спосіб діяльності членів спостережних комісій, як суб'єктів громадського контролю, чітко носив змістовні елементи зазначеного виду соціального моніторингу, варто п. 1 ч. 1 ст. 6 Положення про спостережні комісії на початку доповнити реченням такого змісту «з метою здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань» та викласти цей пункт Положення у новій редакції, а саме:

«Спостережні комісії мають право доручати членам комісій, здійснювати громадський контроль у сфері виконання покарань, а також при вивченні стану матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення цих осіб, умов їх праці та навчання і стану організації соціально-виховної роботи».

9. Шляхом одержання від відповідних суб'єктів, що визначені на законодавчому рівні, інформації та документів, необхідних для виконання покладених на комісію завдань (п. 3 ч. 1 ст. 6 Положення).

При цьому, для приведення змісту даного способу здійснення громадського контролю до вимог закону, необхідно пункт 3 ч. 1 ст. 6 Положення про спостережні комісії доповнити у кінці речення словосполученням ***«у порядку, визначеному чинним законодавством України з питань інформаційної безпеки та доступу до публічної інформації»*** та викласти вказану норму у новій редакції.

10. Шляхом проведення особистого прийому засуджених осіб, розгляду їх звернень та прийняття за результатами таких розглядів відповідних рішень (п. 4 ч. 1 ст. 6 Положення).

11. Шляхом заслуховування на своїх засіданнях з питань, що належить до їх компетенції, посадових осіб органів та установ виконання покарань, а також інших учасників кримінально-виконавчої діяльності (п. п. 5, 7 ч. 1 ст. 6 даного Положення).

Знову ж таки, враховуючи, що в ч. 2 ст. 25 КВК зазначений спосіб здійснення громадського контролю відсутній, варто було б цю норму доповнити реченням такого змісту:

«На засіданнях спостережних комісій та піклувальних рад заслуховуються звіти представників громадських організацій, посадових і службових осіб органів та установ виконання покарань, а також інших учасників кримінально-

виконавчої діяльності, з питань, що стосуються результатів громадського контролю у сфері виконання покарань».

12. Шляхом внесення на розгляд органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозицій щодо:

а) удосконалення діяльності органів та установ виконання покарань, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань;

б) забезпечення правового і соціального захисту персоналу органів і УВП (п. 8 ч. 1 ст. 6 Положення).

13. Шляхом відвідування без спеціального дозволу УВП головою, заступником голови та членами спостережної комісії, які здійснюють організацію громадського контролю у сфері виконання покарань (ст. 8 Положення).

14. Шляхом залучення до здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань тільки тих осіб, які відповідають кваліфікаційним вимогам, що пред'являються до членів спостережних комісій (ст. ст. 9, 10, 12 Положення).

15. Шляхом запрошення на засідання спостережної комісії відповідних учасників кримінально-виконавчої діяльності (ст. 17 Положення).

16. Шляхом розгляду спостережною комісією матеріалів стосовно засуджених осіб за обов'язкової присутності при цьому представника відповідного органу або УВП (ст. 18 Положення).

17. Шляхом розгляду постанови спостережної комісії відповідними учасниками кримінально-виконавчої діяльності та письмового повідомлення ними цієї комісії про заходи, вжиті для виконання або про обґрунтування причин їх невиконання (ст. 20 Положення).

18. Шляхом реалізації інших способів здійснення громадського контролю, що витікають із змісту функцій спостережних комісій (п. 7 ч. 1 ст. 4 Положення про спостережні комісії).

Таким чином, слід констатувати, що хоча у правовому статусі спостережних комісій існує низка правових прогалин і колізій, вони мають великі потенційні можливості для здійснення ефективного громадського контролю. У той самий час,

виходячи із змісту Положення про спостережні комісії³³⁴, варто звернути увагу на ряд правових моментів, які свідчать про те, що їх по своїй соціально-правовій природі не можна у повній мірі вважати суб'єктами громадського контролю та представниками громадських об'єднань, що визначені у законі³³⁵.

Зокрема, мова, у першу чергу, йдеться про те, що, як це витікає із змісту ст. 1 Положення, правовий статус спостережних комісій визначаються місцевими державними організаціями, а отже, останні завжди мають можливість різноманітним чином впливати на сутність діяльності, включаючи й на зміст громадського контролю, цих суб'єктів. Більш того, високими у зв'язку з цим є корупційні ризики функціонування як в цілому спостережних комісій, так і їх керівництва з тих чи інших питань. Так, у діяльності членів та керівництва спостережних комісій (голови чи заступника) може у зв'язку з цим виникати так званий приватний інтерес, який кваліфікується на законодавчому рівні як корупція (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»)³³⁶.

Додатковим аргументом щодо висновку про те, що спостережна комісія є «напівгромадською» організацією, позаяк в їх діяльності на нормативно-правовому рівні закріплений так званий реальний конфлікт інтересів (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»³³⁷), можна назвати й ті норми Положення про спостережні комісії, що стосуються визначення їх складу. Так, у ст. 9 даного Положення вказано, що до складу спостережних комісій входять не тільки представники громадських організацій, які становлять не менш як половину цих комісій, але й інші учасники кримінально-виконавчої діяльності, включаючи державної форми власності, що існує можливість цим суб'єктам різноманітним чином впливати як на зміст громадського контролю у сфері виконання покарань, так і на його результати, а також на їх оприлюднення у ЗМІ.

³³⁴ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

³³⁵ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

³³⁶ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056

³³⁷ Там само

Нелогічними, як видається, у зв'язку з цим є й вимоги ст. 20 Положення про спостережні комісії, відповідно до яких рішення з питань, що належить до їх компетенції, приймаються відкритим голосуванням (а, це – одна із форм тиску на членів комісії) і тільки більшістю голосів присутніх на її засіданні. І, це при тому, що засідання спостережної комісії визнається правомірним у разі присутності на ній не меншу 50% від її складу (ст. 16 Положення). Без сумніву, що при такій правовій природі функціонування спостережних комісій у сфері виконання покарань України годі говорити про ефективність як громадського контролю за дотриманням прав засуджених, так і про його об'єктивність, зокрема.

Такий висновок витікає також із змісту ст. 11 Положення про спостережні комісії, згідно якої голова і секретар спостережної комісії призначаються органом, який її утворив, тобто місцевою державною адміністрацією. Більш того, голова цієї комісії при голосуванні та при прийнятті відповідних її рішень має вирішальний голос у разі рівного розподілу голосів (ст. 20 Положення).

Про об'єктивну «заангажованість» (активну підтримку органів державної влади)³³⁸ голів спостережних комісій свідчать і закріплені в ст. 19 Положення про спостережні комісії їх повноваження, а саме – це:

- а) право розподіляти обов'язки між членами цих комісій;
- б) право на надання членам комісій відповідних доручень;
- в) право на визначення питань, які підлягають розгляду на черговому засіданні комісій;
- г) право доручати відповідним членам комісій брати участь у засіданнях комісій УВП, які розглядають питання щодо зміни умов тримання засуджених, звільнення від подальшого відбування покарання або заміни його більш м'яким тощо³³⁹.

Як видається, зазначені питання мають вирішуватись лише колегіально, тобто на засіданнях спостережних комісій.

³³⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.18.

³³⁹ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

І, врешті, ще одним засобом впливу на рішення спостережних комісій, а, отже, й на результати громадського контролю за процесом виконання – відбування покарання в Україні можна визнати й той факт, що повноваження вказаних комісій можуть бути припинені достроково. Як з цього приводу зазначено в ст. 12 Положення про спостережні комісії, повноваження цих комісій припиняються достроково органом, який їх утворив, якщо прийняті нею рішення суперечать Конституції України та іншим законодавчим актам. І, хоча факт порушення повинен бути підтверджений компетентним уповноваженим органом (при цьому, яким, у Положенні не зазначено), право на оскарження такого рішення у суді у даному нормативно-правовому рівні не визначено.

Таким чином, при існуючому колізійному правовому становищі спостережних комісій в Україні вкрай складно ефективно та, головне, об'єктивно здійснювати громадський контроль за сферою виконання покарань, що, без сумніву, має бути враховано Міністерством юстиції України при прийнятті нового Положення про спостережні комісії, проект якого розроблений у стінах даного відомства та поданий на затвердження в Кабінет Міністрів України³⁴⁰.

Як показали результати вивчення змісту Положення про піклувальні ради при спеціальних виховних установах³⁴¹, аналогічні «вади» з питань організації та здійснення громадського контролю у вказаних УВП має й цей нормативно-правовий акт. Більш того, у жодній статті даного Положення немає слова про громадський контроль у сфері виконання покарань. Натомість, весь його зміст сфокусований на участі цих рад у виправленні та ресоціалізації вказаних осіб. І, що ще більш курйозно та об'єктивно корумповано є те, що персональний склад піклувальних рад оголошується наказом начальника виховної колонії.

То ж, яким чином у такій ситуації здійснювати громадський контроль за діяльністю цієї посадової особи УВП та підлеглої йому адміністрації колонії?

³⁴⁰ Положення про спостережну комісію: проект, розроблений Міністерством юстиції України. URL:<https://minjust.gov.ua.str.-30687>.

³⁴¹ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Немало у зв'язку з цим запитань виникає й до національного превентивного механізму, у складі якого на договірних засадах працюють представники громадських організацій (ч. 7 ст. 24 КВК).

Відповідно до чинного законодавства України, діяльність національного превентивного механізму спрямована на регулярний моніторинг усіх місць позбавлення волі або тимчасової ізоляції особи в адміністративно-правовому чи кримінально-процесуальному порядку, з метою запобігання у цих установах жорстокого та такого, що принижує гідність, поводження з людьми, які у них тримаються.

До функцій Національного превентивного механізму, як це витікає із ст. 19 Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань, відносяться наступні:

- а) регулярний аналіз питань, що пов'язані з порушенням прав засуджених;
- б) надання рекомендацій відповідним органам з метою покращення поводження з особами, позбавленими волі, та умов їхнього утримання і запобігання катуванням;
- в) надання пропозицій та зауважень, що стосуються чинного законодавства або законопроектів³⁴².

При цьому, в ст. 20 даного Факультативного протоколу визначено зміст мандата (лат. *mandaut* – доручення; документ, який засвідчує якісь повноваження; права на здійснення чого-небудь)³⁴³, який передбачає для представників Національного превентивного механізму такі повноваження:

- 1) доступ до будь-якої інформації, що стосується чисельності та місця утримання засуджених і ув'язнених під варту;
- 2) доступ до інформації, яка пов'язана з поводженням з ув'язненими під варту та засудженими;

³⁴² Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження та покарання (витяг) : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.2002 № 57/199; ратифікований Україною 21.07.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 70-74.

³⁴³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.348.

3) доступ до будь-яких об'єктів УВП і СІЗО, у яких тримаються засуджені та ув'язнені під варту;

4) можливість проводити приватні бесіди з ув'язненими під варту та позбавленими волі конфіденційно;

5) право безпосередньо вибирати УВП і СІЗО, а також засуджених і ув'язнених під варту для їх опитування у контексті громадського контролю у сфері виконання покарань;

б) право встановлювати контакти з аналогічними підрозділами, діяльність яких пов'язана із запобіганням катування, та обмінюватись інформацією у зв'язку з цим³⁴⁴.

Аналогічні функції та повноваження має національний превентивний механізм, діяльність якого у грудні 2018 року вперше отримала оцінку громадськості та дозволила зробити наступні висновки по суті, а саме:

а) за 6 років роботи Національного превентивного механізму (НПМ) в нашій державі його представники відвідали лише 5% місць позбавлення волі та тимчасової ізоляції особи в Україні;

б) НПМ не зміг своєчасно і адекватно відреагувати на виклики щодо дотримання прав людини в місцях позбавлення волі в умовах війни України з російською федерацією;

в) питання, що стосуються місць перебування затриманих СБУ осіб в зоні бойових дій на Сході України, а також проблеми, що пов'язані з перетином контрольних-пропускних пунктів і блокпостів не знайшли відображення у звітах і рекомендаціях НПМ, незважаючи на те, що вони обговорювались і висвітлювались в ЗМІ та у звітах різних міжнародних і громадянських організацій;

г) незначна кількість візитів до місць позбавлення волі та тимчасової ізоляції осіб з метою здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, а

³⁴⁴ Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поведження та покарання (витяг) : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.2002 № 57/199; ратифікований Україною 21.07.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 70-74.

також тільки періодичне залучення до діяльності НПМ представників громадських об'єднань, веде до того, що останні втрачають мотивацію щодо ефективного проведення даного виду соціального моніторингу³⁴⁵.

Про низьку ефективність діяльності Національного превентивного механізму та інших форм здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України свідчать також і такі статистичні дані, а саме:

1) щорічно з Державного бюджету України виплачуються мільйони гривень для виконання рішень ЄСПЛ, пов'язаних з порушенням прав людини і громадянина органами державної влади, включаючи й УВП (наприклад, у 2011 році такі витрати склали більше 25 млн. грн., а вже у 2012 році – 39 млн. грн.; т. ін.)³⁴⁶.

Зокрема, відомими у зв'язку з цим є рішення ЄСПЛ у справі «Полторацький проти України»³⁴⁷; «Давидов та інші проти України»³⁴⁸; «Каверін проти України»³⁴⁹ та ін.³⁵⁰;

2) щорічне встановлення ЄСПЛ фактів порушення прав людини і основоположних свобод в Україні, які згідно відповідної Конвенції класифікуються як неналежне виконання державою своїх обов'язків з означених питань³⁵¹.

Так, тільки у 2015 році зазначений суд постановив рішення щодо:

³⁴⁵ Національний превентивний механізм проти катувань. *Вікіпедія*. [whhttps://uk.m.wikipedia.org>wiki](https://uk.m.wikipedia.org/wiki).

³⁴⁶ Кириченко В. Є. *Кримінально-виконавча система України – реформи заради реформ. Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 року)*. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 275

³⁴⁷ Полторацький проти України: рішення Європейського Суду з прав людини від 19 квітня 2003 року. *Огляд рішень Європейського Суду з прав людини*. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. С. 27-30.

³⁴⁸ Давидов та інші проти України: рішення ЄСПЛ від 01 липня 2010 року. *Огляд рішень Європейського Суду з прав людини*. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. С. 32-38.

³⁴⁹ Каверін проти України: рішення ЄСПЛ від 15 травня 2012 року. *Практика Європейського Суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. Київ: Міністерство юстиції України, 2013. № 2(11). С. 15-60.

³⁵⁰ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

³⁵¹ Бабін Б. В. Правові стандарти Ради Європи у сфері ефективних розслідувань. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 року)*. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 249-252.

а) 37 порушень процесуального аспекту ст. 2 даної Конвенції (неефективне розслідування випадків смерті особи);

б) 15 порушень ст. 3 цієї Конвенції (були пов'язані з катуванням потерпілих);

в) 59 порушень ст. 3 вказаної Конвенції (стосувались жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження);

г) 62 порушення ст. 3 зазначеної вище Конвенції (відносились до процедури не проведення ефективного розслідування за скаргами заявників про жорстоке з ними поводження); ін.³⁵².

І це при тому, що Україна, крім Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод³⁵³, Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань тощо³⁵⁴ та інших тому подібних міжнародно-правових актів³⁵⁵ приєднались до Стамбульського протоколу з означених питань³⁵⁶, зобов'язалась також дотримуватись вимог Керівних принципів щодо застосування Європейських стандартів³⁵⁷.

³⁵² Там само: С.249.

³⁵³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 04 листопада 1950 року Радою Європи (набула чинності для України 11.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 219-234.

³⁵⁴ Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження та покарання (витяг) : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.2002 № 57/199; ратифікований Україною 21.07.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 70-74.

³⁵⁵ Європейська конвенція по запобіганню катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифікована Україною 24.01.1997; набрала чинності 01.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 267-273.

³⁵⁶ Стамбульський протокол. Керівництво щодо ефективного розслідування та документування тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання. *Серія публікацій з питань професійної підготовки. № 8/Rcv 1*. Нью-Йорк – Женева : Управління Верховного Комісара ООН по з прав людини, 2004. 114 .

³⁵⁷ Сванідзе Е. Ефективне розслідування жорстокого поводження. Керівні принципи щодо застосування Європейських стандартів. Київ : Вид-во ТОВ «ВПК «Експрес-поліграф», 2011. 150 с.

На думку С. В. Ківалова, Україні, як державі – учасниці зазначеної Конвенції, необхідно активізувати діяльність щодо її втілення у правозастосовну діяльність, а також дотримуватись у повній мірі практики ЄСПЛ у цьому напрямі³⁵⁸;

3) щорічне зростання, з часу повного підпорядкування органів та УВП Міністерству юстиції України у 2012 році³⁵⁹, рівня пенітенціарної злочинності (зокрема, якщо у 2016 році у розрахунку на 1 тис. засуджених він склав 4,19 випадки, а у 2015 – 4,06³⁶⁰, то у 1991 році – 3,9 випадки³⁶¹. При цьому в структурі зазначеного виду злочинності чільне місце займали й ті кримінальні правопорушення, що стосувались забезпечення безпечних умов відбування покарання засудженими, а саме: умисні вбивства цих осіб (2-3 випадки щорічно); умисні тяжкі тілесні ушкодження вказаних осіб (від 3-х і більше випадків); умисні середньої тяжкості тілесні ушкодження, які були нанесені засудженим до позбавлення волі (більше 3-х випадків щорічно); т. ін.³⁶²;

4) щорічне зростання кількісно-якісних показників вчинення кримінальних правопорушень персоналом УВП щодо засуджених, включаючи катування та інше нелюдське поводження щодо цих осіб³⁶³. Так, якщо у 1991 році кількість вчинених

³⁵⁸ Ківалов С. В. Європейський Суд з прав людини: нові виклики і перспективи. *Правова доктрина України*: у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 2: *Публічно-правова доктрина України* / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 754.

³⁵⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України : Закон України від 16.10.2012 № 5461-VI. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

³⁶⁰ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.2

³⁶¹ Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України за 1991 рік : інформ. бюл. Київ : ГУВП МВС України, 1992. 28 с.

³⁶² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.2

³⁶³ Попельнюк Т. В. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя : КПУ, 2021. С.1

персоналом зазначених суспільно небезпечних і караних діянь склала 19 випадків³⁶⁴, то у 2016 році – 102 (ріст у 5,3 рази або на 82%)³⁶⁵;

5) інші негативні тенденції, що склались у сфері виконання покарань України на протязі 1991-2022 р. р. (постійне недофінансування ДКВС з Державного бюджету України; високий рівень захворювань і смертності засуджених; неналежні матеріально-побутові та санітарно-гігієнічні умови тримання цих осіб у місцях позбавлення волі, т. ін.)³⁶⁶.

Таким чином слід констатувати, що різноманіття визначених на законодавчому рівні форм і способів здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні не тільки не змогло запобігти випадкам катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження щодо ув'язнених під варту і засуджених, але й не дозволило належним чином громадськості вплинути на ефективність кримінально-виконавчої діяльності та реалізувати існуючі у зв'язку з цим в умовах демократичних реформ потенційні можливості громадських об'єднань з означених питань³⁶⁷.

Виходячи з цього, необхідно визнати, що без видозміни змісту, форм і способів даного виду суспільного моніторингу, неможливо суттєвим чином підвищити рівень захисту прав, законних інтересів і свобод засуджених, у чому, власне, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 25 КВК України, й полягає сутність громадського контролю у сфері виконання покарань³⁶⁸.

³⁶⁴ Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України за 1991 рік : інформ. бюл. Київ : ГУВП МВС України, 1992. С.22

³⁶⁵ Попельнюк Т. В. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя : КПУ, 2021. С.12

³⁶⁶ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-224.

³⁶⁷ Колб О. Г., Колб І. О. Громадський контроль у механізмі нагляду за дотриманням прав засуджених до позбавлення волі. *Вісник Прокуратури*. 2014. № 7(157). С. 34-45.

³⁶⁸ Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про деякі проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань. *Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав і свобод людини в Україні* : матеріали круглого столу (23 грудня 2020 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя :КПУ, 2020. С. 45-48.

Зокрема, для того, щоб забезпечити незалежність Національного превентивного механізму проти катувань³⁶⁹, варто його вивести з підпорядкування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, внівши зміни у відповідний закон, що регулює правовий статус останнього, та створити його на базі спеціального громадського об'єднання, статут якого передбачав би здійснення цивільного демократичного контролю у сфері виконання покарань.

Без сумніву, що в такому ж контексті необхідно видозмінити й нині діючі Положення про спостережні комісії та піклувальні ради, надавши для них дійсно статусу незалежних громадських об'єднань³⁷⁰ [206].

Отже, які б форми та способи здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань в Україні не закріплював би законодавець, досить важливо, щоб вони у повній мірі співвідносились та точно відображали зміст діяльності громадських об'єднань, а також принципів їх функціонування у соціально-правовому механізмі демократичної держави, при умові невторчання цих суб'єктів в оперативно-службову діяльність органів та УВП, зміст якої носить конфіденційний характер (є предметом з обмеженим доступом публічної інформації).

2.3. Принципи, на підставі яких здійснюється громадський контроль у сфері виконання покарань

Як показали результати вивчення наукової літератури, при з'ясуванні змісту поняття «принцип» усім дослідникам варто виходити з того, що по своїй суті він відображає два взаємообумовлені елементи, а саме:

- а) по-перше, зазначений термін являє собою ідею, положення, вимогу;
- б) по-друге, він є загальним правилом³⁷¹.

³⁶⁹ Національний превентивний механізм проти катувань. *Вікіпедія*. [whhttps://uk.m.wikipedia.org>wiki](https://uk.m.wikipedia.org/wiki).

³⁷⁰ Положення про спостережну комісію: проект, розроблений Міністерством юстиції України. URL:<https://minjust.gov.ua.str.-30687>.

При такому доктринальному підході учені під принципом розуміють особливості, покладені в основу переконання або норми, якими керується хто-небудь у житті, поведінці³⁷².

У свою чергу, як з цього приводу зробив висновок П. Куцман, термін «ідея» відображає генетичний аспект принципу³⁷³.

Більш того, як слушно з цього приводу зауважив С. П. Погребняк, в основі кожного принципу права лежить певний процес діяльності – від ідеї виникнення до її реалізації на практиці³⁷⁴.

Виходячи із існуючої на сьогодні в теорії права класифікації принципів права³⁷⁵, у зазначеній науковій розробці здійснена авторська класифікація принципів діяльності громадськості у сфері виконання покарань України.

Зокрема, якщо за критерій поділу взяти їх нормативно-правове вираження, то ці принципи можна класифікувати на такі групи:

1. Конституційні (загальні або загальноправові) принципи.

До таких, у першу чергу, відноситься принцип демократизму, що закріплений в ст. 1 Основного закону України.

Цей принцип виражається в сутності організації процесу виконання – відбування кримінальних покарань, який у тому числі передбачає й здійснення у сфері виконання покарань громадського контролю. Крім цього, елементи демократизму у даній галузі суспільної діяльності проявляються і в інших аспектах даного виду соціального моніторингу, а саме – в:

³⁷¹ Погребняк С. П. Принципи права : доктринальні питання. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 396.

³⁷² Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.543.

³⁷³ Куцман П. *Філософія* : oltv-Atlas: перекл. з 10-го нім. вид. / П. Куцман, Ф.-П. Буркард, Ф. Відман. Київ : Знання-Прес, 2002. С.39..

³⁷⁴ Погребняк С. П. Принципи права : доктринальні питання. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 396.

³⁷⁵ *Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./* О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.123-124.

- а) розгляді звернень засуджених, їх близьких родичів та інших осіб, що стосуються дотримання прав перших під час виконання покарань;
- б) розгляді та оцінці законопроектів, які регулюють сферу виконання покарань;
- в) публічному інформуванні суспільства про стан дотримання прав засуджених у засобах масової інформації, звітах про результати роботи Національного превентивного механізму; ін.³⁷⁶.

Поряд з цим, варто зазначити, що принцип демократизму у змісті громадського контролю за процесом виконання покарань в Україні не в повній мірі кореспондується зі змістом принципів демократичного цивільного контролю, що були визначені у відповідному законі³⁷⁷, а також не відповідає тому законодавчому підходу, що знайшов своє закріплення в розділі VIII «Громадський контроль поліції» Закону України «Про національну поліцію»³⁷⁸, а саме – не передбачає:

- а) звітів перед громадськістю про кримінально-виконавчу діяльність керівників органів та УВП усіх рівнів;
- б) прийняття за результатами такого звіту резолюції недовіри керівникам системи ДКВС України, включаючи керівників міжрегіональних управлінь та УВП;
- в) залучення громадськості до розгляду звернень щодо протиправної діяльності персоналу органів та УВП, т. ін.

Виходячи з цього, логічним було б доповнення Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» ст. 27-1 «Громадський контроль за кримінально-виконавчою діяльністю» та викладення її у такому змісті:

³⁷⁶ Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. С.152.

Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

³⁷⁷ Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2003 № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.

³⁷⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

«За процесом виконання – відбування покарань здійснюється громадський контроль у формах і способах, що визначені у законі та статутах громадських об'єднань, з урахуванням основоположних принципів їх діяльності.

Порядок організації та реалізації такого контролю встановлюється у кримінально-виконавчому законодавстві України».

Ще одним конституційним принципом здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань можна визнати принцип пріоритетності прав і свобод людини, що закріплений в ст. 3 Основного закону України.

У той самий час, варто визнати, що у кримінально-виконавчій діяльності України він є дещо спрощеним та однобоким. Сутність цієї проблеми полягає у тому, що визначивши у ч. 2 ст. 25 КВК предметом громадського контролю права засуджених під час виконання кримінальних покарань, законодавець дещо звужив зміст положень глави 4 цього Кодексу (власне, інституту права – виокремленої групи норм права, які регулюють певний вид однорідних суспільних відносин³⁷⁹), що стосується у цілому контролю за виконанням покарань, а саме – соціального моніторингу за дотриманням прав іншого суб'єкта кримінально-виконавчих правовідносин – персоналу органів та УВП.

Враховуючи, що процес виконання – відбування покарань носить єдиний, нероздільний та перманентний зміст, такий підхід законодавця не можна вважати логічним, позаяк це зменшує потенційні можливості громадського контролю у сфері виконання кримінальних покарань України та не дозволяє у цілому ефективно впливати на детермінаційний комплекс, що породжує та обумовлює порушення прав засуджених у ході відбування ними визначених судом покарань.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ст. ст. 22 та 23 КВК (відповідно: прокурорський нагляд за додержанням законів та відомчий контроль за діяльністю органів і УВП), у яких предметом контролю виступає у цілому процес виконання – відбування покарань.

³⁷⁹ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.184.

Саме з цих міркувань, у даній монографії й запропонована видозміна і назви, і змісту ст. 25 КВК, у якій замість словосполучення «громадський контроль за станом дотримання прав засуджених під час виконання кримінальних покарань» доведена необхідність заміни його на словосполучення **«громадський контроль за сферою виконання покарань»**.

Логічною у зв'язку з цим буде й видозміна назви глави 4 цього Кодексу та викладення її у наступній редакції:

«Нагляд і контроль за сферою виконання покарань. Громадський контроль та участь громадськості у процесі виконання – відбування кримінальних покарань».

Наступним конституційним принципом, який має пряме відношення до змісту громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, є принцип народовладдя, що закріплений в ст. 4 Основного закону України.

Особливістю його реалізації при здійсненні громадського контролю у сфері виконання покарань є те, що:

а) по-перше, персонал ДКВС України не може бути членом політичних партій, але у той самий час має право брати участь у діяльності громадських об'єднань у вільний від роботи(служби) час³⁸⁰.

Саме зазначені юридично значущі факти й мають бути предметом вказаного виду соціального моніторингу, позаяк це має пряме відношення до забезпечення прав, законних інтересів і свобод не тільки засуджених, які відбувають відповідні кримінальні покарання, але й до дотримання при цьому правового статусу персоналу органів та УВП, що є необхідним об'єктивним змістовним елементом процесу виконання – відбування покарань та виступає ще одним аргументом щодо розширення предмету громадського контролю, мова про який велась вище;

б) по-друге, враховуючи, що засуджені, які тримаються в УВП закритого типу, мають право на участь у виборах народних депутатів і депутатів місцевих рад, це

³⁸⁰ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 30. Ст. 409.

також має стати предметом громадського контролю, чого, як показали результати даного дослідження, на сьогодні в Україні на рівні соціального моніторингу здійснено не було, а це, у свою чергу, не знижує вплив детермінаційного комплексу на ефективність дотримання прав цих осіб у сфері виконання покарань.

Як показує практика, вирішальне значення для здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, має такий конституційний принцип, як принцип верховенства права (ст. 8 Основного закону України).

У цьому контексті звертає на себе увагу той факт, що всупереч вимогам Основного Закону України у сфері виконання покарань діє низка підзаконних, у. т. ч. відомчих, нормативно-правових актів (як от: ПВР УВП³⁸¹; Порядок визначення засудженим виду УВП³⁸²; ін.³⁸³), які суттєво звужують зміст прав і свобод засуджених під час виконання кримінальних покарань³⁸⁴.

Враховуючи зазначене, при здійсненні громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні варто особливий акцент робити на дотриманні в ході реалізації відомчих та інших підзаконних нормативно-правових джерел, які стосуються правообмежень для засуджених, та ініціювати, крім цього, їх відміну у випадках порушення принципу верховенства права.

Для реалізації зазначеного підходу на законодавчому рівні, як видається, варто ч. 2 ст. 25 КВК доповнити реченням такого змісту:

³⁸¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

³⁸² Про затвердження Порядку визначення засудженому виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарань засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісію з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарання, місця відбування покарання особами, засудженими до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та позбавлення волі, їх направлення і переведення для відбування покарання : наказ Міністерства юстиції України від 28.02.2017 № 265/30133. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

³⁸³ Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України від 15.08.2014 № 1348/572. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

³⁸⁴ Мукшименко А. П. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2010. С.2-3.

«По результатах здійснення громадського контролю його суб'єкти вправі ініціювати відміну тих нормативно-правових актів, які неправомірно звужують основоположні права і свободи осіб, які відбувають покарання».

Як встановлено в ході даного наукового пошуку, велике значення для змісту та підвищення ефективності громадського контролю у сфері виконання покарань має принцип пріоритетності норм міжнародного права над вітчизняними у випадках, коли вони регулюють однорідні суспільні відносини³⁸⁵. Зокрема, у ч. 1 ст. 9 Основного закону з цього приводу зазначено, що міжнародно-правові акти у випадках, визначених у законі, відносяться до джерел національного законодавства. А, в ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори», у свою чергу, у зв'язку з цим констатовано, що прийняті в установленому порядку в Україні міжнародні договори, мають пріоритетний характер у випадках регулювання поряд з вітчизняними нормами аналогічних суспільних відносин.

Виходячи з цього, слід ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«Діяльність спостережних комісій та піклувальних рад має ґрунтуватись на нормах Конституції України, кримінально-виконавчого законодавства та міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства України».

У ч. 1 ст. 19 Конституції України закріплений ще один принцип, який має пряме відношення до регулювання питань, що стосуються громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час відбування кримінальних покарань, а саме – принцип свободи вибору правомірної поведінки фізичною або юридичною особою, зміст якого полягає у тому, що правовий порядок в Україні сформований таким чином, що ніхто не може бути примушений здійснювати те, що не визначено законом.

Як з цього приводу влучно зауважив С. П. Погребняк, право ґрунтується на визнанні свободи беззаперечною соціальною цінністю, послідовно втілює її у своїх принципах та інститутах, закріплює та захищає легітимовану міру свободи. При

³⁸⁵ Про міжнародні договори : Закон України від 25 червня 2004 року № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

цьому вказаний принцип зумовлює такі вимоги, що мають бути втілені в праві: дозволено все, що не забороняється законом; повагу і непорушність прав людини; автономію; багатоманітність; толерантність; т. ін.³⁸⁶.

У контексті змісту здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, це означає, що громадськість вправі моніторити дотримання не тільки всіх, без винятку, прав засуджених, які відбувають покарання в УВП, але й їх-законних інтересів та свобод цих осіб. Саме тому й обґрунтована необхідність видозміни як назви, так і змісту ч. 2 ст. 25 КВК, предметом громадського контролю у якій мають стати зазначені елементи правового статусу засуджених та, в цілому, – сфера виконання покарань України. При цьому, знову ж таки, як свідчить практика, важливе значення для ефективності здійснення громадського моніторингу, має принцип визначеності.

В теорії права принцип вибору особою правомірної поведінки ототожнюють з принципом визначеності³⁸⁷. У цілому такий підхід не викликає заперечень, оскільки ідеї правової визначеності дійсно мають втілюватись у процесі як нормотворчості, так і реалізації права (правозастосування (як от: згідно положень Основного Закону України, органи державної влади та їх посадові особи мають діяти лише відповідно до закону)).

У свою чергу, всі недержавні громадські об'єднання такої імперативної визначеності своєї діяльності (лат. imperatives – вимагаючий безумовного виконання; обов'язковий для виконання; тощо)³⁸⁸ не мають. Це означає, що дотримуючись Конституції України та вимог законодавчих актів, які регулюють їх статус і повноваження, громадські об'єднання та їх уповноважені представники, зокрема у сфері виконання покарань, вправі здійснювати не тільки громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, як це передбачено ч. 2 ст. 25 КВК, але й перевіряти стан забезпечення

³⁸⁶ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.127.

³⁸⁷ Там само:С.128-129.

³⁸⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.270.

законних інтересів і свобод осіб, які відбувають покарання в УВП – і в цьому, власне, й проявляється особливість реалізації на практиці принципу правової визначеності змісту громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань.

Як показали результати даного наукового дослідження, значну роль у правовому механізмі діяльності громадськості з питань здійснення суспільного моніторингу у сфері виконання покарань України, відіграють й інші конституційні принципи. При цьому особливе місце у вказаному сенсі займає принцип рівності громадян перед законом, що знайшов своє відображення в ст. 24 Конституції України, відповідно до якого всі мають рівні конституційні права і свободи, незалежно від привілеїв чи обмежень за різними ознаками (раси, кольору шкіри, політичними відмінностями, т. ін.).

Виходячи з цього, навряд чи можна вважати правильним той експеримент, що запровадило Міністерство юстиції України у 2020 році, на підставі якого ув'язнені під варту можуть «купувати» собі більш комфортні камери для їх утримання³⁸⁹ [239], враховуючи, що згідно офіційних даних у більш як у 10% СІЗО та УВП реальну владу має не адміністрація цих установ, а злочинні авторитети³⁹⁰.

І, що цікаво, на сьогодні ні відповідні державні органи (наприклад, прокуратура), ні Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, ні Національний превентивний механізм, ні громадські організації, які у тих чи інших формах здійснюють контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі, не вважають це порушенням закону, хоча юридичний факт з цього приводу є очевидним. При цьому, як у зв'язку з даного приводу зазначено в п. 4 ч. 1 ЄПП, утримання ув'язнених під варту та засуджених в умовах, які не відповідають закону

³⁸⁹ Про запровадження експериментального проекту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особами, узятими під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби: постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 305. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

³⁹⁰ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.12.

та у зв'язку з цим порушують права людини і громадянина, не може бути виправдано відсутністю коштів у державному бюджеті³⁹¹.

По такому ж шляху йде й практика ЄСПЛ, визнаючи рівність засуджених перед законом, а також права усіх інших осіб на рівні конституційні права і свободи³⁹². Зокрема, у справі «Зайкін проти України» ЄСПЛ визнав порушення Україною ст. 3 Конвенції про основоположні права і свободи людини та громадянина, а саме – у частині неналежних умов тримання заявника у СІЗО та ізоляторі тимчасового тримання³⁹³.

Такими чином, проведений аналіз змісту конституційних (загальноправових) принципів здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі в Україні, свідчить про те, що вони належним чином у діяльності громадськості не використовуються, що, у свою чергу, виступає однією з детермінант, яка спричинює і обумовлює випадки їх порушення та інші тяжкі наслідки для цих осіб³⁹⁴.

2. Міжгалузеві принципи (ті, які вправі застосовувати громадські об'єднання при здійсненні соціального моніторингу у будь-якій сфері суспільної діяльності, виходячи із змісту свого правового статусу).

До таких, як це витікає із положень ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання», можна віднести наступні принципи: а) добровільності; б) самоврядності; в) вільного вибору території діяльності; г) рівності перед законом; г) відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); д) прозорості, відкритості та публічності³⁹⁵.

³⁹¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.12.

³⁹² Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

³⁹³ Там само: С.10-11.

³⁹⁴ Погребна К.Ф.Про деякі сучасні проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Юридичний бюлетень*. 2021. Випуск 23. С .225-231

³⁹⁵ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

Як показали результати даного дослідження, кожен із зазначених принципів на практиці має свої особливості та проблеми реалізації. Зокрема, досі в Україні ні в Єдиному реєстрі громадських формувань об'єднань³⁹⁶, ні в офіційних документах Міністерства юстиції України, на яке покладено обов'язок реєстрації та контролю за діяльністю цих суб'єктів діяльності, ні в самих громадських об'єднаннях немає відомостей про їх кількість, а також про їх цільову спрямованість (як от: на здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань), що теж впливає на ефективність і результативність даного виду соціального моніторингу.

Про наявність зазначеної проблематики свідчать і результати проведеного в ході даного наукового пошуку анонімного опитування. Так, на питання спеціально розробленої автором цієї дисертації анкети «Чи володієте Ви інформацією про суб'єкти громадського контролю у сфері виконання покарань?» більшість респондентів з числа засуджених відповіли – «частково» (311 із 668 осіб, які взяли участь в опитуванні, або 46% у загальній структурі всіх респондентів); ще 187 із них заявили, що такими відомостями не володіють (28%), і тільки 170 засуджених (26%) повідомили, що така інформація є для них доступною та зрозумілою (додатки Д, Є).

У свою чергу, персонал УВП на вказане в анкеті питання дав наступні відповіді: «так» – 339 із 668 респондентів (50% у їх загальній кількості); «ні» – 63 особи (10%); «частково» – 266 респондентів (40%) (додатки Б, В).

Якщо ж звернутись до офіційної статистики, то станом на 01 січня 2021 року в Україні було зареєстровано 160 тис. організацій громадянського суспільства [37]. Із них: 1) 92 тис. 470 – це громадські організації; 2) 1 тис. 875 – громадські спілки; 3) 26 тис. 651 – релігійні організації; 4) 28 тис. 713 – профспілки; 5) 317 – творчі спілки; 6) 19 тис. 812 – благодійні організації; 7) 1 тис. 649 – органи самоорганізації населення [37].

При цьому, якщо вилучити з цієї кількості деякі перераховані громадські об'єднання (профспілки, творчі спілки, органи самоорганізації населення, громадські спілки), а також врахувати сьогоденний стан дотримання прав

³⁹⁶ Єдиний реєстр громадських формувань / Реєстр громадських об'єднань: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 28 березня 2016 року № 897. URL: <https://minjust.gov.ua>

засуджених під час виконання – відбування покарань [113, с. 223-230], то варто констатувати, що громадський контроль у сфері виконання покарань України знаходиться на досить примітивному (низькому) рівні.

Додатковим аргументом з цього приводу виступає той факт, що результати зазначеного виду соціального моніторингу досить обмежено (дозовано, неповно, односторонньо, суб'єктивно, т. ін.) доводяться до суспільства³⁹⁷, тобто принцип публічності в діяльності громадських об'єднань реалізується на практиці неналежним чином, а це, у свою чергу, не дозволяє у зв'язку з цим у повній мірі нейтралізувати, блокувати, усунути тощо ті детермінанти, які спричинюють і обумовлюють вчинення різноманітних протиправних посягань на права, законні інтереси і свободи засуджених³⁹⁸.

З метою підвищення рівня реалізації на практиці принципу публічності в діяльності громадських об'єднань у сфері виконання покарань, логічно було б ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань здійснюється публічно, відкрито та прозоро, а також з урахуванням вимог інших принципів, визначених у законі».

Знову ж таки, у цьому контексті звертає на себе увагу й принцип рівності громадських об'єднань перед законом. Такий висновок, зокрема, можна зробити зі змісту ст. 24 КВК України, відповідно до положень якої представники громадських організацій залучаються до здійснення діяльності Національного превентивного механізму.

Сутність даної проблеми полягає у тому, що при такому підході порушується рівність громадських об'єднань перед Уповноваженим Верховної Ради України, позаяк останній має імперативний мандат на здійснення контролю, а перші – тільки

³⁹⁷ Діденко А. О. Бійці спецпідрозділу Державної пенітенціарної служби масово калічать в'язнів. Режим доступу : <https://ukrprison.org.ua/news/1309978900>.

³⁹⁸ Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Низький громадський контроль як одна з детермінант злочинності у сфері виконання покарань України. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності : тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової* (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. – Харків : ХНУВС, 2021. С. 314-316.

по окремих питаннях та тільки з дозволу другого (у виді письмового договору), що виступає одним із державних «фільтрів» відносно визнання легітимності та необхідності компромісності діяльності громадських об'єднань при оцінці дій держави з питань, наприклад, створення нею належних умов виконання – відбування покарання для засудженого³⁹⁹.

Виходячи з цього, варто було б ч. 7 ст. 24 КВК викласти у новій редакції, а саме:

«Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, з дотриманням вимог закону та конституційних принципів, вправі залучати до виконання функцій національного превентивного механізму представників громадських об'єднань, учених, експертів та інших фахівців з прав людини».

Відповідної видозміни потребують також й інші принципи діяльності громадських об'єднань, включаючи й ті, які «спеціалізуються» (зорієнтовані або мають закріплені у своїх статутах повноваження) на контролі за процесом виконання – відбування покарань. Так, у сьогоднішні дещо проблемними при реалізації на практиці є принципи добровільності та вільного вибору території діяльності цих суб'єктів соціального моніторингу. Зокрема, досі держава у виді постанов Кабінету Міністрів України⁴⁰⁰ та відповідних роз'яснень Міністерства юстиції України⁴⁰¹ розробляє своєрідну «дорожню карту» для громадських об'єднань, які здійснюють контроль у сфері виконання покарань, що, звичайно, є недопустимим як з огляду соціально-правової природи їх функціонування у

³⁹⁹ Погребна К.Ф. Про деякі нормативно-правові прогалини, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань : *Прикладна економіка: від теорії до практики* : Наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 01 березня 2021 року). Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2021. С. 25-26

⁴⁰⁰ Про затвердження порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁴⁰¹ Про удосконалення громадського контролю за дотриманням прав засуджених в установах виконання покарань : роз'яснення Міністерства юстиції України від 26.01.2011. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

демократичному суспільстві, так і з урахуванням принципів їх діяльності, які закріплені в Законі України «Про громадські об'єднання»⁴⁰².

Як видається, для створення належних правових гарантій та усунення вказаних правових прогалин з означеного питання, необхідно ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«У ході проведення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час відбування покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі держава не вправі втручатись у діяльність відповідних громадських об'єднань, за винятком випадків, що визначені в Конституції та законах України, та пов'язані із втручанням цих суб'єктів в оперативно-службову діяльність органів державної влади, а також посягає на основи національної безпеки України».

Додатковим аргументом щодо необхідності видозміни чинного кримінально-виконавчого законодавства України з питань громадського контролю є, зокрема, положення, що закріплені в п. 1 Порядку сприяння громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, згідно вимог якого такий вид суспільного моніторингу здійснюється тільки громадськими радами, які створюються при центральному органі виконавчої влади (у контексті змісту даного дослідження – при Міністерстві юстиції України) та їх територіальних підрозділах⁴⁰³.

Як видається, навряд чи можна таким чином забезпечити об'єктивність та неупередженість зазначеної громадської експертизи, коли її експертів призначає держава, що підтверджується сьогодні критичним станом забезпечення прав засуджених, який склався у сфері виконання покарань України⁴⁰⁴. Більш того, слова «експертиза» і «контроль» не є тотожними по своєму змістовному навантаженні, де перше означає вивчення якого-небудь питання з метою його оцінки відповідному

⁴⁰² Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

⁴⁰³ Про затвердження порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁴⁰⁴ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.

явищу. При цьому розгляд експертом якогось питання, потребує спеціальних знань⁴⁰⁵. У свою чергу, контроль передбачає перевірку певного об'єкта⁴⁰⁶.

Кваліфікаційні законодавчі вимоги до експертів визначені в кримінальному процесуальному законодавстві України (ст. 69 КПК).

У той самий час, якщо буквально тлумачити зміст слово контроль⁴⁰⁷, то таких жорстких кваліфікаційних вимог до суб'єкта моніторингу (зокрема, громадського контролю) законодавець не пред'являє. При цьому від здійснення контролю, який був ініційований певним суб'єктом, включаючи громадське об'єднання, особа, що його здійснює, відмовитись не може, а за результатами такої перевірки він не зобов'язаний складати той чи інший документ (висновок, довідку, акт тощо).

Отже, у зазначеній вище постанові Кабінету Міністрів України⁴⁰⁸ громадська експертиза безпідставно та в порушення принципів діяльності громадських об'єднань фактично прирівняна до громадського контролю, які за своїм змістом і спрямованістю не співпадають.

У такому ж контексті сформульовані і нині діючі й інші нормативно-правові приписи держави та її органів з означеної проблематики дослідження⁴⁰⁹, що, як встановлено в ході даного наукового пошуку, виступає однією з детермінант, яка спричинює та обумовлює випадки порушення прав засуджених під час виконання покарань, та на що постійно акцентує увагу України у своїх рішеннях ЄСПЛ⁴¹⁰.

Таким чином, проведений аналіз змісту та практики реалізації у сфері виконання покарань України міжгалузевих принципів здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань дає підстави стверджувати, що вони мають недосконалу соціально-правову природу функціонування, а тому

⁴⁰⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.207

⁴⁰⁶ Там само: С.307

⁴⁰⁷ Там само: 307

⁴⁰⁸ Про затвердження порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁴⁰⁹ Про удосконалення громадського контролю за дотриманням прав засуджених в установах виконання покарань : роз'яснення Міністерства юстиції України від 26.01.2011. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁴¹⁰ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

потребують видозміни з урахуванням сучасного стану та завдань реформування сфери виконання покарань, закріплених у відповідній Концепції⁴¹¹.

3. Галузеві (кримінально-виконавчі) принципи здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі.

Їх виключний перелік визначений у кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 5 КВК). Поряд з цим, варто зазначити, що принцип здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань у даному Кодексі відсутній, що вкрай негативно впливає не тільки на ефективність вказаного виду соціального моніторингу, але й обумовило відсутність належного правового механізму з означеного питання у чинному КВК.

Натомість, у вказаному Кодексі закріплений принцип участі громадськості у діяльності органів і установ виконання покарань, який, на жаль, на доктринальному⁴¹², організаційно-управлінському⁴¹³, прикладному⁴¹⁴ та нормативно-правовому рівнях (у виді проектів законів, що стосуються сфери виконання покарань)⁴¹⁵ видається та ототожнюється з принципом громадського контролю, виступаючи одночасно тією з детермінант, що спричинює та обумовлює випадки порушення прав засуджених під час виконання кримінальних покарань⁴¹⁶. Саме з цих міркувань і запропоновано доповнити ст. 5 КВК України принципом громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань. Тільки при

⁴¹¹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

⁴¹² Радов Г. О. Правові основи участі інститутів громадянського суспільства в діяльності установ кримінально-виконавчої системи України. *Тюрма і суспільство* : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 5-13.

⁴¹³ Про затвердження порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁴¹⁴ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁴¹⁵ Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 р. Кабінетом Міністрів України. URL:zakon.rada.gov.ua.

⁴¹⁶ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

такому підході на практиці набудуть системності та реальності впливу на кримінально-виконавчі правовідносини інші принципи здійснення даного виду соціального моніторингу, класифікація яких розроблена у цій монографії (конституційні (загальноправові); міжгалузеві та галузеві).

Як у зв'язку з цим зробили висновок деякі науковці, визначення та реалізація принципів права у житті відповідного суспільства – є диференційованим процесом⁴¹⁷.

Якщо ж розглянути цей підхід через призму змісту і ролі принципів громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, то можна констатувати, що це є найбільш загальні правила, що на соціально-правовому рівні закріплені у статусі засудженого (ст. 7 КВК України), визначаючи при цьому характер кримінально-виконавчих правовідносин і напрями їх подальшого розвитку⁴¹⁸, закріплені, зокрема й у нині діючій Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України у 2017 році⁴¹⁹.

Таким чином, здійснена класифікація принципів громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні має не тільки і не стільки теоретичне значення, позаяк розширює межі наукових знань про їх соціально-правову природу, роль і вплив на відповідні суспільні відносини, але й створює прикладні засади для удосконалення правових засад даного виду соціального моніторингу та підвищення ефективності його реалізації на практиці при умові застосування системного підходу при вирішенні тих завдань, які ставляться перед суб'єктом контролю.

⁴¹⁷ Бальций Ю. Ю. Конституційно-правові засади локальної нормотворчості. *Юридичний вісник*. 2011. № 3. С. 45-52.

⁴¹⁸ Погребняк С. П. Принципи права : доктринальні питання. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 415.

⁴¹⁹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

Висновки до розділу 2

1. З'ясовано сутність і зміст соціально-правової природи громадського контролю у сфері виконання покарань України та доведено, що основним пріоритетом і спрямованістю тих реформ, що здійснюється у даній галузі суспільних відносин у сьогоднішні (з вересня 2017 року), має стати цей вид соціального моніторингу – як критерій визначення цивілізованості нашого суспільства і держави.

Доведено, що закріплення принципу відкритості та прозорості кримінально-виконавчої діяльності для цивільного демократичного контролю на законодавчому рівні дасть можливість реально довести ЄС та іншим аналогічним міжнародним об'єднанням (як от, ООН), що Україна сповідує на практиці принципи, які є невід'ємними змістовними елементами тих держав, які відносять себе до демократичних і правових, а не декларує їх у виді концепцій, стратегій тощо.

2. Визначено форми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України та здійснена їх наукова класифікація, в основу якої покладено законодавчо встановлений підхід їх закріплення у нормах права.

До таких форм, зокрема, віднесені: а) конституційний (загальноправовий) спосіб їх вираження в Основному законі; б) спеціально-правовий (загальногалузевий) спосіб; в) конкретно-галузевий спосіб.

За суб'єктами здійснення громадського контролю цей вид соціального моніторингу поділено на:

1) громадський контроль, який здійснюють спостережні комісії (ч. 2 ст. 25 КВК);

2) громадський контроль, суб'єктами реалізації якого є піклувальні ради (ч. 2 ст. 25 КВК);

3) громадський контроль, який здійснюється на національному рівні в інших формах (через засоби масової інформації; Національний превентивний механізм; представників громадських рад; т. ін.);

4) громадський контроль, суб'єктами реалізації якого є міжнародні неурядові організації.

За критерієм державно-правового регулювання громадського моніторингу, до форм громадського контролю віднесено:

а) контроль, що здійснюється на національному рівні (ч.7 ст. 24 та ч. 2 ст. 25 КВК);

б) контроль, який реалізується відповідними міжнародними неурядовими правозахисними організаціями (ч. 1 ст. 24 КВК);

в) контроль, який здійснюється одноособово у випадках, передбачених у законі (наприклад, представниками ЗМІ);

г) контроль, який реалізується відповідним громадським об'єднанням (ч. 2 ст. 25 КВК);

ґ) контроль, який передбачений статутом громадського об'єднання у певній сфері суспільних відносин; д) контроль, діяльність якого носить загальний правозахисний характер.

При цьому констатовано, що здійснена у даній монографії класифікація форм громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні має не тільки і не стільки теоретичну цінність, скільки прикладне значення, позаяк таким чином можна визначити ті потенційні можливості, що є у громадськості та які можна ефективно використовувати при розробці комплексних заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з означеної проблематики дослідження.

3. Визначено зміст, сутність і роль основних принципів громадського контролю у сфері виконання покарань України, в основу якої покладено критерій їх правової визначеності, а також здійснена у зв'язку з цим їх наукова класифікація на:

а) конституційні (загальні або загальноправові);

б) міжгалузеві (ті, які вправі застосовувати громадські об'єднання при здійсненні соціального моніторингу у будь-якій сфері суспільної діяльності, виходячи із змісту правового статусу особи);

в) галузеві (кримінально-виконавчі), виключний перелік яких закріплений в ст. 5 КВК України.

Встановлено, що у сучасних умовах функціонування сфери виконання покарань України зазначені принципи не мають на законодавчому і прикладному рівнях належних правових гарантій та механізмів реалізації, що виступає однією з детермінант, яка спричинює та обумовлює випадки порушення прав засуджених під час виконання кримінальних покарань.

З метою усунення правових прогалин з означеної проблематики, у даній роботі сформульована низка науково обґрунтованих пропозицій, основу яких складає системний підхід до застосування у ході громадського контролю визначених на законодавчому рівні принципів діяльності громадськості у сфері виконання покарань України.

РОЗДІЛ 3

ГОЛОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ПРОЦЕСОМ ВИКОНАННЯ-ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

3.1. Вплив державної політики у сфері виконання покарань на якість та результативність здійснення громадського контролю

Як показали результати вивчення наукової літератури, на доктринальному рівні загальноновизнаним є положення про те, що політика будь-якої держави обумовлюється внутрішнім та зовнішнім станом і відповідними напрямками суспільного життя⁴²⁰. При цьому, на переконання учених, важливим складником внутрішньої політики є протидія злочинним проявам як з боку окремих осіб, так і їх протиправним об'єднанням⁴²¹.

У той самий час, для України, яка перебуває у стані реформування усіх галузей суспільної діяльності, як свідчить практика, прорахунки у змісті даної політики здатні спричинити суттєві негативні наслідки, які можуть кардинально вплинути на процеси розбудови нашої держави⁴²². Саме це й обумовлює здійснення реформ, у тому числі у сфері виконання покарань, на основі ретельно розробленої політики, пов'язаної з боротьбою із злочинністю⁴²³, одним із основних елементів якої є кримінально-виконавча політика⁴²⁴.

⁴²⁰ Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2009. № 100. С. 305.

⁴²¹ Там само:

⁴²² Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ 1 (у 2-х т.) / Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменний Є. О. та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. С.5.

⁴²³ Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ 1 (у 2-х т.) / Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменний Є. О. та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.

⁴²⁴ Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2009. № 100. С. 305.

Таким чином, варто констатувати, що зміст останньої у повній мірі детермінується змістом і спрямованістю першої (як узагальненої соціально-правової категорії), хоча й має певні свої особливості реалізації на законодавчому та правозастосовному рівнях⁴²⁵. При цьому, якщо це питання розглянути з огляду змісту здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі в Україні, то до таких особливостей можна віднести наступні:

1. Недотриманням суб'єктами законодавчої ініціативи України вимог нормотворчої техніки, а саме: віднісши у ч. 3 ст. 6 КВК громадський вплив до основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, законодавець чомусь серед принципів, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві (ст. 5 КВК) не закріпив принцип громадського контролю за дотриманням прав засуджених, що логічно витікає із змісту ч. 2 ст. 25 цього Кодексу. Крім цього, ні в ст. 6 КВК, ні в інших нормах кримінально-виконавчого законодавства України не дано роз'яснення (тлумачення), що слід розуміти під поняттям «громадський вплив», що ще більше ускладнює уяву як щодо суб'єктів здійснення зазначеного виду суспільного моніторингу, так і відносно об'єктів контролю (повноважень персоналу органів та УВП; прав, законних інтересів і свобод засуджених; а також їх близьких родичів та інших учасників кримінально-виконавчих правовідносин), а також про соціально-правову природу, роль і місце громадськості у системі суспільно-державного контролю за сферою виконання покарань України.

Немає однозначності з цього питання й у науковій літературі, у якій громадський вплив на засуджених зводиться по суті до участі громадських об'єднань, органів місцевого самоврядування та їх представників в діяльності органів і УВП у визначених у законі формах (проведення правової пропаганди;

⁴²⁵ Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареева та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с.

організація шефства над важковиправляємими особами; сприяння в організації виховної роботи з засудженими, т. ін.)⁴²⁶.

Поряд з цим варто мати на увазі, як витікає із соціально-правової та етимологічної природи понять «участь», «вплив» та «контроль», такий доктринальний підхід не можна вважати вдалим, а тому на законодавчому рівні логічно було б у зв'язку з цим дати чітке роз'яснення змісту зазначених категорій, які вживаються у нормативно-правових актах.

Зокрема, можна було б ст. 6 КВК України доповнити приміткою такого змісту:

«Громадський вплив – це діяльність громадських об'єднань та їх представників, яка ґрунтується на визначених у їх статутних законах повноваженнях і принципах та спрямована на створення належних умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, а також досягнення мети і реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України».

2. Необґрунтоване недотримання законодавцем України принципів нормотворчості.

Мова, у першу чергу, ведеться про принцип системності, який вимагає при створенні нормативно-правового акта враховувати системні властивості законодавства. Більш того, цей принцип по змісту спрямований на забезпечення логічної послідовності, узгодженості, збалансованості положень нормативно-правових джерел⁴²⁷.

У той самий час, цей принцип під час виконання кримінальних покарань дотримується не завжди. Прикладом такого «правового безкультур'я» можна назвати деякі законодавчі акти, які, як видається, безпідставно, відмінені Верховною Радою України⁴²⁸.

Суть цієї проблеми полягає в наступному: якщо основні змістовні елементи зазначеного вище Закону (завдання, принципи, предмет цивільного контролю; т. ін.)

⁴²⁶ Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / Степанюк А. Х., Яковець І. С.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків : ТОВ «Одіссей», 2005. С.32.

⁴²⁷ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.214.

⁴²⁸ Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2003 № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.

після втрати його чинності у 2018 році знайшли своє відображення у деяких законодавчих актах, що стосуються діяльності Воєнної організації і правоохоронних органів (як от: у Законі України «Про Національну поліцію»; «Про запобігання корупції»; «Про державну службу»; «Про Національну безпеку» тощо), то кримінально-виконавче законодавство вони обійшли осторонь. І, це при тому, що до чинного законодавства України, органи та УВП відносяться до правоохоронних⁴²⁹ [230].

Саме тому, логічно було б аналогічні правові механізми демократичного цивільного контролю закріпити й у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України, враховуючи, що відповідно до положень ст. 12 Закону України «Про Національну безпеку», ні Міністерство юстиції України, ні органи та УВП не входять до складу сектору оборони і безпеки, а, отже, на ці суб'єкти концептуального впливу вказаний законодавчий акт не має, крім випадків, коли члени даного сектору залучають їх до реалізації завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки (як от: згідно вимог Закону України «Про боротьбу з тероризмом», у системі ДКВС України створені та функціонують при міжрегіональних територіальних управліннях виконання покарань спеціальні підрозділи, одним із завдань яких є запобігання та протидія тероризму в нашій державі⁴³⁰).

Виходячи з цього та з метою усунення вказаної правової прогалини, як видається, необхідно ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань здійснюється також з метою забезпечення національної безпеки України».

3. Схоластичність (відірваність від життя і практики)⁴³¹ та декларативність (абстрактність)⁴³², а також безсистемність усіх реформ, які з 1991 року⁴³³ по

⁴²⁹ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

⁴³⁰ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року. *Офіційний вісник України*. 2003. № 16. Ст. 697.

⁴³¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С. 632.

⁴³² Там само: С.159.

теперішній час⁴³⁴, здійснюються у сфері виконання покарань України, у тому числі й з питань, що стосуються громадського контролю у даній галузі суспільних відносин, детермінуючи таким чином його низьку результативність і ефективність⁴³⁵.

Зміст цієї проблеми полягає у тому, що у всі історичні періоди видозміни змісту виконання – відбування кримінальних покарань в Україні (1991-2022 р. р.) визначені на державному рівні реформи не забезпечувались відповідними ресурсами на всіх рівнях реалізації кримінально-виконавчої політики⁴³⁶.

У науці такі рівні поділяють, зокрема, на:

а) концептуальний, у змісті якого здійснюється розробка теоретичних і наукових досліджень (у виді відповідних концепцій⁴³⁷; стратегій⁴³⁸; державних програм⁴³⁹; ін.) реформування кримінально-виконавчого законодавства та системи органів та УВП)⁴⁴⁰;

⁴³³ Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи Української РСР : затв. постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 11.07.1991 № 88. Київ : Головне управління виконання покарань МВС України, 1991. 18 с.

⁴³⁴ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

⁴³⁵ Погребна К.Ф. Громадський контроль у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 26 лист. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 154-155.

⁴³⁶ Погребна К.Ф. Про деякі історико-правові аспекти дослідження змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України. *European Reforms Bulletin*. 2021 № 4. С. 45-48.

⁴³⁷ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401

⁴³⁸ Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р. р. : затв. Указом Президента України від 20.05.2015. № 266/2015. *zakon.rada.gov.ua*

⁴³⁹ Державна програма покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту на 2006-2010 р. р. : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2004 року № 1090. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2315.

⁴⁴⁰ Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. С.23-24.

б) законодавчий, який передбачає підготовку законопроектів (наприклад: проекту Закону України «Про пенітенціарну систему України»⁴⁴¹), так і їх подальше прийняття⁴⁴²;

в) нормативний, зміст якого полягає у розробці та реалізації на практиці підзаконних правових джерел (ПВР УВП⁴⁴³; Порядок визначення засудженому виду УВП⁴⁴⁴; ін.⁴⁴⁵)⁴⁴⁶;

г) управлінський, за допомогою якого забезпечується реалізація державної політики у сфері виконання покарань і пробації (наказ Міністерстві юстиції України «Про створення Державної установи «Центр охорони здоров'я ДКВС України»»⁴⁴⁷; та «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»⁴⁴⁸; ін.⁴⁴⁹)⁴⁵⁰;

⁴⁴¹ Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 р. Кабінетом Міністрів України. URL:zakon.rada.gov.ua.

⁴⁴² Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. С.24.

⁴⁴³ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁴⁴⁴ Про затвердження Порядку визначення засудженому виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарань засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісію з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарання, місця відбування покарання особами, засудженими до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та позбавлення волі, їх направлення і переведення для відбування покарання : наказ Міністерства юстиції України від 28.02.2017 № 265/30133. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁴⁵ Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України від 15.08.2014 № 1348/572. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁴⁶ Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. С.24.

⁴⁴⁷ Про створення Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» : наказ Міністерства юстиції України від 12 серпня 2020 року № 2724. URL:<https://kvs.gov.ua>.

⁴⁴⁸ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09 грудня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

⁴⁴⁹ Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету міністрів України від 18.05.2016 № 348. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁵⁰ Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. С.24.

г) правозастосувальний, на якому забезпечується реалізація всіх вище вказаних положень, висновків, рішень тощо та, в цілому, змісту кримінально-виконавчої політики України⁴⁵¹.

Якщо вказаний методологічний підхід взяти за основу оцінки змісту сучасної державної політики у сфері виконання покарань і пробації (а, саме так у доктринальних джерелах називають ще кримінально-виконавчу політику⁴⁵², а предметом вивчення визначити сучасну Концепцію, що стосується реформування кримінально-виконавчої системи України⁴⁵³, то можна констатувати наступні проблемні питання, які виникають у ході її реалізації та детермінують у зв'язку з цим непоодинокі випадки порушення прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, а саме:

1. На концептуальному рівні до розробки відповідних державних програм (концепцій, стратегій, основних напрямів тощо) не залучаються в повній мірі значні та потужні можливості наукових шкіл, що склались у кримінально-виконавчому праві України, а також доктринальні розробки спеціалізованих навчальних закладів, які функціонують у системі Міністерства юстиції України та на юридичних факультетах (інститутах), вищих навчальних закладів, у межах яких здійснюються теоретико-прикладні дослідження з питань кримінально-виконавчої політики, включаючи й ті, що стосуються здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань⁴⁵⁴.

Як доказ, можна назвати ліквідацію у 2014 році та не створення до теперішнього часу при Міністерстві юстиції України Науково-методичної (наукової)

⁴⁵¹ Там само

⁴⁵² Гель А. П. Недоліки законодавчого регулювання зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі в межах однієї виправної колонії. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України : наукове видання / за заг.ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 92-100.

⁴⁵³ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401

⁴⁵⁴ Погребна К. Ф. Роль громадського контролю у правовому механізмі виконання-відбування кримінальних покарань та запобігання злочинам у цій сфері суспільних відносин. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021 № 1 С.51-55.

Про затвердження Положення про Наукову раду Державної пенітенціарної служби України та її складу : наказ Голови ДПтС України від 16 серпня 2011 року № 311. Київ : ДПтС України, 2011. 6 с.

ради, Положення про яку було затверджено ще наказом ДПтС України від 16.08.2011 № 311⁴⁵⁵. При цьому основним завданням цієї Ради було здійснення координації наукового супроводу у реалізації тих заходів державних цільових програм розвитку органів і УВП, оцінки стану та результатів виконання цих програм з наданням рекомендацій щодо їх коригування⁴⁵⁶. І, це при тому, що відповідно до положень ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», при ДКВС України можуть створюватись інші організації (у даному випадку – Наукова-методична рада) для забезпечення виконання завдань цього відомства. Більш того, у ч. 2 ст. 7 даного Закону визначено одне з пріоритетних завдань Міністерства юстиції України, а саме – щодо узагальнення практики застосування законодавства з питань, що стосуються завдань ДКВС України, а також відносно розроблення пропозицій, спрямованих на його вдосконалення, що без наукового супроводу ефективно здійснювати об'єктивно неможливо.

Як у зв'язку з цим слушно зауважив А. Ф. Крижановський, осмислення природи національного правового порядку, системи його забезпечення становить важливе завдання теоретичної і прикладної юриспруденції, оскільки необхідно визнати: трансформація правового впорядкування суспільного буття в Україні у нинішніх умовах відбувається без серйозного обґрунтованих наукових розробок і прогнозів⁴⁵⁷.

Та, на жаль, Міністерство юстиції України пішло іншим шляхом, а саме – розпочинаючи з 2014 року і до сьогодні, досить рідко та безсистемно залучає науковий національний потенціал до розробки проектів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються процесу виконання – відбування покарань, що вкрай негативно впливає на їх зміст. Так, в проекті Закону України «Про пенітенціарну систему» відсутні положення, які були б пов'язані з науковим

⁴⁵⁵ Про затвердження Положення про Наукову раду Державної пенітенціарної служби України та її складу : наказ Голови ДПтС України від 16 серпня 2011 року № 311. Київ : ДПтС України, 2011. 6 с.

⁴⁵⁶ Там само: С.3.

⁴⁵⁷ Крижановський А. Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 692.

забезпеченням даної системи⁴⁵⁸. Зокрема, вони відсутні у ст. 1 «Поняття, мета і завдання пенітенціарної системи» цього Проекту, хоча цілком очевидно, що формувати та реалізовувати державну політику у сфері виконання покарань і пробації (а, саме це складає сутність поняття «пенітенціарна система», що дано в ч. 1 ст. 1 даного Проекту) неможливо без здійснення відповідного наукового супроводу.

Таку ж нормативно-правову «похибку» (прогалину) допустило Міністерство юстиції України й при розробці Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України у 2017 році⁴⁵⁹. Так, у даному нормативно-правовому акті ні серед основних завдань (р. I «Загальні положення»), ні серед системних елементів його мети (р. II «Мета і строки реалізації Концепції»), ні серед проблем, які потребують розв'язання (р. III), та шляхів і способів їх вирішення (р. IV) немає такого предмету її реалізації, як науковий супровід положень зазначеної державної проблеми.

Як наслідок: у Концепції, у контексті змісту громадського контролю, лише у загальних рисах, мова ведеться щодо необхідності:

а) реалізувати рекомендації інспекційних органів міжнародних організацій щодо зміцнення гарантій захисту прав і свобод (а не законних інтересів, як це передбачено вказаною вище метою) осіб, які перебувають в УВП і СІЗО;

б) максимально залучати громадські організації до роботи із засудженими (розділ IV)⁴⁶⁰.

При цьому жодним словом не сказано у даній Концепції про удосконалення правового механізму та підвищення рівня ефективності здійснення у сфері виконання покарань України вказаного вище виду соціального моніторингу. Все це, як видається, є наслідком ігнорування розробниками Концепції принципу науковості при створенні нормативно-правових актів, відповідно до вимог якого в правотворчій діяльності повинні враховуватись і практично використовуватись

⁴⁵⁸ Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 р. Кабінетом Міністрів України. URL:zakon.rada.gov.ua

⁴⁵⁹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401

⁴⁶⁰ Там само

напрацювання і рекомендації юридичної науки, а також соціальних і природничих наук⁴⁶¹.

Зокрема, якщо розглянути цю проблематику через призму змісту громадського контролю, що здійснюється за процесом виконання – відбування покарань, то на час схвалення Кабінетом Міністрів України зазначеної Концепції у 2017 році⁴⁶², на науковому рівні були створені такі теоретичні фундаментальні розробки, які мають прикладне значення, як: «Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України» (1997 р.)⁴⁶³; «Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи нового типу (інноваційний проект)» (2014 р.)⁴⁶⁴; «Доктрина пенітенціарного права України» (2017 р.)⁴⁶⁵; «Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України» (2013 р.)⁴⁶⁶ ін.

На жаль, по такому ж волонтаристському шляху (від лат. voluntarius – вольовий; суб'єктивне свавільне рішення без обліку об'єктивних умов суспільного життя, економіки, т. ін.)⁴⁶⁷ пішли й автори законопроекту «Про пенітенціарну систему»⁴⁶⁸, а саме: у ньому також відсутні положення, що стосуються принципів науковості, громадського контролю за даною галуззю суспільних відносин, а також дотичні до цього питання (взаємодії, відкритості та прозорості діяльності органів та УВП; ін.).

⁴⁶¹ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

⁴⁶² Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401

⁴⁶³ Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 5-52.

⁴⁶⁴ Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної служби України нового типу (інноваційний проект). Київ : ДПтС України, 2014. 56 с.

⁴⁶⁵ Богатирьов І. Г., Пузирьов М. С., Шткука О. О. Доктрина пенітенціарного права України: монографія. Київ : ВД «Дакор», 2017. 236 с. 312

⁴⁶⁶ Колб О. Г. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України. *Правова доктрина України : у 5 т.* Харків : Право, 2013. Т. 5 : *Кримінально-правові науки в Україні : стан, проблеми та шляхи розвитку* / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 840-864.

⁴⁶⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.101.

⁴⁶⁸ Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 р. Кабінетом Міністрів України. URL:zakon.rada.gov.ua

Зокрема, у даному Проекті тільки ч. 1 ст. 65 у загальному присвячена змісту громадського контролю за функціонуванням органів і установ пенітенціарної системи та зведена до того, що цей вид соціального моніторингу здійснюється відповідно до КВК України, а в окремих випадках – до участі громадськості в діяльності національного превентивного механізму (ч. 7 ст. 24), що, по суті, не вирішує існуючих у цій сфері суспільної діяльності проблем⁴⁶⁹. І, як і в окремих законодавчих актах, які регулюють порядок виконання-відбування кримінальних покарань (зокрема, у ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»), у зазначеному Проекті Закону «Про пенітенціарну систему» (ст. 2) серед принципів функціонування цієї системи не вказаний принцип науковості.

Враховуючи зазначене та з метою удосконалення правового механізму, предметом якого є громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі, логічно було б ст. 2 Проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» доповнити принципом **«науковості у забезпеченні діяльності органів та установ виконання покарань»**.

Крім цього, ч. 1 ст. 65 вказаного вище Проекту необхідно також доповнити у кінці речення словосполученням «а також на підставі інших законодавчих актів» та викласти дану норму права у новій редакції, а саме:

«Громадський контроль за діяльністю органів і установ кримінально-виконавчої системи здійснюється відповідно до кримінально-виконавчого законодавства України, а також на підставі інших законодавчих актів України».

Додатковим аргументом щодо такої видозміни виступають, зокрема, й результати проведеного в ході даного дослідження анонімного опитування деяких респондентів. Так, на визначене в спеціальній анкеті питання «Чи впливає на зміст громадського контролю сучасна державна політика у сфері виконання покарань України?» більшість засуджених, які відбували покарання в УВП закритого типу,

⁴⁶⁹ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.

відповіли – «частково» (396 із 668 осіб, які брали участь в анонімному опитуванні, або 59% у загальній структурі респондентів); а ще 155 осіб (23%) заявили – що не впливає (відповіли «ні»); і тільки 117 засуджених (18%) переконані, що такий вплив існує (додатки Д, Є).

Натомість, персонал УВП на дане питання дав наступні відповіді: «так» – 256 із 668 осіб, які взяли участь в анкетуванні, або 39% у структурі всіх респондентів, «ні» – 125 осіб (19%) та «частково» – 287 осіб (42%) (додатки Б, В).

Отже, якщо виходити з отриманих результатів даного дослідження, то можна констатувати, що зміст і прогалини сучасної кримінально-виконавчої (державної) політики України й детермінують низький рівень та ефективність здійснюваного за процесом виконання – відбування покарань громадського контролю⁴⁷⁰. Саме тому, як вірно у зв'язку з цим зробив висновок С. А. Косінов, особливістю контролю над державною владою (у даному випадку – у сфері виконання покарань), що відрізняє його від інших видів соціального контролю, є його здійснення виключно у правовій формі, враховуючи, що загальнотеоретична характеристика контролю передбачає розкриття його природи як правової форми діяльності, тобто однорідної за своїми зовнішніми ознаками діяльності суб'єктів контролю із здійсненням їх функцій⁴⁷¹.

Враховуючи зазначене, варто з даного приводу зауважити, що без вказівки у законодавчому акті не тільки про принципи функціонування суб'єкта або учасника кримінально-виконавчих правовідносин (як от: громадських об'єднань або їх уповноважених представників), але й щодо їх належності до даної системи, вкрай важко змінити зміст і сутність здійснення даного виду соціального моніторингу у сфері виконання покарань України. Зокрема, виходячи з того, що ні в зазначеному вище законодавчому акті, ні в ст. 5 Проекту Закону «Про пенітенціарну систему» відсутнє посилання про те, що до складу ДКВС (пенітенціарної системи) входять

⁴⁷⁰ Погребна К.Ф. Про роль громадського контролю у механізмі запобігання злочинам у сфері виконання покарань. *Вектори модернізації економіки України в контексті сталого розвитку* : Всеук. наук.-практ. інтернет-конференція. (м. Луцьк, 20-21 травня 2021 року). С. 127-129.

⁴⁷¹ Косінов С. А. Контроль як доктринальна категорія правової науки. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 772.

науково-дослідні та наукові установи, логічно було б доповнити вказані правові норми (відповідно ст. ст. 6 та 5) словосполучення «*до складу пенітенціарної системи входять також наукові та науково-дослідні установи*» та викласти їх у новій редакції.

Необхідність такої видозміни є очевидною та об'єктивно обумовленою, позаяк підтримання та зміцнення правового порядку у сфері виконання покарань України (як одне із пріоритетних завдань кримінально-виконавчої політики у сучасних умовах⁴⁷²), як необхідної передумови ефективного функціонування розгалуженого правоохоронного (зокрема, шляхом встановлення різних форм і видів державного контролю та нагляду) і правозахисного (як от: шляхом здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань) механізму за участю відповідних інституцій держави і громадського суспільства потребують ґрунтового доктринального супроводу, планування і прогнозування, визначення стратегічної мети, головних завдань, форм і методів діяльності у цій сфері⁴⁷³.

Саме з цих міркувань і запропоновані науково обґрунтовані видозміни у законодавчі акти та їх проекти, що стосуються здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, виходячи із змісту, та, головне, із впливу державної політики на цей процес, його результативність та ефективність. Поряд з цим, для підвищення рівня даного виду суспільної діяльності, як видається, необхідно вирішити низку й інших важливих у зазначеному сенсі завдань, а саме:

1. У нормах міжнародного права, що стосуються досліджуваної тематики, вживається термін «цивільний демократичний контроль», а не «громадський контроль», а тому слід привести означені терміни до однотипної мовної моделі (гармонізувати, трансформувати, упорядкувати тощо), з урахуванням при цьому тих слів, які вживаються, зокрема, й в рішеннях ЄСПЛ. Без сумніву, що при такому підході варто мати на увазі й те, що процес адаптації законодавства держави до

⁴⁷² Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т Василя Стефанника, 2019. С.52.

⁴⁷³ Крижановський А. Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 69.

законодавства певного міждержавного об'єднання (як от: до законодавства ЄС⁴⁷⁴) не можна розглядати з позицій обмеження суверенітету держави, оскільки така діяльність здійснюється національним урядом за власною ініціативою заради досягнення соціально значущих цілей⁴⁷⁵.

2. Сучасні законодавчі підходи, які регулюють питання здійснення громадського контролю за процесом – виконання покарань в Україні, носять малозмістовний та безсистемний характер і фактично зводяться до участі громадськості у цій діяльності, а, не, власне, до активізації та підвищення рівня ефективності даного виду соціального моніторингу, що, у тому числі, підтверджується й змістом теперішніх державних програм, які реалізуються у сфері виконання покарань⁴⁷⁶.

У даному випадку спостерігається й інший вид взаємовпливу, а саме – змінюючи зміст, форми та способи здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, у тому числі за алгоритмами, які запропоновані у монографії та затверджені у деяких законах (як от: «Про Національну поліцію України»⁴⁷⁷), по-іншому необхідно підходити й до формування сучасної державної політики у сфері виконання покарань. Мова, насамперед, ведеться про те, що останнім часом (2014-2022 р. р.) народні депутати (як суб'єкти законодавчої ініціативи) (ст. 93 Конституції України), відповідні Комітети та підкомітети, а також у цілому Верховна Рада України (ст. 75 Основного Закону) у деяких випадках продукують беззмістовні та не забезпечені правовими, фінансовими та іншими гарантіями видозміни (програми тощо) кримінально-виконавчого законодавства, не

⁴⁷⁴ Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2-3.

⁴⁷⁵ Яковлюк І. В. Правова інтеграція як фактор розвитку Української державності та її правової системи. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 714.

⁴⁷⁶ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401

⁴⁷⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

підвищуючи при цьому свою роль у контролі за їх реалізацією на практиці, а також не залучаючи до даного виду моніторингу значні потенційні можливості громадськості.

Такий висновок ґрунтується на тих повноваженнях Верховної Ради України, що закріплені в ст. 85 Конституції України та мають пряме відношення до забезпечення кримінально-виконавчої діяльності, а також до здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, а саме – це:

а) тривале неприйняття законів (зокрема, з 2015 року у відповідному Комітеті Верховної Ради України знаходиться на розгляді декілька законопроектів, що стосуються змісту діяльності пенітенціарної системи⁴⁷⁸), хоча в цьому є об'єктивна потреба нашого суспільства;

б) поспішне затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, відсутність належного контролю за його виконанням, прийняттям рішень за результатами звітів про його виконання (так, згідно офіційних даних, щорічно система ДКВС України з держбюджету фінансується лише у межах 40% від потреб⁴⁷⁹). При цьому, крім періодичних щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини⁴⁸⁰, жодного разу у даному законодавчому органі не заслуховувались доповіді громадських об'єднань, включаючи міжнародні правозахисні організації⁴⁸¹, щодо використання державних бюджетних коштів органами та УВП, а також звіти керівників центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері виконання покарань і пробації, з означених питань (ч. 1 ст. 11 КВК)).

⁴⁷⁸ Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 р. Кабінетом Міністрів України. URL:zakon.rada.gov.ua.

⁴⁷⁹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401

⁴⁸⁰ Дотримання прав людини в місцях позбавлення волі: доповідь Уповноваженого Верховної ради України з прав людини за 1998-1999 р. р. (витяг). *Аспект*: інформ. бюл. Донецьк :Донецький Меморіал, 2001. № 6. С. 12-15.

⁴⁸¹ Доповідь Уряду України Європейського Комітету щодо запобігання тортур за результатами візиту 10-12 вересня 2000 року. *Аспект*: Інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2003. № 2(10). С. 28-33.

Такий підхід, як встановлено в ході даного дослідження, виступає однією з ключових детермінант, які спричинюють та обумовлюють низький рівень громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань⁴⁸²;

в) безсистемне та схоластичне визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики (зокрема, Верховна Рада України тільки епізодично (як це, зокрема, було здійснено парламентом у травні 1993 року при вирішенні питання про створення тимчасових СІЗО на території колоній⁴⁸³, або у червні 2005 року, коли підприємства УВП були визнані казенними, тобто такими, що не мають на меті отримання прибутку, а також працюють за рахунок державного замовлення⁴⁸⁴), включає такі завдання у зміст своєї діяльності).

У той самий час, розпочинаючи з 2014 року по сьогоднішній день, Верховна Рада України, як суб'єкт формування кримінально-виконавчої політики, практично самоусувалась від вирішення існуючих у сфері виконання покарань проблем, включаючи й проблеми що стосуються здійснення громадського контролю у цій галузі суспільної діяльності;

г) формальне та епізодичне здійснення парламентського контролю (зокрема, за всю історію незалежності України (1991-2022 р. р.) Верховна Рада України так і не здійснила цього виду моніторингу за кримінально-виконавчою діяльністю, окрім роботи у цьому напрямі Рахункової палати та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що фактично нівелює зусилля громадськості з означених питань (зокрема, у ході даного дослідження не встановлено жодного рішення парламенту щодо результатів такого контролю у сфері виконання покарань));

г) свавільного затвердження та порушення при цьому переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації (до таких, зокрема, відносяться

⁴⁸² Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про деякі проблеми організації громадського контролю в Україні щодо покарань, пов'язаних із позбавленням волі. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XIII міжнар. наук-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 31 березня 2021 р.)* Одеса: ОДУВС, 2021, С. 215.

⁴⁸³ Про створення тимчасових слідчих ізоляторів на територіях виправно-трудова колоній : постанова Верховної Ради України від 06 травня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 24. Ст. 268.

⁴⁸⁴ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

й УВП (ст. 26 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»⁴⁸⁵, які на сьогодні, всупереч Конституції України, виставляються на аукціони Кабінетом Міністрів України на підставі рішень Уряду, а не Верховної Ради України. Так, станом на 01.01.2022 року до таких об'єктів були віднесені 39 УВП, а саме: 4 виховні колонії, 1 колонія максимального рівня безпеки; 6 колоній середнього рівня безпеки для неодноразово засуджених; 6 колоній такого ж рівня для вперше засуджених та інші колонії, а також 5 УВП для відбування покарання жінками; 12 виправних центрів та 1 лікувальний заклад⁴⁸⁶);

д) інші аналогічні прорахунки з питань, які мають відношення до змісту повноважень парламенту України.

3. Низький рівень правової свідомості та правової культури у всіх без винятку суб'єктів реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації України⁴⁸⁷ з питань, що стосуються змісту громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань (як приклад, можна назвати те, що цей вид соціального моніторингу охоплює на законодавчому рівні лише контроль за дотриманням тільки прав засуджених, залишаючи осторонь їх законні інтереси і свободи та, в цілому, всі проблеми, що детермінуються процесом кримінально-виконавчої діяльності).

Зокрема, звертає у зв'язку з цим на себе увагу й той факт, що досі засуджений ні на доктринальному, ні на законодавчому рівні (за винятком, загальних правових механізмів контролю, що закладені у змісті права цих осіб на побачення, у тому числі з адвокатами, телефонні розмови (ст. ст. 8, 110 КВК), на листування (ст. 113 КВК); на правову допомогу (ст. 8 КВК); ін.), не розглядається як суб'єкт громадського контролю за процесом виконання – відбування покарання, що, як видається, тільки підвищило б рівень ефективності в цілому даного виду соціального моніторингу. І це при тому, що маючи права на створення самодіяльних

⁴⁸⁵ Там само

⁴⁸⁶ Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України : станом на 01.01.2022. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>.

⁴⁸⁷ Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т Василя Стефаника, 2019. С. 284-336..

організацій (ст. 127 КВК), засуджені, всупереч положенням ст. ст. 36-37, 63 Конституції України та Закону України «Про громадські об'єднання»⁴⁸⁸, не можуть здійснювати контроль не тільки за дотриманням своїх прав, законних інтересів і свобод, але й за діяльністю персоналу органів та УВП щодо забезпечення їх життєдіяльності в умовах обмеження (виправні центри) або позбавлення волі (КВУ закритого типу), що можна також віднести до одних із наслідків негативного впливу кримінально-виконавчої політики на зміст, форми, способи та результати здійснення громадського контролю у зазначеній галузі суспільних відносин⁴⁸⁹.

Враховуючи вказане та з метою удосконалення правового механізму з питань, які є змістовними елементами предмета даного дослідження, логічно було б ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням наступного змісту:

«У випадках, визначених у законі, до здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі можуть залучатись і особи, які відбувають кримінальні покарання, а також їх законні представники».

Крім цього, з тих самих міркувань та для гармонізації норм КВК з положеннями Закону України «Про громадські об'єднання»⁴⁹⁰, варто ч. 1 ст. 127 даного Кодексу доповнити реченням такого змісту:

«У випадках, передбачених законом, самодіяльні організації засуджених можуть залучатись до здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в установах, у яких ці особи відбувають кримінальні покарання».

Додатковим аргументом щодо такої законодавчої ініціативи можуть слугувати положення пункту 5 розділу XX ПВР УВП, відповідно до яких зазначені особи

⁴⁸⁸ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

⁴⁸⁹ Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про нормативно-правові засади громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26.02.2021 року)*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С.136-137.

⁴⁹⁰ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

можуть створювати самодіяльні організації та гуртки соціально корисної спрямованості, порядок та організація діяльності яких визначаються адміністрацією УВП⁴⁹¹.

Про необхідність вирішення даної проблематики свідчать також результати проведеного у ході зазначеного наукового дослідження анонімного опитування деяких категорій респондентів. Так, особи, які відбували покарання в УВП, на питання: «Чи варто залучати засуджених до громадського контролю у сфері виконання покарань?» дали такі відповіді: «так» – 425 із 668 респондентів, які взяли участь в анкетуванні (63% у їх загальній структурі); «ні» – 25 осіб (5%); «частково» – 218 осіб (32%) (додатки Д, Є).

У свою чергу, персонал УВП на зазначене питання в спеціально розробленій автором цієї роботи анкеті відповів наступним чином: «так» – 35 із 688 осіб, які взяли участь в опитуванні (5% у загальній структурі респондентів); «ні» – 366 осіб (53%); «частково» – 287 респондентів (42%) (додатки Б, В).

Важливим з цього приводу є й висновок тих науковців, на переконання яких нормативно-правова база має бути такою, яку можна реально застосовувати на практиці⁴⁹². Як у зв'язку з цим слушно також зауважують зарубіжні фахівці, взаємовідносини виправних установ (тюрем, т. ін.) з місцевим співтовариством не можуть бути вулицею з одностороннім рухом, а саме: засуджені повинні допомагати цьому товариству, а воно має щось отримувати від перших⁴⁹³.

4. Відсутність у сьогоденних умовах належної взаємодії громадських об'єднань з іншими суб'єктами контролю, який здійснюється у сфері виконання

⁴⁹¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁹² Радов Г. О. Правові основи участі інститутів громадянського суспільства в діяльності установ кримінально-виконавчої системи України. *Тюрма і суспільство* : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С.13.

⁴⁹³ Стерн В. Роль громадських організацій в ресоціалізації засуджених (фрагмент). *Тюрма и суспільство* : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області / Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 62.

покарань⁴⁹⁴, що вкрай негативно впливає на ефективність даного виду соціального моніторингу.

Таким чином, підводячи підсумки, варто визнати, що маючи визначальну роль і вплив на суспільні відносини, включаючи й ті, які виникають у зв'язку із здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України, кримінально-виконавча політика у ході її реалізації на тих чи інших рівнях також піддається впливу з боку суб'єктів даного виду суспільного моніторингу шляхом, зокрема, видозміни законодавчих актів з означеної проблематики, розширення предмету і меж контролю, збільшення кількості учасників вказаної діяльності тощо, що слід враховувати не тільки при удосконаленні процесу виконання – відбування покарань, але й правового механізму, що регулює процедуру громадського контролю як в цілому, так і в окремо взятій галузі суспільних відносин.

3.2. Взаємодія – як один із перспективних шляхів підвищення рівня ефективності здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань

Як встановлено в ході даного наукового дослідження, однією з детермінант, яка негативно впливає на результативність діяльності громадськості, пов'язаної із здійсненням соціального моніторингу, є низький рівень взаємодії громадських об'єднань як поміж собою, так і з іншими суб'єктами контролю, включаючи державні та міждержавні органи, а також органи місцевого самоврядування.

Додатковим аргументом з цього приводу стали результати проведеного в ході вказаного дослідження анонімного опитування деяких категорій респондентів.

⁴⁹⁴ Сухоруков Л. Правозахисні організації – союзники чи опоненти. *Тюрма и суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області*. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 28-30.

Зокрема, на питання «Чи належною є взаємодія громадськості з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань громадського контролю у сфері виконання покарань України?» тільки 45 із 668 засуджених, які брали участь в опитуванні (7% у загальній структурі всіх респондентів), відповіли – «так»; ще 306 цих осіб вважають взаємодію «частково» належною (46%), а 317 засуджених переконані, що вказана діяльність є незадовільною (47%) (додатки Д, Є).

У свою чергу, персонал УВП на зазначене питання дав наступні відповіді: «так» – 136 із 668 респондентів, які брали участь в анкетуванні (21% у їх загальній структурі); «ні» – 299 осіб (45%); «частково» – 233 особи (34%) (додатки Б, В).

Отже, в наявності складна прикладна проблема, яка потребує з'ясування її змісту на теоретичному рівні.

У наукових джерелах слово «взаємодія» означає погодження дій між ким-, чим-небудь; взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху⁴⁹⁵.

У доктринальній літературі такий зв'язок ще називають «трипартизмом», позаяк у ньому взаємодіють, як мінімум, три суб'єкти, а саме:

а) організації, які представляють інтереси об'єктів правової охорони (як от: у досліджуваній роботі – це громадські об'єднання, що здійснюють контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі (ч. 2 ст. 25 КВК України));

б) органи та установи, що створені державою для здійснення відомчого контролю (як от: Міністерство юстиції України (ст. 23 КВК)) чи прокурорського нагляду (ст. 22 КВК; ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»⁴⁹⁶);

в) органи, установи та підприємства, які здійснюють той чи інший вид суспільно-державної діяльності (як от: органи та УВП, що виконують кримінальні покарання (ст. 11 КВК))⁴⁹⁷.

⁴⁹⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.73.

⁴⁹⁶ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 12-3. Ст. 12.

⁴⁹⁷ Броварник Н. В. Система соціального партнерства в Україні. Наслідки та шляхи їх вирішення. *Менеджмент і адміністрування: тенденції розвитку : матеріали наук. практ. конф.*

Крім цього, у більш широкому аспекті взаємодію учені розглядають як необхідну умову взаємного зв'язку між відповідним видом політики у сфері боротьби (протидії) зі злочинністю (у даному випадку – кримінально-виконавчої політики) та кримінально-правовим (включаючи кримінально-виконавчий) впливом на пенітенціарну, зокрема, злочинність⁴⁹⁸. При цьому мають враховуватись наступні особливості функціонування зазначених соціально-правових систем:

1) взаємодія є наслідком діяльності відповідних суб'єктів криміналізації і декриміналізації певних діянь, у результаті чого чітко визначається коло кримінально карного, яке є об'єктом кримінально-правового впливу, а в подальшому – контролю з боку відповідних суб'єктів.

У той самий час, по мірі вивчення злочинності структурується предметна сфера застосування і реалізації цієї політики, його соціальна, правова і функціональна складові – у цьому, власне, й проявляється взаємний зв'язок кримінально-правової та кримінально-виконавчої політик у сфері виконання покарань⁴⁹⁹. Виходячи з цього та враховуючи, зокрема, що у структурі пенітенціарної злочинності злісна непокора засуджених адміністрації УВП (ст. 391 КК) складає щорічно майже 40%⁵⁰⁰, особлива увага громадськості має приділятися у ході здійснення контролю за виконанням – відбування покарань саме за даним видом кримінально-виконавчої діяльності, позаяк, як доведено в ході спеціальних наукових пошуків, зазначене питання відноситься до одних із проблемних у сенсі дотримання прав осіб, які притягаються у зв'язку з цим до кримінальної відповідальності⁵⁰¹;

магістрів та молодих вчених(м. Київ, 23-24 вересня 2010 року). Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. С. 25.

⁴⁹⁸ Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. С.116.

⁴⁹⁹ Там само

⁵⁰⁰ Колб О. Г. Кримінально-правові засоби боротьби зі злісною непокорою засуджених законним вимогам адміністрації виправної колонії. *Право України*. 2010. № 9. С. 207-212.

⁵⁰¹ Годлевська-Коновалова Л. В. Про деякі проблемні питання, що стосуються змісту злісної непокори вимогам адміністрації установ виконання покарань. *Право і суспільство* : наук. журнал. 2018. № 6. Ч. 2. С.140-144.

2) взаємодія вказаних систем проявляється (і виражається, одночасно) на рівні визначення і оцінки ефективності їх функціонування⁵⁰².

Саме тому, як видається, дуже важливо на практичному рівні закріпити чіткі критерії оцінки ефективності здійснення як усіх видів контролю, так і громадського моніторингу у сфері виконання покарань, зокрема⁵⁰³;

3) взаємодія виявляється на рівні досягнень і науково-практичних розробок, спрямованих на вдосконалення вказаних вище систем⁵⁰⁴.

Мова у даному випадку ведеться про те, що без наукового супроводу процес взаємодії держави і громадськості, а також відповідних їх інститутів (наприклад, УВП та правозахисних організацій) приречений на невдачу, тобто взаємодія і у цьому сенсі є об'єктивно обумовленою та необхідною для всіх суб'єктів контролю у сфері виконання покарань. Більш того, якщо на зміст взаємодії подивитись з огляду проблем дотримання прав засуджених у ході відбування ними кримінальних покарань, визначених судом, то можна виокремити у зв'язку з цим декілька її форм прояву у сфері виконання покарань України, а саме:

1. Взаємодія з органами дізнання та досудового слідства з питань, що стосуються порушених за фактами вчинення засудженими або персоналом органів і УВП кримінально караних діянь у сфері виконання покарань (так звані кримінально-процесуальні аспекти взаємодії)⁵⁰⁵.

Сутність даної проблематики полягає у тому, що в окремих випадках кримінальні правопорушення, що вчиняються як засудженими⁵⁰⁶, так і персоналом

⁵⁰² Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. С.116.

⁵⁰³ Погребна К.Ф., Майко Т.Я. Громадський контроль як засіб запобігання корупції у сфері виконання покарань України. *Актуальні проблеми запобігання корупції* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. (м. Харків, 14 квітня 2021 року). С.253-256.

⁵⁰⁴ Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. С.116-117.

⁵⁰⁵ Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України: адміністративно-правовий аспект : навч. посіб. / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2011. С.512.

⁵⁰⁶ Колб О. Г., Копотун І. М., Джужа О. М., Пасічник Д. С. Запобігання надзвичайним подіям кримінально-правового характеру у кримінально-виконавчих установах в Україні. *ZnanstvenaMisel: GlobalSciensCenterLP*. 2020. № 47-2(47). С. 8-14.

органів та УВП⁵⁰⁷, кваліфікуються як дисциплінарні або адміністративні проступки, підвищуючи таким чином рівень латентної злочинності з боку зазначених осіб, а також знижуючи роль і сутність юридико-психологічних передумов формування системи запобігання і протидії кримінальним правопорушенням, що посягають на правосуддя в Україні⁵⁰⁸.

З огляду цього та з урахуванням принципів гласності і відкритості судового провадження, верховенства права, законності, т. ін., що закріплені в ст. 7 КПК, а також у ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», особливим предметом громадського контролю у зв'язку з цим має стати діяльність відповідних учасників кримінального провадження у сфері виконання покарань (ст. ст. 30 (суд), 36 (прокурор), ст. 38 (орган досудового розслідування); ін. КПК).

2. Взаємодія з територіальними органами поліції з питань, що складають зміст адміністративного нагляду за особами, звільненими з УВП⁵⁰⁹.

Зокрема, як це витікає із змісту відповідного закону⁵¹⁰, а також ст. ст. 158-159 КВК, за певними категоріями осіб, які звільняються з УВП закритого типу, судом встановлюється адміністративний нагляд. При цьому рішення суду з даного питання направляється начальнику колонії, який у день звільнення засудженого із вказаної УВП надсилає дане рішення в територіальний орган Національної поліції за обраним цією особою місцем проживання. При цьому, у даному контексті звертає на себе увагу той факт, що, як свідчить статистика, щорічно у більше 80% випадках судами приймаються позитивні рішення щодо встановлення адміністративного нагляду, задовольняючи таким чином відповідні подання адміністрації УВП з означених питань⁵¹¹.

⁵⁰⁷ Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : монографія. Київ : НАВС, 2014. С.140-144.

⁵⁰⁸ Шипілов Л. М. До питання про сутність, зміст та форму демократичної держави. Форум права. 2009. № 1. С. 146-155.

⁵⁰⁹ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01 грудня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 32. Ст. 455.

⁵¹⁰ Там само.

⁵¹¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.24.

З огляду цього, в ході здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, без сумніву, варто вказане питання включати до предмета даного виду соціального моніторингу, взявши за основу оцінювання правомірності діяльності адміністрації УВП щодо встановлення адміністративного нагляду за звільненими з місць позбавлення волі особами рішенням судів (при цьому важливим у даному сенсі є як і рішення, які задовольняють подання відповідних службових осіб колоній, так і ті, на підставі яких такі клопотання судом були відхилені (а, це – 20% щорічно⁵¹²)).

3. Взаємодія з територіальними органами пробації, соціальними службами, центрами зайнятості населення та органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами соціальної реабілітації з питань побутового, трудового, медичного та іншого забезпечення засуджених, які на законних підставах звільняються від покарання або подальшого його відбування (ст. ст. 75-87 КК та ст. ст. 152-154 КВК України)⁵¹³.

Зокрема, як показують офіційні дані, щорічно з УВП тільки умовно-достроково (ст. 81 КК) звільняється більше 60% засуджених⁵¹⁴. Враховуючи зазначене, громадські організації у ході здійснення контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання покарань в Україні мають перевіряти також і причини відмови адміністрації УВП та відповідних комісій у праві цих осіб на визначену у законі пільгу, а також оцінювати такі рішення з огляду існуючої судової практики з вказаних питань⁵¹⁵.

Необхідність та об'єктивна потреба у включенні в предмет громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні зазначеного питання обумовлена тим, що умовно-дострокове звільнення осіб від відбування

⁵¹² Там само

⁵¹³ Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України: адміністративно-правовий аспект : навч. посіб. / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2011. С.513.

⁵¹⁴ Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким : монографія. Москва : PRI, 2012.С.6-7.

⁵¹⁵ Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 2. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 172-175.

покарання має надзвичайно важливе значення для досягнення як мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК), так і мети кримінально-виконавчого законодавства (ч. 1 ст. 1 КВК), (п. 1 відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України⁵¹⁶).

Як видається, з цих самих міркувань до змістовних елементів даного виду соціального моніторингу у сфері виконання покарань і пробації варто віднести й ті види діяльності органів державної влади, підприємств, організацій та установ різних форм власності, а також органів місцевого самоврядування, включаючи й територіальні громади, які, зокрема, забезпечують:

а) працевлаштування звільнених з УВП засуджених⁵¹⁷;

б) соціальний захист цих осіб⁵¹⁸;

в) медичне забезпечення та лікування від хронічних захворювань (наркоманії, алкоголізму, туберкульозу, т. ін.)⁵¹⁹;

г) надання психологічної та інших видів для звільнених з УВП засуджених допомоги, що логічно витікає із змісту відповідного закону⁵²⁰, а також Закону України «Про пробацію»⁵²¹.

Поряд з цим, враховуючи, що у зазначених вище законодавчих актах, як, власне, і в КВК України, жодним словом не обмовлено про здійснення громадського контролю за сферою пробації та, в цілому, за процесом соціальної адаптації звільнених з УВП осіб, варто було б вказаний Кодекс доповнити ст. 161 такого змісту:

⁵¹⁶ Там само: С.172.

⁵¹⁷ Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

⁵¹⁸ Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 № 974/5/467/280. URL:<https://ips.liqazakon.net>dokument>.

⁵¹⁹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

⁵²⁰ Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 10 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 6. Ст. 39.

⁵²¹ Про пробацію: Закон України від 05 лютого 2015 р. № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.

«За процесом соціальної адаптації осіб, звільнених від покарання та подальшого його відбування, здійснюється громадський контроль у порядку, визначеному в законі».

Як з цього приводу слушно зробила висновок В. А. Кирилюк, при такому підході соціальний (громадський) контроль виступає як спосіб саморегуляції соціальної системи, що забезпечує впорядкованість взаємодії між людьми (інститутами держави, суспільства, органами місцевого самоврядування тощо) завдяки нормативному регулюванню⁵²². При цьому, на її переконання (і це не викликає заперечень), громадський контроль за діяльністю органів державної влади, включаючи органи пробації і УВП, та органів місцевого самоврядування – це не самоціль, а необхідний засіб підвищення ефективності процесу виконання – відбування покарань, а також пенітенціарного періоду застосування до засуджених і звільнених від подальшого відбування покарання осіб, визначених у законі заходів виправлення та ресоціалізації⁵²³.

4. Взаємодія з відповідними суб'єктами господарювання, включаючи й підприємства УВП, з питань працевлаштування засуджених під час виконання кримінальних покарань.

Сутність даної проблеми полягає у тому, що тільки частина з осіб, які відбувають покарання, що пов'язані з обмеженням або позбавленням волі (і так склалось історично), мають можливість реалізувати своє конституційне право на працю (ст. 43 Основного закону)⁵²⁴. Так, на кінець перебування УВП у складі виправно-трудової системи СРСР у 1991 році 52 підприємства, які функціонували при колоніях аж у 20 із 25 областей України, не забезпечували засуджених роботою⁵²⁵. При цьому план за доходами від працевлаштування засуджених не

⁵²² Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ 1 (у 2-х т.) / Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменний Є. О. та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. С.314.

⁵²³ Там само: С.315.

⁵²⁴ Жук І. Л. Праця засуджених в пенітенціарних установах України : проблеми та напрями гуманізації : дис. канд. екон. наук : 08.09.01. Київ : Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2003. С.4-5.

⁵²⁵ Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України за 1991 рік : інформ. бюл. Київ : ГУВП МВС України, 1992. С.4.

виконали підприємства УВП ще 11 областей⁵²⁶, а кількість осіб, які відмовились від роботи досягла 2 тис. 138 засуджених⁵²⁷.

Суттєво не покращились зазначені показники й у подальші роки незалежності України. Зокрема, у 1992 році, як і в часи СРСР, однією з ключових проблем та, одночасно, детермінантою, що сприяла вчиненню засудженими злочинів у ході відбування покарання, залишалась низька забезпеченість цих осіб роботою, а також досить примітивне виробництво в УВП, у результаті чого останні отримували мізерні заробітки⁵²⁸.

Не змінилась ситуація і після 2014 року⁵²⁹, коли відповідно до закону засуджені отримали право, а не обов'язок (як це було у часи СРСР та незалежності України), на працю⁵³⁰. При цьому, на протязі всього періоду функціонування кримінально-виконавчої системи (виправно-трудової – до 2003 року, коли був прийнятий КВК⁵³¹) на підприємствах УВП був значний рівень виробничого травматизму та інших тому подібних проблем серед працюючих там засуджених⁵³².

Враховуючи зазначені життєво важливі обставини, що склались у ході трудової діяльності осіб, які відбувають покарання в УВП, варто констатувати, що без сумніву, вони мають стати одним із змістовних елементів предмету громадського контролю за процесом кримінально-виконавчої діяльності в Україні у взаємодії з інспекціями праці, прокурорами, які здійснюють нагляд за дотриманням законів у сфері виконання покарань (ст. 22 КВК), та іншими державними органами, які приймають участь у виправленні та ресоціалізації засуджених.

⁵²⁶ Там само.

⁵²⁷ Там само: С.12-13.

⁵²⁸ Оперативно-службова діяльність установ кримінально-виконавчої системи МВС України в 1992 році : інформ. бюлетень. Київ : ГУВП МВС України, 1993. С.12.

⁵²⁹ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

⁵³⁰ Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>

⁵³¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року: *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.

⁵³² Ягунов Д. В. Сучасна пенологія: альтернативний курс. Одеса : Фенікс, 2010. С.148-149.

При такому теоретико-методологічному підході та з метою удосконалення правового механізму, логічно було б ст. 24 КВК України доповнити частиною 9 наступного змісту:

«У випадках та в порядку, визначених у законі, представники громадських організацій можуть залучатись до контролю за дотриманням прав засуджених відповідними органами державної виконавчої влади, а також органами місцевого самоврядування».

Отже, проведений аналіз доктринальних джерел дозволяє стверджувати, що на сьогодні на науковому рівні у цілому визначені основні напрями взаємодії громадських об'єднань та інших суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядові функції у сфері виконання покарань України, що дозволило таким чином створити відповідні теоретико-прикладні засади для організації відповідного виду соціального моніторингу за дотриманням прав засуджених у процесі виконання – відбування покарань.

У такому ж сенсі можна оцінити й створені у зв'язку з цим нормативно-правові умови та гарантії здійснення громадського контролю у зазначеній галузі суспільної діяльності, які визначені у відповідному законі⁵³³.

Більш того, в ч. 2 ст. 5 даного законодавчого акта мова ведеться також і про взаємодію з міжнародними організаціями. У свою чергу, на законодавчому рівні закріплена взаємодія ДКВС України з іншими учасниками кримінально-виконавчої діяльності.

Як видається, деякі передумови для здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі закріплені й у кримінально-виконавчому законодавстві України (наприклад, ст. 20 «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»).

⁵³³ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

Крім цього, окремі елементи взаємодії ДКВС України з громадськістю визначені також й у ч. 1 ст. 27 вказаного Закону, у якій, зокрема, зазначено, що відповідно до закону за діяльністю ДКВС України здійснюється контроль.

Поряд з цим, ватро констатувати, що у вказаних вище правових нормах чітких імперативів (від лат. imperatives – наказовий; вимога для обов’язкового виконання тощо⁵³⁴) з означеного питання не закріплено, що знижує рівень та ефективність громадського контролю⁵³⁵.

Враховуючи зазначену правову прогалину, необхідно частину 1 статті 27 вказаного вище Закону доповнити в кінці речення словосполученням «включаючи й громадський моніторинг» та викласти її в новій редакції, а саме:

«Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, включаючи й громадський моніторинг, здійснюється відповідно до закону».

При такому підході, без сумніву, будуть гармонізовані поміж собою положення даного Закону та ч. 7 ст. 24 і ч. 2 ст. 25 КВК, мова у яких ведеться про види і суб’єкти здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань. У свою чергу, якщо за основу взяти всі вищевикладені норми Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. ст. 2, 5, 20, ін.), то логічно було б ч. 3 ст. 6 КВК у кінці речення доповнити також словосполученням ***«та контроль»*** і викласти її у новій редакції.

Про необхідність такої видозміни та підвищення рівня взаємодії ДКВС України з громадськістю доводять у своїх роботах деякі науковці кримінально-виконавчого профілю. Зокрема, цікавим у зв’язку з цим є висновок І. С. Яковець, яка встановила, що органи та УВП, а також їх територіальні та центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері виконання покарань і пробації, не зобов’язані виконувати приписи, вказівки тощо громадських об’єднань

⁵³⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.270.

⁵³⁵ Погребна К.Ф. Про деякі нормативно-правові прогалини, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань : *Прикладна економіка: від теорії до практики* : Наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 01 березня 2021 року). Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2021. С. 25-26.

(а, це – спостережні комісії та піклувальні ради (ч. 2 ст. 25 КВК)), які стосуються результатів проведеного ними соціального моніторингу за дотриманням прав засуджених⁵³⁶. При такому підході, на її переконання, попри виконання зазначеними громадськими суб'єктами важливих функцій, вони поза увагою залишають, власне, громадський контроль⁵³⁷. На її думку (і це доведено також в ході даного наукового дослідження), вказана ситуація пов'язана з тим, що ще при ухваленні у 1994 році Положення, зокрема, про спостережні комісії⁵³⁸, у ньому не було закріплено реального правового механізму та гарантій реалізації результатів громадського контролю у кримінально-виконавчій діяльності⁵³⁹.

Як видається, для усунення вказаної правової прогалини та підвищення рівня ефективності даного виду соціального моніторингу у сфері виконання покарань, логічно було б ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«Результати громадського контролю в обов'язковому порядку спрямовуються для відому Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, а також прокурору, який здійснює відповідно до закону прокурорський нагляд у сфері виконання покарань, для відповідної правової оцінки і реагування на виявлені порушення прав засуджених під час виконання кримінальних покарань».

Без сумніву, запропонований підхід дасть можливість значно підвищити рівень взаємодії як вказаних вище, так й інших суб'єктів контролю, який здійснюється у сфері виконання покарань (ст. ст. 22-25 КВК), та громадських об'єднань з означених питань. При цьому деякі науковці небезпідставно вважають,

⁵³⁶ Яковець І. С. Проблеми співпраці Департаменту та спостережних комісій. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / В. А. Бодира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 132.

⁵³⁷ Там само: С.133.

⁵³⁸ Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁵³⁹ Яковець І. С. Проблеми співпраці Департаменту та спостережних комісій. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / В. А. Бодира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 132.

що при реалізації завдань взаємодії в обов'язковому порядку слід вирішувати й завдання координації діяльності суб'єктів даного процесу⁵⁴⁰.

З такою позицією, якщо виходити із соціально-правової природи та змісту громадського контролю у сфері виконання покарань⁵⁴¹, погодитись не можна. Зокрема, координація (у чисто теоретичному аспекті) передбачає погодження та узгодженість дій певних суб'єктів діяльності⁵⁴², що у випадку здійснення громадського контролю в Україні є недопустимим з огляду змісту взаємодії громадськості з органами державної влади, позаяк на практиці цей вид суспільного моніторингу втратить будь-який сенс. Як з цього приводу слушно зауважують деякі науковці, як керівники органів та УВП, так і територіальних управлінь і Міністерства юстиції України, як правило, перешкоджають проведенню громадських моніторингів у кримінально-виконавчій системі, зводячи, по суті, діяльність громадськості до участі у процесі виконання – відбування покарань та наданні різноманітної допомоги для засуджених у зв'язку з цим (правової, матеріально-технічної, медичної, т. ін.), а не до, власне, контролю за вказаними видами діяльності персоналу ДКВС України⁵⁴³.

Як видається, саме з цих міркувань серед принципів діяльності громадських об'єднань, що визначені у відповідному законі⁵⁴⁴ відсутній принцип «координації». Натомість, у цьому правовому джерелі закріплений принцип самоврядності, який визначає напрями їх діяльності, а також не передбачає втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування в діяльність громадського об'єднання.

Виходячи з цього, логічно було б ч. 2 ст. 25 КВК України доповнити реченням такого змісту:

⁵⁴⁰ Литвиненко В. І. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України. *Наукові праці МАУП*. 2017. № 1. С. 7-16.

⁵⁴¹ Колб О. Г., Колб І. О. Громадський контроль у механізмі нагляду за дотриманням прав засуджених до позбавленні волі. *Вісник Прокуратури*. 2014. № 7(157). С. 34-45.

⁵⁴² Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.308.

⁵⁴³ Яковець І. С. Проблеми співпраці Департаменту та спостережних комісій. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / В. А. Бодира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова*. Харків : Права людини, 2009. С. 133.

⁵⁴⁴ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

«При здійсненні громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань не допускається втручання у діяльність громадських об'єднань та їх представників з боку органів державної влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування».

Про наявність зазначеної проблематики свідчать також результати проведеного у ході даного дослідження анонімного опитування відповідних категорій респондентів. Так, засуджені до позбавлення волі на питання «Чи варто державі координувати діяльність, що пов'язана із здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України?» відповіли таким чином: «так» – 56 із 668 осіб, які взяли участь в анкетуванні (10% у структурі всіх респондентів); «частково» – 313 осіб (46%); «ні» – 299 (44%) (додатки Д, Є).

У свою чергу, персонал УВП на вказане питання дав наступні відповіді: 355 із 668 осіб, які приймали участь в опитуванні (53% у загальній кількості цих респондентів), вважають, що координація громадського контролю з боку держави має бути; ще 267 осіб (40%) переконані, що така координація має бути «частковою», а 46 респондентів (7%) заявили, що така діяльність є недопустимою (додатки Б, В).

Отже, зібрані теоретичні, законодавчі та інші матеріали дозволяють стверджувати, що, здійснюючи соціальний моніторинг у сфері виконання покарань України, громадські об'єднання вправі взаємодіяти з означених питань з різними суб'єктами контрольно-наглядової діяльності, проте не зобов'язані при цьому координувати зміст, види, форми та інші складові здійснення громадського контролю не тільки з адміністрацією органів та УВП, включаючи їх управлінські структури, але й з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених у законі (як от: у ст. 37 Конституції України; ст. 20 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; ін., мова у яких стосується питань запобігання втручання громадськості у службову діяльність, посягань на національну безпеку, в особисте життя людини, т. ін.).

Зазначений висновок ґрунтується також на отриманих у ході даного дослідження результатах щодо форм взаємодії громадських об'єднань, які вони застосовують при здійсненні соціального моніторингу за процесом виконання – відбування покарань, а саме:

1. Взаємодія із засудженими, що утримуються в УВП, яка проявляється через контроль за реалізацією ними таких своїх прав, законних інтересів та свобод, як:

а) право на особисту безпеку (ст. 10 КВК).

Зокрема, згідно офіційних даних, щорічно визначені у законі заходи безпеки застосовуються у тому числі шляхом й перевodu засуджених в інші УВП (так, тільки у 2016 році із 67 тис. 864 варті, що були створені для переміщення засуджених, 2 тис. 109 були пов'язані саме з цих обставин (3% у структурі діяльності зазначених підрозділів УВП)⁵⁴⁵). Проте, як показує практика, всупереч вимогам, що визначені на законодавчому рівні⁵⁴⁶, адміністрація органів та УВП «латинізує»(приховує, т. ін.) цю проблему, переводячи це питання у площину дисциплінарних порушень режиму відбування покарання⁵⁴⁷.

Саме тому, у ході проведення моніторингу у сфері виконання покарань громадськість має звертати увагу контрольних-наглядних органів (ст. ст. 22-23 КВК) та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на факти неналежного забезпечення адміністрацією УВП права засуджених на особисту безпеку та активно взаємодіяти у цьому аспекті з цими суб'єктами контролю;

б) право на побачення з родичами, адвокатами та іншими особами (ст. 110 КВК).

Мова ведеться про те, що представники громадськості мають можливість безпосередньо з вуст зазначених осіб отримувати інформацію про стан забезпечення прав, законних інтересів і свобод відносно засуджених, яка у подальшому може стати одним із змістовних елементів предмета громадського контролю у конкретно взятій УВП;

в) право на телефонні розмови, користування мережею Інтернет (ст. 110 КВК).

⁵⁴⁵ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.27.

⁵⁴⁶ Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.

⁵⁴⁷ Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : монографія. Київ : НАВС, 2014. С. 46-53.

Отримана таким чином громадськістю інформація від засуджених також може стати однією з підстав здійснення соціального моніторингу із залученням можливостей державних контрольно-наглядових органів (потенціалу, сил і засобів відомчого контролю (ст. 23 КВК); прокурорського нагляду (ст. 22 КВК); парламентського та інших видів контролю, мова про який ведеться у ст. 24 КВК);

г) право на правову допомогу (ст. ст. 8, 110 КВК).

Взаємодія громадських організацій з суб'єктами надання таких послуг для засуджених полягає у виборі кваліфікованих і вмотивованих фахівців у галузі права та адвокатів, які за власною волею чи за дорученням юридичної особи надають по запиті представників громадських об'єднань чи їх керівних органів правову допомогу для осіб, що відбувають покарання у відповідних УВП, у тому числі безоплатну⁵⁴⁸;

г) інші права, законні інтереси та свободи, що витікають із змісту Конституції України, Конвенції про основоположні права і свободи людини та громадянина, ст. ст. 8, 107 КВК та інших законодавчих актів України⁵⁴⁹.

Як встановлено в ході даного дослідження, у всіх ситуаціях, що стосуються оцінки стану реалізації прав засуджених в процесі виконання – відбування покарань, взаємодія громадських організацій з іншими державними органами (органами охорони здоров'я; органами науки і освіти; органами соціальної опіки, т. ін.) та органами місцевого самоврядування, включаючи територіальні громади, здійснюється шляхом ініціювання першими контрольних перевірок із залучення відповідних суб'єктів державного контролю та, навпаки, шляхом залучення державними контрольно-перевірочними органами чи органами місцевого самоврядування представників громадськості до планових чи позапланових соціальних моніторинрів у сфері виконання покарань України (як от: державних

⁵⁴⁸ Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

⁵⁴⁹ Погребна К.Ф. Про деякі сучасні проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Юридичний бюлетень*. 2021. Випуск 23. С. 225-231.

санітарно-епідеміологічних служб; служб у справах дітей; служб соціального забезпечення населення; ін.)⁵⁵⁰.

Як приклад організації такої взаємодії на нормативно-правовому рівні можна назвати наказ Генерального прокурора від 29 грудня 2021 року № 400 «Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах», відповідно до вимог п. 5.4 якого органи прокуратури всіх рівнів зобов'язані забезпечити співпрацю з представниками громадських і правоохоронних організацій та, за необхідності, вжиття організаційних заходів, спрямованих на проведення спільних перевірок, а також у встановленому порядку висвітлення результатів проведеної роботи⁵⁵¹.

Таким чином, одним із ключових змістовних елементів предмета громадського контролю у сфері виконання покарань України та взаємодії відповідних суб'єктів даного виду суспільного моніторингу є визначені у законі права засуджених, якими вони наділені на період виконання – відбування покарань, а також законні інтереси та свободи, що витікає із змісту різноманітних законодавчих актів (Цивільного кодексу, Сімейного кодексу, Кодексу законів України про працю, ін.), включаючи й міжнародні договори, які є чинними на території України (ст. 9 Конституції України).

2. Взаємодія з правозахисними та іншими громадськими організаціями, у тому числі з міжнародними неурядовими, релігійними, благодійними та т. п. організаціями.

Зокрема, згідно офіційних відомостей, тільки у 2020 році Міністерством юстиції України було зареєстровано 4 тис. 285 громадських об'єднань, а також проведено державну реєстрацію змін до відомостей щодо 3 тис. 672 громадських об'єднань та 14 всеукраїнських громадських організацій⁵⁵². Крім цього, у 2020 році

⁵⁵⁰ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04. 2007 № 877-V.URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁵⁵¹ Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах : наказ Генерального прокурора від 29 грудня 2021 року № 400. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

⁵⁵² Розвиток інститутів громадянського суспільстві у 2020 році. URL:<https://minjust.ua/news/ministry>

на держаному рівні були визнані 247 друкованих засобів масової інформації місцевої сфери розповсюдження, 390 таких ЗМІ загальнодержавної, регіональної та зарубіжної сфери розповсюдження та 108 інформаційних агентств⁵⁵³.

Всього ж станом на 01.01.2021 року в Україні мали офіційний статус 160 тисяч організацій громадянського суспільства, з яких 92 тис. 470 – це громадські організації⁵⁵⁴.

Отже, у сенсі видозміни організації взаємодії суб'єктів громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі в Україні, варто раціонально та цілеспрямовано використовувати їх правові можливості, що є також необхідною умовою при реформуванні кримінально-виконавчої системи та, в цілому, законодавства у даній галузі суспільної діяльності.

3. Взаємодія з Національним превентивним механізмом та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Враховуючи, що про соціально-правову природу та сутність діяльності даного державного органу було зазначено вище, варто лише звернути увагу на те, що у ч. 7 ст. 24 КВК мова ведеться лише про один аспект (напрям, сторону, т. ін.) такої співпраці, коли представники громадськості співпрацюють на договірних засадах з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та реалізують його завдання на підставі окремого письмового доручення.

У той самий час, цілком очевидним є й той факт, що громадські об'єднання мають право й за власною ініціативою залучати представників Уповноваженого до здійснення соціального моніторингу за процесом виконання – відбування покарань, а також шляхом інформування першими Уповноваженого про результати проведеного громадського контролю у сфері виконання покарань України, при

⁵⁵³ Там само

⁵⁵⁴ В Україні зареєстровано 160 тисяч організацій громадянського суспільства. URL: <https://zmina.info/news/v-ukrayni-zareyestrovano-160-tysyach-organizaczj-qromadyanskogo-suspilstva/>

умові видозміни (запропонованого доповнення ст. 24 КВК частиною 9) його змісту по такому алгоритму, який запропонований у науковій літературі⁵⁵⁵.

4. Взаємодія з міжнародними неурядовими організаціями.

У даному випадку мова ведеться про лише такі із них, які отримали офіційне визнання в Україні. Так, у листопаді 2020 року Департаментом ДКВС Міністерства юстиції України у взаємодії з Благодійною організацією «FREE ZONE» та спільно з громадською організацією «Україна без тортур» було проведено цикл навчальних онлайн-веб-порталів для керівництва всіх УВП, СІЗО та філій Державної установи «Центр пробації»⁵⁵⁶, що можна віднести до прикладів міжнародної взаємодії громадських об'єднань.

5. Інші види та форми взаємодії громадських об'єднань, що мають місце при здійсненні соціального моніторингу у сфері виконання покарань України, мова про які ведеться у доктринальних джерелах⁵⁵⁷ і склали науково обґрунтоване методологічне підґрунтя для розробки авторських пропозицій щодо видозміни чинного законодавства з питань громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі, предмет якого визначений у кримінально-виконавчому законодавстві України.

Таким чином, результати проведеного аналізу змісту поняття «взаємодія», його сутності та ролі у забезпеченні дієвості здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні дають підстави стверджувати, що така співпраця між суб'єктами того чи іншого виду моніторингу не тільки підвищує рівень ефективності їх діяльності, як окремо взятих учасників цього процесу, але й позитивно впливає на правопорядок в органах та УВП, в об'єднаному їх варіанті в цілому, виступаючи перспективним напрямом раціонального

⁵⁵⁵ Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.

⁵⁵⁶ Продовження співпраці у сфері правозахисту засуджених та ув'язнених. URL:<https://kvs.gov.ua/new/note/5929>.

⁵⁵⁷ Мукшименко А. П. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2010. С.12.

використання існуючих у суспільстві та державі сил, засобів і ресурсів, а також формою реалізації у повному обсязі визначених у законі завдань кримінально-виконавчої діяльності, ключовим з яких є захист прав, законних інтересів і свобод засуджених під час виконання – відбування кримінальних покарань.

3.3. Деякі підходи та заходи, що стосуються якісної видозміни критеріїв оцінювання ефективності громадського контролю у сфері виконання покарань

Однією з проблем, що визначена у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України у 2017 році, яка потребує невідкладного розв'язання є те, що існуюча система виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення не відповідає нормам міжнародного права. Саме тому, як зазначено у даній Концепції, умови тримання осіб в СІЗО та УВП, потребують приведення у відповідність з європейськими стандартами⁵⁵⁸.

У цьому сенсі, об'єктивно потребують видозміни й критерії оцінювання змісту кримінально-виконавчої діяльності з боку різноманітних суб'єктів контрольної-наглядової діяльності, включаючи й громадський моніторинг за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, враховуючи той факт, що існуючі на сьогодні показники вимірювання ефективності процесу виконання – відбування покарань в Україні носять суб'єктивний характер та виступають своєрідними корелянтами, які по своїй природі хоча й не спричинюють та обумовлюють наявність у сфері виконання покарань зазначених та інших проблем, але виступають живильним середовищем їх детермінації у силу схоластичності, статичності та безсистемності методики оцінювання даного виду суспільної діяльності.

⁵⁵⁸ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

Виходячи з цього, як вірно у зв'язку з даного приводу зауважила І. С. Яковець, уявлення про критерії, за якими оцінюється, зокрема, в більшості країн світу ефективність кримінально-виконавчої (пенітенціарної) діяльності, можна отримати, вивчивши питання, які підлягають оцінці при проведенні перевірок, інспектувань, моніторингів тощо, а також при ознайомленні зі змістом звітів про даний вид діяльності за певний проміжок часу⁵⁵⁹.

У доктринальних джерелах слово «критерій» тлумачать як спосіб класифікації⁵⁶⁰.

Результати, які отримані у ході даного дослідження, дають підстави (за суб'єктами їх застосування) класифікувати критерії оцінювання ефективності процесу виконання – відбування покарань, включаючи й стану дотримання прав засуджених при цьому, на такі групи:

1. Критерії, якими користуються під час моніторингу сфери виконання покарань України органи державної влади (зокрема, при здійсненні парламентського (ч. 1 ст. 24 КВК) та відомчого контролю (ст. 23 цього Кодексу), а також при проведенні прокурорського нагляду (ст. 22 КВК); ін.).

2. Критерії, за якими вимірюється стан дотримання прав засуджених під час виконання покарань представниками органів місцевого самоврядування (наприклад, сільським, селищним, міським головою, т. ін. (ч. 1 ст. 24 КВК)).

3. Критерії, за якими оцінюється діяльність органів та УВП з боку Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини (ч. 1 ст. 24 КВК).

4. Критерії, за якими керується при оцінці стану кримінально-виконавчої діяльності Національний превентивний механізм (ч. 7 ст. 24 КВК).

5. Критерії, які застосовує громадськість при вимірюванні ефективності стану дотримання прав засуджених в процесі виконання – відбування покарань (голова, заступник голови та члени спостережних комісій (ч. 1 ст. 24 КВК); члени

⁵⁵⁹ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. С.87.

⁵⁶⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.315.

громадських рад при Міністерстві юстиції України та представники ЗМІ (ч. 1 ст. 24 та ч. 3 ст. 24 КВК); ін.).

6. Критерії, які розроблені з цього приводу на науковому рівні⁵⁶¹.

7. Критерії, за якими вимірюється ефективність функціонування сфери виконання покарань спеціально створеними на міжнародному рівні неурядовими правозахисними організаціями (зокрема, Європейським комітетом щодо запобігання катуванням (ч. 1 ст. 24 КВК)⁵⁶²; міжнародною громадською організацією Пенал Реформ Інтернешнл (Penal reform International)⁵⁶³; Комітетом ООН проти катувань⁵⁶⁴; ін.).

8. Критерії, що визначені у міжнародних стандартах поведження із засудженими⁵⁶⁵, а також у ЄПП⁵⁶⁶.

9. Критерії, якими керується при прийнятті рішень Європейський суд з прав людини⁵⁶⁷.

Як встановлено в ході даного наукового пошуку, науковці, виходячи із змісту існуючих методологій, вивели й інші класифікаційні групи критеріїв оцінки ефективності кримінально-виконавчої діяльності⁵⁶⁸.

⁵⁶¹ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. С.67-84.

⁵⁶² Європейська конвенція по запобіганню катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню (ратифікована Україною 24.01.1997; набрала чинності 01.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 267-273.

⁵⁶³ Міжнародна тюремна реформа : річний звіт 2005 року. Київ-Лондон : Пенал Реформ Інтернешнл, 2006. 37 с.

⁵⁶⁴ Висновки й рекомендації Комітету ООН проти катувань. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / за заг. ред. Є. Ю. Захарова, Харків : Права людини, 2009. С. 163-167.

⁵⁶⁵ Мінімальні стандартні правила поведження із засудженими : ухвалені I Конгресом ООН 30 серпня 1995 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 18-36.

⁵⁶⁶ Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України: адміністративно-правовий аспект : навч. посіб. / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2011. 648 с.

⁵⁶⁷ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 04 листопада 1950 року Радою Європи (набула чинності для України 11.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 219-234

⁵⁶⁸ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. С.67-84.

Досі на законодавчому рівні критерії оцінювання громадськістю ефективності діяльності щодо дотримання прав засуджених під час виконання – відбування кримінальних покарань в Україні не визначені, що виступає однією з детермінант, яка корелює зміст протиправних посягань на зазначені об'єкти правової охорони⁵⁶⁹. Виходячи з цього, більшість громадських об'єднань та їх представників при здійсненні моніторингу сфери виконання покарань беруть матриці (від лат. matrix, -icis – мати; штамп (форма); стереотип)⁵⁷⁰, які застосовуються для оцінки даної галузі суспільних відносин державними контролью-наглядовими органами та міжнародними неурядовими правозахисними організаціями⁵⁷¹.

Зокрема, у деяких країнах за кордоном (Англії, Уельсі, Швейцарії, Норвегії, т. ін.)⁵⁷², до таких оціночних показників віднесені наступні із них:

- 1) поводження, що включають у себе жорстоке поводження; одиночне ув'язнення; засоби вгамування, що застосовуються до засудженого;
- 2) засоби захисту: огляди; процедури подання скарг; дисциплінарні стягнення; розмежування (класифікація) різних категорій засуджених;
- 3) переповненість камер та інші життєво важливі умови відбування покарання засудженими;
- 4) забезпечення режиму утримування засуджених в УВП;
- 5) отримання медичних послуг тощо;
- 6) тюремний персонал: загальні положення; підготовка персоналу; умови праці та соціальний захист цих осіб тощо⁵⁷³.

Певну цікавість викликають і ті критерії оцінки стану та рівня кримінально-виконавчої діяльності, що вироблені на державному відомчому рівні⁵⁷⁴. Мова, у

⁵⁶⁹ Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про деякі проблеми організації громадського контролю в Україні щодо покарань, пов'язаних із позбавленням волі. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XIII міжнар. наук-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 31 березня 2021 р.)* Одеса: ОДУВС, 2021, С. 215.

⁵⁷⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С.357

⁵⁷¹ Пенітенціарне відомство на шляху перетворень. Режим доступу : URL:<https://dmytro-yagaunov.at/news/pen-vid-na-sh-per/2010-121-13-143/>.

⁵⁷² Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. С.87-88.

⁵⁷³ Там само

першу чергу, ведеться про так звану «рейтингову оцінку діяльності установ виконання покарань», що була розроблена ДДУПВП ще у 2003 році, основу якої складала Методичні рекомендації щодо практичного використання критеріїв визначення рівня відповідності обладнання УВП та умов тримання засуджених вимогам КВК України⁵⁷⁵.

Сутність такого «рейтингування» складала три блоки питань, а саме:

а) передбачалась оцінка УВП за 4-ма рівнями, останній із яких визнавався таким, коли установи виконання покарань повною мірою відповідають вимогам законодавства та інших нормативно-правових актів;

б) рівень відповідності УВП вимогам кримінально-виконавчому законодавству складався з комплексу показників щодо дотримання встановлених норм з усіх основних напрямів їх діяльності та визначався за нижчим із них;

в) планувалось, що для оцінки діяльності керівників та інших категорій персоналу УВП за досягнення вищого рівня відповідності їм будуть диференційовано встановлювати додаткові види грошового забезпечення до основного⁵⁷⁶.

Проте, як показала практика та встановлено в ході спеціальних наукових досліджень⁵⁷⁷, вказаний підхід не знайшов свого застосування у контрольній (ст. 23 КВК) діяльності Міністерства юстиції України та його територіальних управлінь.

Більш того, як показали результати даного дослідження, варто констатувати, що мали місце й інші спроби керівництва МВС, ДДУПВП та ДПтС України, а також Міністерства юстиції України, які у відповідні історичні періоди відносились до суб'єктів реалізації даного виду політики у сфері боротьби зі злочинністю, по-своєму, на відомчому рівні розробили відповідні критерії оцінки діяльності органів та УВП. Як з цього приводу зазначено в розділі I «Загальні положення» Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої Кабінетом

⁵⁷⁴ Волоско В. В. Демократичні принципи діяльності органів внутрішніх справ. *Демократичне врядування*. 2008. №2. С. 1-8.

⁵⁷⁵ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. С.76-78.

⁵⁷⁶ Там само

⁵⁷⁷ Там само: С.77-78.

Міністрів України у 2017 році, позаяк спадок Радянського Союзу був орієнтований на створення «поліцейського» нагляду за засудженими. При цьому стандарти функціонування УВП не змінювались в Україні на протязі останніх 75 років, а тому на сьогодні актуальним є питання щодо реформування існуючої кримінально-виконавчої системи⁵⁷⁸.

У той самий час, якщо ж проблему контролю за сферою виконання покарань розглянути через предмет прокурорського нагляду, як це визначено у відповідному законі⁵⁷⁹, то можна звернути увагу на такі критерії оцінки дотримання законодавчих актів, які застосовуються представниками даного державного органу, як:

1. Перевірка відповідності закону діяльності органів та УВП.
2. Реагування керівництва ДКВС України, органів та УВП на виявлені порушення законів, причин та умов, що їм сприяли.
3. Заходи щодо відновлення прав, законних інтересів і свобод засуджених, які були порушені у ході виконання-відбування покарань.
4. Діяльність, що стосується відшкодування для засуджених в процесі кримінально-виконавчої діяльності шкоди та збитків.
5. Відповідність чинного кримінально-виконавчого законодавства України вимогам міжнародного права, включаючи законодавство ЄС⁵⁸⁰.

При цьому, як це витікає із змісту відповідних наказів Генеральної прокуратури України (з 2019 р. – Офісу Генерального прокурора⁵⁸¹), у більш вузькому розумінні критерії оцінки ефективності дотримання законів у сфері виконання покарань можна розтлумачити як моніторинг діяльності органів і УВП, пов'язаної з додержанням:

⁵⁷⁸ Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

⁵⁷⁹ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 12-3. Ст. 12.

⁵⁸⁰ Ліховіцький Я. О. Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України : кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. С.410.

⁵⁸¹ Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах : наказ Генерального прокурора від 29 грудня 2021 року № 400. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

а) конституційних прав і свобод людини, громадянина України, іноземних громадян і осіб без громадянства з числа засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі;

б) встановлених у законі вимог режиму щодо засуджених та осіб, взятих під варту;

в) законодавчих актів, що стосуються запобігання катуванню та іншому нелюдському поведженню із засудженими та особами, взятими під варту;

г) законів, під час проведення оперативно-розшукової діяльності в органах і УВП;

г) нормативно-правових актів, які регулюють виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

д) законодавчих актів з питань запобігання корупції в органах та установах виконання покарань;

е) законів, що забезпечують право засуджених і ув'язнених під варту осіб на звернення⁵⁸² [258].

У свою чергу, якщо звернутись до критеріїв оцінки процесу виконання – відбування покарань та дотримання при цьому прав засуджених в Україні, що застосовуються міжнародними громадськими експертними організаціями, то вони у загальному мають наступну змістовну спрямованість, а стосуються моніторингу, зокрема: 1) місць затримання; 2) персоналу правоохоронних органів; 3) насильства по відношенню до жінок і дітей, у тому числі торгівля людьми; 4) жорстокого поведження з представниками меншин та іншими людьми; 5) насильства у збройних силах; 6) залякування і насильства по відношенню представників громадянського суспільства; 7) пенітенціарної системи; 8) ризику повернення в країни, у яких застосовуються тортури; 9) пошукачів притулку; 10) Уповноваженого з прав людини; 11) навчання та освіти; 12) правової допомоги; 13) компенсацій і реабілітації; 14) умов утримання; 15) збору даних⁵⁸³.

⁵⁸² Там само

⁵⁸³ Розгляд доповідей, які надані державам-учасницям у відповідності зі статтею 19 Конвенції. Висновки Комітету проти катувань. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 168-181.

Як показали результати вивчення доповідей міжнародних громадських організацій (зокрема, Комітету проти катувань), більш конкретизований зміст критеріїв моніторингу ними сфери виконання покарань України відображаються у рекомендаціях цих суб'єктів контролю для нашої держави, які передбачають:

а) діяльність уповноважених державних органів щодо вирішення проблем пов'язаних з переповненням у СІЗО та УВП;

б) зусилля, спрямовані на покращення якості їжі для ув'язнених під варту і засуджених;

в) забезпечення осіб, які тримаються в УВП, навчанням та освітою;

г) запобігання жорстокого поводження із ув'язненими під варту та засудженими;

г) врахування особливостей, що стосуються статі, віку, т. ін. ув'язнених під варту та засуджених у СІЗО та УВП;

д) покращення умов виконання – відбування покарання в окремо взятих УВП;

е) забезпечення прав ув'язнених під варту та засуджених на охорону здоров'я;

є) дотримання інших прав ув'язнених під варту та засуджених (практика дисциплінарних стягнень; короткострокові побачення; доступ до міжнародних організацій; т. ін.)⁵⁸⁴.

У науковій літературі⁵⁸⁵ та в інших, проаналізованих емпіричних джерелах, можна зустріти й інші критерії, що застосовуються для оцінки результатів проведених у сфері виконання покарань видів моніторингу⁵⁸⁶, включаючи й

⁵⁸⁴ Перелік рекомендацій, коментарів та інформаційних запитів Комітету по запобіганню катувань. *Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України* / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 329-334.

⁵⁸⁵ Ліховіцький Я. О. Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України : кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. С.411-415..

⁵⁸⁶ Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 240 с.

міжнародні практики фіксації катувань⁵⁸⁷ та методика боротьби з жорстоким поведженням і безкарністю⁵⁸⁸.

У цілому ж, якщо узагальнити отримані результати, то можна запропонувати наступні критерії оцінювання, які ватро застосувати під час здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі, арешту та обмеження волі в Україні, а саме:

1. Ефективність забезпечення визначених у законі прав засуджених.

Правовою гарантією та умовою законності діяльності персоналу органів та УВП у даному напрямі виступають положення ч. 3 ст. 63 Конституції України, у якій визначені межі правообмежень для засуджених.

У першу чергу, мова у даному випадку ведеться про забезпечення засудженим в процесі виконання – відбування покарань конституційних прав людини і громадянина, які згідно ч. 1 ст. 22 Основного закону України, є невичерпними. Їх перелік та гарантії реалізації закріплені в розділі II Конституції України (ст. ст. 21-68). До таких, зокрема, слід віднести такі права, як:

а) право на вільний розвиток особистості засудженого під час відбування кримінального покарання (ст. 23 Основного закону).

Виходячи з його змісту, навряд чи можна оправдати відсутність у деяких УВП професійно-технічних училищ та створення замість них курсів професійного навчання засуджених на виробництві (ч. 4 ст. 125 КВК), позаяк у такому випадку порушується конституційне право цих осіб на професійно-технічну освіту та підвищення у зв'язку з цим свого кваліфікаційного рівня (ч. 2 ст. 42 Конституції України). Враховуючи зазначене та з метою забезпечення вказаного права засудженого, варто було б ч. 4 ст. 125 КВК доповнити у кінці речення словосполученням **«а також у професійно-технічних училищах, що**

⁵⁸⁷ Медико-правова фіксація катувань в Україні : національна нормативно-правова база та найефективніші практики. Київ : «Лікарі за права людини», 2018. 37 с.

⁵⁸⁸ Мародох Д. Боротьба з жорстоким поведженням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поведження : доповідь по Україні. Київ : «К.І.С.», 2010. 108 с.

створюються при цих установах виконання покарань» та викласти дану норму права у новій редакції.

Додатковим аргументом щодо видозміни змісту ч. 4 ст. 125 КВК виступають положення ч. 1 ст. 126 зазначеного Кодексу, у якій вказано, що професійно-технічне навчання в УВП здійснюється відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту»⁵⁸⁹.

Як видається, неналежним чином забезпечується конституційне право засуджених на вільний розвиток особистості й у контексті положень ч. 2 ст. 125 КВК, у якій мова ведеться про те, що засудженим, які бажають підвищувати свій загальноосвітній рівень, надається можливість навчання в загальноосвітніх закладах колоній за наявності необхідної матеріально-технічної бази та педагогічних кадрів. Як з цього приводу зазначено в п. 1 ч. I ЄПП, при поводженні з засудженими необхідно дотримуватись прав людини, яких вони не позбавлені за рішенням суду (ч. 2 ч. I), не оправдовуючи при цьому порушення таких прав нестачею коштів у державному бюджеті (п. 4 ч. 1 ЄПП)⁵⁹⁰.

Саме порушення прав людини при виконанні покарань в Україні й стають предметом і підставою для Європейського суду з прав людини відмінити судові рішення нашої держави та задовольняти позови засуджених з означених питань⁵⁹¹. І, це при тому, що у преамбулі відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України звернута увага суддів на те, що Основний закон має найвищу юридичну силу, а тому останні зобов'язані при розгляді конкретних справ керуватись його нормами⁵⁹².

⁵⁸⁹ Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 215.

⁵⁹⁰ Європейські пенітенціарні правила : прийняті Радою Європи 11 січня 2006 року. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* (упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.

⁵⁹¹ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

⁵⁹² Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в*

Отже, видозміна змісту ч. 2 ст. 125 КВК є очевидною, а саме – слід з її тексту виключити словосполучення «за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази і педагогічних кадрів» і слово «надається», замінивши його словом «забезпечується», та викласти вказану норму права у новій редакції.

Правовим підґрунтям такої видозміни ч. 2 ст. 125 КВК можна назвати положення ч. 1 ст. 126 даного Кодексу, у якій зазначено, що організація загальноосвітнього навчання засуджених здійснюється згідно Законів України «Про освіту»⁵⁹³ та «Про повну загальну середню освіту»⁵⁹⁴.

Більш того, якщо буквально тлумачити зміст ст. 23 Конституції України та Закону України «Про вищу освіту»⁵⁹⁵, то у зв'язку з цим звертає на себе увагу той факт, що у КВК відсутня відповідна стаття, у якій би було закріплено право засуджених на вищу освіту.

Враховуючи вказану правову прогалину, логічно було б ст. 125 КВК викласти у новій назві «Право засуджених на загальноосвітнє, професійно-технічне навчання та вищу освіту» та доповнити її у зв'язку з цим частиною 5 такого змісту:

«У порядку, встановленому Законом України «Про вищу освіту», засудженим у колоніях створюються умови для забезпечення їх права на вищу освіту».

Аналогічні зміни варто з цього приводу внести й у назву ст. 126 КВК України та у зміст усіх її частин.

Як встановлено в ході даного дослідження, немало запитань виникає на практиці й у зв'язку з реалізацією інших конституційних прав засуджених, що, без сумніву, також має стати предметом громадського контролю за процесом виконання

кримінальних справах (упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136.

⁵⁹³ Про освіту : Закон України від 27 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

⁵⁹⁴ Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 31. Ст. 226.

⁵⁹⁵ Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

– відбування покарань в Україні (зокрема, право цих осіб направляти звернення до органів державної влади (ст. 40 Конституції України)).

У свою чергу, в ч. 1 ст. 107 КВК з цього приводу зазначено, що засуджені мають право подавати такі звернення тільки від свого імені, тобто у даному випадку на законодавчому рівні порушено вимоги ст. 8 Конституції України, відповідно до якої її норми мають найвищу юридичну силу.

У той самий час, у ч. 4 ст. 107 даного Кодексу серед заборон для засуджених відсутня та, що стосується колективних звернень цих осіб, тобто в наявності так звана правова прогалина⁵⁹⁶.

Виходячи з цього, варто було б ч. 4 ст. 107 КВК доповнити таким реченням: ***«засудженим забороняється подача колективних звернень, якщо вони пов'язані з дезорганізацією роботи адміністрації установи виконання покарань або з посяганням на національну безпеку, права і свободи людини і громадянина»***.

Як показує практика, саме вказана вище правова колізія (між ст. 40 Конституції України та ч. 1 ст. 107 КВК) та правова прогалина (відсутність у даній правовій нормі права щодо заборони на подачу засудженими колективних звернень) використовується цими особами при вчиненні протиправних масових діянь в УВП на протязі всього періоду їх функціонування в незалежній Україні. Зокрема, тільки у 1991 році у формі групової відмови засуджених від роботи і вживання їжі такі надзвичайні пригоди мали місце у 12 УВП різних областей нашої держави⁵⁹⁷, а в 2016 році це привело до того, що вже у 16 УВП і СІЗО таким чином здійснювався колективний тиск засуджених на адміністрацію вказаних установ з метою отримання незаконних пільг і переваг⁵⁹⁸.

Як видається, дещо не кореспондуються також з вимогами ст. 44 Конституції (право громадян на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів)

⁵⁹⁶ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 271-272.

⁵⁹⁷ Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України за 1991 рік : інформ. бюл. Київ : ГУВП МВС України, 1992. С.2.

⁵⁹⁸ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. С.12.

положення ч. 4 ст. 118 КВК, відповідно до яких засуджені до позбавлення волі такого права не мають.

І, це при тому, що ні в ст. 7, ні в ст. 8, ні в ст. 107 КВК така заборона (правообмеження для засуджених) не встановлена.

Для гармонізації норм Основного закону та кримінально-виконавчого законодавства України, а також усунення правової прогалини з означеного питання, логічно було б ч. 4 ст. 107 КВК доповнити реченням такого змісту:

«Засудженим забороняється страйкувати у ході відбування кримінального покарання. Усі виробничі конфлікти вирішуються шляхом подачі індивідуальних чи колективних звернень цих осіб. При цьому засуджені не мають права припиняти роботу на період розгляду зазначених звернень».

Поряд з цим, доки у чинне законодавство України не внесені відповідні зміни і доповнення, представники громадськості мають здійснювати контроль за процесом виконання – відбування покарань, керуючись виключно нормами Конституції України та рішеннями Європейського суду з прав людини, виконання яких є обов'язковими для нашої держави⁵⁹⁹.

2. Другу групу прав засуджених, які мають стати предметом соціального моніторингу з боку громадських об'єднань в Україні, складають так звані загальні права цих осіб, що витікають із основ правового статусу цих осіб (ст. 63 Конституції України, ст. 7, 8, 10 КВК).

Знову ж таки, як встановлено в ході даного наукового дослідження, на практиці загальні права засуджених дотримуються не завжди, що підтверджується як результатами прокурорського нагляду (ст. 22 КВК)⁶⁰⁰ та відомчого контролю (ст.

⁵⁹⁹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

⁶⁰⁰ Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами : теорія і практика : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужі. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. С.116-138.

23 КВК)⁶⁰¹, так і підсумками міжнародного моніторингу сфери виконання покарань України⁶⁰².

Саме тому, у ході проведення громадського контролю у цій галузі суспільної діяльності, у першу чергу, мають бути піддані перевірці ті юридичні факти, що були зазначені у відповідних документах того чи іншого виду соціального моніторингу, а також у рішеннях ЄСПЛ та на предмет реагування на них адміністрації УВП і усунення виявлених порушень прав засуджених, їх законних інтересів і свобод в процесі виконання – відбування покарань.

3. І, зрештою, особливу групу прав засуджених, що мають аналізуватись громадськістю при здійсненні моніторингу сфери виконання покарань України, складають права цих осіб, що витікають із змісту призначеного судом виду кримінального покарання та соціально-правової природи правообмежень, які визначені у законі.

Виключний перелік покарань закріплений в ст. 51 КК, а конкретний їх зміст – у ст. 52-64 даного Кодексу. У свою чергу, у КВК визначена юридична процедура реалізації правообмеження для засуджених у процесі виконання – відбування тих чи інших кримінальних покарань, що визначені у законі. При цьому, здійснюючи громадський контроль, цими суб'єктами моніторингу варто мати на увазі, що регулювання діяльності органів та УВП здійснюється виключно законами. З огляду цього, недопустимими (і це має стати предметом громадського контролю) є ті правообмеження, що встановлені, зокрема, у ПВР УВП⁶⁰³.

Мова, у першу чергу, ведеться про такі із них, які закріплені, зокрема, у:

а) п. 2 розділу IV «Взаємовідносини персоналу установ виконання покарань із засудженими та іншими особами», відповідно до якого персоналу УВП забороняється встановлювати стосунки, які не регламентовані кримінально-

⁶⁰¹ Степанюк А. Х. Режим – це не «порядок виконання і відбування покарання», а програма соціальної допомоги при поведженні з ув'язненими. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 2(12). С. 110-125.

⁶⁰² Медико-правова фіксація катувань в Україні : національна нормативно-правова база та найефективніші практики. Київ : «Лікарі за права людини», 2018. С.153.

⁶⁰³ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

виконавчим законодавством та цими Правилами. При цьому, варто звернути увагу на той юридичний факт, що ні в Конституції України, ні в кримінально-виконавчих актах такі правообмеження не визначені (наприклад: як можна заборонити сімейно-шлюбні відносини; творчі; освітні, стосунки цих осіб; ін.?).

б) п. 2 р. VI «Проведення перевірок наявності засуджених», у якому зазначено, що у нічний час заборонена перевірка наявності засуджених на спальних місцях.

У той самий час, у ч. 5 ст. 8 КВК з цього приводу вказано, що забороняється примусове переривання сну засуджених у нічний час;

в) п. 5 р. XXI, згідно вимог якого правом на ізоляцію засудженого у ДІЗО або карцер на 24 години наділений черговий помічник начальника УВП, позаяк правом накладання дисциплінарного стягнення, а отже, здійсненням відповідного правообмеження зазначена посадова особа ДКВС України не наділена (ст. ст. 134-135 КВК);

г) інші правообмеження, що у тій чи іншій формі знайшли своє відображення в ПВР УВП (наприклад, заборона щодо винесення засудженими з їдальні продуктів харчування (п. 1 р. XX); заборона (відсутність і в КВК, і в ПВР УВП) права для засуджених на оскарження рішень адміністрації УВП у судовому порядку; заборона на тривалі побачення засуджених з особами, які проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі (п. 1 р. XIV); ін.)⁶⁰⁴.

Отже, предметом громадського контролю у сфері виконання покарань України в обов'язковому порядку мають стати ті правообмеження, що визначені не тільки на рівні закону (зокрема, відповідних норм КВК), але й на підставі підзаконних та відомчих нормативно-правових актів центрального виконавчого органу, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, на основі так званого розширеного тлумачення норм закону⁶⁰⁵, а також рішень керівників УВП, міжрегіональних управлінь, Департаменту ДКВС та Міністерства юстиції України у цілому у формі письмових вказівок, розпоряджень, листів тощо, які не

⁶⁰⁴ Там само

⁶⁰⁵ Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С.288.

співвідносяться зі змістом ст. 8 Конституції України (принципом верховенства права).

2. Ефективність забезпечення законних інтересів засуджених.

На жаль, у чинному законодавстві України, у жодній нормі не ведеться мова про цей елемент правового статусу осіб, які відбувають покарання. Поряд з цим, як у Конституції України (зокрема, у розділі II) та міжнародно-правових актах, які є частиною національного законодавства України (наприклад, у Конвенції про захист основоположних прав і свобод людини та громадянина⁶⁰⁶) законні інтереси є обов'язковим об'єктом правового захисту будь-якої особи.

Як з цього приводу дав офіційне тлумачення у п. 1 свого рішення Конституційний Суд України від 01 грудня 2004 року № 18-рп/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес), яке у повній мірі має відношення до забезпечення правового статусу засуджених під час відбування кримінальних покарань, а отже має стати одним із елементів предмета громадського контролю за його дотриманням⁶⁰⁷.

У контексті змісту процесу виконання – відбування покарань, до законних інтересів засуджених можна, зокрема, віднести бажання цих осіб покращити свої комунально-побутові умови проживання у гуртожитках або кімнатах тривалих побачень за власні кошти, враховуючи, що відповідно до положень ч. 8 ст. 110 КВК та Порядку організації побачень в УВП, який затверджений Міністерством юстиції України, умови та оплата за їх використання мають відповідати відповідним критеріям, що пред'являються до готельних приміщень органів місцевого самоврядування (п. 1 р. XXIV ПВР УВП)⁶⁰⁸.

⁶⁰⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 04 листопада 1950 року Радою Європи (набула чинності для України 11.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 219-234.

⁶⁰⁷ Рішення Конституційного Суду України від 01 грудня 2004 року № 18-рп/2004 «У справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

⁶⁰⁸ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

Крім цього, у ході життєдіяльності у сфері виконання покарань України, як свідчить практика, у засуджених виникають й інші законні інтереси (зокрема, на: урочисте проведення обряду одруження; хрещення новонароджених в УВП дітей; святкування дня народження; ін.), дотримання яких, без сумніву, має піддаватись моніторингу з боку громадськості.

4. Ефективність забезпечення свобод засуджених.

У даному випадку мова ведеться про закріплені в розділі II Конституції України та відповідних нормативно-правових актах такі свободи, як: свобода думки, совісті і релігії; свобода вираження поглядів; свобода зібрань та об'єднань; ін.⁶⁰⁹.

Як витікає із змісту зазначених правових норм, засуджених, наприклад, має право на свободу змінювати свою релігію, а отже, на зміну у зв'язку з цим богослужінь і релігійних обрядів в колоніях, чого, на жаль, у ст. 128 КВК України не передбачено.

Враховуючи зазначене, логічно було б ч. 1 ст. 128 даного Кодексу доповнити реченням такого змісту:

«Засуджений вправі змінювати свою релігію та забезпечувати у зв'язку з цим релігійні потреби у ході відбування покарання, про що він письмово повідомляє адміністрацію установи виконання покарань, яка зобов'язана створити необхідні умови для реалізації вказаного права даною особою».

Як показує практика, важливою також є така свобода засудженого, як вираження своїх поглядів, зокрема при зверненні до певних державних органів і їх посадових осіб, крім тих, за які він не може бути притягнутий до юридичної відповідальності, чого не закріплено в чинному кримінально-виконавчому законодавстві України.

Для усунення вказаної правової прогалини варто було б ч. 1 ст. 113 «Листування засуджених до позбавлення волі» КВК доповнити реченням такого змісту:

⁶⁰⁹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 04 листопада 1950 року Радою Європи (набула чинності для України 11.09.1997). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 219-234.

«За висловлення своїх власних поглядів у зверненнях, листах і телеграмах засуджений не несе юридичної відповідальності, крім випадків, коли такі висловлювання автора носять елементи складу будь-яких правопорушень та поєднані з посяганням на об'єкти правової охорони».

Таким чином, обов'язковою об'єктивною компонентою предмету громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань мають стати й ті чи інші свободи засуджених, реалізація яких не суперечить чинному законодавству України.

5. Ефективність забезпечення прав, законних інтересів і свобод персоналу органів та установ виконання покарань України.

Як свідчить практика, предметом моніторингу (як державного так і громадського) у сфері виконання покарань права, законні інтереси і свободи персоналу ДКВС України майже ніколи не були. Саме ця детермінанта, як доведено на науковому рівні, є визначальною при вчиненні персоналом органів і УВП різноманітних протиправних посягань на права, законні інтереси і свободи засуджених⁶¹⁰. У той самий час, виходячи з того, що процес виконання – відбування покарань є нерозривним, а персонал ДКВС України та засуджені є єдиними його суб'єктами, які мають взаємні права і обов'язки, що забезпечують зміст даного виду соціальної діяльності, об'єктивно необхідною умовою, яка безпосередньо впливає на стан дотримання прав осіб, що тримаються в УВП, має стати діяльність громадськості, яка стосується моніторингу ефективності забезпечення прав, законних інтересів і свобод персоналу органів та УВП⁶¹¹.

6. Ефективність забезпечення прав, законних інтересів і свобод інших учасників кримінально-виконавчих правовідносин (близьких родичів засуджених, потерпілих і їх законних представників, членів громадських об'єднань, які

⁶¹⁰ Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : монографія. Київ : НАВС, 2014. С.140-144.

⁶¹¹ Погребна К.Ф. Громадський контроль у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 26 лист. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 154-155.

здійснюють даний вид соціального моніторингу у сфері виконання покарань України; ін.)⁶¹².

Як видається, тільки при застосування системного підходу до оцінки стану дотримання прав засуджених під час виконання покарань (а, це на сьогодні, згідно вимог ч. 2 т. 25 КВК України, є предметом громадського контролю) та використання при цьому, знову ж таки, системних критеріїв моніторингу, зокрема, й тих, що запропоновані у цій роботі, можна суттєвим чином підвищити рівень діяльності всіх суб'єктів і учасників зазначеного виду суспільного контролю, а, в кінцевому підсумку, – видозмінити його сутність, зміст і спрямованість.

Виходячи з результатів даного дослідження, можна зробити й такий висновок: існуючий на сьогодні правовий механізм здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України носить статичний характер, позаяк його предмет зводиться тільки до моніторингу прав засуджених, залишаючи без оцінки процес забезпечення також їх законних інтересів і свобод, а також не передбачає діяльність, спрямовану на нейтралізацію, блокування, усунення детермінант, що спричиняють та обумовлюють випадки протиправних посягань на зазначені об'єкти правової охорони⁶¹³.

Як встановлено в ході даного дослідження, до таких, у першу чергу, відносяться ті із детермінанти, що стосуються дотримання в процесі виконання – відбування покарань прав, законних інтересів та свобод й інших суб'єктів і учасників кримінально-виконавчої діяльності. Саме тому, доповнення предмета громадського контролю, зазначеними критеріями оцінки ефективності у цілому функціонування сфери виконання покарань України, є об'єктивною необхідністю кореляції, взаємодії та координації зусиль громадськості з означеної проблематики наукового пошуку, яка, у свою чергу, має не тільки і не стільки теоретичне, скільки прикладне (практичне) значення. При цьому для досягнення мети і реалізації у

⁶¹² Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. С. 15-32.

⁶¹³ Погребна К.Ф., Майко Т.Я. Громадський контроль як засіб запобігання корупції у сфері виконання покарань України. *Актуальні проблеми запобігання корупції* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. (м. Харків, 14 квітня 2021 року). С.253-256.

повному об'ємі завдань даного виду соціального моніторингу варто на законодавчому рівні закріпити положення про те, як у подальшому відповідні органи державної влади (Міністерство юстиції України, прокуратура, національний превентивний механізм, т. ін.) мають використовувати отримані результати громадської діяльності та застосовувати їх при реформування сфери виконання покарань та видозміни кримінально-виконавчої політики у цілому.

Виходячи з цього, варто було б ч. 7 ст. 24 КВК України доповнити реченням такого змісту:

«Громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань здійснюється за чітко визначеними у законі критеріями та матеріалами, результати якого його суб'єктами в обов'язковому порядку спрямовуються для правової оцінки Генеральному прокурору, Міністру юстиції України, керівнику Державного бюро розслідувань та Уповноваженому Верховної Ради України з питань прав людини».

Таким чином, видозміна критеріїв оцінювання громадськістю ефективності діяльності щодо дотримання прав засуджених у контексті сучасного реформування сфери виконання покарань України, є очевидною та об'єктивно зумовленою, позаяк при такому підході будуть вирішуватись не суто локальні проблеми, а їх комплекс (система), що пов'язаний з детермінацією (спричиненням і обумовленням) тих соціальних процесів і явищ, які діалектично взаємозв'язані, взаємодіючі та взаємообумовлені та які мають безпосередній вплив на зміст кримінально-виконавчих правовідносин, що стосуються гарантій забезпечення правового статусу засуджених у ході відбування ними визначених у вирокі суду кримінальних покарань, а також інших суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин.

Висновки до розділу 3

1. Визначено роль і вплив кримінально-виконавчої політики на стан громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні, а

також встановлені особливості здійснення у зв'язку з цим вказаного виду соціального контролю. До таких, зокрема, віднесені:

1). Недотримання законодавцем України вимог нормотворчої техніки, а саме: віднісши у ч. 3 ст. 6 КВК громадський вплив до основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, законодавець чомусь серед принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань (ст. 5 цього Кодексу), не закріпив принцип громадського контролю за дотриманням прав засуджених, що логічно витікає із змісту ч. 2 ст. 25 вказаного Кодексу.

2). Необґрунтоване недотримання законодавцем України принципів нормотворчості. Мова, у першу чергу, ведеться про принцип системності, який вимагає при створенні нормативно-правового акта враховувати системні властивості законодавства. Більш того, цей принцип по змісту спрямований на забезпечення логічної послідовності, узгодженості, збалансованості положень нормативно-правових джерел. Прикладом такого «правового безкультур'я» можна назвати Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами», який був безпідставно відмінений Верховною Радою України без прийняття, натомість, будь-яких аналогічних правових норм у кримінально-виконавче законодавство, як це, зокрема здійснено у розділі VIII Закону України «Про Національну поліцію».

3). Схоластичність (відірваність від життя і практики) та декларативність (абстрактність), а також безсистемність реалізації кримінально-виконавчої політики у ході реалізації на практиці усіх реформ, які з 1991 року по сьогодні (2022 рік) здійснюються у сфері виконання покарань України та детермінують таким чином низький рівень результативності та ефективності здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань. Виходячи з цього, обґрунтована необхідність реалізації у сучасних умовах наступних завдань, що стосуються реалізації даного виду соціального моніторингу у вказаній галузі суспільної діяльності:

а) залучення до формування змісту державної політики у сфері виконання покарань України всіх потенційних наукових сил, засобів і можливостей та створення у зв'язку з цим при центральному органі виконавчої влади, що її реалізує,

Наукової ради, яка б узагальнювала результати та координувала наукову діяльність у даній галузі суспільних відносин;

б) коригування змісту сучасної кримінально-виконавчої політики України, шляхом видозміни форм, способів і засобів здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань на законодавчому та правозастосовному рівнях, з урахуванням її міжнародно-правових зобов'язань, рішень Європейського суду з прав людини, а також існуючої у зв'язку з цим практики захисту прав засуджених можливостями громадських об'єднань;

в) підвищення рівня правової свідомості та правової свідомості усіх без винятку суб'єктів формування та реалізації державної (кримінально-виконавчої) політики у сфері виконання покарань і пробації з питань, що стосуються змісту громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань (у першу чергу, мова ведеться про Верховну Раду України та відповідні її Комітети, які мають у сучасних умовах суттєво підвищити ефективність та результативність парламентського контролю у даній галузі суспільних відносин).

2. Доведено, що одним із перспективних напрямів підвищення ефективності громадського контролю у сфері виконання покарань України має стати видозміна змісту взаємодії громадських об'єднань з різноманітними суб'єктами контрольної-наглядової діяльності. У зв'язку з цим, виокремлені наступні форми взаємодії громадськості з органами державної влади і місцевого самоврядування при здійсненні даного виду соціального моніторингу за процесом виконання – відбування покарань, а саме:

а) взаємодія з органами дізнання та судового слідства з питань, що стосуються порушених кримінальних проваджень за фактами вчинення засудженими або персоналом органів і УВП кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України (так звані кримінально-процесуальні аспекти взаємодії);

б) взаємодія з територіальними органами поліції з питань, що складають зміст адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

в) взаємодія з територіальними органами пробації, соціальними службами, центрами зайнятості населення та іншими службами (у справах дітей; охорони здоров'я, освіти, т. ін.);

г) взаємодія з відповідними суб'єктами державного господарювання, включаючи й підприємства УВП, з питань використання праці засуджених під час виконання – відбування покарань.

Обґрунтовано також висновок про те, що на державному рівні в Україні можна лише взаємодіяти, а не координувати діяльність громадських об'єднань, включаючи й здійснення соціального моніторингу, що витікає із змісту закріпленого в законі принципу самоврядності функціонування громадських організацій, який не допускає втручання держави в їх статутну діяльність.

Крім цього, визначені форми взаємодії громадськості при здійсненні соціального моніторингу у сфері виконання покарань України з іншими суб'єктами і учасниками кримінально-виконавчої діяльності, а саме – це:

1) взаємодія із засудженими, що тримаються в УВП, яка проявляється через реалізацію ними закріплених у законі прав, законних інтересів і свобод;

2) взаємодія з правозахисними та іншими громадськими організаціями, у тому числі неурядовими, благодійними, релігійними тощо;

3) взаємодія з Національним превентивним механізмом;

4) взаємодія з міжнародними неурядовими організаціями.

Виходячи з отриманих результатів проведеного дослідження, констатовано, що взаємодія громадських об'єднань з іншими суб'єктами контролю в Україні не тільки підвищує рівень ефективності діяльності як окремо взятих учасників цього процесу, так і в об'єднаному їх варіанті, але й позитивно впливає на правопорядок в органах і УВП в цілому, виступаючи перспективним напрямом раціонального використання існуючих у суспільстві та державі сил, засобів і ресурсів, а також формою реалізації у повному обсязі визначених у законі завдань кримінально-виконавчої діяльності, ключовим з яких є захист прав, законних інтересів і свобод засуджених під час виконання – відбування покарань.

3. Доведена необхідність видозміни критеріїв оцінювання громадськістю ефективності діяльності щодо дотримання не тільки прав, але й законних інтересів

та свобод засуджених під час виконання кримінальних покарань, у контексті сучасного реформування сфери виконання покарань України.

Для реалізації даного завдання у даній роботі виведені наступні науково обґрунтовані критерії, що включають у себе такі показники оцінювання, як:

1. Ефективність забезпечення визначених у законі прав засуджених (конституційних; загальноправових, що стосуються засуджених до різних видів покарань; конкретно-правових (індивідуальних), які мають відношення до відповідного виду покарання та конкретно взятої особи).

2. Ефективність забезпечення законних інтересів засуджених (на урочисте проведення обряду одруження; хрещення новонароджених в УВП дітей; покращення за власні кошти цих осіб комунально-побутових і житлових умов перебування в УВП).

3. Ефективність забезпечення свобод засуджених (свободи думки, совісті та релігії; свободи вираження власних поглядів; свободи зібрань та об'єднань; т. ін.).

4. Ефективність забезпечення прав, законних інтересів і свобод персоналу органів та УВП.

5. Ефективність забезпечення прав, законних інтересів і свобод інших учасників кримінально-виконавчих правовідносин (близьких родичів засуджених; потерпілих і їх законних представників; членів громадських об'єднань, які здійснюють соціальний моніторинг у сфері виконання покарань; т. ін.).

На підставі отриманих результатів дослідження зроблено висновок про те, що видозміна критеріїв оцінювання громадськістю ефективності діяльності щодо дотримання прав засуджених у контексті сучасного реформування сфери виконання покарань України, є очевидною та об'єктивно зумовленою, позаяк при такому підході будуть вирішуватись не суто локальні проблеми, а їх комплекс (система), який пов'язаний з детермінацією (спричиненням і обумовленням) тих соціальних процесів і явищ, що діалектично взаємозв'язані, взаємодіючі та взаємообумовлені та які здійснюють безпосередній вплив на зміст кримінально-виконавчих правовідносин, та стосуються змісту гарантій забезпечення правового статусу

засуджених у ході відбування ними визначених у вирокі суду кримінальних покарань.

ВИСНОВКИ

У даній монографії наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, пов'язаного з змістом, сутністю та формами здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, а також сформульовані у зв'язку з цим теоретичні положення і рекомендації, які відповідають вимогам наукової новизни. До таких, у цій роботі віднесені наступні із них:

1. З'ясовано сучасний стан і спрямованість досліджень у науці проблем, пов'язаних із здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України, а саме – встановлено, що, як у так звану радянську добу (1970-1991 р. р.), так і в українську епоху (1991-2022 р. р.) учені у більшій мірі обґрунтовували у своїх працях необхідність активізації доктринальних пошуків щодо участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених, ототожнюючи при цьому зміст цієї суспільної діяльності із змістом громадського контролю. Доведено також, що у свою чергу, зазначена обставина негативно впливала на нормотворчі процеси, а тому ні у ВТК 1970 року, ні у чинному КВК України 2004 року досі не створено належних правових механізмів і гарантій, спрямованих на удосконалення та забезпечення в цілому здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань.

2. Визначено соціально-правову природу поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань України», сформульовано його авторський варіант та здійснено аналіз системоутворюючих ознак вказаної кримінально-виконавчої правової категорії, а також науково обґрунтована необхідність щодо внесення змін і доповнень у чинне законодавство з означених питань, а саме – запропоновано:

1) ч. 1 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» доповнити пунктом 5-1 такого змісту:

«Громадські організації вправі, в порядку, визначеному в законі, здійснювати публічний відкритий контроль за діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб та реагувати на виявлені у зв'язку з цим порушенням прав і свобод громадян і законодавства».

2) Ст. 28 Закону України «Про звернення громадян» доповнити словосполученням «громадські об'єднання статути яких передбачають таку діяльність» та викласти її у новій редакції:

«Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян відповідно до своїх повноважень здійснюють Верховна Рада України, народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, області, Київська та Севастопольська міські, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети, депутати місцевих рад, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади щодо підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій, а також громадські об'єднання та їх уповноважені представники, статути яких передбачають таку діяльність»;

3) Ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доповнити частиною третьою такого змісту:

«У випадках, передбачених законодавством України, розпорядники публічної інформації, які отримали її відповідно до вимог статті 5 цього Закону, несуть юридичну відповідальність за порушення встановленого порядку володіння, користування та розповсюдження такої інформації без дозволу особи, яка є її власником, або всупереч порядку, що стосується інформації з обмеженим доступом»;

4) Закон України «Про громадські об'єднання» доповнити ст. 1-1 «Мета утворення та діяльності громадських об'єднань» наступного змісту:

«Громадські об'єднання утворюються та здійснюють свою діяльність з метою захисту прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних, економічних та інших інтересів, а також на підставі тих принципів, що визначені в статті 3 даного Закону.

Забороняється утворення та діяльність громадських об'єднань, програмні цілі або діяльність яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної,

расової та релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини та здоров'я населення».

5) статтю 25 КВК України доповнити частиною 3 такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань і пробації України має на меті діяльність відповідних суб'єктів соціального моніторингу, спрямовану для захисту прав і законних інтересів усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності, а також інших осіб, суспільства і держави».

3. Встановлено, що чинне кримінально-виконавче законодавство України з питань, що стосуються здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, не в повній мірі співвідноситься з положеннями міжнародно-правових актів з означеної проблематики, а також не відповідає у зв'язку з цим позитивній зарубіжній практиці. З метою удосконалення вітчизняних правових джерел та усунення існуючих у них прогалин і колізій обґрунтована необхідність внесення наступних змін і доповнень у такі законодавчі акти, а саме – запропоновано:

3.1. Доповнити ст. 8 «Основні права засуджених» КВК України реченням такого змісту:

«Засуджені мають право на спілкування із засобами масової інформації, якщо це не створює небезпеки для процесу виконання – відбування покарань, потерпілих від вчинених ними кримінальних правопорушень, іншим засудженим та персоналу установ виконання покарань, а також для інших об'єктів правової охорони в Україні».

3.2. Доповнити ч. 2 ст. 24 КВК України реченням такого змісту:

«Порядок відвідування установ виконання покарань міжнародними неурядовими організаціями визначається центральним органом виконавчої влади України, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації».

3.3. Доповнити ст. 25 КВК України частиною 4 такого змісту:

«Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань та участь громадськості у виправленні і ресоціалізації цих осіб здійснюється з метою забезпечення реалізації завдань кримінально-виконавчого

законодавства України, а також для створення сприятливих умов для процесу виконання – відбування кримінальних покарань».

3.4. Доповнити ст. 24 КВК України «Відвідування установ виконання покарань» частиною 5 такого змісту:

«Забезпечення особистої безпеки та конфіденційності спілкування засудженого з особами, які здійснюють громадський контроль за дотриманням його прав під час виконання кримінальних покарань, покладаються на адміністрацію установ виконання покарань».

3.5. Доповнити ст. 25 КВК України частиною 6 наступного змісту:

«Адміністрація установи виконання покарань зобов'язана у невідкладні строки повідомляти Національний превентивний механізм та територіальний орган поліції про всі випадки порушення прав засуджених у ході виконання – відбування покарання».

3.6. Доповнити ст. 116 «Медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі» КВК України частиною восьмою такого змісту:

«Медичний персонал слідчих ізоляторів та установ виконання покарань зобов'язаний письмово доповідати начальникам цих установ про виявлені ним випадки катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із ув'язненими під варту або засудженими.

При отриманні такої інформації начальник слідчого ізолятора чи установи виконання покарань у невідкладні терміни має направити її прокурору, який здійснює нагляд у сфері виконання покарань і пробації, Уповноваженому з прав людини Верховної Ради України, а також у територіальний орган поліції, на адміністративній території обслуговування якої дислокується відповідна установа».

3.7. Доповнити КВК України ст. 25-2 «Форми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань» такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань відповідно до закону здійснюється громадськими об'єднаннями, статuti яких передбачають таку форму їх суспільної діяльності, а також у шляхом їх участі в національному превентивному механізмі.

До форм громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань відносяться:

1) відвідування органів та установ виконання покарань;

2) розгляд, включаючи й зустрічі із засудженими, звернень цих осіб;

3) захист прав, свобод, законних інтересів засуджених в органах державної влади на підприємствах, організаціях та установах різних форм власності, а також органах місцевого самоврядування з питань, що стосуються результатів їх звернень до зазначених суб'єктів, відповідно до чинного законодавства України;

4) письмове інформування, включаючи засоби масової інформації, про результати громадського контролю, предметом якого були питання, зазначені у цій статті Кодексу;

5) участь у колегіях та інших засіданнях керівників органів та установ виконання покарань, а також центральних і регіональних органах управління у сфері виконання покарань України, при розгляді питань, які не носять конфіденційного характеру та не відносяться до державної таємниці;

6) участь в обговоренні законопроектів, які регулюють кримінально-виконавчу діяльність в Україні, а також у їх видозміні та скасуванні у виді обґрунтованих заперечень по суті;

7) участь у формуванні керівного складу органів та установ виконання покарань України та у їх відставці чи достроковому припиненні повноважень у випадках порушення прав, свобод і законних інтересів усіх суб'єктів та учасників процесу виконання – відбування кримінальних покарань, а також інших причетних до даної діяльності осіб».

4. З'ясовано сутність і зміст соціально-правової природи громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні.

Для усунення існуючих у зв'язку з цим проблем запропоновано:

4.1. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК словосполученням «здійснюється на підставі цього Кодексу, інших законів України та Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» та викласти її у новій редакції, а саме:

«Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюється на підставі цього Кодексу, інших законів України, Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, Положення про спостережні комісії та Положення про піклувальні ради зазначеними громадськими об'єднаннями».

4.2. Доповнити ст. 25 КВК приміткою наступного змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань України – це комплекс заходів, які здійснюються відповідно до Конституції та інших законодавчих актів України і міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, правового, організаційного, інформаційного та іншого характеру, що спрямовані на забезпечення реалізації принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, а також на сприяння ефективній діяльності й виконання покладених на органи і установи виконання покарань функцій, суб'єктами реалізації яких виступають громадські організації, статuti яких передбачають такий вид соціального моніторингу».

4.3. Доповнити ст. 25 КВК частиною 7 наступного змісту:

«У визначених у законі випадках і порядку та у міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у сфері виконання покарань може здійснюватись й міжнародний контроль з боку неурядових громадських організацій».

4.4. Доповнити ст. 5 КВК України принципом «відкритості та прозорості діяльності персоналу органів та установ виконання покарань для громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань».

5. Встановлено види форм і їх сутність при здійсненні громадського контролю у сфері виконання покарань України, а також існуючі у зв'язку з цим проблеми їх реалізації на практиці. Для їх удосконалення запропоновано здійснити наступні науково обґрунтовані заходи:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань України – це комплекс заходів, які здійснюються відповідно до Конституції та інших законодавчих актів України і міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною

Радою України, правового, організаційного, інформаційного та іншого характеру, що спрямовані на забезпечення принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, а також на сприяння ефективній діяльності й виконання покладених на органи і установи виконання покарань функцій, суб'єктами реалізації яких виступають громадські організації, статuti яких передбачають такий вид соціального моніторингу».

5.1. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК словосполученням «громадський контроль за дотриманням основних свобод і законних інтересів засуджених» та викласти норму у новій редакції.

5.2. Доповнити ч. 3 ст. 101 КВК реченням такого змісту:

«Переведення зазначених осіб у колонію максимального рівня безпеки здійснюється у порядку, визначеному в частині третій даного Кодексу».

5.3. Доповнити б ч. 1 ст. 100 КВК «Зміна умов тримання засудженого до позбавлення волі» реченням такого змісту:

«Переведення жінок, засуджених до позбавлення волі, для проживання за межами виправної колонії здійснюється відповідно до чинного кримінально-виконавчого законодавства України та за погодженням із спостережною комісією».

5.4. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК реченням такого змісту:

«Спостережні комісії та піклувальні ради при УВП постійно інформують через засоби масової інформації про результати здійснення ними громадського контролю за дотриманням прав засуджених при виконанні кримінальних покарань, а також направляють письмову інформацію з цих питань. Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини та в центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, для відому і вжиття невідкладних заходів, спрямованих на усунення порушень прав осіб, які тримаються у кримінально-виконавчих установах».

5.5. Доповнити п. 1 ч. 1 ст. 6 Положення про спостережні комісії на початку реченням такого змісту «здійснювати громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час відбування покарань» та викласти цей пункт у новій редакції, а саме:

«Спостережні комісії мають право доручати членам комісій здійснювати громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання під час відвідування установ виконання покарань, а також при вивченні стану матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених осіб, умов їх праці та навчання і стану організації соціально-виховної роботи».

5.6. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК реченням такого змісту:

«На засіданнях спостережних комісій та піклувальних рад заслуховуються звіти представників громадських організацій, посадових і службових осіб органів та установ виконання покарань, а також інших органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, незалежно від форми власності, з питань, що стосуються результатів здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань».

6. Встановлені основні принципи здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань та запропоновано з метою удосконалення правових засад їх реалізації на практиці здійснити наступні заходи:

6.1. Доповнити Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» ст. 27-1 «Громадський контроль за кримінально-виконавчою діяльністю» та викласти її у такому змісті:

«За процесом виконання – відбування покарань здійснюється громадський контроль у формах і способах, що визначені у законі та статутах громадських об'єднань, з урахуванням основоположних принципів їх діяльності.

Порядок організації та реалізації такого контролю встановлюється у кримінально-виконавчому законодавстві України».

6.2. Здійснити видозміну і назви, і змісту ст. 25 КВК, у якій замість словосполучення «громадський контроль за станом дотримання прав засуджених під час виконання кримінальних покарань» слід вжити словосполучення «громадський контроль за сферою виконання покарань». Логічною у зв'язку з цим буде й видозміна назви глави 4 цього Кодексу та викладення її у наступній редакції:

«Нагляд і контроль за сферою виконання покарань. Громадський контроль та участь громадськості у процесі виконання – відбування кримінальних покарань».

6.3. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК реченням такого змісту:

«За результатами здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань його суб'єкти вправі ініціювати відміну тих нормативно-правових актів, які неправомірно звужують основоположні права і свободи для осіб, які відбувають покарання».

6.4. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК доповнити реченням такого змісту:

«Діяльність спостережних комісій та піклувальних рад має ґрунтуватись на нормах Конституції України, кримінально-виконавчого законодавства та міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства України».

6.5. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК України реченням такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань здійснюється публічно, відкрито та прозоро, а також з урахуванням вимог інших принципів, визначених у законі».

6.6. Викласти ч. 7 ст. 24 КВК у новій редакції, а саме:

«Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, з дотриманням вимог закону та конституційних принципів, вправі залучати до виконання функцій національного превентивного механізму представників громадських об'єднань, учених, експертів та інших фахівців з прав людини».

6.7. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК України реченням такого змісту:

«При здійсненні громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час відбування покарань держава не вправі втручатись у діяльність відповідних громадських об'єднань, які його проводять, за винятком випадків, що визначені в Конституції та законах України, що пов'язані із втручанням цих суб'єктів в оперативно-службову діяльність органів державної влади та коли їх контроль спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також посягає на основи національної безпеки України».

7. Встановлено роль і вплив кримінально-виконавчої політики та результативність і ефективність здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, а також сформульовані у зв'язку з цим відповідні науково обґрунтовані заходи спрямовані на усунення існуючих проблем, а саме:

7.1. Доповнити ст. 6 КВК України приміткою такого змісту:

«Громадський вплив – це діяльність громадських об'єднань та їх представників, яка ґрунтується на визначених у їх статутних законах повноваженнях і принципах та спрямована на створення належних умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, а також досягнення мети і реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України».

7.2. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК України реченням такого змісту:

«Громадський контроль у сфері виконання покарань здійснюється також у випадках та з метою забезпечення національної безпеки України».

7.3. Доповнити ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та ст. 2 Проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» принципом «науковості у забезпеченні діяльності органів та установ виконання покарань».

Доповнити ч. 1 ст. 65 вказаного вище Проекту у кінці речення словосполученням «а також на підставі інших законодавчих актів» та викласти дану норму права у новій редакції, а саме:

«Громадський контроль за функціонуванням органів і установ пенітенціарної системи здійснюється відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу, а також на підставі інших законодавчих актів України».

7.4. Доповнити ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та ст. 5 Проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» словосполученням «до складу пенітенціарної системи входять також наукові та науково-дослідні установи» та викласти їх у новій редакції.

7.5. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК України реченням наступного змісту:

«У випадках, визначених у законі, до здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань можуть залучатись і особи, які відбувають кримінальні покарання, а також їх законні представники».

7.6. Доповнити ч. 1 ст. 127 КВК реченням такого змісту:

«У випадках, передбачених законом, самодіяльні організації засуджених можуть залучатись до здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в установах, у яких ці особи тримаються у законному порядку».

8. Визначено сутність, зміст і роль взаємодії громадських об'єднань при здійсненні соціального моніторингу у сфері виконання покарань України, а також розроблені науково обґрунтовані заходи, спрямовані на усунення існуючих у зв'язку з цим проблем. Зокрема, запропоновано:

8.1. Доповнити КВК ст. 161 «Громадський контроль за особами, звільненими від покарання та подальшого його відбування» та викласти її у такій редакції:

«За процесом соціальної адаптації осіб, звільнених від покарання та подальшого його відбування, здійснюється громадський контроль у порядку, визначеному в законі».

8.2. Доповнити ст. 24 КВК частиною 8 наступного змісту:

«У випадках та в порядку, визначених у законі, представники громадських організацій можуть залучатись до контролю за дотриманням прав засуджених відповідними органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування».

8.3. Доповнити ч. 1 ст. 27 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» в кінці речення словосполученням «включаючи й громадський моніторинг» та викласти її в новій редакції:

«Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, включаючи й громадський моніторинг, здійснюється відповідно до закону».

8.4. Доповнити ч. 3 ст. 6 КВК України в кінці речення словосполученням «і контроль» та викласти її у новій редакції:

«Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив і контроль».

8.5. Доповнити ч. 2 ст. 25 КВК України реченням такого змісту:

«При здійсненні громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань не допускається втручання у діяльність громадських об'єднань та їх представників з боку органів державної влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування».

9. Обґрунтована необхідність суттєвої видозміни кількісно-якісних критеріїв оцінювання громадськістю ефективності діяльності щодо дотримання прав засуджених, у контексті здійснення сучасних реформ у сфері виконання покарань, та доведено, що у предмет громадського контролю мають бути включені також такі системні елементи правового статусу цих осіб, як: законні інтереси та свободи. Для удосконалення правового механізму з зазначених питань у роботі запропоновано низку змін і доповнень, які варто внести у чинне законодавство України, а саме:

9.1. Доповнити ч. 4 ст. 125 КВК у кінці речення словосполученням «а також у професійно-технічних училищах, що створюються при цих установах виконання покарань» та викласти дану норму права у новій редакції:

«Для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані в даній колонії, надається можливість підготовки на курсах професійного навчання робітників на виробництві, а також у професійно-технічних училищах, що створюються при цих установах виконання покарань».

9.2. Видозмінити зміст ч. 2 ст. 125 КВК, а саме – слід з її тексту виключити словосполучення «за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази і педагогічних кадрів» та слово «надається», замінивши його словом «забезпечується» та викласти вказану норму права у новій редакції:

«Для засуджених, які бажають підвищувати свій загальноосвітній рівень, незалежно від віку, створюються умови для самоосвіти, забезпечується можливість навчання в загальноосвітніх навчальних закладах колоній, які створюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, відповідно до потреб та в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».

9.3. Викласти ст. 125 КВК у новій назві «Право засуджених на загальноосвітнє, професійно-технічне навчання та вищу освіту» та доповнити її у зв'язку з цим частиною 5 такого змісту:

«У порядку, встановленому Законом України «Про вищу освіту», засудженим у колоніях створюються умови для забезпечення їх права на вищу освіту».

Аналогічні зміни варто з цього приводу внести й у назву ст. 126 КВК України та у зміст усіх її частин.

9.4. Доповнити ч. 4 ст. 107 КВК таким реченням: «засудженим забороняється подача колективних звернень, якщо вони пов'язані з дезорганізацією роботи адміністрації установи виконання покарань або з посяганням на національну безпеку, права і свободи людини і громадянина».

9.5. Доповнити ч. 4 ст. 107 КВК реченням такого змісту:

«Засудженим забороняється страйкувати у ході відбування кримінального покарання. Усі виробничі конфлікти вирішуються шляхом подачі індивідуальних чи колективних звернень цих осіб. При цьому засуджені не мають права припиняти роботу на період розгляду зазначених звернень».

9.6. Доповнити ч. 1 ст. 128 даного Кодексу реченням такого змісту:

«Засуджений вправі змінювати свою релігійну приналежність та забезпечувати у зв'язку з цим релігійні потреби у ході відбування покарання, про що він письмово повідомляє адміністрацію установи виконання покарань, яка зобов'язана створити необхідні умови для реалізації вказаного права даної особи».

9.7. Доповнити ч. 1 ст. 113 «Листування засуджених до позбавлення волі» КВК України реченням такого змісту:

«За висловлення своїх власних поглядів у зверненнях, листах і телеграмах засуджений не несе юридичної відповідальності, крім випадків, коли такі висловлювання автора носять елементи складу відповідних видів правопорушень та поєднані з посяганням на об'єкти правової охорони».

9.8 Доповнити ч. 7 ст. 24 КВК України реченням такого змісту:

«Громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань здійснюється за чітко визначеними у законі критеріями та матеріалами, результати якого для правової оцінки в обов'язковому порядку суб'єктами моніторингу спрямовуються Генеральному прокурору, Міністру юстиції України, керівнику Державного бюро розслідувань та Уповноваженому Верховної Ради України з питань прав людини».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akers R. L. Deviant behavior. A social learning approach. 2 nd ed. Belmont : Wadsworth, 1977. 436 p.
2. Alonsoj. M., Andrews R. How privatization affects public servise quality : An empirical and lysis of prisons in England and Wales, 1998-2012. International Public Management Journal, 2016. Vol.19. Issur 2. p. 235-263.
3. Apatomy of Supermax prison. URL:<https://carrington.edu/blod/administrative/anatomy-of-a-supermax-prison>.
4. Davis N. Social kontrol: The Production of Deviance in the modern State. New York: Irvington Publishers Inc., 1983. 251 p.
5. Аваков В. Б. Ленін з нами? Харків : Фоліо, 2017. 157 с.
6. Авер'янов В. Б. Державне управління : теорія і практика. Київ : Юрінком, 1998. 530 с.
7. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.
8. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 38 с.
9. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ / за заг. ред. І. П. Голосніченко, Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 327 с.
10. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : Львів. ін-т внутр. справ, 2002. 252 с.
11. Атавізм. Вікіпедія.<http://uk.m.wikipedia.org.>wiki>.
12. Бабін Б. В. Правові стандарти Ради Європи у сфері ефективних розслідувань. Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 року). Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 249-252.

13. Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франко, 2006. 17 с.
14. Бабич І. Г. Принцип справедливості в римському праві і у сучасному зобов'язальному праві України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : Одеська юридична академія, 2006. 22 с.
15. Баклан О. В. Контрольно-наглядова діяльність та адміністративний примус в сфері охорони праці (на матеріалах підрозділів державного нагляду за охороною праці Головного штабу МВС України) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 17 с.
16. Балабанова Д. О. Теорія криміналізація : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Одес. нац. юрид. акад., 2007. 17 с.
17. Березовський А. А. Кримінологічні основи амністії: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Одес. нац. юрид. акад., 2007. 19 с.
18. Белкіна Д. С. Правові колізії та прогалини у сучасному кримінально-виконавчому праві України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : КПУ, 2020. 20 с.
19. Бібліографія (кримінологія та профілактика злочинів) : довідник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2008. 296 с.
20. Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної служби України нового типу (інноваційний проект). Київ : ДПтС України, 2014. 56 с.
21. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією) : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 32 с.
22. Богатирьов І. Г., Пузирьов М. С., Шткука О. О. Доктрина пенітенціарного права України: монографія. Київ : ВД «Дакор», 2017. 236 с. 312
23. Богатирьова О. І. Служба пробації як аналог кримінально-виконавчої інспекції : монографія. Київ : «МП Леся», 2012. 320 с.

24. Бодюл Є. М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ. України, 2005. 18 с.
25. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ-ХХ) : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 408 с.
26. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки. Проблеми боротьби зі злочинністю. 2009. № 100. С. 305-312.
27. Братель С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 269 с.
28. Борденюк Р. І. Співвідношення місцевого самоврядування та державного управління : конституційно-правові аспекти : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.02. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2009. 501 с.
29. Броварник Н. В. Система соціального партнерства в Україні. Наслідки та шляхи їх вирішення. Менеджмент і адміністрування: тенденції розвитку : матеріали наук. практ. конф. магістрів та молодих вчених(м. Київ, 23-24 вересня 2010 року). Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. С. 25-26.
30. Бобровник С. В. Компромiс і конфлікт у праві : антрополого-комунікативний підхід до аналізу : монографія. Київ : Юридична думка, 2011. 384 с.
31. Буханевич А. Публічний контроль у контексті сучасних дослідницьких підходів. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 1. С. 25-32.
32. Буханевич А. Публічна адміністрація як інститут оптимізації публічного контролю в громадянському суспільстві. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. Вип. 2. С. 46-56.
33. Бугера О. І. Проблеми використання засобів масової інформації для запобігання злочинів серед неповнолітніх : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Академія адвокатури України, 2006. 20 с.
34. Букалов О. Судова статистика в Україні : все, як і було. Аспект: інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2000. № 1. С. 7-9.

35. Буханевич А. І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади : теоретико-методологічний аналіз : Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ : Нац. акад. держ. управління при Президенті України, 2011. 22 с.
36. Бальций Ю. Ю. Конституційно-правові засади локальної нормотворчості. Юридичний вісник. 2011. № 3. С. 45-52.
37. В Україні зареєстровано 160 тисяч організацій громадянського суспільства. URL: <https://zmina.info/news/v-ukrayni-zareyestrovano-160-tysyach-organizaczi-qromadyanskogo-suspilstva/>.
38. Вітвіцький С. С. Історико-теоретичні проблеми становлення та розвитку громадського і державного контролю. Підприємство, господарство і право. 2015. № 4. С. 55-59.
39. Василик В. В. Кримінально-виконавчі засади виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк : дис. ... доктора філософії : 081 «Право». Київ : НАВС, 2021. 283 с.
40. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
41. Виговський Д. Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. 20 с.
42. Висновки й рекомендації Комітету ООН проти катувань. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / за заг. ред. Є. Ю. Захарова, Харків : Права людини, 2009. С. 163-167.
43. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 24 квітня 1964 року. <http://zakon.rada.gov.ua>.
44. Вітвіцький С. С. Ретроспективний аналіз змісту соціального контролю (за часів СРСР). Підприємство, господарство і право. 2015. № 3. С. 54-57.
45. Возна Т. І. Діяльність правоохоронних органів і неурядових організацій та взаємодія щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 19 с.

46. Волоско В. В. Демократичні принципи діяльності органів внутрішніх справ. Демократичне врядування. 2008. № 2. С. 1-8.
47. Галай А. О. Шляхи реформування пенітенціарної політики України у сфері діяльності персоналу пенітенціарних установ. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. С. 6-8.
48. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду у сфері організаційно-управлінських відносин. Харків : Право, 2013. С. 175-192.
49. Гель А. П. Недоліки законодавчого регулювання зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі в межах однієї виправної колонії. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України : наукове видання / за заг.ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 92-100.
50. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавчк право України : навч. посібник / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
51. Глазков В. А. Про деякі принципи та напрями взаємодії центрів громадських зв'язків ОВС з населенням у профілактиці правопорушень та охороні громадського порядку. Вісник Луганської акад. внутр. справ. МВС. Луганськ : Луг. АВС МВС України, 2003. Вип. 4. С. 236-240.
52. Голосніченко І. П. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави. Право України. 2005. № 4. С. 24-25.
53. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні : організація та проведення : практ. посіб. / за заг. ред. О. В. Літвінова. Донецьк : Моноліт, 2010. 180 с.
54. Годлевська-Коновалова Л. В. Про деякі проблемні питання, що стосуються змісту злісної непокори вимогам адміністрації установ виконання покарань. Право і суспільство : наук. журнал. 2018. № 6. Ч. 2. С.140-144.
55. Головатий С. Мірило правовладдя. Доповідь про правовладдя : перекл. укр. Київ : USAID, 2019. 91 с.
56. Гриненко А. М. Соціальна справедливість як ключовий принцип у реалізації соціальної політики держави. Наукові праці Чорноморського державного

університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянської академії. 2009. № 112. Вип. 99. С. 104-107.

57. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань та шляхи його удосконалення <https://minjust.gov.ua>.

58. Громадянські свободи: Вікіпедія. URL:[whhttps://uk.m.wikipedia.org>wiki](https://uk.m.wikipedia.org/wiki).

59. Гумін О. М. Кримінальна насильницька поведінки особи: теоретико-прикладні аспекти : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2010. 628 с.

60. Давидов та інші проти України: рішення ЄСПЛ від 01 липня 2010 року. Огляд рішень Європейського Суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. С. 32-38.

61. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні : монографія. Харків : Золота лілія, 2010. 368 с.

62. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика: навч. посіб. / за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Київ-Одеса: Фенікс, 2020. 224 с.

63. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. 506 с.

64. Державна програма покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту на 2006-2010 р. р. : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2004 року № 1090. Офіційний вісник України. 2006. № 32. Ст. 2315.

65. Джафарова О. В. Правові основи партнерства міліції і населення : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 19 с.

66. Джу́жа О. М., Кирилюк А. В. Щодо оптимізації системи виконання покарань України. Право та управління. 2011. № 1. С. 141-147.

67. Діденко А. О. Бійці спецпідрозділу Державної пенітенціарної служби масово калічать в'язнів. Режим доступу : <https://ukrprison.org.ua/news/1309978900>.
68. Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України: адміністративно-правовий аспект : навч. посіб. / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2011. 648 с.
69. Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укл. В. К. Гришук, Кириць, О. Ф. Пасека. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 472 с.
70. Додіна Є. Є. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса : Одеськ. нац. юрид. академія, 2002. 21 с.
71. Доповідь Уряду України Європейського Комітету щодо запобігання тортур за результатами візиту 10-12 вересня 2000 року. Аспект: Інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2003. № 2(10). С. 28-33.
72. Донецький Меморіал. Кримінальні покарання в Україні. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2007. 36 с.
73. Дотримання прав людини в місцях позбавлення волі: доповідь Уповноваженого Верховної ради України з прав людини за 1998-1999 р. р. (витяг). Аспект: інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2001. № 6. С. 12-15.
74. Дотримання прав ув'язнених в Україні – 2008 : доповідь. Донецьк : Донецький Меморіал, 2009. 36 с.
75. Дотримання прав ув'язнених в Україні – 2015 : доповідь. Донецьк : Донецький Меморіал, 2016. 48 с.
76. Дотримання прав ув'язнених в Україні у 2005 році. Аспект : інформ. бюл. Донецьк : Донецький Меморіал, 2005. № 2(15). С. 3-48.
77. Європейська конвенція по запобіганню катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифікована Україною 24.01.1997; набрала чинності 01.09.1997). Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 267-273.

78. Європейські пенітенціарні правила : прийняті Радою Європи 11 січня 2006 року. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

79. Єдиний реєстр громадських формувань / Реєстр громадських об'єднань: затверджений наказом Міністерства юстиції України від 28 березня 2016 року № 897. URL: <https://minjust.gov.ua>.

80. Жук І. Л. Праця засуджених в пенітенціарних установах України : проблеми та напрями гуманізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01. Київ : Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2003. 229 с.

81. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України : станом на 01.01.2022. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>.

82. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: у 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

83. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : У 3-х кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.

84. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань : навч. посібн. / Боровик А. В., Колб О. Г., Копотун І. М. та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В.; друкарня «Волиньполіграф», 2020. 320 с.

85. Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами : теорія і практика : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужі. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. 250 с.

86. Захаров Є. Громадський контроль і права людини. <https://khrpq.ua>.

87. Звід відомостей, що становлять державну таємницю : затв. наказом Служби безпеки України від 12.05.2022 № 120. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

88. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі : прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. С. 75-85.

89. Залучення громадян до діяльності органів місцевого самоврядування : навч. посіб. / за ред. І. Бураківського. Київ : УНІСЕРВ, 2004. 80 с.
90. Їжа М., Радченко О. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень. Публічне управління : теорія та практика. 2012. № 4(12). С. 74-79.
91. Іванов В. М. Соціально-психологічні аспекти переходу від системи виконання покарань до пенітенціарної системи. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1997. № 1(2). С. 128-132.
92. Каверін проти України: рішення ЄСПЛ від 15 травня 2012 року. Практика Європейського Суду з прав людини. Рішення. Коментарі. Київ : Міністерство юстиції України, 2013. № 2(11). С. 15-60.
93. Калюжний Р. А., Сергеев І. С. Актуальні засади побудови пенітенціарної доктрини та пенітенціарної політики. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2000. № 5. С. 6-10.
94. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т Василя Стефанника, 2019. 336 с.
95. Кириченко В. Є. Кримінально-виконавча система України – реформи заради реформ. Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу : розвиток та інтеграція : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 року). Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 272-275.
96. Кисельов О. О. Стимулювання конфіденційності участі громадян у попередженні і розкритті злочинів. Теорія і практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах. Київ : НАВСУ, 2002. Ч. 2. С. 188-190.
97. Ківалов С. В. Європейський Суд з прав людини: нові виклики і перспективи. Правова доктрина України: у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 2: Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 731-754.
98. Климко М. І. Контроль в системі радянського державного управління : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 278 с.

99. Клімов М. В. Обґрунтування цілей та відбору змісту навчання фахівців пенітенціарної системи. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 1(3). С. 110-120.

100. Кобильченко В. В. Соціалізація та ресоціалізація: два полюси формування особистості неповнолітніх засуджених із особливими потребами (історико-освітні проблеми). Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 234-237.

101. Ковалець В. І. Релігійний чинник як компонент ресоціалізації засуджених. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 1(3). С. 81-86.

102. Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку : прийнятий Резолюцією ООН від 17 грудня 1979 року. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 53-58.

103. Колб І.О., Горбачевський В.Я. Міжнародно-правові підходи та практика протидії організованим злочинним угрупованням. Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матеріалами XI Міжн. наук. – практ. конф. (м. Луцьк, 13-14 червня 2014 року). Луцьк: Вежа - Друк, 2014. С. 197-199.

104. Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : монографія. Київ : НАВС, 2014. 292 с.

105. Колб О. Г, Попельнюк Т. В. Вплив кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній на загальний рівень злочинності в Україні. Протидія злочинності і корупції : міжнародні стандарти та досвід України : зб. тез Міжнар. конф. (м. Харків, 22 вересня 2021 року). Харків : Юрайт, 2021. С. 140-144.

106. Колб О. Г. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України. Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні : стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 840-864.

107. Колб О. Г. Кримінально-правові засоби боротьби зі злісною непокорною засуджених законним вимогам адміністрації виправної колонії. *Право України*. 2010. № 9. С. 207-212.
108. Колб О. Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 89-94.
109. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.
110. Колб О. Г., Колб І. О. Громадський контроль у механізмі нагляду за дотриманням прав засуджених до позбавленні волі. *Вісник Прокуратури*. 2014. № 7(157). С. 34-45.
111. Колб О. Г., Колб І. О. Про правові засади застосування в Україні заходів вгамування до засуджених, позбавлених волі. *Право України*. 2019. № 7. С. 66-77.
112. Колб О. Г., Копотун І. М., Джужа О. М., Пасічник Д. С. Запобігання надзвичайним подіям кримінально-правового характеру у кримінально-виконавчих установах в Україні. *ZnanstvenaMisel: GlobalSciensCenterLP*. 2020. № 47-2(47). С. 8-14.
113. Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 223-230.
114. Колб О. Г., Новосад Ю. О. Щодо змісту деяких детермінант, що обумовлюють та сприяють вчиненню злочинів. *Kelm: Know-Ledgk, Education, Law, Management*. 2617. № 4(20). С. 169-178.
115. Компанієць І. М. Адміністративно-правове регулювання свободи совісті: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого, 1996. 22 с.
116. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 04 листопада 1950 року Радою Європи (набула чинності для України 11.09.1997). Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 219-234.

117. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1984 року № 39/46 (набула чинності для України 26 січня 1977 року). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 63-69.

118. Конопельський В. Я. Кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 36 с.

119. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

120. Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2007 року № 1035-р. <https://rada.gov.ua>.

121. Копотун І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2014. 510с.

122. Корчинский В. О. Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 26-30.

123. Косінов С. А. Контроль як доктринальна категорія правової науки. *Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 752-773.

124. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 19 с.

125. Кобринський В. Ю. Державний контроль у сфері національної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. 209 с.
126. Крижановський А. Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 692-712.
127. Кримінальні покарання в Україні. Кримінальні покарання в Україні. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2007. 36 с.
128. Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ 1 (у 2-х т.) / Музика А. А, Конопельський В. Я., Письменний Є. О. та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.
129. Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2010. 752 с.
130. Кримінально-виконавче право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 448 с.
131. Кримінально-виконавче право: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / за заг. ред. Б. М. Головкина, А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2019. 288 с.
132. Кримінально-виконавчий кодекс Республіки Казахстан : із змінами станом на 29.12.2021. URL:online.zakon.kz.
133. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / Степанюк А. Х., Яковець І. С.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків : ТОВ «Одіссей», 2005. 560 с.
134. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року: Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3-4. Ст. 21.
135. Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса : Одеськ. держ. юрид. академія, 1999. 19 с.

136. Куцман П. Філософія : oltv-Atlas: перекл. З 10-го нім. вид. / П. Куцман, Ф.-П. Буркард, Ф. Відман. Київ : Знання-Прес, 2002. 412 с.
137. Лебеденко В. І., Ольшевський К. М. Мотивація конфіденційного співробітництва громадян з правоохоронними органами у боротьбі із злочинністю. *Теорія і практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах*. Київ : НАВСУ, 2002. Ч. 2. С. 200-202.
138. Лисодєд О. В., Остапко К. С. Органи та установи виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні (1917-2004 р. р.). *Форум права*. 2021. № 2. С. 31-45.
139. Литвиненко В. І. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України. *Наукові праці МАУП*. 2017. № 1. С. 7-16.
140. Литвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 20 с.
141. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 446 с.
142. Лихолоб В. Г. Органи внутрішніх справ у боротьбі із злочинністю (морально-правовий аспект реалізації закону). Київ : Вища школа, 1991. 219 с.
143. Ліховіцький Я. О. Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України : кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. 514 с.
144. Лопоха В. В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ : Академія адвокатури України, 2016. 18 с.
145. Лошицький М. В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2002. 17 с.
146. Лук'янець В. Взаємодія тюремних систем і суспільства за кордоном. *Тюрма і суспільство*. Матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 74-79.

147. Любченко В. М. Шляхи вирішення проблеми соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 133-136.
148. Львовчкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 18 с.
149. Мародох Д. Боротьба з жорстоким поведженням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поведження : доповідь по Україні. Київ : «К.І.С.», 2010. 108 с.
150. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2007. 388 с.
151. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків: Нац. юрид. академія імені Ярослава Мудрого, 2007. 388 с.
152. Майданик О. О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України : Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2008. 39 с.
153. Медико-правова фіксація катувань в Україні : національна нормативно-правова база та найефективніші практики. Київ : «Лікарі за права людини», 2018. 37 с.
154. Міжнародна тюремна реформа : річний звіт 2005 року. Київ-Лондон : Пенал Реформ Інтернешнл, 2006. 37 с.
155. Монаєнко А. О. Правові основи державного фінансового контролю : навч. посіб. Запоріжжя : Класичн. приват. Ун-т, 2008. 182 с.
156. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 33 с.

157. Мартиненко В. М. Державно-громадський контролінг як метод демократизації державного управління : в 2-х ч. *Актуальні проблеми державного управління*. Харків : Хар РІ НАДУ Магістр, 2004. Вип. 2 (21). Ч. 2. С. 124-129.

158. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 року № 220А(XXI) (набула чинності для України 23.03.1976 року). *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 37-45.

159. Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими : ухвалені І Конгресом ООН 30 серпня 1995 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 18-36.

160. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьби з правопорушеннями : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 20 с.

161. Мукшименко А. П. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2010. 20 с.

162. Наливайко В. С. Ресоціалізація злочинців за кордоном та її особливості. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 4. С. 65-67.

163. Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Адміністративно-правові основи регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій. Київ : «Хай-Тек Прес», 2013. 272 с.

164. Наливайко Т. В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства : теоретико-правовий аспект : Автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2010. 18 с.

165. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / А. П. Гель, О. Г. Колб, В. О. Корчинський та ін.; за заг. ред.. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.

166. Національна стратегія у сфері прав людини : затв. Указом Президента України від 25.08.2015. № 501/2015. URL: zakon.rada.gov.ua.
167. Національний превентивний механізм проти катувань. Вікіпедія. <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>.
168. Неживець О. М. Забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 20 с.
169. Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України за 1991 рік : інформ. бюл. Київ : ГУВП МВС України, 1992. 28 с.
170. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : Вид-во Україн. акад. держ. управління, 1998. 160 с.
171. Ніколенко Д. О. Передбачення в структурі професійного спілкування співробітників УВП із засудженими. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 3. С. 50-54.
172. Організаційно-правові засади роботи Громадських рад з питань забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України : практ. посіб. Харків : Права людини, 2007. 264 с.
173. Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. 55 с.
174. Олійник О. І. Розвиток організаційно-правових основ системи виконання покарань в Україні в 30-х роках. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 92-100.
175. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році : Інформ. бюл. Київ : ДДУПВП, 1999. № 2. 83 с.
176. Оперативно-службова діяльність установ кримінально-виконавчої системи МВС України в 1992 році : інформ. бюлетень. Київ : ГУВП МВС України, 1993. 46 с.
177. Осауленко О. І. Система юридичних гарантій прав і свобод засуджених. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1999. № 4. С. 9-14.

178. Основи громадянського суспільства та політичних знань : навч. посіб. / за ред. проф. В. І. Бортнікова. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 456 с.
179. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
180. Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. для студ. і курсантів / за ред. П. С. Прибутька. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 156 с.
181. Основні принципи поводження із засудженими : прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 19 грудня 1988 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 96-97.
182. Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи Української РСР : затв. постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 11.07.1991 № 88. Київ : Головне управління виконання покарань МВС України, 1991. 18 с.
183. Панасюк М. Б. Короткий огляд застосування тюремного ув'язнення в Європі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 68-86.
184. Пенітенціарне відомство на шляху перетворень. Режим доступу : URL:<https://dmytro-yagaunov.at/news/pen-vid-na-sh-per/2010-121-13-143/>.
185. Перелік рекомендацій, коментарів та інформаційних запитів Комітету по запобіганню катувань. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 320-339.
186. Переш І. Є. Інститут конституційного контролю в Чехословаччині, Чехії і Словаччині : історико-правове дослідження (1918-2000 р. р.) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2004. 20 с.
187. Повноваження. Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>.
188. Погребна К. Ф., Конопельський В. Я. Роль і місце банківських установ у загальносоціальному запобіганні кримінальним правопорушенням. Банк як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням : навч. посібник / О. Г. Колб, В. Я.

Конопельський, Р. О. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., засл. Юриста України О. Г. Колба. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 118-134.

189. Погребна К.Ф. Громадський контроль у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням у процесі виконання – відбування покарань. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 26 лист. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 154-155.

190. Погребна К.Ф. Громадський контроль у сфері виконання покарань: міжнародно-правовий вимір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021 № 12. С.356-358.

191. Погребна К.Ф. Про деякі історико-правові аспекти дослідження змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України. *EuropeanReformsBulletin*. 2021 № 4. С. 45-48.

192. Погребна К.Ф. Про деякі нормативно-правові прогалини, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань : *Прикладна економіка: від теорії до практики* : Наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 01 березня 2021 року). Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2021. С. 25-26.

193. Погребна К.Ф. Про деякі сучасні проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Юридичний бюлетень*. 2021. Випуск 23. С. 225-231.

194. Погребна К.Ф. Про роль громадського контролю у механізмі запобігання злочинам у сфері виконання покарань. *Вектори модернізації економіки України в контексті сталого розвитку* : Всеук. наук.-практ. інтернет-конференція. (м. Луцьк, 20-21 травня 2021 року). С. 127-129.

195. Погребна К. Ф. Роль громадського контролю у правовому механізмі виконання-відбування кримінальних покарань та запобігання злочинам у цій сфері суспільних відносин. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021 № 1 С.51-55.

196. Погребна К. Ф. Щодо змісту поняття «Громадський контроль у сфері виконання покарань». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 3. С. 19-24.

197. Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Зміст та сутність загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються

персоналом УВП: головні шляхи його удосконалення. *Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань: навч. посіб./* за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Я. Конопельського та д.ю.н., проф., заслуженого юриста України О. Г. Колба. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 111-133.

198. Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Низький громадський контроль як одна з детермінант злочинності у сфері виконання покарань України. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності : тенденції та інновації* : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. – Харків :ХНУВС, 2021. С. 314-316.

199. Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про деякі проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань. *Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав і свобод людини в Україні* : матеріали круглого столу (23 грудня 2020 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя :КПУ, 2020. С. 45-48.

200. Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про деякі проблеми організації громадського контролю в Україні щодо покарань, пов'язаних із позбавленням волі. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XIII міжнар. наук-практ. інтернет-конф.* (м. Одеса, 31 березня 2021 р.) Одеса: ОДУВС, 2021, С. 215.

201. Погребна К.Ф., Конопельський В.Я. Про нормативно-правові засади громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26.02.2021 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С.136-137.

202. Погребна К.Ф., Майко Т.Я. Громадський контроль як засіб запобігання корупції у сфері виконання покарань України. *Актуальні проблеми запобігання*

корупції : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. (м. Харків, 14 квітня 2021 року). С.253-256.

203. Погребняк С. П. Принципи права : доктринальні питання. Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 1: *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін., за заг. ред. О. В. Петришина. С. 396-415.

204. Поліщук В. Г. Адміністративно-правове регулювання та практика проведення масових заходів : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 20 с.

205. Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

206. Положення про спостережну комісію: проект, розроблений Міністерством юстиції України. URL:<https://minjust.gov.ua.str.-30687>.

207. Полторацький проти України : рішення Європейського Суду з прав людини від 19 квітня 2003 року. *Огляд рішень Європейського Суду з прав людини*. Донецьк : Донецький Меморіал, 2011. С. 27-30.

208. Писаренко В. П. Організація контролю за виконанням нормативно-правових актів в органах виконавчої влади : Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 12.00.02. Харків : Харківський регіональний інститут державного управління, 2007. 19 с.

209. Попельнюк Т. В. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя : КПУ, 2021. 20 с.

210. Порядок організації режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 939. URL:<http://ssu.gov.ua.>прв.-акты-КабинетыМинистривУкраину>.

211. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://rada.gov.ua>.

212. Права людини в Україні – 2007. Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Захарова, І. Рапп, В. Яворського. Харків : Права людини, 2008. 304 с.

213. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

214. Правила Мандели. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй поводження із засудженими / укл. О. П. Букалов. Харків : ООО «Видавництво права людини», 2015. 40 с.

215. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с.

216. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань : навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 240 с.

217. Практика виконання альтернативних покарань : інформ. бюл. (Ю. В. Олійник, С. О. Тимофєєв, І. В. Карандюк; за заг. ред. докт. пед. наук, проф. Н. Г. Калашник. Київ : ДДУПВП, 2008. № 2. 80 с.

218. Погорілко В. Ф. Публічна влада. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 5 : П-С. С. 196.

219. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01 грудня 1994 року. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 32. Ст. 455.

220. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.

221. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року. Офіційний вісник України. 2003. № 16. Ст. 697.

222. Про виведення Державного департаменту з підпорядкування МВС України : Указ Президента України від 12 березня 1999 року № 248/99. Офіційний вісник України. 1999. № 11. Ст. 24.

223. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.

224. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

225. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України : Закон України від 16.10.2012 № 5461-VI. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

226. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04 червня 2020 року № 671-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 42. Ст. 343.

227. Про внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс України відносно адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

228. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

229. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2003 № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.

230. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

231. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

232. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

233. Про державну таємницю. Закон України від 21 січня 1994 року. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

234. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 314.

235. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.

236. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2-3.

237. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

238. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

239. Про запровадження експериментального проекту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особами, узятими під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби: постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 305. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

240. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві : постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 червня 1999 року № 10. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах /* упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 166-168.

241. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* (упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.

242. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 19 грудня 2014 року № 13. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

243. Про затвердження Виправно-трудового кодексу Української РСР : Закон Української РСР від 23 грудня 1970 року № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. № 1. Ст. 6.

244. Про затвердження Положення про Наукову раду Державної пенітенціарної служби України та її складу : наказ Голови ДПтС України від 16 серпня 2011 року № 311. Київ : ДПтС України, 2011. 6 с.

245. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 № 974/5/467/280. URL:<https://ips.liqazakon.net>dokument>.

246. Про затвердження Порядку визначення засудженому виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарань засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісію з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарання, місця відбування покарання особами, засудженими до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та позбавлення волі, їх направлення і переведення для відбування покарання : наказ Міністерства юстиції України від 28.02.2017 № 265/30133. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

247. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України від 15.08.2014 № 1348/572. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

248. Про затвердження порядку сприянню проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 року № 976. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

249. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

250. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

251. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету міністрів України від 18.05.2016 № 348. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

252. Про міжнародні договори : Закон України від 25 червня 2004 року № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

253. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 4. Ст. 20 (втратив чинність).

254. Про Національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018. № 31. Ст. 241.

255. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

256. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09 грудня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

257. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

258. Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах : наказ Генерального прокурора від 29 грудня 2021 року № 400. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

259. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04. 2007 № 877-V. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

260. Про освіту : Закон України від 27 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

261. Про пенітенціарну систему: проект Закону України, внесений у 2021 р. Кабінетом Міністрів України. URL: zakon.rada.gov.ua.
262. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 31. Ст. 226.
263. Про приєднання України до Конвенції про отримання за кордоном доходів у цивільних або комерційних справах : Закон України від 14 вересня 2000 року № 2051-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 49. Ст. 423.
264. Про приєднання України до Конвенції про отримання за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах : Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2052-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 49. Ст. 424.
265. Про приєднання України до Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей : Закон України від 14 вересня 2006 року № 136-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 417.
266. Про пробацію: Закон України від 05 лютого 2015 р. № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
267. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 12-3. Ст. 12.
268. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 215.
269. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283. 68
270. Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 10 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 6. Ст. 39.
271. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

272. Про створення Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» : наказ Міністерства юстиції України від 12 серпня 2020 року № 2724. URL:<https://kvs.gov.ua>.

273. Про створення тимчасових слідчих ізоляторів на територіях виправно-трудових колоній : постанова Верховної Ради України від 06 травня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 24. Ст. 268.

274. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 2003 року № 15. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах /* упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 254-258.

275. Про удосконалення громадського контролю за дотриманням прав засуджених в установах виконання покарань : роз'яснення Міністерства юстиції України від 26.01.2011. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

276. Про умовно-дострокове звільнення відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 2. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах /* упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 172-175.

277. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань : Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 344/98. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

278. Продовження співпраці у сфері правозахисту засуджених та ув'язнених. URL:<https://kvs.gov.ua/new/note/5929>.

279. Пташинський О. Б. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 18 с.

280. Пузирьов М. С. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах : порівняльно-правове дослідження : дис... юрид. наук : 12.00.00. Ірпінь : Ун-т фіксал. служби України, 2018. 498 с.

281. Пузирьов М. С. До вироблення моделі порівняльного аналізу виконання й відбування покарань, пов'язаних з позбавленням волі в Україні та зарубіжних країнах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Т. 2. С. 186-190.

282. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2018. 514 с.

283. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Вид. 5-е, зі змінами. Тернопіль : Лілея, 2002. 189 с.

284. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 12-16.

285. Радов Г. О. Правові основи участі інститутів громадянського суспільства в діяльності установ кримінально-виконавчої системи України. Тюрма і суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 5-13.

286. Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 5-52.

287. Радов Г. Персонал і взаємодія тюрми і суспільства : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань, Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 14-28.

288. Розгляд доповідей, які надані державам-учасницям у відповідності зі статтею 19 Конвенції. Висновки Комітету проти катувань. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 168-181.

289. Рогатіна Л. П. Громадський контроль над державою : сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку : дис. ... канд. політ. Наук : 23.00.02. Одеса : Одеськ. Ді Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2011. 197 с.

290. Резник І. І. До питання про організацію системи приватно-суспільного патронажу в Україні. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 123-127.

291. Романова А. А. Система забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2012. № 2. С. 599-602.

292. Резнік І.І. Засади державно-правової організації системи приватно-суспільного патронату в Україні, історія і сучасність. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 110-114.

293. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексів законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») від 09 липня 1998 року № 12-рп/98. Офіційний вісник України. 1998. № 32. Ст. 1209.

294. Рішення Конституційного Суду України від 01 грудня 2004 року № 18-рп/2004 «У справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес). URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

295. Розвиток інститутів громадянського суспільстві у 2020 році. URL:<https://minjust.ua/news/ministry>.

296. Романенко О. В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2004. 19 с.

297. Романенко О. В. Сутність пенітенціарної функції демократичної правової держави. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 53-56.

298. Романов М. В. Міжнародний контроль за діяльністю кримінально-виконавчих установ та національні превентивні механізми. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / В. А. Бадира, О. П.

Буканов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 49-50.

299. Романов М. В. Покарання умовами тримання. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / В. А. Бадира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 9-13.

300. Рудник В. І. Пенітенціарна соціологія як основа сучасного реформування місць позбавлення волі та ресоціалізації засуджених. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 61-64.

301. Савчук Н. Г. Проблема ресоціалізації особистості підлітка в умовах обмеження волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 177-178.

302. Сванідзе Е. Ефективне розслідування жорстокого поведіння. Керівні принципи щодо застосуванням Європейських стандартів. Київ : Вид-во ТОВ «ВПК «Експрес-поліграф», 2011. 150 с.

303. Сквірський І. О. Громадський контроль у публічному управлінні : теоретико-правові та праксеологічні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоружжя : КПІ, 2013. 413 с.

304. Семьоркіна О. М. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства. <https://minjust.gov.ua/m/str-33565>.

305. Сергеев І. С. Про деякі аспекти комплексного підходу до розробки проблем пенітенціарної архітектури. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 65-67.

306. Середницький В. М. Соціально-корисні зв'язки засуджених до позбавлення волі та їх правове регулювання. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1999. № 4. С. 39-43.

307. Серова О. В. Освітні програми для засуджених як важливий компонент соціальної реабілітації. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1999. № 4. С. 170-176.

308. Спільник С. І. Соціальний контроль як чинник розвитку суспільства : соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Запоріжжя : 2006. 197 с.

309. Синьов В. М., Клімов М. В. Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 70-84.

310. Смоляр О. А. Державний та громадський контроль у сфері місцевого самоврядування : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. 22 с.

311. Солдатенко Г. Погляд із-за паркану. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 110-114.

312. Стамбульський протокол. Керівництво щодо ефективного розслідування та документування тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання. Серія публікацій з питань професійної підготовки. № 8/Rcv 1. Нью-Йорк – Женева : Управління Верховного Комісара ООН по з прав людини, 2004. 114 с.

313. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 26. Ст. 17.

314. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності : теоретико-правове дослідження) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.

315. Степанюк А. Х. Режим – це не «порядок виконання і відбування покарання», а програма соціальної допомоги при поводженні з ув'язненими. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 2(12). С. 110-125.

316. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина: У 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 5 : *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 784-798.

317. Степанюк А. Х., О. С. Четверникова, І. С. Яковець. Ефективність діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України : наук.-практ. посіб. Харків : Кроссруд, 2009. 176 с.

318. Стерн В. Неурядові організації : доповідь Вульфа. Тюрма и суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області / Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 28-30.

319. Стерн В. Роль громадських організацій в ресоціалізації засуджених (фрагмент). Тюрма и суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області / Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 61-68.

320. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р. р. : затв. Указом Президента України від 20.05.2015. № 266/2015. zakon.rada.gov.ua.

321. Сушинський О. І. Контроль у сфері публічної влади : теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти : монографія. Львів : ЛРІДУ УАДУ, 2002. 468 с.

322. Сулицький В. В. Система підготовки засуджених до життя на волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 62-65.

323. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 209 с.

324. Сухоруков Л. Правозахисні організації – союзники чи опоненти. Тюрма и суспільство : матеріали семінару для персоналу установ виконання покарань Донецької області. Донецьк : «Донецький Меморіал», 2000. С. 28-30.

325. Тарануха В. П. Звернення громадян як засіб забезпечення законності в діяльності місцевих органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь : Нац. акад. держ. податкової служби України, 2003. 20 с.

326. Телефонко Б. М. Соціальна адаптація осіб, звільнених з виправно-трудових установ. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 1(3). С. 96-98.

327. Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. навч. закл./ О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

328. Терещенко М. М. Взаємозв'язок державного та громадського контролю як інструмент реалізації публічного управління : автореф. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Київ : Ін-т підготовки кадрів Держ. служби зайнятості України, 2020. 21 с.

329. Тимощук В. П. Процедура прийняття адміністративних актів : питання правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 214 с.

330. Томкіна О. О. Принцип добросовісності державної влади : постановка проблеми. *Вісник національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 65-74.

331. Тодика Ю. М., Серьогін В. О. Конституційний принцип гласності : поняття та сутність. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 3(58). С. 31-39.

332. Ткачова О. В. Виконання покарання у виді виправних і громадських робіт : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2006. 20 с.

333. Трубников В. М., Чеботарьов Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі : монографія. Харків : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. 372 с.

334. Туленков М. В. Організаційна взаємодія в демократичній системі соціального управління. Київ : УПК ДСЗУ, 2007. 169 с.

335. Токвіль А. Про демократію в Америці. Київ : Всесвіт, 1999. 590 с.

336. Устименко Р. В. Організаційно-правові аспекти підвищення кваліфікації прокурорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2015. С. 217.

337. Училище професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. М. І. Іншина, О. М. Музичука. Харків : Титул, 2007. 320 с.

338. Устинова І. П. Правовий статус органів фінансового контролю в системі органів виконавчої влади України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1997. 27 с.

339. Ударцов Ю. В. Права та обов'язки державних службовців органів прокуратури : адміністративно-правовий аспект. *Форум права*. 2012. № 4. С. 944-949.

340. Усаченко Л. М. Громадська експертиза рішень органів державної влади як форма громадського контролю. URL: <https://www.knuara.kharkol.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/5/17/pdf>. Назва з екрану.

341. Участь України у діяльності Ради Європи. URL:<https://mja.gov.ua/roda-uegori>.

342. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження та покарання (витяг) : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.2002 № 57/199; ратифікований Україною 21.07.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ : Вид-во «АННА-Т», 2008. С. 70-74.

343. Фаренюк С. Я. Пенітенціарні засади проекту Кримінально-виконавчого кодексу України. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 25-28.

344. Фелик В. І. Реформування служб органів внутрішніх справ, що здійснюють адміністративну діяльність : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2003. 17 с.

345. Федіша Н. В. Сучасне розуміння справедливості в діяльності органів внутрішніх справ : теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 20 с.

346. Фролов М. Ю. Міськрайоргани внутрішніх справ в умовах правової реформи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 19 с.

347. Христюк О. С. Співробітники та засуджені: проблеми спілкування. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 158-162.

348. Чакубаш Ю В. Системний підхід як основний метод розбудови теорії еволюції кримінально-виконавчих систем. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2001. № 6. С. 177-184.

349. Чакубаш Ю. В. Формування наукового погляду на тюрму як суспільно-державний інститут. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1998. № 1(3). С. 29-40.
350. Чеботарьов Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2005. 22 с.
351. Човган В. О. Обмеження прав в'язнів : правова природа та обґрунтування : монографія. Харків : Права людини, 2017. 608 с.
352. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції : теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2009. 199 с.
353. Шепітько М. В. Юридико-психологічні передумови формування системи протидії злочинам проти правосуддя, які вчиняються слідчим або прокурором. *Питання боротьби зі злочинністю*. Вип. 35. С. 146-155.
354. Школик А. М. Адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 17 с.
355. Шипілов Л. М. До питання про сутність, зміст та форму демократичної держави. *Форум права*. 2009. № 1. С. 585-591.
356. Шнайдер, Ганс Йоахім. Кримінологія: Berlin/Boston : De Gruyter, 2021, Ver, Reprint 2021. URL: <https://portal.dnb.de/opac/showFullRecord?currentResultId=%22120744996%22%26any¤tPosition=0>.
357. Шостко Е. Ю. Стан і тенденції виявлення кримінальних корупційних правопорушень в Україні. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С. 175-185.
358. Штанько І. В. Кримінально-виконавча система України : на шляху реформувань. *Аспект: інформ. бюл.* Донецьк : Донецький Меморіал, 2000. № 1. С. 5-6.
359. Шулежко Т. А. Особливості кримінально-виконавчого впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбувають покарання у

виправно-трудоустанових : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 24 с.

360. Штефан Н. М. Стан та перспективи євроінтеграційної спрямованості України. *Електронний вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 4. С. 72-81.

361. Юлдашев О. Х. Організаційно-технічне забезпечення розробки пакету законодавчих актів щодо створення, функціонування і розвитку пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 66-69.

362. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3 : К-М. 2001. 792 с. 191

363. Ягунов Д. В. Сучасна пенологія: альтернативний курс. Одеса : Фенікс, 2010. 176 с.

364. Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2006. 20 с.

365. Яковець І. С. Проблеми співпраці Департаменту та спостережних комісій. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / В. А. Бодира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини, 2009. С. 131-143.

366. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 426 с.

367. Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким : монографія. Москва : PRI, 2012. 212 с. 326

368. Янчук А. О. Шляхи формування основ нормативно-правового забезпечення реформування правоохоронної системи України : до постановки проблеми. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 1. С. 107-116.

369. Яковлюк І. В. Правова інтеграція як фактор розвитку Української державності та її правової системи. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків :

Право, 2013. Т. 1 : *Загальнотеоретична та історична юриспруденція* / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 713-751.

370. Яременко С. П. Інститут викривачів в Україні : реалії переходу від теорії до практики. *Реалізація державної політики в міжнародному вимірі* : матеріали II Міжнар. наук.-практ.-конф. (м. Київ, 8 груд. 2017 р. / Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 191-195.

371. Яровий А. О. Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх, звільнених з виховно-трудоваих колоній : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 20 с.

372. Яцина І. П. Захист прав людини в умовах позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1997. № 1(2). С. 29-35

Додаток А

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення громадського контролю у сфері виконання покарань України»

Чинна редакція	Редакція проєкту Закону
Кримінально-виконавчий кодекс України	
<p>Відсутня норма в статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p style="text-align: center;"><i>3. Громадський контроль у сфері виконання покарань і пробації України має на меті діяльність для захисту прав і законних інтересів усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності, а також інших осіб, суспільства і держави</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 1 статті 8 «Основні права засуджених»</p>	<p>Стаття 8 «Основні права засуджених»</p> <p style="text-align: center;">1. Засуджені мають право : <i>на спілкування із засобами масової інформації, якщо це не створює небезпеки для процесу виконання –</i></p>

	<p><i>відбування покарань, потерпілих від вчинених ними кримінальних правопорушень, іншим засудженим та персоналу установ виконання покарань, а також для інших об'єктів правової охорони в Україні</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 24 «Відвідування установ виконання покарань»:</p> <p>2. Інші особи, а також близькі родичі засуджених можуть відвідувати установи виконання покарань за спеціальним дозволом адміністрації цих установ або органів управління зазначеними установами.</p> <p>З метою реалізації засудженим права на захист, одержання правової допомоги, конфіденційних юридичних консультацій (побачень) адміністрація установи виконання покарань допускає до засудженого осіб, визначених абзацом першим частини другої статті 8 цього Кодексу, у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні у будь-який час з 8 години до 20 години без спеціального дозволу (акредитації) невідкладно на вимогу засудженого або особи (осіб), яка (які) має (мають) право на такі побачення з ним.</p>	<p>Стаття 24 «Відвідування установ виконання покарань»:</p> <p>2. Інші особи, а також близькі родичі засуджених можуть відвідувати установи виконання покарань за спеціальним дозволом адміністрації цих установ або органів управління зазначеними установами.</p> <p>З метою реалізації засудженим права на захист, одержання правової допомоги, конфіденційних юридичних консультацій (побачень) адміністрація установи виконання покарань допускає до засудженого осіб, визначених абзацом першим частини другої статті 8 цього Кодексу, у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні у будь-який час з 8 години до 20 години без спеціального дозволу (акредитації) невідкладно на вимогу засудженого або особи (осіб), яка (які) має (мають) право на такі побачення з ним. <i>Порядок відвідування установ виконання</i></p>

	<p><i>покарань міжнародними неурядовими організаціями визначається центральним органом виконавчої влади України, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації</i></p>
<p>Відсутня норма в статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>4. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань та участь громадськості у виправленні і ресоціалізації цих осіб здійснюється з метою забезпечення реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України, а також для створення сприятливих умов для процесу виконання – відбування кримінальних покарань</i></p>
<p>Відсутня норма в статті 24 «Відвідування установ виконання покарань»:</p>	<p>Стаття 24 «Відвідування установ виконання покарань»:</p> <p><i>8. Забезпечення особистої безпеки та конфіденційності спілкування засудженого з особами, які здійснюють</i></p>

	<i>громадський контроль за дотриманням його прав під час виконання кримінальних покарань, покладаються на адміністрацію установ виконання покарань</i>
Відсутня норма в статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»	<p>Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>5. Адміністрація установи виконання покарань зобов'язана у невідкладні строки повідомляти Національний превентивний механізм та територіальний орган поліції про всі випадки порушення прав засуджених у ході виконання – відбування покарання</i></p>
Відсутня норма в статті 116 «Медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі»	<p>Стаття 116 «Медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі»:</p> <p><i>8. Медичний персонал слідчих ізоляторів та установ виконання покарань зобов'язаний письмово доповідати начальникам цих установ про виявлені ним випадки катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із ув'язненими під</i></p>

	<p><i>варту або засудженими.</i></p> <p><i>При отриманні такої інформації начальник слідчого ізолятора чи установи виконання покарань у невідкладні терміни має направити її прокурору, який здійснює нагляд у сфері виконання покарань і пробації, Уповноваженому з прав людини Верховної Ради України, а також у територіальний орган поліції, на адміністративній території обслуговування якої дислокується відповідна установа.</i></p>
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p><i>Стаття. 25-2 «Форми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань»</i></p> <p><i>Громадський контроль у сфері виконання покарань відповідно до закону здійснюється громадськими об'єднаннями, статuti яких передбачають таку форму їх суспільної діяльності, а також у формі національного превентивного механізму.</i></p> <p><i>До форм громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань відносяться:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1) відвідування органів та установ виконання покарань;</i> <i>2) розгляд, включаючи й зустрічі із</i>

засудженими, звернень цих осіб;

3) захист та представництво законних інтересів засуджених в органах установ та підприємствах державної влади, а також органах місцевого самоврядування з питань, що стосуються результатів їх звернень до зазначених суб'єктів;

4) письмове інформування, а також у засобах масової інформації, про стан громадського контролю, предметом якого стали питання, зазначені у цій статті Кодексу;

5) участь у колегіях та інших засіданнях керівників органів та установ виконання покарань, а також центральних і регіональних органах управління у сфері виконання покарань, при розгляді питань, які не носять конфіденційного характеру та не відносяться до державної таємниці;

6) участь в обговоренні законопроектів, які регулюють кримінально-виконавчу діяльність, а також у їх видозміні та скасуванні у виді обґрунтованих заперечень по суті;

7) участь у формуванні керівного складу органів та установ виконання покарань та у їх відставці чи достроковому припиненні повноважень

	у випадках порушення прав, свобод і законних інтересів усіх суб'єктів та учасників процесу виконання та відбування кримінальних покарань, а також інших причетних до даної діяльності осіб
<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p> <p>Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі цього Кодексу та Положення про спостережні комісії, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а у виховних колоніях - піклувальними радами. У випадках, встановлених цим Кодексом та законами України, громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання.</p>	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюється на підставі цього Кодексу, інших законів України, Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, Положення про спостережні комісії та Положення про піклувальні ради зазначеними громадськими об'єднаннями</i></p>

<p>Відсутня норма в статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>Примітка :</i></p> <p><i>Громадський контроль у сфері виконання покарань України – це комплекс заходів, які здійснюються відповідно до Конституції та інших законодавчих актів України і міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, правового, організаційного, інформаційного та іншого характеру, що спрямовані на забезпечення принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, а також на сприяння ефективній діяльності й виконання покладених на органи і установи виконання покарань функцій, суб’єктами реалізації яких виступають громадські організації, статuti яких передбачають такий вид соціального моніторингу</i></p>
<p>Відсутня норма в статті 25 «Участь громадськості у виправленні і</p>	<p>Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і</p>

<p>ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>6. У визначених в законі випадках і порядку та у міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у сфері виконання покарань може здійснюватись й міжнародний контроль з боку неурядових громадських організацій</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 1 статті 100 «Зміна умов тримання засудженого до позбавлення волі»</p>	<p>Частина 1 статті 100 «Зміна умов тримання засудженого до позбавлення волі» :</p> <p><i>Переведення жінок, засуджених до позбавлення волі, для проживання за межами виправної колонії здійснюється відповідно до чинного кримінально-виконавчого законодавства України та за погодженням із спостережною комісією</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p>

	<p><i>Спостережні комісії та піклувальні ради при УВП постійно інформують через засоби масової інформації про результати здійснення ними громадського контролю за дотриманням прав засуджених при виконанні кримінальних покарань, а також направляють письмову інформацію з цих питань. Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини та в центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, для відому і вжиття невідкладних заходів, спрямованих на усунення порушень прав осіб, які тримаються у кримінально-виконавчих установах</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p> <p>2. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах</p>	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p>2. Громадський контроль за дотриманням основних свобод і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань у</p>

<p>здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі цього Кодексу та Положення про спостережні комісії, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а у виховних колоніях - піклувальними радами. У випадках, встановлених цим Кодексом та законами України, громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання.</p>	<p>виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі цього Кодексу та Положення про спостережні комісії, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а у виховних колоніях - піклувальними радами. У випадках, встановлених цим Кодексом та законами України, громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання.</p>
<p>Відсутня норма в ч. 3 статті 101 КВК «Переведення засуджених до позбавлення волі»</p>	<p>Частина 3 Статті 101 КВК «Переведення засуджених до позбавлення волі»:</p> <p>3. Засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання, можуть бути переведені: з дільниці соціальної реабілітації до іншої дільниці; з колонії середнього рівня безпеки чи звичайного жилого приміщення колонії максимального рівня безпеки в приміщення камерного типу колонії максимального рівня безпеки.</p> <p><i>Переведення зазначених осіб у колонію максимального рівня безпеки</i></p>

	здійснюється у порядку, визначеному в частині третій даного Кодексу
Відсутня норма в частині 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>На засіданнях спостережних комісій та піклувальних рад заслуховуються звіти представників громадських організацій, посадових і службових осіб органів та установ виконання покарань, а також інших органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, незалежно від форми власності, з питань, що стосуються результатів здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань</i></p>
Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»	Стаття 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених за сферою виконання покарань»

<p>Глава 4 НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ. УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ВИПРАВЛЕННІ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ</p>	<p><i>Глава 4</i> <i>НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА</i> <i>СФЕРОЮ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.</i> <i>ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ТА</i> <i>УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У</i> <i>ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ –</i> <i>ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ</i> <i>ПОКАРАНЬ</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>За результатами здійснення громадського контролю його суб'єкти вправі ініціювати відміну тих нормативно-правових актів, які неправомірно звужують основоположні права і свободи для осіб, які відбувають покарання</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>Діяльність спостережних комісій</i></p>

	<p><i>та піклувальних рад має ґрунтуватись на нормах Конституції України, кримінально-виконавчого законодавства та міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства України</i></p>
<p>Відсутня норма в частині 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»</p>	<p>Частина 2 статті 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань»:</p> <p><i>Громадський контроль у сфері виконання покарань здійснюється публічно, відкрито та прозоро, а також з урахуванням вимог інших принципів, визначених у законі</i></p>
<p>Частина 7 статті 24 Відвідування установ виконання покарань</p> <p>Представники громадських організацій, експерти, учені та фахівці, залучені Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини на договірних засадах до виконання функцій національного превентивного механізму, відвідують установи виконання покарань на підставі окремого письмового доручення Уповноваженого.</p>	<p>Частина 7 статті 24 Відвідування установ виконання покарань</p> <p><i>Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, з дотриманням вимог закону та конституційних принципів вправі залучати до виконання функцій національного превентивного механізму представників громадських об'єднань, учених, експертів та інших фахівців з прав людини</i></p>

Положення про спостережні комісії	
<p>6. Спостережні комісії мають право:</p> <p>1) доручати членам комісії:</p> <p>відвідувати установи виконання покарань, вивчати стан матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених осіб, умови їх праці та навчання, стан організації соціально-виховної роботи;</p>	<p>6. Спостережні комісії мають право:</p> <p>1) доручати членам комісії:</p> <p><i>здійснювати громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час відвідування установ виконання покарань, а також при вивченні стану матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення цих осіб, умов їх праці та навчання і стану організації соціально-виховної роботи</i></p>
<p>4. Відповідно до покладених завдань спостережні комісії:</p> <p>4) на підставі інформації органів і установ виконання покарань ведуть облік осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання, організують громадський контроль за поведінкою таких осіб та проведення виховних заходів за місцем їх роботи (навчання) і проживання протягом невідбутої частини покарання;</p>	<p>4. Відповідно до покладених завдань спостережні комісії:</p> <p>4) вилучити</p>
Закон України «Про громадські об'єднання»	
Відсутня норма в Закон України «Про громадські об'єднання»	<i>Стаття 1-1 «Мета утворення та діяльності громадських об'єднань»:</i>

	<p><i>Громадські об'єднання утворюються та здійснюють свою діяльність з метою захисту прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних, економічних та інших інтересів, а також на підставі тих принципів, що визначені в статті 3 даного Закону.</i></p> <p><i>Забороняється утворення та діяльність громадських об'єднань, програмні цілі або діяльність яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, та розпалювання міжетнічної, расової та релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини та здоров'я населення.</i></p>
Закон України «Про звернення громадян»	
<p>Стаття 28 Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян</p> <p>Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян відповідно до своїх повноважень здійснюють Верховна Рада України, народні депутати України,</p>	<p>Стаття 28 Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян</p> <p>Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян відповідно до своїх повноважень здійснюють Верховна Рада України,</p>

<p>Президент України, Кабінет Міністрів України, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські, районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети, депутати місцевих рад, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади щодо підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій.</p>	<p>народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські, районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети, депутати місцевих рад, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, <i>громадські об'єднання</i> щодо підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій.</p>
---	---

Закон України «Про доступ до публічної інформації»

<p>Відсутня норма в статті 24. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації</p>	<p>Стаття 24. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації</p> <p><i>3. У випадках, передбачених законодавством України, розпорядники публічної інформації, які отримали її відповідно до вимог статті 5 цього Закону, несуть юридичну відповідальність за порушення встановленого порядку володіння, користування та розповсюдження такою інформацією без дозволу особи, яка є її об'єктом, або всупереч закону, що стосується інформації з</i></p>
--	---

	<i>обмеженим доступом</i>
Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	
<p>Частина 1 статті 27 Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється відповідно до закону.</p>	<p>Частина 1 статті 27 Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, <i>включаючи й громадський моніторинг</i>, здійснюється відповідно до закону</p>
<p>Стаття 6 Структура та чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.</p>	<p>Стаття 6 Структура та чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-</p>

	<p>виконавчої служби України. <i>До складу Державної кримінально-виконавчої служби України входять також наукові та науково-дослідні установи» та викласти їх у новій редакції.</i></p>
<p>Проект Закону України «Про пенітенціарну систему»</p>	
<p>Стаття 5. Структура пенітенціарної системи</p> <p>1. Пенітенціарну систему складають органи та установи:</p> <p>центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, у складі якого функціонує апарат;</p> <p>центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, у складі якого функціонують апарат і територіальні органи з питань виконання кримінальних покарань;</p> <p>установи виконання покарань і установи тримання під вартою;</p> <p>органи пробації;</p> <p>заклади освіти;</p> <p>заклади охорони здоров'я;</p> <p>підприємства, установи та організації, утворені для забезпечення</p>	<p>Стаття 5. Структура пенітенціарної системи</p> <p>1. Пенітенціарну систему складають органи та установи:</p> <p>центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, у складі якого функціонує апарат;</p> <p>центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, у складі якого функціонують апарат і територіальні органи з питань виконання кримінальних покарань;</p> <p>установи виконання покарань і установи тримання під вартою;</p> <p>органи пробації;</p> <p>заклади освіти;</p> <p>заклади охорони здоров'я;</p> <p>підприємства, установи та організації, утворені для забезпечення</p>

виконання завдань функціонування пенітенціарної системи.	виконання завдань функціонування пенітенціарної системи; <i>наукові та науково-дослідні установи</i>
--	---

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення громадського контролю у сфері виконання покарань України»

1. Обґрунтування необхідності прийняття проекту

Із 2017 року в Україні здійснюється новий етап реформування кримінально-виконавчої системи. При цьому пріоритетним завданням та одночасно глобальною проблемою, як це витікає зі змісту Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, є видозміна та створення належних умов і гарантій для здійснення ефективного громадського контролю за сферою виконання покарань. Слід вказати, в жодному законі та іншому правовому джерелі, що стосується сфери виконання покарань та діяльності персоналу органів і установ виконання покарань України зокрема, не закріплено відповідних правових механізмів діяльності громадськості як учасника кримінально-виконавчих правовідносин, а також аналогів того громадського контролю, про який йдеться, зокрема, в Законі України «Про Національну поліцію». Як результат, щорічно органи та установи виконання покарань зіштовхуються з низкою проблем, які суттєвим чином впливають на ефективність реалізації законодавчо закріплених у ст. 1 КВК України мети і завдань кримінально-виконавчої діяльності та виступають таким чином особливими детермінантами, що обумовлюють низький рівень правопорядку і запобігання вчинення злочинів як з боку засуджених, так і з боку персоналу ДКВС України. При цьому слід зазначити, що не дивлячись на проведення різноманітних реформ у сфері виконання покарань з 1991 по теперішній час, кількість кримінальних правопорушень у розрахунку на 1000 засуджених та в абсолютних цифрах є незмінною, що виступає додатковим аргументом щодо наявності зазначеної прикладної проблеми та необхідності активізації наукових пошуків у цьому напрямі. Аналогічні тенденції склались з цих питань і щодо персоналу органів та установ виконання покарань.

На необхідності активізації взаємодії громадських організацій з органами та установами виконання покарань наполягають як представники перших, так і фахівці у сфері виконання покарань та інші спеціалісти. Громадські організації повинні виступати потужним ресурсом, що може забезпечити комплекс індивідуально визначених соціальних послуг, спрямованих на відновлення або налагодження нормальної життєдіяльності осіб, що потребують соціальної адаптації чи соціальної реабілітації.

Отже, аналіз наукової літератури, законодавства та практики з питань здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України дає підстави стверджувати, що він має формальний характер і жодним чином позитивно не впливає на стан правопорядку в органах та установах виконання покарань, а також на рівень ефективності кримінально-виконавчої діяльності загалом, позаяк для цього не створено відповідних законодавчих умов і гарантій такого контролю. Тому питання вдосконалення правового механізму здійснення громадського контролю в зазначеній сфері суспільних відносин потребує додаткового законодавчого вирішення.

2. Мета і завдання прийняття проекту

Метою законопроекту є удосконалення **громадського контролю у сфері виконання покарань України**

Завданнями, які покликаний вирішити законопроект, є:

- визначити зміст правових засад **здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України;**

- визначити особливості застосування **громадського контролю у сфері виконання покарань України;**

3. Загальна характеристика і основні положення проекту акта

Пропонується внести зміни в ст. ст. 25, 8, 24, 116, 100, 101, Главу 4 Кримінально-виконавчого кодексу України.

Крім того, пропонується внесення змін до низки законів України та нормативно-правових актів, зокрема Законів України «Про громадські об'єднання», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Проекту Закону України «Про пенітенціарну систему», Положення про спостережні комісії.

4. Стан нормативно-правової бази для прийняття законопроекту

Основними нормативними актами у даній сфері правовідносин є Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про громадські об'єднання», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття та реалізація законопроекту не потребує виділення додаткових коштів з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Реалізація проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення громадського контролю у сфері виконання покарань України» дозволить зробити зазначену галузь суспільних відносин більш ефективною, впровадити нові підходи до регулювання питань дотримання прав людини в установах, а також забезпечити реалізацію заходів, спрямованих на покращення умов відбування покарань та тримання під вартою засуджених та осіб, узятих під варту.

Додаток Б

Анкета

анонімного опитування персоналу установ виконання покарань з питань, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань України

1. Всього в опитуванні прийняли участь	- 668 осіб (100%)
2. Відомості про структуру персоналу установ виконання покарань:	
2.1. Особи рядового начальницького складу	- 165 (25%)
2.2. Особи середнього начальницького складу	- 317 (47%)
2.3. Особи старшого начальницького складу	-69 (10%)
2.4. Державні службовці	-31 (5%)
2.5. Вільнонайманий склад	- 86 (13%)
3. Відомості про вік респондентів:	
3.1. Особи віком від 20 до 25 років	-188 (28%)
3.2. Особи віком від 26 до 35 років	- 296 (44%)
3.3. Особи від 36 до 45 років	- 137 (21%)
3.4. Особи віком від 46 років і старші	- 47 (7%)
4. Відомості про освітній рівень респондентів	
4.1. Особи, які мали повну середню освіту	- 133 (20%)
4.2. Особи, які мали середню спеціальну освіту або ступінь бакалавра	- 413 (62%)
4.3. Особи, які мали вищу освіту, або ступінь магістра	- 122 (18%)
5. Відомості про стаж роботи (служби) респондентів в установах виконання покарань	
5.1. Стаж до 1-го року	-111 (18%)
5.2. Стаж від 1-го року до 3-х років	- 148 (22%)
5.3. Стаж від 3-х до 8-ми років	- 193 (28%)

5.4. Стаж від 8-ми до 15 років - 159 (23%)

5.5. Стаж від 16 років і більше - 57 (9%)

6. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Відповідь по суті	Відсоток до загальної кількості респондентів (%)	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи існує на практиці проблема здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	128	19%	
		ні	244	37%	
		частково	296	44%	
2.	Чи зрозумілим для Вас є зміст поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань»?	так	277	41%	
		ні	103	16%	
		частково	288	43%	
3.	Чи відомі Вам норми міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	236	35%	
		ні	63	10%	
		частково	369	55%	
4.	Чи відповідають правові норми України вимогам міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	296	44%	
		ні	95	14%	
		частково	277	42%	
5.	Чи відомим є для Вас зарубіжний досвід з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	285	43%	
		ні	113	17%	
		частково	270	40%	

6.	Чи задовольняє Вас сучасний стан громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	314	48%	
		ні	75	11%	
		частково	279	41%	
7.	Чи відомі для Вас форми (види) громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	237	36%	
		ні	87	13%	
		частково	344	51%	
8.	Чи володієте Ви інформацією про суб'єкти громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	339	50%	
		ні	63	10%	
		частково	266	40%	
9.	Чи варто залучати засуджених до громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	35	5%	
		ні	377	56%	
		частково	256	39%	
10.	Чи впливає на зміст громадського контролю сучасна державна політика у сфері виконання покарань України?	так	256	39%	
		ні	125	19%	
		частково	287	42%	
11.	Чи належною є взаємодія громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань громадського контролю у сфері виконання покарань	так	136	21%	

	України?	ні	299	45%	
		частково	233	34%	
12.	Чи варто удосконалювати національний превентивний механізм з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	220	33%	
		ні	101	15%	
		частково	347	52%	
13.	Чи задовольняє Вас діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з питань, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	196	30%	
		ні	113	16%	
		частково	359	54%	
14.	Чи ватро удосконалювати законодавчі засади громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	299	45%	
		ні	70	10%	
		частково	299	45%	
15.	Чи слід ототожнювати (прирівнювати) зміст громадського контролю та участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених?	так	303	46%	
		ні	94	14%	
		частково	271	40%	

16.	Чи варто державі координувати діяльність, що пов'язана із здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	355	53%	
		ні	46	7%	
		частково	267	40%	

Примітка: зазначене опитування проведено у 2021 році в установах виконання покарань, які дислокуються у Волинській, Запорізькій, Київській, Одеській та Харківській областях.

Додаток В
Аналітична довідка
про результати анонімного опитування персоналу установ виконання
покарань з питань, що стосуються громадського контролю у сфері виконання
покарань України

Дане наукове дослідження проведено у 2021 році в установах виконання покарань (УВП) України, які дислокувались у Волинській, Запорізькій, Київській, Одеській та Харківській областях, серед персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України, мова про який ведеться у ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

В опитуванні на добровільній основі взяли участь 668 осіб, які мали правовий статус персоналу ДКВС України. При цьому більшість із вказаних респондентів (47% осіб 317 осіб) відносились до осіб так званого середнього начальницького складу (мали спеціальні звання від «молодшого лейтенанта внутрішньої служби» до «капітана внутрішньої служби» включно), а ще 25% (165 осіб) – до осіб рядового начальницького складу. Інші респонденти відносились до осіб вільнонайманого складу (13%) та державних службовців (5%).

Перед проведенням анкетування усім респондентам, які надали свою згоду на проведення зазначеного дослідження, було роз'яснено положення ст. 28 Конституції України, згідно якої участь в анонімному опитуванні є добровільною для кожної окремо взятої особи з числа персоналу УВП.

Крім цього, усім респондентам доведена інформація про те, що відомості щодо авторів анкети публічному розголошенню не підлягають, а також про те, що будь-які персональні дані та особистий підпис осіб, які взяли участь у вказаному науковому дослідженні, зазначати в анкеті не потрібно. При цьому заповнені персоналом УВП анкети необхідно помістити у спеціальну скриньку з поміткою «Для заяв», яка обладнана за межами охороняємої зони установи в центральному адміністративному корпусі.

Перед проведенням опитування респондентам роз'яснено, що відповідь на кожне із 16 висвітлених в анкеті питань має бути одне із трьох варіантів («так»; «ні»; «частково») – шляхом проставляння письмової відмітки навпроти вибраної автором відповіді.

Серед усіх осіб, які взяли участь у даному науковому дослідженні, 44% (296 із 668 респондентів) мали вік від 26 до 35 років, а ще 28% (188 осіб) від 20 до 25 років, тобто відносились до категорії «молодь».

Відносно високим був рівень осіб, які мали вік від 36 до 45 років (21% або 137 респондентів).

У свою чергу, кількість осіб, які на момент анкетування мали від 46 років і старше, склала 47 респондентів або 7% у загальній їх кількості (668 осіб).

Кримінологічно важливим був і той факт, що 62% (413 осіб) респондентів мали середню спеціальну освіту або ступінь бакалавра, а ще 18% (122 респондентів) – вищу освіту або ступінь магістра. При цьому 28% (193 особи) респондентів мали стаж роботи у сфері виконання покарань від 3-4 до 8-ми років, а ще 23% (159 респондентів) – від 8-ми до 15-ти років, тобто відносились до категорії «професійного ядра УВП».

У той самий час, професійно «незрілі» групи респондентів відповідно мали наступні характеристики:

- а) 18% або 111 осіб мали стаж роботи (служби) в УВП до 1-го року;
- б) 22% або 148 осіб – від 1-го до 3-х років.

У ході анонімного опитування персоналу ДКВС України в УВП, де проводились дане наукове дослідження, були отримані такі результати, які мають кримінологічне значення, а саме:

1. Тільки 19% респондентів (128 осіб) вважають, що на практиці існує проблема здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, що можна віднести до однієї з умов, яка негативно впливає на ефективність зазначеної суспільної діяльності. При цьому ще 37% цих осіб (244 особи із 668, які взяли участь у дослідженні) переконані, що така проблема взагалі відсутня.

2. Поняття «громадський контроль» є незрозумілим за змістом і суттю для 16% респондентів (103 особи) та частково зрозумілим ще для 43% цих осіб або 288 респондентів, що виступає додатковим аргументом для активізації наукових розробок у даному напрямі.

3. Для більшості респондентів невідомими (10% або 63 особи) та частково відомими (55% або 369 осіб) є норми міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань, що свідчить про актуальність та об'єктивну необхідність наукових досліджень з означеної проблематики.

4. Знову ж таки, більша половина осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні (668 респондентів), переконана, що правові норми України з питань громадського контролю у сфері виконання покарань не відповідають (14% або 95 осіб), або частково відповідають (42% (277 респондентів)) нормам міжнародно-правових актів з означеної проблематики, що можна віднести до умов, які негативно впливають на зміст і ефективність даного виду суспільної діяльності.

5. Тривожним є й той факт, що для 47% респондентів (113 осіб) невідомим є зарубіжний досвід з питань громадського контролю у сфері виконання покарань, а ще 40% таких осіб (270 респондентів) інформація з даного приводу є частковою, що можна вважати однією з детермінант що блокує процес удосконалення зазначеного виду суспільної діяльності.

6. У такому ж контексті варто оцінити й результати анкетування персоналу з питань сучасного стану громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні, а саме – тільки 48% респондентів (314 осіб) задоволені ефективністю даного виду суспільної діяльності.

У свою чергу 11% опитаних осіб (75 із 668 респондентів) вважають цей стан незадовільним, а ще 41% (279 осіб) – частково задовільним, що виступає додатковим аргументом щодо підвищення рівня наукових досліджень з означеної проблематики.

7. Тільки для 36% респондентів (237 осіб) відомими є форми громадського контролю, що варто віднести до однієї з умов, що знижує ефективність даного виду суспільної діяльності у сфері виконання покарань.

У той самий час, більшість осіб з числа персоналу (13% або 87 респондентів – нічого з цього приводу не знають, а 51% (344 особи) – володіють цією інформацією частково) не мають уяви щодо форм і видів громадського контролю у сфері виконання покарань в Україні, що виступає додатковим аргументом щодо удосконалення даного напрямку суспільної діяльності.

8. Знову ж таки, тільки 50% респондентів (339 осіб) володіють інформацією відносно суб'єктів громадського контролю у сфері виконання покарань України, що можна віднести до однієї з детермінант, що блокує зазначений процес, а також зменшує вірогідність удосконалення його правових засад у найближчий період.

Додатковим доказом з цього приводу виступають інші отримані з даного питання результати, а саме: 10% респондентів (63 особи із 668, які брали участь в анонімному опитуванні) взагалі не знають які суб'єкти здійснюють громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань, а ще 40% (266 респондентів) – володіють інформацією з означеного питання частково.

9. Тільки 5% опитаних осіб (35 респондентів) переконані, що засуджених слід залучати до здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, а ще 39% із них (256 осіб) – вважають, що це варто робити частково.

Зазначений результат дослідження дає підстави стверджувати, що саме така позиція персоналу УВП у певній мірі перешкоджає процесу удосконалення правових засад здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, а також виступає додатковим аргументом щодо необхідності активізації наукових досліджень у даному напрямі.

10. Тривожним є й той факт, що більшість респондентів переконані, що державна політика не впливає на зміст та ефективність громадського контролю за процесом виконання покарань (19% із них (125 із 668 осіб, які брали участь в анонімному опитуванні) взагалі були категоричними, заявивши, що такий вплив відсутній, а ще 42% (287 респондентів) – що такий вплив є частковим).

Виходячи з цього, можна визнати зазначену обставину однією з умов, які негативно впливають на ефективність громадського контролю у сфері виконання покарань України.

11. Аналогічним чином можна оцінити й відповіді опитаних респондентів щодо взаємодії громадськості з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні, а саме: 45% цих осіб (299 респондентів) вважають, що взаємодія є незадовільною, а ще 34% (233 особи) переконані, що вона є частково задовільною.

12. Знову ж таки, більшість таких респондентів (15% (101 особа) заявили – «ні»), а 52% (347 респондентів) – «частково») вважають, що не варто удосконалювати національний превентивний механізм з питань громадського контролю у сфері виконання покарань України.

Такий підхід персоналу УВП, без сумніву, слід віднести до однієї з умов, яка негативно впливає на ефективність даного виду суспільної діяльності.

13. Більшість опитаних осіб вважають також незадовільною (16% (113 респондентів) або частково задовільною (54% (359)) діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з питань, що стосуються контролю у сфері виконання покарань, що варто оцінювати як умову, яка негативно впливає на ефективність як даного процесу, так і на процедуру удосконалення правових засад зазначеного виду суспільної роботи.

14. Тільки 45% осіб з числа персоналу УВП (299 респондентів із 668) переконані, що слід удосконалювати законодавчі засади громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, що можна віднести до однієї з детермінант, яка блокує та негативно впливає на результативність зазначеного виду суспільної діяльності.

15. Такою ж тривожною є й інформація про те, що 46% респондентів (303 особи) вважають, що по змісту громадський контроль є тотожний (однаковий) із змістом участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених, що також можна вважати однією з умов, яка негативно впливає на ефективність як першого, так і другого видів суспільної діяльності.

16. 53% опитаних осіб з числа персоналу УВП (355 респондентів) переконані також, що державі варто координувати діяльність з питань громадського контролю у

сфері виконання покарань України, і тільки 7% із них (46 осіб) – вважають, що така координація не потрібна.

Зазначений результат дослідження можна оцінити як обставину, яка також створює перешкоду на шляху удосконалення даного процесу та актуалізує необхідність активізації наукових пошуків із вказаної у цій аналітичній довідці проблематики.

Враховуючи кримінологічну цінність і значення отриманих у ході анонімного опитування результатів, узагальнені довідки з цих питань спрямовані для відому та використання у роботі керівникам УВП і міжрегіональних управлінь ДКВС України, а також частково знайшли своє відображення у змісті сформульованих в авторському дисертаційному дослідженні висновків, положень, пропозицій тощо при обґрунтуванні їх актуальності та теоретичної і практичної значущості.

Додаток Д

Анкета

анонімного опитування засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі, з питань, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань України

1. Всього в опитуванні прийняли участь	- 668 осіб (100%)
2. Відомості про респондентів:	
2.1. Засуджені вперше	- 477 (71%)
2.2. Засуджені два і більше разів	- 191 (29%)
2.3. Засуджені за вчинення умисних кримінальних правопорушень	- 503 (75%)
2.4. Засуджені за кримінальні правопорушення, вчинені з необережності	- 165 (25%)
3. Відомості про вікові ознаки:	
3.1. Особи віком від 18 до 25 років	- 189(28%)
3.2. Особи віком від 26 до 35 років	- 333 (50%)
3.3. Особи від 36 до 45 років	- 94 (14%)
3.4. Особи віком від 46 років і старші	- 52 (8%)
4. Відомості про освітній рівень респондентів	
4.1. Засуджені, які не мали повної загальної освіти	- 171 (25%)
4.2. Засуджені, які мали повну загальну освіту	- 398 (59%)
4.3. Засуджені, які мали середню спеціальну освіту або рівень бакалавра	- 68 (11%)
4.4. Засуджені, які мали вищу освіту або ступінь магістра	- 31 (5%)

5. Питання, які були винесені для анонімного опитування

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Відповідь по суті	Відсоток до загальної кількості респондентів (%)	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи існує на практиці проблема здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	477	71%	
		ні	47	7%	
		частково	144	22%	
2.	Чи зрозумілим для Вас є зміст поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань»?	так	233	35%	
		ні	166	25%	
		частково	269	40%	
3.	Чи відомі Вам норми міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	86	14%	
		ні	445	66%	
		частково	137	20%	
4.	Чи відповідають правові норми України вимогам міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	22	4%	
		ні	417	62%	
		частково	229	34%	
5.	Чи відомим є для Вас зарубіжний досвід з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	56	8%	
		ні	399	60%	
		частково	213	32%	

6.	Чи задовольняє Вас сучасний стан громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	78	12%	
		ні	511	76%	
		частково	79	12%	
7.	Чи відомі для Вас форми (види) громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	39	6%	
		ні	363	54%	
		частково	266	40%	
8.	Чи володієте Ви інформацією про суб'єкти громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	170	26%	
		ні	187	28%	
		частково	311	46%	
9.	Чи варто залучати засуджених до громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	425	63%	
		ні	25	5%	
		частково	218	32%	
10.	Чи впливає на зміст громадського контролю сучасна державна політика у сфері виконання покарань України?	так	117	18%	
		ні	155	23%	
		частково	396	59%	

11.	Чи належною є взаємодія громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	45	7%	
		ні	317	47%	
		частково	306	46%	
12.	Чи варто удосконалювати національний превентивний механізм з питань громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	288	43%	
		ні	83	13%	
		частково	297	44%	
13.	Чи задовольняє Вас діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з питань, що стосуються громадського контролю у сфері виконання покарань?	так	67	10%	
		ні	333	50%	
		частково	268	40%	
14.	Чи ватро удосконалювати законодавчі засади громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	444	66%	
		ні	5	2%	
		частково	219	32%	
15.	Чи слід ототожнювати (прирівнювати) зміст громадського контролю та участі громадськості у виправленні та	так	56	10%	
		ні	299	44%	

	ресоціалізації засуджених?	частково	313	46%	
16.	Чи варто державі координувати діяльність, що пов'язана із здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України?	так	56	10%	
		ні	299	44%	
		частково	313	46%	

Примітка: зазначене опитування проведено у 2021 році в установах виконання покарань, які дислокуються у Волинській, Запорізькій, Київській, Одеській та Харківській областях.

Додаток Є
Аналітична довідка
про результати анонімного опитування засуджених, які відбували
покарання у виді позбавлення волі, з питань, що стосувались громадського
контролю у сфері виконання покарань України

Зазначене дослідження проведено у 2021 році в установах виконання покарань України, які дислокувались у Волинській, Запорізькій, Київській, Одеській та Харківській областях, серед засуджених, що відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк (ст. 63 Кримінального кодексу (КК) України).

Перед проведенням анонімного опитування усім респондентам, які виявили бажання прийняти участь у даному дослідженні, роз'яснено положення ст. 28 Конституції України, відповідно до якої таке анкетування має здійснюватись з вільної згоди засуджених, а також без розголошення відомостей про автора та його письмового підпису.

Крім цього, вказаним особам доведена інформація про те, що заповнені ними анкети вони мають помістити у поштову скриньку, яка розміщена у жилій зоні установи виконання покарань (УВП). При цьому зазначено, що на запропоновані в анкеті питання має бути надана лише одна, із трьох відображених у ній відповіді («так»; «ні»; «частково») шляхом проставляння позначки навпроти вибраної респондентом відповіді.

Для проведення анонімного опитування автором дослідження була розроблена спеціальна анкета, яка містила 16 питань по суті обраної для вивчення проблематики з питань, що стосувались громадського контролю у сфері виконання покарань України.

У даному дослідженні на добровільній основі прийняли участь 668 засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі у УВП зазначених вище регіонів України. При цьому 71% (477 засуджених) із цих осіб були притягнуті

до кримінальної відповідальності вперше, а 75% (503 особи) були засуджені за вчинення умисних кримінальних правопорушень (ст. 24 КК України).

50% респондентів (333 із 668 засуджених, які приймали участь в анонімному опитуванні), мали вік від 26 до 35 років, а ще – 28% (189 таких осіб) – від 18 до 25 років, тобто більшість респондентів відносились до категорії «молоді».

Серед усіх опитаних осіб 59% (398 засуджених) мали повну середню освіту і тільки 5% (31 респондент) – вищу освіту або ступінь магістра, тобто освітній рівень зазначених осіб був не високим.

У ході проведення анонімного опитування засуджених були отримані наступні результати, які мають кримінологічне значення для наукового обґрунтування тих чи інших висновків, пропозицій і положень, що характерні для наукових досліджень з питань, що стосуються оцінки змісту громадського контролю у сфері виконання покарань України, а саме:

1. 71% (477 респондентів) вважають, що на практиці існують проблеми здійснення громадського контролю у зазначеній галузі суспільних відносин, що додатково актуалізує необхідність наукових розробок з означених вище питань.

2. Тільки 40% (269 засуджених) повідомили, що для них лише частково зрозумілим є зміст поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань», а ще 25% (166 респондентів) заявили, що не мають уяви про це явище, що можна визнати однією з умов, які негативно впливають на вказаний вид суспільної діяльності.

3. 66% (445 респондентів) не володіють інформацією щодо норм міжнародного права з питань громадського контролю у сфері виконання покарань, а ще 20% (137 засуджених) мають з цього приводу відомості лише частково, що теж можна вважати умовою, яка негативно впливає на рівень ефективності даної суспільної діяльності в Україні.

4. Серед опитаних осіб 62% (417 засуджених) переконані, що правові норми України, які регулюють порядок здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування кримінальних покарань, не відповідають вимогам міжнародно-правових актів, а ще 34% (229 респондентів) вважають що зазначені

національні джерела відповідають останнім лише частково, що виступає додатковим аргументом щодо удосконалення даного виду діяльності.

5. 60% (399 засуджених) осіб, які прийняли участь в анонімному опитуванні, незнайомі з міжнародним досвідом з досліджуваної проблематики, а ще 32% (213 респондентів) мають про це інформацію лише частково, що, як видається, також слід віднести до умов, які знижують рівень результативності громадського контролю у сфері виконання покарань України.

6. Звертає на себе увагу й той факт, що 76% (511 засуджених) опитаних осіб не задоволені громадським контролем за процесом виконання – відбування кримінальних покарань в Україні (а ще 12% частково вважають його результативним), що як видається, виступає додатковим аргументом щодо активізації наукових розробок з означеної тематики дослідження.

7. Тільки для 6% (39 засуджених) респондентів відомими є форми громадського контролю, який здійснюється у сфері виконання покарань України, а ще для 40% (266 таких осіб) така інформація відомою є лише частково, що варто також віднести до проблемних моментів, які слід враховувати при удосконаленні правового механізму з питань даного виду суспільної діяльності.

8. Серед опитаних осіб тільки 26% (170 засуджених) володіють відомостями щодо суб'єктів громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні, а ще 46% (311 респондентів) мають інформацію з цього приводу лише частково, що можна також віднести до умов, які негативно впливають на ефективність даного виду суспільної діяльності.

9. Важливою, у контексті змісту досліджуваної проблематики, можна вважати й інформацію, відповідно до якої 63% (425 респондентів) опитаних осіб переконані, що засуджених варто залучати до здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань, а ще 32% (218 таких осіб) – що це необхідно робити частково.

10. Тривожним можна рахувати й той факт, що тільки 18% (117 засуджених) опитаних осіб думають, що на зміст громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні впливає сучасна державна політика у сфері виконання покарань (59% (396 респондентів) переконані, що такий вплив є лише

частковим), позаяк у реальності однією з форм реалізації будь-якого виду політики виступає законодавство та практика його виконання.

11. Не менш цікавою, у контексті досліджуваної проблематики, є й інформація про те, що тільки 7% (45 засуджених) опитаних осіб переконані, що взаємодія громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування є належною (а ще 46% (306 респондентів) – що така взаємодія є частково належною), що виступає додатковим аргументом щодо активізації наукових досліджень саме з означених питань.

12. У сенсі обґрунтування необхідності удосконалення національного превентивного механізму з питань громадського контролю у сфері виконання покарань важливими є результати анонімного опитування засуджених з означених питань, відповідно до яких 43% із них (288 респондентів) вважають, що слід здійснювати таку роботу, а ще 44% (297 респондентів) переконані, що якісні видозміни законодавства у даному напрямі необхідно робити частково.

13. У контексті оцінки діяльності з питань контролю за процесом виконання – відбування покарань, тривожною можна назвати інформацію, згідно якої тільки 10% засуджених (67 осіб) задоволені роботою у зазначеному напрямі Уповноваженого Верховної Ради України, а ще 40% респондентів (268 осіб) у цьому сенсі задоволені його діяльністю частково.

14. 66% засуджених, які прийняли участь в анонімному опитуванні (444 особи із 688), вважають, що слід удосконалювати законодавчі засади громадського контролю у сфері виконання покарань України, а ще 32% (219 респондентів) цих осіб переконані, що таку видозміну варто здійснювати частково, що виступає додатковим аргументом щодо активізації наукових розробок та обґрунтувань з означеної тематики дослідження.

15. Важливою, у контексті актуальності та наукової новизни обраної тематики дослідження, є й інформація про те, що 46% респондентів (307 із 688 осіб, які брали участь в анкетуванні) не ототожнюють зміст громадського контролю та участі громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених. При цьому ще 14% із них (92 засуджених) переконані, що ці види суспільної діяльності слід прирівнювати по змістовній спрямованості.

16. Майже однакова кількість респондентів (44% (299 осіб) – «ні»; 46% (313 засуджених) – «частково») вважають, що державі не слід координувати діяльність, яка стосується здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України, що можна віднести до однієї з умов, яка б мала б підвищити рівень даного виду суспільного контролю.

Отримані узагальнені результати анонімного опитування засуджених з питань громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в Україні спрямовані керівникам установ виконання покарань та міжрегіональних управлінь ДКВС України для відому і використання у роботі, а також використані у дисертаційному дослідженні автора при обґрунтуванні розроблених науково обґрунтованих пропозицій, висновків тощо та при доведенні актуальності і наукової новизни даної розробки.

Авторський колектив

1. Погребна Катерина Федорівна, доктор філософії, суддя Господарського суду Одеської області - вступ, розділ 1, висновки за розділами, загальні висновки, додатки

2. Конопельський Віктор Ярославович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ – розділ 2

3. Колб Олександр Григорович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету – розділ 3

Підписано до друку 07.12.2023.
Формат 60×84 1/8 Ум. друк. арк. 18.
Замовлення № 83. Наклад 100. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний.

Видавництво Терен. 43025, м.Луцьк, вул.Гаврилова, 14.
Тел.: 050-2956548, 096-5880970, teren.lutsk@gmail.com
Свідоцтво Державного комітету телебачення і
радіомовлення України ДК №1508 від 26.09.2003 р.

Друк ФОП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України ВЛн № 31
від 04.02.2004 р.